Vaszil Bikov
AZ Ő KATONÁI

KOZMOSZ

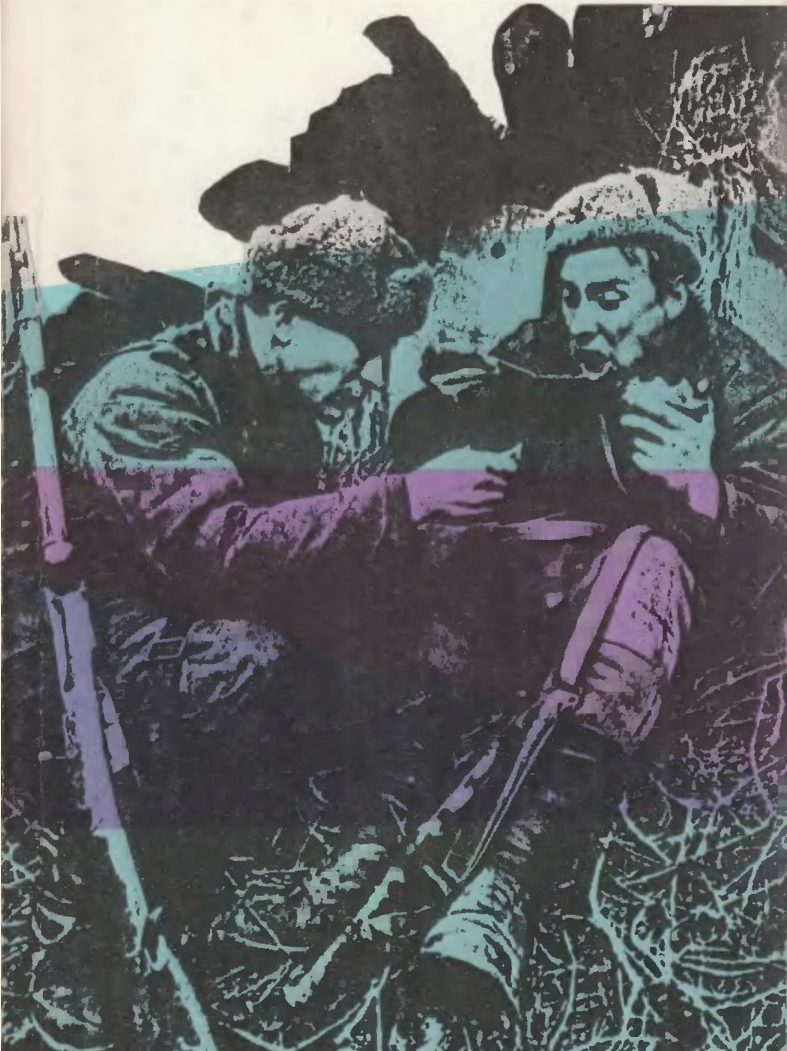

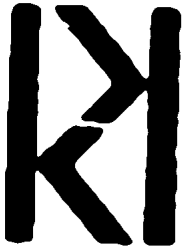

KOZMOSZ KÖNYVEK

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült

Васил Быков: Его батальон
Роман-газета, № 22, 1976
Художественная Литература, Москва

FORDÍTOTTA SOPRONI ANDRÁS

A FEDÉL KECSKEMÉTI KÁLMÁN MUNKÁJA

© Soproni András, 1979

Hungarian translation

1.

A lövészárok sekély, száraz és poros volt, sebtében ásták az éjjel a domb téli fagyoktól épp csak felengedett, de már kiszikkadt talajában. Volosin, hogy ne látsszék ki túlságosan, megszokott mozdulattal ráhasalt a mellvédre, és jól szétterpesztette a könyökét. De a zászlóaljparancsnok magas volt, nehezére esett hosszabb ideig így állnia, s ezért ügyetlenül félrefordította könyökét, hogy változtasson testtartásán. A mozdulattól egy fagyott rög levált a mellvédről, és tompa puffanással az árok fenekére pottyant. Az árokban tüstént sértődött kutyanyüszítés hangzott fel, és az omlatag padkára puha mozdulattal odaterpeszkedett két széles, karmos mancs.

– Dzsim, feküdj!

Volosin anélkül hogy elvette volna szeme elől a távcsövet, két ujjával megforgatta a műszer szemlencséjét, előbb az egyik, aztán a másik irányba, élesebbre állította, de most se lehetett látni jóformán semmit. A magaslat hótól nemrég megtisztult csupasz lankáit, rajta az őszi szántás hosszú sávját, a csúcson a futóárok kanyargós sebhelyét, a friss aknatölcsér el-elszórt, világosabb foltjait, de még a magaslat aljában nőtt hitvány bozótot is – az egészet beborította a gyorsan közelgő éjszaka homálya.

– Na, most már minden világos!

Lebocsátotta a mellére akasztott látcsövet, és lazán nekidőlt az árok hátsó falának. Az ügyeletes felderítő, aki a szomszédos lövészgödörből folytatott figyelést, maszatos, szürke vattakabátjában fázósan megmozgatta a vállát.

– Beássa magát a rohadék!

Az ellenség beássa magát, az nyilvánvaló, és a zászlóaljparancsnok bosszúsan gondolt rá, hogy előző nap hibát követtek el, amikor nem rohamozták meg menetből azt a magaslatot. Akkor még lett volna némi esélye annak, hogy elfoglalják, de tegnap cserbenhagyta őket a tüzérség. A támogató ütegnek alig egytucatnyi lövedéke maradt, azt is a legvégső, legkritikusabb esetre tartogatták; a szomszéd zászlóalj elhúzódó harcba keveredett a Pionír szovhoz birtoklásáért, amely a folyócska túlsó partján terül el, és amikor Volosin a jelentéktelennek tűnő, de nyilvánvalóan fontos magaslat iránt érdeklődött az ezredparancsnoknál, nem kapott választ. Különben érthető is: a támadás kifulladt, az ezrednek úgy-ahogy sikerült teljesítenie a feladatát, ami pedig a továbbiakat illeti, bizonyára még a hadosztálytörzsnek se voltak kialakult tervei. És mégis: azt a magaslatot el kellett volna foglalni. Igaz, ehhez az ő háromhetes harcokban megtépázott zászlóalja egymaga kevés lett volna, de tegnap a kissé meredek, kopasz dombtető körül még nem volt kiásva a lövészárok, és ami a legfőbb, a jobbszárny felé eső lejtőt a mocsár fölött – úgy látszott – még nem foglalták el a németek. Erre csak reggel került sor, és a néme-

tek attól fogva ügyet se vetettek a géppuskatűzre, egész nap szakadatlanul ástak a magaslat minden pontján. Innen is jól lehetett látni, hogyan röpködnek a mellvédek fölött a fekete földcsomók: estefelé megérkezett a szovhozból néhány teherautó, és a német utászok késő éjszakáig cipelték befelé az árkokba a gerendákat: fedezékeket és tüzelőállásokat építettek. Éjszaka alighanem elaknásítják a mocsárig húzódó lankásabb domboldalt is.

Körös-körül gyorsan sötétedett, a márciusi kopár vidék fölött egyre sűrűbb, hideg alkonyat ömölt szét, amelyben fakón szürkéllettek a horpadások, árkok mélyén, a mezsgyék alatt, a ritkás bozóttal benőtt mocsáron megmaradt hófoltok. Hideg volt. Kelet felől éles, fagyos szél fújt, füstszagot sodort a megfigyelőpont dombocskája felé, s ez eszébe juttatta a zászlóaljparancsnoknak a menedékét: a földfedezéket, ahová a nap folyamán be se nézett. Dzsim, mintha megértette volna gazdája szándékát, fölkelt, vagy öt lépést előrefutott az árokban, aztán komoly, kissé bánatos tekintetét kérdőn gazdájára emelte.

– Na, Prigunov, folytassa a figyelést. És füleljen is. Ha van valami, azonnal jelentse.

– Értettem, zászlóaljparancsnok elvtárs.

– De eszébe ne jusson rágyújtani!

– Nem dohányzom.

– Annál jobb. Vacsorára leváltják.

A parancsnok a köpenye fölé terített sátorlappal a szűk óvóárok falát horzsolva, gyorsan elindult lefelé a földfedezékhez, melynek vi-

szonylagos melege, nyugalma meg a forró levessel teli bogrács egyre sürgetőbben csábította. Különben, ez az egyetlen éjszaka alatt kiépített földfedezék nem volt valami isten tudja, miféle palota: mindössze ideiglenes tábori menedék, egy-két napra szóló, melyet gerendák helyett csupán farudakkal és szalmával fedtek be, tetején vékony földréteggel. Ajtaja egyáltalán nem volt, a bejáratra egyszerűen ráakasztottak egy sátorlapot, s amint a zászlóaljparancsnok fölemelte, már ott is volt a menedék legfőbb gyönyörűsége: a tejeskannából eszkábált, jól megrakott kályha mellett.

– Micsoda élvezet! – szaladt ki a száján, amint a meleg felé nyújtotta átfagyott kezét. – Mint Szocsiban! Mit mosolyog, Csernorucsenko? Járt maga Szocsiban?

– Nem jártam, parancsnok elvtárs.

– Na látja!

Csernorucsenko, a javakorabeli, tempós mozgású, hallgatag telefonos, a válla és füle közé csippentette a telefonkagylót, betuszkolt a kályhába egy rőzseágat, és közben egyre mosolygott, bizonyára valami vidám dolog járt az eszében. A zászlóaljparancsnok gépiesen körüljártatta tekintetét a többieken, akik a fedezékben ültek. Azok is mind titokzatosan mosolyogtak: Gutman volt ott, a zászlóaljparancsnok küldönce, steppelt nadrágjában térdelt, és egy foga közt tartott, hosszú cérnaszálat sodorgatott, meg a felderítő, aki felkönyökölve feküdt a szalmán, és saját készítésű cigarettáját szívta. Csak Markin hadnagy, a törzsfőnök piszmogott komoran

a papírjaival, vállára vetett bekecsében, a ládára állított karbidlámpa sápadt fényében. De Markin amúgy se mosolygott soha, nem örült semminek, ilyen volt, amióta a zászlóaljparancsnok ismerte: távol tartotta magát a többiektől, magába zárkózott.

– Mi történt? – kérdezte a százados, akit, mi tagadás, felcsigázott a többiek hallgatása. Csernorucsenko esetlenül fölegyenesedett, bizonytalanul toporgott. De Gutman szólalt meg elsőnek:

– Meglepetés, zászlóaljparancsnok elvtárs.

Meglepetés akad bőven a fronton, percenként potyog az ember nyakába, egyik váratlanabb, mint a másik, de Volosin most megérezte, hogy ezúttal valószínűleg nem a rosszabbik fajtából jut ki neki. Különben miért mosolyognának?

– Miféle meglepetés?

– Majd Csernorucsenko megmondja. Ő jobban tudja.

Az esetlen, hosszú karú Csernorucsenko zavart mosollyal előbb Gutmanra, aztán Markin hadnagyra pillantott.

– Na, beszélj, beszélj! – biztatta kurtán Markin a katonát, aki nem tudta rászánni magát, hogy megszólaljon.

– Érdemrendet kap, zászlóaljparancsnok elvtárs. A törzstől telefonáltak.

Volosin már eddig is kapiskált valamit –, most egyszerre mindent megértett. Szó nélkül átlépett a felderítő hosszú lábán, ledobta magáról a sátorlapot, és leült a törzsfőnök ládája mellé. Dzsim a jól nevelt kutya tiszteletet-

tudó, de önérzetes mozdulatával melléje kuporodott.

Volosin hallgatott. Egy pillanatra örömteli, kissé mégis kényelmetlen érzés fogta el. Érdemrend? Ez igen! De miért csak neki? És a többiek? Igaz, bizonyára minden úgy ment, ahogyan háborúban mennie kell: vagy két hónappal ezelőtt illetékes helyen felterjesztették Vörös Zászló érdemrendre, ő maga is tudott róla, egy ideig még várta is a kitüntetést. Aztán előrenyomulás kezdődött, egymást érték a súlyos, elhúzódó harcok apró magaslatokért, falvakért, tanyákért, és ő már nem is igen reménykedett benne, hogy a kitüntetés életben találja. De lám, mégis életben van, és viselheti ezt a harci érdemrendet is, ameddig meg van írva. Szó, ami szó, tulajdonképpen jólesett, bár semmi jelét nem adta elégedettségének.

– Gratulálunk, százados elvtárs! – mondta Gutman. – Nézze csak, még egy kis toroköblögetőt is kerítettem hozzá.

Azzal valahonnét elővarázsolt egy alumínium kulacsot, és megrázta. A kulacs ígéretesen kotytyant egyet. Volosin zavartan összeráncolta a homlokát.

– Dugd el, egyelőre, Ljova. A toroköblítő nem probléma.

– Hohó! Méghogy nem probléma! Úgy kellett kicigánykodni a második zászlóalj szolgálatvezetőjétől. De még mekkora probléma! Nézze, a hadnagy egész este erre kacsingat.

– Butaságokat beszél, Gutman – jegyezte meg komolyan Markin.

– Hát add csak oda a hadnagynak – mondta nyugodtan a parancsnok. – Nekem meg keress inkább egy pár száraz kapcát.

– Kapcát? Hajaj!

Azzal előhúzott a szalma alól egy degeszre tömött hátizsákot, és ügyesen kibontotta.

– Itt van, ni, száraz.

– Köszönöm.

– És a köpenyét is vegye le, felvarrom a gombot a hajtókájára. Már harmadik napja ígéri, hogy ideadja.

– Csak vigyázz, egyforma legyen a két oldal.

– Rendje-módja szerint. Biztos lehet benne.

Biztos is volt. Gutman kipróbált mestere volt minden elképzelhető és elképzelhetetlen feladatnak: minden bámulatosan könnyedén és egyszerűen sikerült neki. Volosin megszokott mozdulattal kicsatolta parancsnoki derékszíját, levette a kettős vállszíjat, a pisztolyokkal együtt, és lekanyarította valamikor rendelésre varrott, de azóta alaposan megviselt, szilánkok lyuggatta tiszti köpenyét. Gutman széles szabómozdulattal szétterítette a térdén.

– Ugyan ki gondolhatta ki ezeket a hajtókagombokat? Semmi teteje.

– Téged kellett volna megkérdezni, Gutman – mormogta Markin. – Kitalálták, tehát kellett.

– Szerintem akkor már jobbak azok a kis kockák. Mint régen.

A zászlóaljparancsnok élvezettel nyújtóztatta ki a szalmán a nap folyamán kifáradt lábát, és miközben szórakozottan hallgatta alárendeltjei diskurálását, elővette órazsebéből vékony muta-

tójú, bámulatosan pontos, lapos óráját. Kitette a láda szélére, hogy lássa a matt fényű számlapot, és nekiállt cigarettát sodorni.

Az első pezsdítő öröm lassan elszállt, kiszorították a legégetőbb napi gondok. Nézte az óráját, és arra gondolt, hogy hamarosan fel kell hívnia az ezred-harcálláspontot, és jelentenie kell a helyzetet. Ilyenkor pocsékul szokta érezni magát, s ez megkeserítette a jelentéstétel előtti és utáni hangulatát. Jó ideje már, hogy Gunyko őrnagy lett az ezredparancsnok, de Volosin, a harmadik zászlóalj parancsnoka, még mindig képtelen volt hozzászokni elöljárója fensőbbséges stílusához, mely gyakorta felingerelte, sőt olykor fel is dühítette.

– Az ezredtől nem telefonáltak?

Markin föltekintett a papírról, egy pillanatra elgondolkodott, pislantott egyet. Sűrű borostával benőtt arca csaknem feketének látszott a karbidlámpa szegényes fényénél.

– Telefonáltak. Lesz utánpótlás.

– Sok?

– Nem tudni. Az a parancs, hogy huszonkettő-nulla-nullára ki kell küldeni a zászlóalj képviselőjét.

A hadnagy gondterhelt pillantást vetett az órára, melynek kismutatója a nyolcas felé közeledett. A parancsnok nekivetette hátát a fedezék falának, és mélyeket szippantott a cigarettából. A fal egy csöppet se melegedett át, és még a vastag báránybőr mellényen keresztül is érezte hidegét.

– A hatvanötös magaslatot nem kérdezték?

– Nem, nem kérdezték. Miért, mi van, még mindig ásnak?

– Bunkerokat építenek. Csak nehogy holnap... Nehogy azt kelljen elfoglalni.

– Ugyan már – rázta a fejét kétkedve Markin. – Hetvenhat ember van ellátmányban.

Bár a szám, amit Markin megnevezett, nem érte meglepetésként a parancsnokot, most mégis élesen belehasított: mindössze hetvenhat! Nemrég még csaknem száz fővel több volt, most pedig a zászlóalj létszámának fele sincs meg. Mennyi marad egy hét múlva? Egy hónap múlva? A nyárra? De épp csak átfutott rajta a gondolat, rögtön elnyomta magában, és azt mondta:

– Egy-két nap múlva még rosszabb lesz. Megerődítik magukat.

A hadnagy futó pillantást vetett a kijáratra, fülelt egy pillanatig, aztán halkan megjegyezte:

– Mi lenne, ha nem jelentenénk? Ők hallgatnak, hallgatunk mi is.

– Azt már nem, köszönöm – mondta a parancsnok. – Jelentünk mindent, ahogy van.

– Hát jó, így is lehet.

Gutman nagy igyekezettel varrta a gombot. Csernorucsenko a kályha körül foglalatoskodott, a felderítő, fejére húzva köpenyét, megpróbált még egy sort aludni az ügyelet előtt. Markin azon fáradozott, hogy puskavesszője segítségével, ceruzával megvonalazzon a „kettes minta" szerint egy füzetet, hogy a várható utánpótlást majd listába vehesse. A zászlóaljparancsnok szórakozottan nézte féloldalasan parázsló

cigarettáját, és arra gondolt, hogy a háború, sajnos vagy talán szerencsére, a legcsekélyebb mértékben se bízza az ő szabad döntésére azt, hogy elfogadja-e Markin hadnagy javaslatát. A sörözőben, ott igen, ott fontolgathatja az ember, mit harapjon az italhoz: rákot-e vagy tengeri halat, de a háborúban a helyzet kínálta valamennyi lehetőség közül rendszerint a legrosszabb jut ki, és az ár csaknem mindig: katonák élete. Nehéz dolog ezt tudomásul venni, de a kerülőutak keresése nemcsak lelkiismereti konfliktusokkal jár, hanem rendszerint súlyosabb következményekkel is. A parancsnokra még inkább vonatkozik ez, mint a sorkatonára, neki különösen szigorúnak kell lennie önmagával, hogy aztán ugyanazt követelhesse alárendeltjeitől is.

– Lehet így is, lehet úgy is? Igen, Markin elvtárs? – kérdezte hirtelen a parancsnok.

A hadnagy valami felelősségrevonást érzett a parancsnok hangjában, és zavartan vállat vont.

– Ugyan, csak úgy mondtam. Nem az én dolgom. Ön a zászlóaljparancsnok, önnek kell jelentenie. Én csak javaslatot tettem.

– Minden helyzetből három kiút van – emelte föl a fejét a varrásból Gutman. – Még Hajmovics megmondta...

– Hallgasson, Gutman! – szólt rá a parancsnok. – Szokjék le erről!

– Bocsánat!

A parancsnok hallgatott egy percet, aztán, csak mintegy mellesleg, halkan megkérdezte:

– Mondja, Markin, sokáig volt maga bekerítésben?

– Két hónapig és tizennyolc napig. Miért?

– Csak úgy. Tavaly én is belekerültem. Majdnem egy hónapra.

– De hisz ön kitört az egységgel – kottyantotta közbe megint Gutman.

A parancsnok hosszú, kemény pillantást vetett rá.

– Igen, kitörtünk – szólalt meg végül. – Ez volt a szerencsém. Igaz, hogy az ezredből negyvenheten maradtunk meg, de megőriztük a zászlót és a páncélkazettát a pártokmányokkal. Ez mentett meg bennünket. Amikor kijutottunk, persze.

Markin letette a ládára a ceruzát és a puskavesszőt, megrántotta a vállán a bekecsét. Arca hirtelen felélénkült, szeme izgatottan felcsillant.

– Nálunk nem maradt semmi. Se a zászló, se a páncél. Egy maroknyi harcos, egy tucat parancsnok. A fele sebesült. Körös-körül németek. A komisszár főbe lőtte magát. Az ezredparancsnokkal a tífusz végzett. Összehívtuk az utolsó tanácskozást, elhatároztuk, hogy kis csoportokban megpróbálunk kijutni. Elindultunk, belebotlottunk a németekbe. Egy hétig kergettek bennünket az erdőben. Fakérget ettünk. Végre kivergődtünk a mieinkhez. Tizenketten. Nézzük: túlságosan soványak itt ezek a frontharcosok. Dohányuk sincs. Lóhúst esznek. Szó szót követ, kiderül, hogy ők is bekerítésben vannak. Csöbörből vödörbe. Még egy hónapot kínlódtunk.

– Ez hol volt?

– Hol? Hát Nyelidov alatt. A harminckilencedik hadseregnél.

– Hát igen, ott csúnya dolgok történtek. Épp mihozzánk próbáltak áttörni a nyár végén. A hadseregparancsnok elesett, holtan hozták ki, Kalinyinban temették el.

– Az, az. Bogdanov altábornagy. Belevaló ember, igazi hős. De hát mit tehetett? Ő maga vezette a kitörést a géppuskákkal szemben, el is esett.

– Jól kijutott a harminckilenceseknek. Meg a huszonkilenceseknek is.

– Hát a harminchármasoknak? Meg Belov és Szokolov lovasainak?

– Azokból végképp alig maradt valaki – bólintott a parancsnok.

– Balszerencsés alak vagyok! – sóhajtott fel hirtelen Markin, és Gutman meg Csernorucsenko felkapta a fejét. – Amit én átéltem, azt az ellenségnek se kívánom. A tartalékban találkoztam egy barátommal, együtt végeztünk a tisztin. Két rendjele van meg egy négyszög a hajtókáján. Én meg még mindig csak hadnagy vagyok.

A zászlóaljparancsnok rákönyökölt a ládára, és odasandított az elcsöndesedett harcosokra.

– Ne bánkódjék, Markin. Berlinig még hosszú az út.

– Á! – legyintett Markin, és újra kezébe vette a puskavesszőt. – Mennyit vonalazgassak még? Legalább körülbelül tudnám, mennyit kapunk. Telivonalazgatom ezt az egészet, aztán mi értelme? Parancsnok elvtárs – fordult Volosinhoz –,

az utánpótlásból ki kéne választani egy írnokot. Hát meddig lehet ezt csinálni?

– Nézze, itt van Gutman, tanítsa be őt. Másodállásban. Vagy Csernorucsenkót.

A telefonos zavartan fészkelődni kezdett a készülék mellett, Gutman meg csaknem megsértődött.

– Ugyan, miket mond, parancsnok elvtárs! Én szeretek dolgozni. De ez...

– Miért, ez mi: nem munka? – fakadt ki Markin. – Ülj csak egy napot a papírok között, majd megtanulsz kesztyűbe dudálni.

– Nem szeretem az ilyet.

– Hát persze. Vidámabb dolog a mezőn futkosni. Egy kis zsákmány meg ez meg az...

– Jól van, Gutman, fejezd be a varrást. Megfagy a hátam – állította le a vitát a parancsnok.

– Vegye csak fel a bekecsemet.

– Azt nem, köszönöm. A te bekecsedben alighanem... diverzánsok futkosnak.

– Egy-kettő, parancsnok elvtárs. Hát hová bújhat az ember előlük? Na, kész is van. Tessék!

– Mutasd. Megnézzük, milyen szabómester vagy.

A zászlóaljparancsnok kivette a küldönc kezéből a köpenyt, és fölvette. Aztán megszokott, pontos mozdulattal átvetette a vállán a szíjat, becsatolta a derékszíját, helyére tolta a pisztolytáskáját.

– Na, a gombok most rendben vannak! Hát köszönöm – mondta. – Csernorucsenko, hívja a Volga 10-est. Elbeszélgetünk a főnökséggel.

2.

Ezúttal azonban nem sikerült beszélni a főnökséggel.

A telefonos még meg se tekerhette sárga bőrtokos, amerikai készülékének a karját, amikor valahol odafent egyre erősödő sivítás támadt, néhány gyenge aknavetőlövés dörrent, aztán nyomban közeli robbanások rázták meg a földet. A mennyezetről föld szóródott a szalmára, a kályhára, a lámpaláng megrebbent, a falon táncra perdültek a görnyedt árnyak. Markin egészen a papírjai fölé görnyedt. Gutman felkapta géppisztolyát és bekecsét. A lámpa karbidlángja még meg se nyugodott, amikor újabb sivítás, majd újabb robbanás következett. A legalább tíz robbanásból álló sorozat megreszkettette a fedezéket.

– Mi az ördög!

A zászlóaljparancsnok a mellére rejtette a jelentéshez előkészített térképet, és felrántotta a bejáratra akasztott sátorlapot. A domb felett lövedéksorozatok feszes szálai szegdelték át meg át az éjszaka homályát amonnét, a magaslat felől, át a fejük felett, az erdő irányába. Hosszú nehézgéppuska-sorozatok voltak: ra-ta-ta – dübörögte a fegyver a magaslat felől. De egy fél heveder után hirtelen elhallgatott, csönd lett, a hideg égbolt magasában álmosan hunyorogtak a messzi csillagok. A jelek szerint a németek kipécéztek valamit közvetlenül a hátukban, az erdő mellett; Gutman az árokban állva, sebtében felcsatolta derékszíját a bekecsére.

– Nyomás! – mutatta az irányt egy biccentéssel a parancsnok. – Egyik lábad itt, a másik ott!

– Értettem!

A küldönc kisebb földomlást okozva kiugrott az árokból, egy ideig hallani lehetett csizmái dobogását, aztán elnyelte a sötétség. A zászlóaljparancsnok még ott állt egy ideig, és a neszeket figyelte. De a közelben megint csönd lett, csak valahol az erdőn túl lobbant fel egyszer-egyszer a távoli ágyútűztől az ég alja.

– Ezek a lüke tüzérek! Minden éjszaka díszkivilágítást rendeznek – dohogta ingerülten a fedezékből Markin.

A parancsnok nem válaszolt. Háta mögött megzörrent a sátorlap, ferde lámpafényfolt vetődött az árok falára, és a nyílásból előbukkant Csernorucsenko feje.

– Parancsnok elvtárs, a tízes!

Na tessék, tudta. Elég egyetlen percet késlekedni a jelentéssel, már ő maga hív. Volosin elfojtott fintorral átvette a telefonostól a kagylót, és hüvelykujja már határozott mozdulattal le is nyomta a kapcsolót.

– Nyírfa húszas, jelentkezem.

– Miért nem jelentett? Mi az isten az a tűzelőkészítés maguknál? Megint nem tartják be az álcázási rendszabályokat?

A kagylóból felhangzó első szavakból nyomban megértette, hogy az őrnagy már megvacsorázott, és fölvette szokásos ingerült és akadékoskodó modorát. De a kérdészuhatag, melynek az volt a rendeltetése, hogy szigorával mindjárt

az első pillanatban letaglózza a másikat, ismerős trükk volt a zászlóaljparancsnok számára, már rég nem riasztotta meg, sőt még csak nem is bosszantotta. Mit lehet tenni: Volosin már megbékélt a fekete báránykénti kezelt beosztott szerepével, tűrt, bár időnként visszaacsargott. Egyébként mindez egyszerű, sőt normális eset lett volna, ha köztudottan feszült viszonyuknak nem itta volna meg a levét olykor a zászlóalj is, bár erről aztán ő, Volosin, igazán nem tehetett. A zászlóaljparancsnok megszokott-türelmesen végighallgatott mindent, és nem sietett a mentegetődzéssel, kivárta, amíg a főnök végigmondja a magáét. Ezenkívül arra is várt, hogy Gutman visszatérjen.

– Halló! Miért hallgat? Vagy elaludt? – recsegett a hang a kagylóban.

És akkor a zászlóaljparancsnok megengedett magának egy csepp iróniát, amit azonban az ezredparancsnok halálosan komolyan vett, mint mindig.

– Igyekszem rendszerbe foglalni az ön kérdéseit.

– Mi? Miféle rendszerbe? Maga csak ne okoskodjék nekem. Válaszoljon.

– Ennyi kérdésre nehéz egyszerre válaszolni.

– Rossz parancsnok az, aki nem tud tisztességesen jelenteni az elöljárójának. A parancsnoknak vágjon az esze. Értse meg fél szóból a felettesét.

– Köszönöm.

– Mit?

– Köszönöm, mondom, a kioktatást. És jelen-

tem a helyzetet – mondta határozottan a zászlóaljparancsnok, hogy elvágja a prédikációt, amire az ezredparancsnok köztudottan hajlamos volt. – Az ellenség folytatja a „nagy" magaslat megerősítését. A vizuális megfigyelés szerint földmunkálatokat folytat tartós gerendafödémzet alkalmazásával. Ezenkívül folytatja...

– És maguk? Megzavarták őket? Vagy békésen nézelődni méltóztattak? Várták, hogyan tűzik ki a fritzek a lövészárkokat?

– A lövészárkokat sajnos éjszaka tűzték ki – jelentette nyugodtan a zászlóaljparancsnok, eleresztve a füle mellett a gúnyolódást. – Reggelre már csaknem teljes profilban kiásták. A géppuskatűz csekély hatásúnak bizonyult a golyóálló fedezékkel szemben. Más hatóeszközökkel nem rendelkezünk. Ivanovnak összesen tíz uborkája van. De ezt már jelentettem önnek.

– Hallottam. És mondja, ki hergeli ott maguknál a németeket? Miféle lazaságok ezek a maga portáján? Biztosan tábortüzet raktak. Vagy kévében száll a szikra a fedezékekből. Ahogy magánál szokott.

– Nálam ez nem szokott lenni. Összetéveszt valakivel.

Ez már az alárendelt szemtelenkedése volt: az őrnagy néhány másodpercre elhallgatott, aztán más, ezúttal nyugodtabb hangon jegyezte meg:

– Ide hallgass, százados, ha eltévesztettem is a házszámot, nem a te dolgod kiigazítani. Fiatal vagy te még ahhoz.

Úgy látszik, a zászlóaljparancsnoknak is elfogyott a türelme:

– Kérem, ne tegezzen.

– Micsoda?

– Kérem, legyen szíves, ne tegezzen.

Volosin maga is kezdte elveszíteni a mértéket, legszívesebben odavágta volna a sarokba azt az átkozott telefonkagylót, és többé a kezébe se veszi, mert az egész beszélgetés nem volt más, mint mentegetődzés a leplezetlen főnöki piszkálódás ellenében, ahol is az egyik fél bármit megengedhet magának, amit kedve tart, a másiknak viszont minden körülmények között meg kell őriznie az udvarias hangot. De amint a zászlóaljparancsnok egy pillanatra túltette magát az alárendeltség bénító érzésén, és átvette a másik kihívó tónusát, a hang a vonal túlsó végén észrevehetően megváltozott, lecsöndesedett, az ezredparancsnok egy pillanatig tétovázott, köhentett, és alighanem már-már azon volt, hogy maga is megsértődik.

– Nicsak, mindjárt megbántódik! Nagy dolog, merészeltem letegezni! Letegeztem, jogom van rá. Ön fiatalabb nálam. A hadseregben pedig nem szokás az idősebbre megsértődni. Az idősebbtől tanulni szokás. Egyébként majdnem elfelejtettem – fordíttott most már végképp a hangnemen Gunyko. – Vörös Zászlót kapsz. Megjött a parancs. Úgyhogy gratulálok.

„Jókor jut eszedbe!" – gondolta rossz szájízzel a zászlóaljparancsnok, és válasz nélkül hagyta a megkésett, végképp elfuserált gratulációt. A vonal megszakadt. Volosin szabad kezével kivette a telefonos ujjai közül a cigarettacsonkot, fogával letépte a szopóka nyálas végét.

De még mielőtt egyet szippanthatott volna, Dzsim kurtán felvakkantott, és talpra ugrott mellette. Valahol a közelben lábdobogás, sátorlapzizeges támadt, hallani lehetett, amint valaki a mellvédről beugrik a lövészárokba. Csernorucsenko a bejárathoz pattant, de nyomban hátrahőkölt, és odaszorult a fedezék földes falához.

– Merre?

– Egyenesen, egyenesen – hallatszott messziről Gutman hangja.

– Óvatosan, lépcső.

– Látom.

Éles zseblámpafény csapott le a földre a kályha mellett, aztán a közeledő lábak elé villant. Fölrepült a sátorlap széle, és a fedezékbe bezúdult egy perzsagalléros, meleg bekecsbe öltözött, súlyos testű férfi.

Dzsim újra fenyegetően felmordult a zászlóaljparancsnok mellett, és előrerontott. Volosin alig tudta az utolsó pillanatban elkapni a kutya bozontos sörényét. Az állat tajtékozva felágaskodott, a belépő pillanatnyi ijedelmében hátraugrott, és dühösen elkáromkodta magát.

– Mi ez itt, kutyaól?

– Dzsim, feküdj! – vezényelte szigorúan a zászlóaljparancsnok.

Dzsim kelletlenül odaállt a gazdája mellé, és megengedte az érkezőnek, hogy három lépést tegyen a világosság felé.

A sátorlap nyílásán eközben újabb érkezők tódultak be, a fedezék egy pillanat alatt megtelt emberekkel, és ki is hűlt, de Volosin szeme erre a legelsőre szegeződött, aki szemmel látha-

tóan nagyon izgatott volt, és egyik kezét födetlen fejéhez szorította. Volosin először azt hitte, hogy átfázott fülét dörzsölgeti, de aztán a férfi leemelte kezét, és belenézett a tenyerébe. A tenyere véres volt. Nyomban odalépett hozzá egy másik, rövid bundában, oldalán lapos térképtáskával. A zseblámpa fényénél nekiállt letörölgetni az elsőnek érkezett véres arcát, akinek széles vállapján egyszerre megcsillant egy nagy tábornoki csillag.

Volosin, aki oldalt állt, felfogta már, hogy főnök érkezett, és hogy haladéktalanul jelentenie kéne. De az alkalmas pillanatot megbocsáthatatlan módon elszalasztotta, most egyszerűen kényelmetlen lett volna előlépni, túlságosan sokáig tétovázott, végre aztán, gyomrában az elkövetett baklövés utálatos érzésével, odalépett a tábornok elé.

– Tábornok elvtárs...

– Nem lehetne csöndesebben?

A tábornok félig feléje fordította elégedetlen, ráncos arcát. Orra alatt rövid, ősz bajuszpamacs tűnt elő. A két nagydarab, vállas férfi egy másodpercig szótlanul farkasszemet nézett egymással.

– Minek ilyen hangosan? Nem a gyakorlótéren vagyunk.

Volosin egy pillanatra megütközött. „Úgy látszik – villant át rajta –, hat a frontvonal közelsége." De aztán – bár halkabban, mint kezdte – befejezte jelentését. A tábornok odébbtolta a karbidlámpát, és leült a láda szélére, közben le nem vette kezét vérző halántékáról. Az a máso-

dik, a rövid bundás őrnagy, aki a tábornok arcát törölgette, odafordult Markinhoz.

– Messze van a segélyhely?

– Négyszáz méter. Egy kis horhosban.

– Küldjön orvosért.

– Orvosunk nincs. Csak egy egészségügyi katona, őrnagy elvtárs.

– Nem érdekes. Küldjön érte.

Volosin intett a küldöncnek.

– Gutman!

– Igenis!

A küldönc kiugrott a lövészárokba, és a fedezékben kényelmetlen, nyomasztó csend támadt. Az elöljáró hallgatott, két oldalán tiszteletteljes hallgatásban ott állt mozdulatlanná dermedve Volosin és Markin. A küszöbnél egy széles vállú, posztóköpenyes katona melengette kezét a kályha fölött. Az őrnagy tekintetével ülőhelyet keresett, és akkor meglátta a homályban a fülét hegyező Dzsimet.

– Farkas?

– Farkas – felelte tartózkodóan a zászlóaljparancsnok, és kissé félreállt.

A tábornok nehézkesen megfordult a ládán, és kíváncsian a kutyára nézett.

– Hű, mekkora dög! Hogy hívják?

– Dzsim, tábornok elvtárs.

A tábornok leereszkedőn megpaskolta bekecse szélét.

– Dzsim, Dzsim, hozzám!

De Dzsim nem mozdult, hanem csöndesen, fenyegetőn felmordult.

– Nem megy – mondta a zászlóaljparancsnok.

– Na, azt még meglátjuk – vetette oda a tábornok, és tekintetét a zászlóaljparancsnokra emelte. – Régóta vezeti a zászlóaljat?

– Hét hónapja, tábornok elvtárs.

– És azelőtt?

– Századparancsnok voltam ugyanebben a zászlóaljban.

– Várjon csak, mit is mondott, mi a neve?

– Volosin.

– Nem az ön százada foglalta el az átkelőhelyet Klepkiben?

– Az enyém, tábornok elvtárs.

A zászlóaljparancsnok arra számított, hogy a tábornok megdicséri, vagy részletesebben kikérdezi erről a hadosztályszerte nevezetes harcról, amelyért első érdemrendjét kapta. De a tábornok egészen mást kérdezett:

– Hol a zászlóalj peremvonala?

– A délnyugati lejtő irányában, a mocsár mentén.

– Mutassa meg a térképen.

A zászlóaljparancsnok elővette kabátja alól a harmonikára hajtott, kopott térképet, és kiterítette a tábornok előtt. Már gyanította, mi volt az oka az iménti csetepatának az első vonalban, és arra gondolt, hogy a tábornok viszonylag olcsón megúszta. Lehetett volna rosszabb is. De hogy minek kellett ilyen közel hajtania a peremvonalhoz, az egyelőre rejtély maradt számára.

– Tessék. Az első lövészárok itt vezet a köztes szintvonal mentén, közvetlenül a mocsár fölött.

A tábornok nekiállt a karbidlámpa halvány

fénye mellett, hogy áttanulmányozza a térképet, melyet észrevehetően igyekezett minél távolabb tartani a szemétől. Az őrnagy odahajolt mellé, egy darabig tanulmányozta a domborzati jeleket, aztán határozottan megszólalt:

– Hát persze ahogy jelentettem. Pontosan így van: a hatvanöt-nullás magaslat.

– Hm, igen. A hatvanöt-nullás magaslat. Hm, ezek szerint a magaslat az ellenségé?

A tábornok súlyos, szemrehányó pillantást vetett Volosinra.

– Az ellenségé – felelte egyszerűen Volosin.

– Miért nem foglalták el?

– Nem kaptam parancsot rá, tábornok elvtárs.

– Aha! – bólintott bizalmatlanul a tábornok. – Hívja ide nekem az ezredparancsnokot! – parancsolta aztán határozott hangon.

– Csernorucsenko, hívja fel a Volgát – fordult Volosin a telefonoshoz.

Az őrnagy eközben elővett a zsebéből egy nagy doboz Kazbekot, odakínálta a tábornoknak, amaz kivett egy cigarettát, és rágyújtott a szolgálatkészen eléje kattintott öngyújtóról. Aztán az őrnagy is rágyújtott, s a fedezékben a mahorka bűzétől elütő kellemes illat kezdett terjengeni, és Volosin arra gondolt, hogy a jelek szerint botrány van készülőben. Még mindig alárendelthez illő, feszült-várakozó tartásban állt a tábornok előtt, de érződött benne valami az igazában biztos ember függetlenségéből is. Habár a jelek semmi jóval nem kecsegtették.

Csernorucsenko átadta a Volgának a tábor-

nok hívását, és a fedezékben újra elhallgatott mindenki, mintha halottat virrasztanának. Ebben a feszült csendben egyszerre ismerős nesszel megzörrent a sátorlap, és besurrant alatta a fedezékbe Veretyennyikova, a hetedik lövészszázad egészségügyi katonája. Mögötte Gutman. Volosin szemöldöke komoran megrándult, hangtalanul elkáromkodta magát: Veretyennyikovának egy teljes napja el kellett volna hagynia a zászlóaljat. Volosin már kapott miatta egy fenyítést az ezredparancsnoktól, most tessék, bizonyára megkapja a másodikat. Veretyennyikova gyorsan körülfuttatta tekintetét a fedezékben álló ismerős és ismeretlen arcokon, kucsmájához emelte kezét, és határozott mozdulattal odalépett a sebesült elé.

– Tábornok elvtárs, Veretyennyikova tizedes a lőtt seb elsősegélyes ellátására megjelent.

Bizonyára nem minden század-szolgálatvezető tudott volna ilyen katonásan és magabiztosan jelenteni, mint ez a túl bő katonaköpenyt viselő kislány. A tábornok szigorú, mogorva arcán egyszeriben elsimultak a ráncok.

– Jól van, kislányom. Gyere, nézd meg, mit csináltak ide nekem a fritzek.

De Veretyennyikova nem mozdult a helyéről, ehelyett újra kecskeprém sapkájához emelte a kezét.

– És engedje meg, hogy személyes kéréssel forduljak önhöz, tábornok elvtárs.

A tábornok most már kissé csodálkozva emelte fel a fejét, de még mielőtt válaszolhatott volna, Veretyennyikova máris kivágta:

– Parancsolja meg a zászlóaljparancsnoknak, hogy itt maradhassak a zászlóaljnál.

A tábornok, akit a kérés kissé meghökkentett, határozatlanul elmosolyodott, és komoran összehúzott szemöldöke alól odasandított a zászlóaljparancsnokra. Volosin arcán kidudorodtak az izmok, alig tudta visszafojtani felháborodását a nővér több mint fesztelen húzásáért.

– Miért, el akarja kergetni innen? – kérdezte hidegen a tábornok.

– Visszaküld a front mögé.

– Ez az ezredparancs – magyarázta tartózkodón a zászlóaljparancsnok. – Veretyennyikova egészségügyi katonát a bizottság tényleges szolgálatra alkalmatlannak minősítette. Ön pedig, tizedes elvtárs, köteles tudni, hogyan kell a hadseregben a magasabb rangú elöljáróhoz fordulni!

De Veretyennyikova figyelmen kívül hagyta a szavait, és vigyázzban állva, tekintetét a tábornokra szegezve, várta a választ. A tábornok alig észrevehetően megvonta bal vállát:

– Ebben nem dönthetek. Forduljon közvetlen elöljárójához.

A lány sértődötten beharapta szája szélét, és heves, csaknem tüntető mozdulattal előrántotta egészségügyi táskáját. A tábornok a világosság felé fordította halántékát, és Veretyennyikova megszemlélte a sebet.

– Meg kell nyírni.

– Az egészet? – kérdezte a tábornok csodálkozva, némi humorral hangjában.

Veretyennyikova nem vett tudomást a tábornok tréfás kedvéről.

– A seb körül.

– Hát tessék! Nyírj meg, ha van mivel.

– Akad.

A lány elővett a táskából egy ollót, és elég ügyesen megnyírta a tábornok ősz halántékát. A tábornok összeráncolta homlokát, de türelmesen végigvárta a borbélyműveletet. Aztán Veretyennyikova elővett a táskából egy kötszertekercset, és a felgyűrt köpenyujjból kilátszó apró kezével ügyesen nekilátott, hogy feltekerje a fejkötés bonyolult gézrendszerét. Néhányszor körültekerte a tábornok fejét, aztán áthúzta az álla alatt, de ez nem tetszett a sebesültnek:

– Innen szedd le. A nyakam ép.

– Így kell – jelentette ki Veretyennyikova. – Ez az előírás.

A tábornok hirtelen mozdulattal feléfordította egész súlyos testét.

– Miféle előírás? Nekem csapatokat kell vezetnem, maga meg madárijesztőt csinál belőlem!

– Máskülönben nem fog tartani a kötés.

– Akkor nem tudsz kötözni.

– Tudok. Nem maga az első.

– Kétlem!

– Akkor kötözze be maga!

Egy pontos, erős rántással elszakította a gézt, és mielőtt a fedezékben bárki is észbe kaphatott volna, fellebbent a bejáratot takaró sátorlap, és a nővér eltűnt a lövészárokban.

– Micsoda disznóság ez! – hördült fel csak-

nem zavartan a tábornok. A füle mellett ott lógott a kötszer egy hosszú meg egy rövid összekötetlen vége. Az őrnagy, aki eddig hallgatott, felugrott a szalmáról, és vészjósló mozdulattal a kijárathoz ugrott.

– Tizedes elvtárs! Jöjjön csak vissza!

– Nem jön az vissza! – mondta a sarokban halkan Gutman, és Volosin, dühét alig türtőztetve, kifejező pillantást vetett rá. De az őrnagy már a zászlóaljparancsnokhoz fordult.

– Hogyhogy nem jön vissza? Zászlóaljparancsnok!

Ez parancs volt, és a zászlóaljparancsnok köteles volt tenni valamit, hogy teljesítse az elöljárók óhaját, és bár ő maga csaknem bizonyos volt benne, hogy Veretyennyikova csakugyan nem jön vissza, határozottan kilépett a lövészárokba.

– Veretyennyikova tizedes!

Odakint beleütközött az éjszaka tompa, néma csendjébe. A lövészárok fölött a kémény füstjét kavargatta a szél. A zászlóaljparancsnok fülelt: a közelben sehol egyetlen hang se hallatszott.

– Veretyennyikova!

A lány nem válaszolt, ő pedig fuldokló dühvel várt még egypár percig a kellemetlen, füstös hidegben. Hogy a fene enné meg, még csak ez hiányzott, hogy ő, a zászlóaljparancsnok futkosson ezután az önfejű kis csitri után! Szégyen és gyalázat! De megéri a pénzét Szamohin hadnagy, a századparancsnok is. Volosin még tegnap személyesen megparancsolta neki, hogy

irányítsa át a nővért a hadosztály-egészségügyi szolgálat állományába. Szamohin akkor rávágta: „Igenis!", most meg tessék, itt ez a botrányos jelenet a tábornok előtt...

3.

Amikor a zászlóaljparancsnok visszatért a fedezékbe, annyit vetett csak oda félhangosan, senkinek se címezve: „Nem értem utol", és a tábornok alig leplezett megvetéssel nézett rá. A zászlóaljparancsnok dühös szemrehányásokra, fejmosásra készült, és bizonyára szó nélkül hallgatta volna, mivel tisztában volt vele, hogy ő a hibás. Hiába, ha ezekről a hadra fogott leányzókról volt szó, egyszerűen tehetetlennek érezte magát. Több éves szolgálat alatt kialakított katonai logikája rendszeresen csütörtököt mondott a legbanálisabb kislányos szeszéllyel szemben is. Egyébként, mint a háborúban sokan, ő is azt tartotta, hogy nő és hadsereg összeférhetetlen fogalmak, és a nő a háborúban: teljes abszurdum.

De a tábornok ezúttal csak fáradtan felsóhajtott és hallgatott. Durván faragott arcára kiült az alapjában érthető elégedetlenség. Az őrnagy jól-rosszul összekötözte a tábornok fején a gézszalagot, és leült a szalmára. A zászlóaljparancsnok visszaállt előbbi helyére. A fedezéken megint eluralkodott a kényelmetlen, feszélyezett csönd, melyet a magas rangú elöljáró jelenléte

váltott ki, de szerencsére odafentről hamarosan közeledő hangok szűrődtek be.

Előbb lódobogás hallatszott, aztán a figyelőponton álló őrszem rövid, de a szokásosnál hangosabb kiáltása. Volosin megkönnyebbülten felsóhajtott – megérkezett az ezredparancsnok.

Gunyko őrnagy határozottan lépett be a fedezékbe, gyorsan körbefuttatta tekintetét a jelenlevőkön, egy pillanat alatt fölfedezte az elöljárót, és röviden, katonásan jelentkezett. A tábornok azonban összevont szemöldökkel mozdulatlanul ült a ládán, és Gunyko zavartan toporogni kezdett. A csöndben hallani lehetett, amint megzizzen a köpenyére kanyarított sátorlap, halkan megpendül csizmáján a sarkantyú.

– Maga lovasezredet vezet? – mordult fel a tábornok baljós hangon.

– Jelentem, nem! Lövészezredet, tábornok elvtárs.

– Akkor mi a fenének magának a sarkantyú?

Az őrnagy zavarában megrántotta a vállát, aztán újra mozdulatlanná dermedt, tekintetét a tábornokra szögezve, aki hirtelen energikus mozdulattal felpattant a ládáról. Súlyos alakjának árnyéka a fél fedezéket betöltötte.

– Tartana inkább rendet a csapatánál! És kevesebbet törődne a nyalka külsejével! Mert az ezredében egy kupleráj van, őrnagy elvtárs!

Úgy látszik, az őrnagy még nemigen értette, miről van szó, csak állt nagy békésen, és ártatlanul nézett a tábornok feldühödött arcába. Amaz hirtelen elhallgatott, és a válla fölött odaszólt a kályha körül tolongó harcosoknak:

– Nyomás kifelé, ott cigarettázzatok!

Gutman, Csernorucsenko, a posztóköpenyes harcos meg a felderítő kibújt a lövészárokba. A fedezék tágasabb lett, a tábornok oldalt lépett, és a lámpás fénye halványan megvilágította az ezredparancsnok szenvedően feszült, korosodó arcát.

– Miféle pozíciót foglaltak el? Hová fészkelték be magukat? A mocsárba? A németek meg ott csücsülnek a magaslaton. Mit gondol, virágcsokrot fognak onnan hajigálni? Meg a kendőjüket lengetik magának?

– Nem gondolok ilyet, tábornok elvtárs! – mondta rezzenetlenül Gunyko.

– Ja, hogy nem gondolja? Már érti a helyzetet? És azt tudja-e, hogy az összes megközelítő útvonaluk géppuskatűz alatt tartható? Tessék, gyönyörködjék! – bökött ujjával bepólyált homlokára. – Kis híján beutalt Gábriel arkangyalhoz. A dzsip kereke meg égnek áll. Ad helyette újat?

– Hibát követtem el.

– Mit mond?

– Hibát követtem el, tábornok elvtárs!

A zászlóaljparancsnok alig észrevehetően elmosolyodott: máris beismeri, hogy hibázott! Hogy mi lehet itt az ezredparancsnok hibája, azt még elképzelni is nehéz lett volna, nemhogy beismerni. Minden valószínűség szerint a sofőr a ludas, aki nem tudott átjutni a sötétben, és bekapcsolta a segédfényszórót. De Gunyko őrnagy, aki megszeppent a magas rangú elöljáró haragjától, úgy látszik, kész lett volna magára

vállalni bármiféle vétket, csak hogy leszerelje a tábornokot. Meglehet egyébként, hogy ennek volt is értelme, mert a tábornok, minthogy nem ütközött ellenállásba, hamarosan lecsillapodott, odalépett az őrizetlenül hagyott s ezért kihunyóban levő kályhához, és megtömte a földön szétszórt rőzsedarabokkal. A fedezék csupa füst lett, a tábornokot köhögés fogta el, és becsukta a kályha ajtaját.

– És ő is hibás! – fordította fejét a tábornok a zászlóaljparancsnok felé. – El kellett volna foglalnia a magaslatot. Nem pedig ücsörögni a mocsárban.

– Pontosan így van, tábornok elvtárs! – fordult Gunyko egyszeriben megélénkülve és csaknem örömmel Volosin felé. Arcán a szenvedést dölyfös, követelő kifejezés váltotta fel pusztán attól, hogy a főnök most más célpontot választott.

Volosin hideg értetlenséggel vállat vont.

– Nem kaptam parancsot rá, hogy foglaljam el.

A tábornok felállt a kályha mellől, a rövid bundás őrnagy szolgálatkészen nyomban felváltotta. Felzúgott, felropogott a tűz a kályhában, nyílásait élénk lángnyelvek világították meg.

– Már másodszor próbálja mentegetni a tétlenségét a parancs hiányával. A hadseregparancsnok terve szerint a magaslat a maga sávjában van? – kérdezte a tábornok, és az ezredparancsnok sietve az oldaltáskájához kapott.

– Jelentem, igen. A mi sávunkban, nekem bezárva, hozzánk kapcsolódik.

A szükségesnél kissé jobban kapkodva, elővett a táskájából egy jelekkel sűrűn telerótt térképlapot, és a karbidlámpa halvány világánál a tábornokkal együtt föléhajolt. A zászlóaljparancsnok érezte, hogy itt valami keveredés van, de hallgatott, és alárendelthez illő engedelmes készséggel várt, mi lesz ezután. Ekkor a tábornok hirtelen elkáromkodta magát.

– Hogyhogy magának bezárva? A térkép szerint kizárva.

– Jelentem, kizárva – helyeselt sietve az ezredparancsnok.

– Akkor mit hord össze hetet-havat? Vagy nem ismeri a jeleket?

– Ismerem, tábornok elvtárs.

– Micsoda hanyagság ez! – vágta oda a tábornok a térképet. – Túlságosan sokat foglalkoznak saját magukkal! – kiáltotta, és szenvedő mozdulattal a kötéshez szorította tenyerét.

Volosin szeme összeszűkült. Az önuralom, melyet eddig sikerült megőriznie, kezdte elhagyni.

– Remélem, tábornok elvtárs, ez rám nem vonatkozik.

A tábornok újra tett egy lépést a kijárat felé, aztán megállt.

– De igenis vonatkozik! Magára is vonatkozik! Tisztázzuk a dolgokat, és holnap meg fogják rohamozni a magaslatot. Itt kotlanak, az Isten verje meg!

A zászlóaljparancsnok nagyot káromkodott

magában: nesze neked, ez hiányzott! Már érezte, hogy amit a tábornok mond, nem puszta fenyegetés, nagyon is lehetséges, hogy parancsot kap, és akkor meg kell rohamozni a magaslatot, különösen ha egy ilyen magas rangú főnök is beletette a kezét. Mennyi időt vesztegettek el! A németek már bizonyára kiásták az összes lövészárkot, aknamezőket telepítettek, berendezték a tüzelőállásokat, és most tessék: támadás! „Hol volt egy nappal ezelőtt, vaskezű tábornok elvtárs?" – gondolta a zászlóaljparancsnok. Most már maradék önuralmát is elveszítette, egyet lépett előre, és amilyen nyugodtan csak tudta, megjegyezte:

– A jelek szerint a hatvanöt-nullás magaslat a szomszédos hadsereg sávjába tartozik.

A tábornok megállt, és összeszűkült, szúrós szeme dühös pillantást vetett a zászlóaljparancsnokra. A magas tábornoki kucsma alatt élesen fehérlett a félhomályban a friss kötés. A zászlóaljparancsnok szemrebbenés nélkül, csaknem kihívóan állta ezt a vészjósló pillantást.

– Nézd a kis okost! Tudja, hogy a szomszéd hadseregé! Én meg odakanyarítom magának. A szomszédé! Tudja maga, hol a szomszédos hadsereg? A jó francban van a szomszédos hadsereg! Még Zsukovkát se vette be.

– Annál kevésbé szabad előretörnünk. Nyitott a szárny.

– Úgy nézem, te túlságosan sokat tudsz! A szárnyakért aggódsz. Gondolnál többet a frontra. A frontra! A szárnyakról gondoskodik majd, akinek az a kötelessége.

– Én a zászlóaljamért aggódom. A zászlóalj létszáma pedig amúgy is összesen hetvenhat fő.

A tábornok elhallgatott, kezét bekecse zsebébe dugta, odalépkedett a kályhához, aztán vissza a ládákhoz, és tekintetét a lámpás tétova lángján nyugtatva, megállt. Gunyko őrnagy, a fedezék közepén állva, tisztelettel forgott a tábornok után.

– Ezredparancsnok, kapott utánpótlást?

– Jelentem, igen. Ma, késő délután.

– Töltse fel a zászlóaljat.

– Meglesz.

– Parancsnokokra is szükségem van – szólalt meg konok kitartással a zászlóaljparancsnok. A szorongás, amit a tábornok jelenléte okozott, egyszerre elpárolgott belőle, kiszorította a váratlanul rázúdult, új megbízatás nyugtalanító gondja. A feladat már teljesen a hatalmába kerítette, és most ki akarta használni az alkalmas pillanatot, hogy feltárja a magas rangú elöljáró előtt zászlóalja sokféle gondját-baját. – Egyetlen állományba tartozó századparancsnokom van. Hiányzik tizenkét szakaszparancsnok. Nekem magamnak nincs politikai helyettesem – kórházban van. A tüzérezred támogató ütege ölbe tett kézzel üldögél, nincs lövedéke – mondta, aztán elhallgatott. Kezdetnek ennyi elég volt.

Csend támadt. Az ezredparancsnok pihenjben állt a tábornok előtt, akinek bozontos szemöldöke mind mélyebben húzódott a szemére.

Valahol újabb robbanások dörrentek, de ez-

úttal távolabb, mint az imént: a tábornok felkapta fejét, és hallgatózni kezdett, aztán, mihelyt a robbanások visszhangja elült a távolban, megkérdezte Gunykótól:

– Lovon jött?

– Jelentem, igen.

– Lovásszal? Az egyik lovat ideadja. Átmegyünk a törzshöz.

Amint Gunyko őrnagy megértette, hogy a legkellemetlenebbjén túl vannak, egy pillanat alatt lerázta magáról a szigorú igazgató előtt álló nebuló félszegségét, mely egész idő alatt gúzsba kötötte.

– Természetesen, tábornok elvtárs. A segédtisztje pedig, ha megfelel, itt megvárhatja, amíg küldök érte lovat. Egykettőre meglesz.

– Minek várni? – szólt közbe a segédtiszt. – Elindulunk gyalog. Majd a lovász elkísér.

– Így is lehet – helyeselt készségesen Gunyko, és a zászlóaljparancsnoknak sötét hangulatán is átvillant a gondolat: micsoda tisztelet! Ezt a hízelgéssel határos előzékenységet Volosin most először figyelte meg parancsnokában, azelőtt sose gyanította, hogy a kötekedő természetű, epés őrnagy ilyen simulékony is tud lenni. Más alkalommal bizonyára nem mulasztja el, hogy élvezettel elgyönyörködjék az ezredparancsnok eme újonnan fölfedezett tulajdonságában, de most annyira felcsigázta mindaz, ami rá várt, hogy mogorván csupán annyit kérdett Gunykótól:

– Na és én, készüljek a rohamra?

Az ezredparancsnok erőlködve összeráncolta

szemöldökét, előbb a zászlóaljparancsnokhoz akart fordulni, aztán inkább a tábornokra tekintett, aki nagy igyekezettel épp a kesztyűjét húzta.

– Mindjárt tisztázzuk a dolgokat, aztán megkapja a parancsot.

Volosin kényelmes mozdulattal elővette az óráját.

– Már majdnem huszonkét óra van, tábornok elvtárs. Ha lesz valami, mikor készíthetem fel a zászlóaljat?

A tábornok a kijárathoz lépett, de megállt, és nem csillapodó, maró gúnnyal visszaszólt:

– Ni, hogy nyugtalankodik! Korábban kellett volna nyugtalankodnia, zászlóaljparancsnok elvtárs.

– Korábban más feladata volt a zászlóaljnak.

– Támadni: ez a maguk feladata! – emelte fel a hangját a tábornok. – Támadni! Jegyezze meg egyszer és mindenkorra! Amíg az ellenséget ki nem űzzük hazánk szent földjéről, támadni kell! Egy pillanatra se szabad nyugton hagyni, ne legyen se éjjele, se nappala. Elfelejtette, kinek a szavai ezek? Felfrissítsem az emlékezetét?

A zászlóaljparancsnok dühödten hallgatott. E szavak ellenében nem volt, nem lehetett mit mondani – most falhoz szorították. A helyzet csaknem megalázó volt: ott állni szótlanul a tábornok szigorú tekintetének tüzében, feszes vigyázzban, és érezni, amint amaz, diadalát élvezve megvetően majd keresztüldöfi főnöki pillantásával. Igen, legyőzte ezt az izgága zászlóaljparancsnokot, és tábornoki hatalma magas-

latából egy pillanatra tüntetően élvezte a helyzetét. Aztán már nyúlt is a sátorlaphoz, hogy kilépjen a fedezékből, de hirtelen megállt, mintha eszébe jutott volna valami.

– A zászlóalj fegyelmében mutatkozó hiányosságok miatt meg az egészségügyi katona mókái miatt megfenyítem. Hallotta?

– Értettem! – nyögte összeszorított fogakkal Volosin.

– Igen! Majd megkapja a hadseregparancsban.

A fedezék hirtelen támadt dermedt csendjében a tábornok még egy fenyegető pillantást lövellt a zászlóaljparancsnok felé, aztán tekintete, mintegy véletlenül, megakadt a falnál kuporgó Dzsimen.

– A kutyáját pedig magunkkal visszük. Magának semmi szüksége rá a zászlóalj vezetésében. Krohalev!

A bejáraton függő sátorlap fölemelkedett, és belépett egy ismeretlen, posztóköpenyes harcos.

– Krohalev, fogja azt a kutyát!

A katona tett két, nem túl magabiztos lépést előre, és kinyújtott kézzel odahajolt Dzsim fölé. A kutya fenyegetően megfeszült, aztán hirtelen oly vadul felhorkant, hogy Krohalev ijedtében a küszöbig ugrott. „Ohó, francokat hagyja magát! – gondolta kárörömmel a zászlóaljparancsnok. – Próbáljátok csak meg!”

A tábornok, aki már fölemelte a sátorlapot, egyszerre visszafordult.

– Na, mi az, nem megy? Zászlóaljparancsnok, adja ide az emberét!

Volosin összeszorította állkapcsát, érezte, hogy ez a teljes csőd. A tábornok várt, de a zászlóaljparancsnok nem tudta rászánni magát erre a szégyenletes árulásra a kutya iránt.

A szünet egyre tovább húzódott, a tábornok várt, és Gunyko tüntetően összerezzent felháborodásában.

– Hallotta a parancsot? Hol vannak a katonái? Hé, ott az árokban, mozgás, ide!...

Berontott a fedezékbe Csernorucsenko, és kérdőn az ezredparancsnokra meredt. Háta mögött Gutman tekingetett be a sátorlapon.

– Fogja a kutyát! Mozgás!

Volosin érezte, hogy Dzsimet nem tudja megmenteni.

– Gutman, vezesse el Dzsimet! – adta ki a parancsot jeges hangon.

– Hová? Ez a mi Dzsimünk. Hová viszik?

– Elég a beszédből! Teljesítse a parancsot!

A zászlóaljparancsnok könyörtelen, hideg hangja meghökkentette a küldöncöt, értetlenül vállat vont.

– Hm! Azon ne múljék! Én teljesítem. Dzsim, hozzám!

A kutya bizalommal odalépdelt Gutmanhoz, az pedig megragadta a nyakörvét. Dzsim nem ellenkezett, csak furcsálkodva, de nyugodtan ránézett a zászlóaljparancsnokra. Volosin félrefordította tekintetét, hogy el ne árulja, amit érez. De vajon mit értett ebből a kutya?

– Így! – mondta elégedetten a tábornok. – Vezesse a törzshöz, harcos elvtárs.

Felkattintotta zseblámpáját, és egymás után kiléptek a lövészárokba.

A fedezékben csönd és sivár hideg támadt. Csernorucsenko matatni kezdett a kályha körül. Markin hadnagy nesztelenül kibújt a sötét sarokból, és elfoglalta helyét a ládák mellett.

A zászlóaljparancsnok káromkodott egy cifrát, feltépte a sátorlapot, és kilépett a lövészárokba.

4.

Az ördög vitte volna el ezeket a bokrokat és villás ágakat, mintha szándékosan tűzködték volna útjába az éjszaka vaksötétjében. Annyi szent, ahány tuskó csak van, abba éjszaka okvetlenül belebotlik az ember. A zászlóaljparancsnok felállt, megdörzsölte beütött térdét, és fülelni kezdett: nem, úgy látszik, még nem szólította az őrszem, pedig valahol itt a közelben kell kezdődniük a hetedik század lövészgödreinek. Csaknem tapogatódzva ment még vagy száz métert. Csizmája recsegve tiporta a száraz, tavalyi gazt a mezsgyén, valami láthatatlan, szúrós ág beleakaszkodott a köpenye szárnyába, a szél makacsul verdeste arcát sapkája megkötetlen zsinórjával. Elöl, az égbolt egy részét eltakarva, hatalmas púpként feketéllett az a nyomorult magaslat, amelynek sorsát a törzsnél éppen most döntötték el. Egész közelinek látszott, itt volt mindjárt a mocsáron túl, szürkén derengtek rajta a piszkos jégmaradványok, és a

zászlóaljparancsnok fojtott kíváncsisággal méregette a sötét lejtőket, melyeket keresztül-kasul feltúrtak a németek.

Szó, ami szó, kifogástalanul álcázták magukat, nem úgy, mint az első nyáron, amikor csaknem rejtezés nélkül sétafikáltak egy szál gatyában a peremvonalon, és röplabdáztak a tüzelőállásokban. Most egész éjszaka nem hallani egyetlen neszt se, meglapulnak, beássák magukat a földbe, csöndben gubbasztanak, készülnek újabb galádságaikra. De vajon mire? És hányan vannak, milyen egységekhez tartoznak, milyen feladatot kaptak, hol vannak a tűzeszközeik? – mindez csupa olyasmi, aminek ismerete nélkül aligha lehet sikerre számítani holnap. Különösen ilyen erőkkel. Hetvenhat ember, voltaképpen egyetlen lövészszázad, tüzérségi támogatás, utászok és harckocsik nélkül, egy már meglehetősen megerődített magaslat ellen. Ha ráadásul nem is készülnek föl tisztességesen, akkor nemhogy a magaslatot nem veszik be, de az emberek is odavesznek mind egy szálig.

– Állj, ki vagy? – hangzott fel halkan a sötétben.

A zászlóaljparancsnok nem sietett a válasszal, a kiáltás irányába fordult, és hamarosan kirajzolódott a sötétben a mellvéd agyagos dombocskája, a mellette sötétlő lövészgödör, melynek mélyén valaki mozgolódott. A harcos nem kiáltott többet, nyilván messziről felismerte a zászlóaljparancsnokot. Ez tulajdonképpen szabálytalan volt, de a százados mégse szólt, már hozzászokott, hogy a zászlóaljnál mindenütt

megismerik léptei első koppanására, vezényszava első hangjára. A parancsnok szó nélkül föllépett az alacsony mellvéd puha földtúrására. A felhajtott galléros katona sapkára húzott sisakban, várakozó mozdulatlanságban állt a kis lövészgödörben.

– Hol a századparancsnok?

– Egy kicsit arrébb, zászlóaljparancsnok elvtárs. Van ott egy pár kis bokor, hát azok mellett.

– Mit csinál a német?

– Hallgat, zászlóaljparancsnok elvtárs – felelte tompa, rekedt hangon a katona.

Volosin figyelmesebben megnézte, de a katona ismeretlen volt, bizonyára a nemrég érkezett feltöltésből került ki. Sovány, didergő legény, álla élesen előreugrott a sisak alatt. Volosin a hetedik század összes régi harcosát ismerte abból az időből, amikor még ő maga volt ennek a századnak a parancsnoka. De a régiek közül kevesen maradtak.

– Mi a neve?

– Az enyém? – kérdezett vissza halkan a katona. – Taraszikov közlegény.

– Hová valósi?

– Én? Szaratovba – felelte az, és elhallgatott, bizonyára várta az újabb, hasonló kérdéseket.

De a zászlóaljparancsnokot más érdekelte.

– Gépkocsikat nem lehetett hallani? Gépkocsizúgást?

– Gépkocsikat? Nem, nem hallottam. Estefelé lapátolást hallottam valahol itt a közelben. Mintha amott lett volna, a horhos mellett –

mutatott a katona a sötétbe. – Alighanem bunkert építenek.

Hát persze hogy bunkert, anélkül nincsenek meg. De még rosszabb lesz, ha a bunker körül aknákat is duggatnak a földbe, akkor holnap nem ússzák meg baj nélkül, szép meglepetés lesz, attól mentsen meg az Isten. A zászlóaljparancsnok egy ideig meresztgette a szemét a sötétbe, fülelt egy kicsit, de az éjszaka szeles volt, és ritkamód csèndes. Este óta, ha igaz, egyetlen rakéta se röppent fel, és ez a körülmény már egymagában is gondolkodóba ejtette a parancsnokot.

– Jól van, Taraszikov. Folytassa a figyelést.

– Igenis! – felelte készségesen a katona, és még megkérdezte: – Hol van Dzsim, százados elvtárs? Nem hallom a lépteit.

– Dzsim nincs – felelte szárazon a zászlóaljparancsnok, és továbbindult.

Dzsimet sajnos nem lehet visszaszerezni. Ha egyszer ilyen magas rangú főnökhöz került, akkor hiába minden. Persze a kutyának talán jobb így, a tábornok mellett. Könnyebb sors vár rá, mint az első vonalban. A százados szíve mégis megsajdult – hisz annyi emlék fűzte ehhez a kutyához!... És nem csak őt... Lám, itt ez a fiatal katona, nemrég került a zászlóaljhoz, de Dzsimet ismeri, sőt érdeklődik utána. A zászlóaljparancsnok biztos volt benne, hogy először látja a katonát, amaz viszont, mint kiderült, nemcsak felismerte őt a sötétben, de még a kutyáját is ismeri. Persze, ilyen a parancsnok

sorsa: minden lépését száz figyelmes szempár lesi – elrejteni nem lehet semmit.

A sötétből újabb őrszem szólította meg. Gyenyiscsik, az öreg géppuskás állt a tüzelőállás mellett, és karjával csapkodva igyekezett fölmelegedni. A parancsnok még a Kuzminka környéki nyári harcokból ismerte, amikor egy maroknyi katona – az ezred maradványa – megpróbált kitörni a bekerítésből. Akkor történt, hogy ez a javakorú katona – az ég tudja, honnét – hozzácsapódott a századhoz, és vele együtt jutott át a mieinkhez. Az újraszervezéskor aztán kellemetlenségek támadtak miatta, a főnökség akadékoskodni kezdett: miért nem küldték a katonát ellenőrzésre, miért hagyták meg a századnál? Idegen ember, ismeretlen, sok minden történhet. Gyenyiscsik később becsülettel igazolta magát a harcokban, amikor egy alkalommal felváltotta a sebesült géppuskást, és segített visszaverni a németek ellenlökését. Ott is maradt azután a géppuska mellett. Különben azóta, úgy rémlik, új géppuskája is van, a maxim helyett egy vékony csövű, Gorjunov-rendszerű fegyver.

– Hát mi újság, Gyenyiscsik?

– Egyelőre semmi, hála Istennek.

– Miért emlegeted az Istent? Csak nem vagy hivő?

– Hivő éppen nem vagyok, de így mondják. Rájárt a szám.

A katona kellő tisztelettel, de önérzetesen állt elöljárója előtt. Kissé toporgott, csupasz, kesztyűtlen kezét behúzta vattakabátja rövid ujjába.

A zászlóaljparancsnok leguggolt a géppuska mellé, és a mellvéd fölött belenézett a sötétbe.

– Milyen a kilövés? Holttér nincs?

– Ugyan már! Mintha tányér közepén állnák.

– Állnék, úgy kell mondani. Aztán amazok nem lövik be magukat? Mert a magaslatról is belátni a tányér közepébe.

– Dehogy. Mert amikor csend van, bedugjuk a gorjunt, ide, ni – mutatott Gyenyiscsik a lövészgödörbe, ahol a mellvéd alá géppuskafedezéket mélyítettek, melyben most a kezelő váltótársa aludt összegömbölyödve. – Ha bennünket lőnek. Ha aztán kezdődik a tánc, vissza a helyére.

A zászlóaljparancsnok fölegyenesedett a mellvéden.

– Na, ez derék. Hol a századparancsnok?

– Ehun, ni. Az a kis fedezék – biccentett Gyenyiscsik, és újra toporogni, csapkodni kezdett, hogy felmelegedjék.

A közelben, a mezsgye mentén, sekély, félig kiásott lövészárok kezdődött, a végéről, a föld alól, távolinak tűnő hangok szűrődtek ki. A zászlóaljparancsnok csaknem oldalvást haladt előre az árokban, melynek laza fala így is lépten-nyomon leomlott. Így ment előre, amíg észre nem vette a mellvéd alatt a bejáratot elfüggönyöző sátorlap szélénél a halvány fénycsíkot. Fölemelte a poros ponyvát, lehajtotta a fejét, és bebújt a fedezék zsúfolt félhomályába.

Odabent éppen vacsoráztak. A katonák szorosan körülülték a földre terített sátorlapot, és elmélyülten kanalazgattak. A bakancsba, bőr-

csizmába, nemezcsizmába bújtatott lábak között ott állt néhány, levessel teli bogrács. A bejárattal szemközti sarokban Veretyennyikova térdepelt, öv nélküli gimnasztyorkában, és a zsákját rámolta. Homlokába hulló ritkás, szőke tincsei alól rideg, sértődött pillantást lövellt a parancsnokra, és könyökével oldalba bökte Szamohin hadnagyot.

– Vagyka!

Szamohin összerezzent, amikor meglátta a zászlóaljparancsnokot, aki mindjárt a bejáratnál beleütközött egy széles hátba; a századparancsnok megkésve fel akart állni, hogy jelentsen.

– Százados elvtárs...

– Vacsorázzanak csak – emelte föl kezét a zászlóaljparancsnok.

Az egyik katona arrább húzódott, helyet szorított neki, egy másik átmászott a túlsó sarokba. Fent a keresztgerenda alatt pattogva, kormozva pislákolt egy darab földviasz szigetelésű telefonzsinór, a helyiséget égett pakurabűz töltötte meg. Veretyennyikova még egy sértett pillantást vetett Volosinra, aztán a hátizsák szíjával kezdett foglalatoskodni.

– Akar velünk vacsorázni, zászlóaljparancsnok elvtárs? – invitálta Szamohin bizonytalanul Volosint.

A parancsnok nem válaszolt. A fedezékben mindenki elhallgatott, nyilván már tudták, mi történt a zászlóalj harcálláspontján, és megsejtették a hangulatát. A parancsnok előhúzta dúralumíniumból készült, cifra vésetű cigarettatárcáját, és a rászegeződő kérdő pillantások ke-

resztüzében nekiállt cigarettát sodorni. Tudta: várják a letolást a nővér miatt, melyért ő maga tábornoki fenyítést kapott, de nem akarta evvel kezdeni. Várt. A két szakaszparancsnok, Grak törzsőrmester és Nagornij szakaszvezető, akik a zászlóaljparancsnokkal szemközt ültek, bedugták a kanalukat a csizmaszárba. Szamohin begombolta köpenyét, Veretyennyikova nekiállt, hogy fölvegye vattakabátját. A jelek szerint Volosin elrontotta a vacsora végét, bár a levesből egyetlen bográcsban sem maradt.

– Szamohin elvtárs, mennyi a létszám maguknál? – kérdezte a zászlóaljparancsnok, anélkül hogy fölpillantott volna.

– Huszonnégy fő. A nővérrel együtt.

– Őt ne számolja.

Szamohin hallgatott, nyilván várta, mit mond a zászlóaljparancsnok. Volosin szippantott egyet, a kapadohány furcsán pattogott a cigarettájában, időnként lángra lobbant, mintha puskaport kevertek volna közé. A katonák „nyomjelző töltetnek" hívták ezt a dohányt, ez a csúfnév igen találó volt, különösen szeles éjszaka.

– Jelöljön ki két főt. Két értelmes katonát.

Szamohin megkönnyebbülten fújt egyet, háta megreszketett. Fiatal arc, osztott áll. Sötét, mozgékony pillantása lesiklott a zászlóaljparancsnokról, és Nagornij szakaszvezetőn állapodott meg.

– Nagornij, adj két embert.

– Állj! – szólt közbe ridegen a zászlóaljparancsnok. A fedezékben ülők értetlen pillantást

vetettek rá, de ő mintha észre se vette volna. – Nagornij elvtársnak tudtommal van katonai rendfokozata is, nem?

A hadnagy mindjárt kapcsolt.

– Nagornij szakaszvezető, jelöljön ki két harcost!

– Értettem!

A nyitott bekecses, széles vállú, zömök Nagornij felkapta a földről géppisztolyát, és zajosan kicsörtetett a lövészárokba.

– És küldjön valakit a századparancsnokokért. A nyolcashoz meg a kilenceshez. A nehézgéppuskásokhoz is.

Szamohin csak egy pillantást vetett Grakra, és az sietség nélkül ugyan, de már bújt is ki Nagornij után. A zászlóaljparancsnokon meg a századparancsnokon kívül csak Veretyennyikova maradt a fedezékben. Most már belekezdhetett a kellemetlen beszélgetésbe. Volosin kényelmesebben kinyújtotta a lábát.

– Meddig tart ez a cécó, Szamohin elvtárs?

– Miféle cécó?

– Mikor hajtják végre a parancsomat?

A hadnagy nyelt egyet, mielőtt válaszolt volna, és gyors, ideges pillantással körültekintett.

– Holnap reggel elmegy.

– Nem megyek sehová! – jelentette ki nyomban Veretyennyikova.

– Vera! – szólt rá erélyesen Szamohin.

A lány felkapta sértődött, haragos arcát.

– Mi az, hogy Vera? Mit akarsz? Mi? Hová akartok elzavarni? Amikor folyt a támadás, akkor kellettem, akkor nem küldtek el, most,

hogy csend lett, hogy védelemben vagyunk, egyszerre takarodjak! Egy éve vagyok az ezrednél, és nem megyek innen sehová. Megértették?

A zászlóaljparancsnok erőltetett önuralommal hol a kivörösödött, magából kikelt lányra, hol a századparancsnok gyötrődő, komor arcára nézett. A fene se látott még ilyet: ilyen jelenetet a fronton, fél kilométerre a német lövészároktól.

– És hogy gondolja, szülni is itt fog? – kérdezte nyersen.

Veretyennyikova összerezzent, orcáján már könny csillogott.

– Itt fogok! Na és? Mi köze hozzá?

– Vera, miket beszélsz?! – könyörgött Szamohin.

– Azt már nem, egészségügyi elvtársnő! Az én zászlóaljam nem szülőotthon – jelentette ki ridegen a zászlóaljparancsnok. – Előbb vagy utóbb el fog utazni a hátországba. És jobb idejében.

– Én nem megyek el Vagyka mellől sehová – mondta a lány. De határozottsága kezdett elpárologni, felzokogott, és arcát kezébe temette.

Szamohin megragadta a karját.

– Vera! Ugyan már! Nyugodj meg. Rendben lesz minden, értsd meg.

De Vera nem akart megérteni semmit, nem akart megnyugodni, arcát a vattakabát gallérjába rejtve, csukladozva sírt, és Szamohin zavartan igyekezett a lelkére beszélni.

„A fene a szoknyabolondját! – gondolta a zászlóaljparancsnok, és csaknem megvetően nézett századparancsnokára. – Jóképű, eszes legény, jó századparancsnok, de összeszűrte a

levet ezzel a dilinós kislánnyal. Most, hogy a lány úgy maradt, és nem lehet tovább rejtegetni a viszonyukat, kitalálták ezt a frontházasságot. Soha jobbkor!"

Amint Vera megérezte Szamohin kezét, lassan megnyugodott, és a zászlóaljparancsnok most egyszerre véget akart vetni ennek a számára már rég kínossá vált konfliktusnak.

– Holnap reggel megrohamozzuk a magaslatot. A támadás valószínűleg hétkor kezdődik. Hat harmincig tűnjön el a zászlóaljtól.

Vera hirtelen abbahagyta a szipogást, és felkapta a fejét.

– Micsoda? Hogy kereket oldjak fél órával a roham előtt? Hogyisne, azt már nem! Még ha maga a tábornok parancsolja is nekem! Maga a marsall! Akár maga az Úristen. Nincs az a hatalom!

– Jól van, Vera, ne tüzeskedj! Ne légy olyan gyerek! – próbálta csitítani a századparancsnok, de az megint közbevágott:

– Hát persze, ne tüzeskedjek! Hogy maradsz te meg énnélkülem? Te bolond, az első percben otthagyod a fogad! Hisz úgy kell rád vigyázni, mint egy gyerekre! – motyogta könnyek közt Vera.

Szamohin arca szenvedőn összerándult.

– Végeztem! – jelentette ki a zászlóaljparancsnok; semmi kedve nem volt folytatni ezt a könnyes párbeszédet. Annál is inkább, mert az árokban léptek hangzottak, és a fedezékbe nyomban belépett Nagornij és vele két harcos.

– Zászlóaljparancsnok elvtárs, Drozd közlegény, parancsára...

– Zászlóaljparancsnok elvtárs, Kabakov közlegény... – jelentették csaknem egyszerre.

Ezek is új emberek voltak a zászlóaljnál, közelebbről nem ismerte őket, habár Drozd nevével már találkozott, ő terjesztette fel az ezredhez kitüntetésre a Guljajevka környéki téli harcokban tanúsított bátorságáért. Aztán az is eszébe jutott, hogy ezt a Drozdot a néhai Kuzmenko politikai helyettes is megdicsérte egyszer egy párttaggyűlésen. És csakugyan, a katona megtermett, erős alakja, nyílt, becsületes arca, melyre rá volt írva, hogy kész teljesíteni minden feladatot, jó benyomást keltett. Kabakov hitványabbul festett – vékonypénzű volt és mogorva, öltözéke hanyag: a vattakabát alól német zubbony zöld gallérja meredezett elő, melyet a gimnasztyorkája fölé húzott, hogy melegebb legyen.

– Itt állni nincs hely, úgyhogy üljenek le és figyeljenek – mondta a zászlóaljparancsnok. A vibráló félhomályban a katonák engedelmesen lekuporodtak a bejárat mellé. – Harci feladatot kapnak. Nagyon felelősségteljeset. Vegyenek magukhoz tőrt vagy szuronyt, vegyenek magukhoz egy csomó papírt, minél többet, újságot, vagy tépjenek szét valami könyvet, aztán keljenek át a mocsáron, és a mezsgyétől laposkúszásban föl egész a német lövészárkokig. Hang nélkül. Az ároknál megfordulnak, és ugyanígy vissza. Ennyi az egész. Értették?

A két katona kissé tétován nézett a zászlóaljparancsnokra.

– Nem értették? Megmagyarázom. Odakúsznak, és tőrrel megszúrkálják a földet. Ha aknát találnak, nem bántják. Csak kitesznek oda egy darab papírt, és egy kaviccsal lenyomatják. Hogy a szél el ne fújja. És így tovább. Most már világos?

– Világos – mondta nem túl határozottan Drozd.

Kabakov megszívta az orrát. A parancsnok figyelmesen ránézett.

– Az egész nem több, mint két óra. Előfordulhat, hogy a semleges zónában németekre bukkannak. Akkor füleljék ki, mit csinálnak. És vissza. Várom magukat. Kérdés van?

– Világos – felelte most már némiképp elevenebben Drozd.

Kabakov megint megszívta az orrát, és bizonytalanul köhentett.

– Ezek szerint minden világos? – zárta le a parancsnok. – Akkor Nagornij szakaszvezető elkíséri magukat a jégig, és a helyszínen még egyszer elmagyarázza a feladatot.

– Igenis.

A katonák felálltak, és meggörnyedve a kijárat felé fordultak, de Kabakov, aki másodiknak indult, egyszerre megállt.

– Én, izé... zászlóaljparancsnok elvtárs, köhögök.

– Igen? És nagyon?

– Mikor hogy. Néha, mikor rám jön...

A katona elhallgatott, és túlzott igyekezettel

nagy köhögésbe kezdett. A zászlóaljparancsnok gyorsan a szeme közé nézett, és félelmet, riadalmat olvasott ki belőle, olyan érzéseket, melyek nagyon is ismerősek a háborúban. A dolog felháborítóan nyilvánvaló volt. De a zászlóaljparancsnok türtőztette magát.

– Akkor hagyjuk – mondta. – Maga kiesik. Maga helyett Nagornij szakaszvezető megy, ő lesz a parancsnok.

– Értettem – húzta ki magát Nagornij, aztán rövid szünet után: – Kérek engedélyt végrehajtani.

– Végrehajtani! – vezényelte a zászlóaljparancsnok. – Amint visszaérnek, egyenest hozzám.

Nagornij és Drozd, hideget engedve a fedezékbe, kimászott, Kabakov ott maradt, halálra váltan, lehorgasztva sapkás fejét.

– Fél? – kérdezte arasznyi közelből a zászlóaljparancsnok, és várta a szokásos hazudozást, mentegetődzést. De Kabakov ehelyett alázatosan és őszintén bólintott.

– Félek. – És még lejjebb horgasztotta a fejét.

A telefonzsinór egész a tetőgerendáig végigégett, most füstösen hunyorogni kezdett. Vera felállt, és jó darabbal lejjebb húzta a mennyezettől.

– Mondja, Szamohin hadnagy, ez mindig ilyen beijedős volt?

– Nemigen. Eddig nem vettem észre.

– Régóta van a fronton?

– Négy hónapja – felelte halkan a katona.

– Hová valósi?

– A penzai területre.
– Ki van odahaza?
– Az anyám. Meg a három húgom.
– Nagyok?
– Kicsik.
– Hát az apja?
– Nincs. Negyvenegyben Kijev mellől írt egyszer, aztán semmi több.

Csönd támadt. Veretyennyikova fájdalmasan, szakadozottan felsóhajtott. Odakintről lövöldözés hallatszott – géppuskasorozat volt, valahol a szomszéd alegység területén.

– Szóval félsz? – kérdezte gúnyosan Szamohin. – Reszketsz a bőrödért?

– Mindenki fél. Kinek van kedve meghalni?

– Vagy úgy? Még filozófiát is csinálsz hozzá! Te nyavalyás, majd én megmutatom neked! Vedd le a derékszíjad!

A századparancsnok fölállt, és fejét kissé lehajtva, odalépett a katonához.

– Csöndesebben, hadnagy elvtárs! – mondta a zászlóaljparancsnok. – Hadd menjen. Menjen vissza a helyére, Kabakov.

A katona esetlen sietséggel kimászott a fedezékből. Szamohin dühösen félrerúgta a lába alól az egyik bográcsot.

– Ez kár volt! Csak azért is oda kellett volna küldeni. Hogy kigyógyuljon a gyávaságból.

A zászlóaljparancsnok elővette zsebéből cigarettatárcáját.

– Nem érdemes, Szamohin.

– Aha, megbocsátott neki? Mert beismerte, ugye?

A hadnagy szemmel láthatólag indulatba jött, nem tudta türtőztetni magát, kész volt az összecsapásra, erre ösztökélte mindaz, amit ezen az estén átélt. De a zászlóaljparancsnok nem engedhette meg, annál is inkább, mert még sokkal nehezebb dolgok vártak rájuk.

– Igen, megbocsátottam – felelte nyugodtan. – Emlékezzék csak Tolsztoj tanmeséjére: köszönöm az összetört csészét. Mert nem hazudtál.

– Tanmese! Ez jár neki: tanmese! Hát Drozd? Ő talán kőből van? Igen? És talán nem fél? Majd a levegőbe repül, hogy csak cafatok maradnak belőle. Emez meg élni fog. Az igazmondó!

A zászlóaljparancsnok hallgatott.

5.

A berendelt parancsnokok közül elsőnek Jaroscsuk alhadnagy, a megerősítő nehézgéppuskás szakasz parancsnoka futott be. Bár neki volt a legalacsonyabb rendfokozata a zászlóalj tisztjei között, mégis ő volt a legidősebb, olyan ötvenes atyafi lehetett, a háború előtt egy szövetkezeti boltban dolgozott a Penza-vidéken, és annak idején a sorkatonai szolgálatból tartalékos alhadnagyi rangban szerelt le. A későbbiekben se vitte többre, de ez nemigen izgatta. A cseppet se parancsnoki külsejű, vékonydongájú Jaroscsukot, úgy látszik, álmából költhették fel, mert amikor hanyagul magára kapott, nyűtt katona-

köpenyében bemászott a fedezékbe, hangja álomittasan rekedt volt.

– Ez a fagy, hogy a fene belé, csak úgy mar. Nem volt elég a télen citerázni.

Jaroscsuknak nyilván nem tűnt fel mindjárt, hogy a fedezékben mindenki hallgat, és cseppet sincs ínyükre az ő gondtalan, beszédes kedve. Derűsen dörzsölgette elgémberedett ujjait, és csaknem gyermeteg, jámbor tekintettel végignézett a jelenlevőkön.

– Üljön le, Jaroscsuk elvtárs – vetette oda szűkszavúan a zászlóaljparancsnok.

– Leülhetek éppen, ha nem zavarnak el. Én meg, izé... szunyáltam egyet az árokban a ponyva alatt. Kutyául átfáztam. Nincs egy kis dohányod, hadnagy? – kérdezte Szamohint.

Az elővett a zsebéből egy csipet kapadohányt, és szótlanul odanyújtotta a géppuskások parancsnokának.

– Hát egy kis papírod? Na, nem baj, majd kerítünk. Volt nekem valahol egy darabka...

Másodiknak, nem sokkal Jaroscsuk után, Muratov hadnagy, a nyolcadik század parancsnoka jelent meg. Feszesre húzott szíjaival, gondosan felvarrt vállpántjaival, oldalán térképtáskájával, könnyedén becsusszant a fedezékbe, és fejét kissé meghajtva, hadaró, idegenes kiejtéssel jelentkezett:

– Százados elvtárs, Muratov hadnagy, parancsára megjelentem.

A kilencedik század parancsnokára egy kicsit várni kellett. A zászlóaljparancsnok már éppen azon volt, hogy újból kiküld érte valakit, amikor

az árokban léptek zaja és köhécselés hangzott fel, és végül megzizzent a bejáratot eltakaró sátorlap. A hosszú, sovány Kizevics derékszíj és váll-lap nélkül, lecsüngő bekecsben, esetlen mozdulattal bemászott a fedezékbe, valami tisztelgést jelző mozdulattal a sapkája felé bökött, és jelentés helyett mint valami magától értetődőt, úgy bökte ki:

– Kizevics főhadnagy.

A zászlóaljparancsnok szenvtelen arccal ült, hátát a fedezék hideg falának vetve, és csak pillantásával nyugtázta a hívottak érkezését. Nemigen reagált alárendeltjei jelentésének bizonyos szabadosságára, amazok, úgy látszik, mégis megérezték a feszültséget parancsnokuk nyugalma mélyén, elhallgattak, és várakozón letelepedtek Jaroscsuk mellé.

– Hát akkor kezdjük – szólalt meg a zászlóaljparancsnok, és ellökte magát a faltól. – Úgy látom, mindenki itt van. Jelentést kérek az alegységek létszámáról és harcértékéről. Hetedik század!

Szamohin, aki gondterhelt képpel ült Vera mellett, ültében kiegyenesedett, felhúzta a térdét, és fölemelt a földről egy szalmaszálat.

– Nálam a létszám huszonnégy fő. Köztük tiszthelyettes: egy fő. Tisztes kettő. RPD golyószóró kettő, Gorjunov egy.

Amint ezt gyorsan végigmondta, elhallgatott, mintha azon töprengene, mit tehetne még hozzá a mondottakhoz.

– Lőszer? – emlékeztette a zászlóaljparancsnok.

– Lőszer? Puskánként hatvan töltény, három tár egy-egy RPD-hez. Két rakasz heveder a Gorjunovhoz. Igaz, ma töltötték még. És van tartalékban tizenegy cinkláda. Ez minden.

– Gránát?

– A gránátokat nem számoltam. A szolgálatvezetőnél nincs. Csak annyi, amennyi az embereknél, kézben van.

– Fejenként legfeljebb egy – toldotta közbe a bejáratnál álló Grak törzsőrmester. – Összesen lehet vagy tizenöt darab.

– Nem valami sok – állapította meg a zászlóaljparancsnok. Térdére tette oldaltáskáját, kinyitotta, és blokkot, ceruzát vett elő.

Szamohin hallgatott, és a szalmaszálat gyűrögette ujjai között. A zászlóaljparancsnok felvonta szemöldökét, aztán Muratov hadnagyra nézett.

– Nyolcadik század.

Muratov megrántotta a vállát, mintha meg akarna szabadulni szíjaitól, térdre emelkedett, és kihúzta magát. Az alacsony mennyezet nem engedte, hogy szabályszerűen vigyázzba álljon.

– Nolcadik századnak van tizennolc harcos, három tiszthelyettes, ed századparancsnok. Ed maxim, ed RPD. Töltén kevés. Néd tár ed puskánként. Két heveder, ed maxim. Gránát keves, tíz darab.

Ezzel be is fejezte rövid jelentését, a többiek szótlanul figyelték, amint a parancsnok jegyezgetett valamit a blokkjába. A bűzös, füstös félhomályban egy méterre is alig lehetett látni.

Grak törzsőrmester felkattintotta zseblámpáját, és odavilágított a parancsnoknak.

– Köszönöm – mondta Volosin. – Hát ez elég kevés, hadnagy elvtárs. Az ember is, a lőszer is. Takarékoskodni kell, Muratov.

– Hol lehet takarékoskodni, parancsnok elvtárs? Vezénelek: rövid sorozat! rövid sorozat! És lesz sok rövid sorozat – ed hosszú sorozat! Nad fodasztás!

Mindenki fölnevetett.

– Mint a Triska kaftánja – mondta komolyan Szamohin. – Akárhogy ráncigálja, ha egyszer kicsi, mindig híja lesz.

Igaz, ez szavak nélkül is érthető volt, de hát, mint kiderült, a nyolcadik század volt a legjobban legyengülve. Részben talán azért, mert rendszerint a zászlóalj harcrendjének közepén támadott, magára vonva az ellenség fő tüzét. De az is bizonyos: a parancsnok, a fiatal, heves vérű, nagyon buzgó Muratov hadnagy se nagyon törődött azzal, hogy megóvja katonáit, ő maga is belemászott a legnagyobb tűzbe, és nemegyszer a legvadabb golyózápornak tette ki önmagát és századát is. És tessék: maradt tizennyolc ember. Pedig két héttel azelőtt – erre a zászlóaljparancsnok határozottan emlékezett – még körülbelül nyolcvanan voltak.

Emellett Muratov ritkamód becsvágyó és sértődékeny parancsnok volt. A zászlóaljparancsnok mindig óvatosan, célozgatva feddte csak meg.

– Pedig nagyon bíztam a nyolcasban. Rájuk számítottam a legjobban – mondta most is.

Muratov nyomban megértette, kreol arca haragosan fellobbant, már-már felpattant, de nyomban megfékezte magát, és nem szólt.

– Hát így állunk! – állapította meg a zászlóaljparancsnok. – Kizevics főhadnagy – szólította a következőt.

– Á, mit jelentsek? Semmi új.

– Azaz?

– Hát mit mondjak? Harminchárom fő. Két maxim. Siralom.

– Lőszer?

– Lőszer? – kérdezett vissza Kizevics, és figyelmesen a fedezék sötét sarka felé pillantott, ahol Vera ült szótlanul, lehorgasztott fejjel. – Úgy körülbelül ötven töltény lehet fejenként.

– Pontosabban?

A századparancsnok újra felnézett a mennyezetre. Lesoványodott arcán, szemöldöke alá rejtőző apró szemén valami gyötrelmes gondolat árnyéka suhant át.

– Pontosan: fejenként hatvanöt darab.

– És a zsákmányolt „colt"-hoz?

A főhadnagy a zászlóaljparancsnokra emelte tekintetét, és értetlenül pislantott egyet.

– Mi van azzal? Ott van.

– Hol?

– Ott hever a szekéren. Miért, tán csak nem én fogok vele lőni?

– Miért maga? Arra van egy géppuskása.

Kizevics szemmel láthatólag igyekezett elkerülni az egyenes választ, de a zászlóaljparancsnok rászegezte a tekintetét, és figyelmeztetően megkopogtatta ceruzájával a táskáját. A kilence-

dik század zsugori parancsnoka szokása szerint igyekezett megkerülni a választ a legkényesebb kérdésekre, mivel bizonyára már érezte, mi fenyegeti. A zászlóaljparancsnok arra gondolt, hogy azon nyomban le kéne leplezni a századparancsnokot, de a jelentéseknek még nem volt vége, hátravolt még Jaroscsuk, és Volosin sóhajtva a telefüstölt, sötét sarok felé biccentett.

– DSK-s szakaszparancsnok.

– A DSK-s szakasz egyelőre vagyogat. Három sebesült, a többi rendben. Két kezelőszemélyzet, két géppuska. Egy szekér, két ló.

– Semmi több?

– Semmi.

– És a lőszer?

– Van egy kevés. Egyelőre elég – bizonygatta Jaroscsuk, és Volosin némi bizalmatlansággal nézett rá. Az alhadnagy szavaiban lehetett valami, ami arra késztette, hogy kételkedjék hitelességükben, de a géppuskás szakasz nemrég került a zászlóaljhoz, Jaroscsuk „idegen" parancsnok volt, akit csak a támadás idejére rendeltek a zászlóaljparancsnok alá, és Volosin némi gondolkodás után úgy döntött, hogy nem fog kötözködni.

A jelentéstétel véget ért, a zászlóaljparancsnok röviden összegezte az adatokat jegyzettömbjében, és a legapróbb részletekig kirajzolódtak előtte a zászlóalj harci lehetőségei. Szó, ami szó, ezek a lehetőségek még szerényeknek is alig nevezhetők. Grak eloltotta a zseblámpát, és a fedezékben sötétebb lett. A telefonzsinór pattogva, bűzölögve füstölt a sarokban.

– Parancsnok elvtársak, a jelek szerint holnap el kell foglalnunk a magaslatot. A parancs még nincs meg, de gondolom, hamarosan meglesz. Úgyhogy haladéktalanul lássanak hozzá a támadás előkészítéséhez.

A fedezékben mindenki elcsöndesedett. Szamohin jelentőségteljes mozdulattal félrehajította a szalmaszálat. Muratov feszülten a zászlóaljparancsnokra szögezte a tekintetét. Jaroscsuk meggörnyedt, összébb húzódott, és teljesen észrevehetetlenné vált a füstös, föld alatti félhomályban. Kizevics csodálkozó tekintettel nyújtogatta ki bekecse gallérja mögül hegyes ádámcsutkájú, sovány nyakát.

– Ha besegít vagy két tüzérosztály, akkor talán el is foglaljuk.

A zászlóaljparancsnok elkomorodott, nemigen volt ínyére ez a közbeszólás.

– Ami a két osztályt illeti, kételkedem. Attól tartok, legfeljebb Ivanov ütege szól bele.

Kizevics hüledezett.

– Ivanové? De hisz azoknak nincs lövedékük! Reggel odavolt náluk a szolgálatvezetőm, azt mondja, ott ücsörögnek a tarackosok, a talpszárak közt meg lövegenként egy-egy láda van csak. Úgyhogy ha lőnek, ha nem: egyre megy.

Volosin nem szólt közbe, tartózkodó figyelemmel végighallgatta, aztán ennyit jegyzett meg:

– Lőszert hoznak. Maga viszont lássa el az embereket kézigránátokkal, szükség lesz rá. Grak törzsőrmester!

Grak sötét alakja megrezzent a bejáratnál.

– Parancs!

– Volt magának egy láda KSZ-gránátja. Ossza szét a századok között.

– Értettem.

– Kizevics főhadnagy, ezek szerint a zsákmányolt colt ott van a szekéren magánál?

– Ott, a szekéren. Miért?

– Adja át Muratovnak. Ő jobban ki tudja majd használni.

Kizevics sértődötten felhúzta keskeny, horgas orrát.

– Ezt meg miféle érdemekért?

– Így kell!

– Kell! Vigyázott volna a sajátjára. A saját anyagát elpusztította, most meg a máséra ácsingózna.

– Én nem kérek magától semmit! – robbant ki vörösen Muratov.

– Akkor meg mire ez a hajcihő? A colt, a colt...

A zászlóaljparancsnok nyugodtan végighallgatta a századparancsnokok rövid szócsatáját – nem először fordult elő ilyesmi. Kizevics, a gondos gazda, nem szívesen osztozott a szomszédokkal, időnként mégis kénytelen volt, hiszen vele is előfordulhatott, hogy szüksége volt valamire. Ilyenkor viszont ő szorult mások – akár éppen Muratov hadnagy – segítségére. Részint igaza volt, mivel sokan tanulhattak volna tőle, hogyan kell óvni az embereket és a felszerelést. A zászlóaljparancsnok azonban most úgy látta szükségesnek, hogy akár a kilencedik század rovására is, megerősítse a nyolcadikat. Tehát

úgy tett, mintha mi se történt volna, és rezzenéstelen hangon folytatta:

– A lőszert is adja át. Vagy háromszáz tölténynek kell lennie magánál. És hogy Muratovnak ne kelljen géppuskást keresnie, adja át a géppuskását is. Szipaknak hívják, azt hiszem, ugye?

– Szipak! Szipak a múlt héten elesett. Új géppuskásom van.

A zászlóaljparancsnoknak egy pillanatra a torkán akadt a szó, fájdalmas szorongás fogta el: Szipakot régről ismerte, még az alakulat felállításának idejéből, s ezek szerint ő sincs már. Igazán rosszkor jutott eszébe ez a harcos, neki mint zászlóaljparancsnoknak tudnia kellett volna, hogy elesett. Minden ilyen veszteség súlyos kőként nehezedett a lelkére, és nagy erőfeszítésre volt szüksége, hogy kibírja ezt a terhet.

– Adja át az újat – adta aztán ki rövid szünet után a parancsot az iménti határozottsággal.

– A nemjóját! Még az új géppuskást is! Mi az, talán tartalék ezredem van? – tárta szét a karját Kizevics.

A zászlóaljparancsnok megint nem válaszolt, hallgatással adta tudtára alárendeltjeinek, hogy a kérdést lezárta. De Kizevics ezúttal, úgy látszik, komolyan feldühödött.

– Már megint a kilencestől. „A coltot!" És ha én épp a coltra építettem? Én már belőttem vele minden tájékozódási pontot. Most aztán vissza a babaruhát...

– Nagyon helyes. Hogy ne ravaszkodj – szólt közbe halkan Szamohin.

– Aha! Te talán nem ravaszkodsz? Ni, a kis becsületes!

– Nem az a lényeg? – mondta kissé szelídebben Szamohin. – Mit számít az a colt! Inkább azt kérdezd meg, mi a francnak nem rohamoztuk meg tegnap azt a magaslatot? Minek gatyáztunk annyit? Vártuk, amíg a németek beássák magukat?

Kizevics a zászlóaljparancsnok felé fordította komor, elkeseredett képét. A többiek, akik a fedezékben voltak, szintén felkapták a fejüket, és várták a választ, a kérdés valamennyiüket izgatta, de Volosin, minthogy maga se talált rá magyarázatot, hogy ne kelljen hazudnia, úgy döntött, inkább hallgat, ami azonban nem nyugtatta meg a századparancsnokokat.

– Most aztán kúszhatunk, mászhatunk ide-oda – vetette oda nekikeseredve Szamohin.

– Már két bunkert is összeeszkábáltak – dünnyögte Kizevics. – Lesz ott tánc!

Ez már több volt a soknál. Az ilyesfajta beszéd túllépte a megengedhető határt, és a zászlóaljparancsnok keményen közbeszólt:

– Elég. A parancs az parancs. Mi pedig kötelesek vagyunk végrehajtani. Egyéni véleményüket tartsák meg maguknak.

A többiek elhallgattak, csönd lett, Volosin ebben a csendben elővette óráját. Háromnegyed tizenegy volt.

– Végeztem! – közölte. – Lássanak neki a készülődésnek. A parancsot pótlólag megkapják.

6.

Amint a zászlóaljparancsnok kilépett a fedezékből, az árokban kis híján beleütközött Gutmanba. A küldönc zihálva jelentette, hogy megérkezett a zászlóaljhoz az utánpótlás.

– Sok?

– Kilencvenkét fő.

– Hohó!

Ez több volt, mint a jelenlegi összlétszám. A zászlóalj személyi állománya megkétszereződött, csaknem kétszeresére gyarapodott a tűzereje, és alaposan megnőtt az esélye annak, hogy másnap sikert érjenek el a támadásban. Ennek tulajdonképpen örülni kellett volna, a zászlóaljparancsnok mégse hangolódott jobb kedvre, valami zavarta.

Különben már tudta is, hogy mi.

Kiértek a lövészárok végébe, mely itt fokozatosan elsekélyedett, míg végül teljesen eltűnt. Szamohin kissé hátrább megállt, és a zászlóaljparancsnok búcsúzásképpen még visszaszólt:

– Küldje el a szolgálatvezetőt az emberekért. És értesítse Muratovot meg Kizevicset.

– Értettem!

A zászlóaljparancsnok már indult volna, de egy pillanatig tétovázott: a lövészárok félhomályában valahogy nagyon lehangoltan árválkodott Szamohin görnyedt alakja, aki egyszeriben elszótlanodott, elkomorodott, és – Volosin jól sejtette – ennek nem csupán a közelgő támadás volt az oka. Persze hogy sejtette, mi a századparancsnok baja, ezért is halogatta az indulást,

bár ezek a vívódások teljesen magánjellegűek voltak, és a hadseregben szokásos erkölcsi normák szerint idegenre nem tartoznak.

– Ha visszajönnek a felderítők, küldje azonnal őket a harcálláspontra! – adta ki még az utasítást a szokásos hivatalos hangnemben a parancsnok.

– Értettem!

Aztán Gutmannal kettesben sietve elindult fölfelé a lejtőn. A mező fölött fagyos, szeles sötétség honolt. A magaslat komoran, de csendesen aludt az éjszaka sötétjében az égbolt szélén. Volosin egy másodpercre megállt, fülelt – most valahol épp ott kúsznak a felderítői, és a parancsnok tudatán, mint annyiszor, egy pillanatra átvillant a sorsukért érzett aggodalom. Abban, hogy már kiküldte őket, volt egy cseppnyi ravaszság, afféle egyéni ésszerűsítés, amilyenre nemegyszer rákényszerül az ember a háborúban, és amelytől hányszor, de hányszor, annyi minden függ! Persze az ilyesfajta vállalkozás kockázatos dolog, de minden alkalommal arra gondolt, hátha megússzák, tapasztalt fiúk, elvégzik, amit kell, és szerencsésen visszatérnek. Nagyon bízott ezekben a fiúkban.

Gutman bizonyára ismert egy másik utat a harcálláspontra – erre nem voltak se bokrok, se gránáttölcsérek –, és magabiztosan vezette a parancsnokot a sötétben. Hamarosan jócskán el is távolodtak a hetedik század terepszakaszától, és a feszültség valamicskét csökkent Volosinban. Hiába, no: mit számít ugyan az a fél kilométer a század arcvonalától, az ember mégis

nyugodtabb. A zászlóaljparancsnok gondolatai most másfelé terelődtek, és éppen kérdezni akarta Gutmant, amikor a küldönc – mintha megsejtette volna a kérdést – hátrafordult, és magától megszólalt:

– Azok még mindig ott pusmognak. A törzsnél. Erről a magaslatról, ni.

– Igen? És mit?

– Á! Hallgattam egy kicsit, hát majd elnevettem magam. Hogy a zászlóalj így, meg az üteg úgy, meg az együttműködés! Senkinek még csak eszébe se jut, hogy ez a zászlóalj összevissza egyetlen század.

– Igen? – kérdezte tartózkodón Volosin. – Na és te miért nem jelentetted?

Gutman alig láthatóan megvonta a vállát.

– Hogy jövök én ahhoz? Kicsi pont vagyok én.

Hallgatott egy keveset, aztán menet közben megrántotta vállával a géppisztoly szíját.

– Tudja, nem jó végéről fognak hozzá. Előbb a szovhozt kéne elfoglalni, akkor a fritz magától megpucolna a magaslatról.

– Gondolod?

– Miért, azt mondja, nem?

Nem, a zászlóaljparancsnok nem mondhatta volna, hogy „nem". Ebben a kérdésben a küldöncnek kétségkívül igaza volt.

– Össze kéne szedni mind a három zászlóaljat, és odasózni a szovhozra. Most meg széthúzták az ezredet négy kilométerre, és csak kapkodnak ide-oda.

– Törzsfőnöknek kéne lenned. Ezred- vagy

akár hadosztály-törzsfőnök is lehetnél – jegyezte meg rejtett iróniával a zászlóaljparancsnok.

De Gutman egy cseppet se jött zavarba.

– Miért ne? Megbirkóznék én avval. Akadémiát meg ilyesmit persze nem végeztem, de van fejem. És az nem is olyan kevés.

Volosin nem válaszolt azonnal, ilyen érvvel nem volt értelme komolyan vitába szállni.

– Tulajdonképpen igazad van. Ez nem kevés. Sajnos, nem mindig az ész dönt.

A küldönc nekitüzesedve mondani akart valamit, de úgy látszik, meggondolta magát, és csak határozatlanul legyintett.

– Á, mit beszélek én!

Aztán már más, nyugodtabb hangon hozzátette:

– Odakötöztem a Dzsimet az asztal lábához. Csak ül. Öt lépésnél nem enged senkit se közelebb magához. Nagyon helyes. Megríkatja még őket.

– Ugyan miért? Csak mi ne ríjunk nélküle.

A parancsnoki harcálláspont árka tele volt emberekkel, csoportokba verődve szótlanul álltak, gallérjukat felhajtva, hátukat a hideg szélnek vetve. Még a fedezék bejáratánál is álltak meg ültek, itt-ott érthetetlen, ázsiai nyelvű szóváltás hallatszott. Gutman könnyedén leugrott a mellvédről, nyomában leugrott a zászlóaljparancsnok is, átfurakodtak a rájuk ügyet se vető, ismeretlen katonák között, és bebújtak a fedezékbe.

A fedezék is zsúfolásig tele volt, néhány köpe-

nyes figura teljesen elállta a lámpa szegényes fényét, amelynél Markin görnyedezett: épp az utánpótlást vette listába. Amint a törzsfőnök meghallotta a zászlóaljparancsnok lépteit, felkapta fejét, és jelentőségteljesen felsóhajtott.

– Mi hír az ezredtől? – kérdezte Volosin.

– Hat harminckor támadás.

– Az utánpótlásnak van lőszere?

– Lőszere éppen van – mondta rejtélyesen Markin. – De nem sok köszönet lesz bennük.

– Miért, mi baj?

– Hogy mi? – A hadnagy sokatmondóan a katonák felé biccentett. Vagy öten álltak előtte, esetlen köpenyben, téli sapkára erőltetett sisakban, szótlanul, dércsípte, széles arcukon türelmes alázat. – Egy kukkot se tudnak oroszul. Az. Ez bizony baj. Ez bizony nagy baj, ha tekintetbe vesszük, mire készülnek reggel, és mennyi idő van addig.

A zászlóaljparancsnok gondterhelt érdeklődéssel nézett végig a katonákon, és már pusztán a külsejüktől elfancsalodott. Az érkezettek új, gyűretlen köpenyt viseltek, a vászonba bújtatott szíjak lógtak rajtuk, görnyedt hátukon lappadt hátizsák, ormótlan, háromujjas kesztyűbe bújtatott, átfagyott kezükkel egészen ügyetlenül, erőtlenül tartották a puskák agyonkaristolt tusát. Oroszul csakugyan nem sokat értettek. Amit Markin kérdezett, egy alacsony termetű, duzzadt képű katona lefordította, a soron következő harcos pedig tompa, vontatott hangon válaszolt.

– Teljesen kikészültem – fújtatott Markin, aztán dühében csaknem ordítva megkérdezte:

– Születési helye? Terület?

Volosin csak nézte a jelenetet, és arra gondolt, hogy a keze alatt feldajkált, hosszú hetek fáradságával összekovácsolt zászlóaljnak ezúttal bizonyára befellegzett. Bárhogy igyekezett is megóvni a személyi állományt, a századok egyre olvadoztak, egyre nőtt az új, előtte ismeretlen katonák száma, és egyre kevesebb harcedzett veterán maradt, velük együtt fogyott az alegység harci ereje és az ő parancsnoki biztonsága is. Ez csaknem megijesztette. A lövészárokban fedezte fel magában ezt a szokatlan érzést, amikor átfurakodott ezek között a várakozástól és bizonytalanságtól elcsigázott, a frontvonal veszedelmes közelségétől megfélemlített, minden iránt közömbös katonák között. A zászlóaljparancsnokot aggasztó idegesség kerítette hatalmába, szitkozódni, ordítani lett volna kedve, mint akit az ördög sarkantyúz, tenni akart valamit, valami határozott lépést, mellyel levezethette volna ezt a keserves érzést. De az ilyesfajta tett – ezt tudta – most teljesen haszontalan lenne; nincs más hátra, mint hogy összeszorított foggal, türelmesen, kimérten tegye a dolgát: felkészítse a zászlóaljat a harcra.

– Sok írnivaló van még?

– Mindjárt befejezem – felelte Markin.

A zászlóaljparancsnok heves mozdulattal a küldönchöz fordult.

– Gutman elvtárs! Sorakoztassa fel az utánpótlást!

– Értettem! Utánpótlás, sorakozó! – süvítette bősz őrmesterhangon Gutman.

Még nem csitult el odafent a tompa lábdobogás, amikor a parancsnok határozott mozdulattal kilépett a fedezékből, és a mellvédre támaszkodva kiugrott az árokból. Gutman sietve vigyázzt vezényelt, és a parancsnok lelépkedett a mellvéd fagyott földhányásáról. Ebben a pillanatban hátul a magaslat felett rakéta szökkent a magasba, remegő fénye végigsiklott a katonák arcán, akik riadt-óvatosan összébb görnyedtek, de senki se hagyta el a helyét a sorban. Mindenki a magaslatra pillantott, aztán őrá, a parancsnokra – nyilván a „feküdj" vagy az „oszolj" vezényszót várták. De a parancsnok még csak „pihenj"-t se vezényelt, hanem kimérten továbbment a sor közepéig, és ott megállt.

A rakéta kihunyt, a magaslat felett hunyorgó félhomályt sűrű, éjszakai sötétség váltotta fel.

– Ki tud oroszul?

– Én érteni.

– Én is.

– Egy ember, hozzám!

Valaki kilépett a sorból, és a zászlóaljparancsnoktól három lépésre megállt.

– Álljon mellém, tolmácsolni fog. Vannak-e betegek?

A katona néhány szót mondott a maga nyelvén.

– Van – felelte valaki a sorból.

– Betegek öt lépést előre – lépj!

A tolmács a sor felé fordult, és nem túl határozottan lefordította a parancsot. A parancsnok

észrevette, hogy a katona mondókája valahogy hosszabb, mint az ő vezényszava. Eközben a háta mögött újabb rakéta lobbant. Volosin moccanatlanul hátrafülelt: nem hallatszanak-e lövések? Ha lövöldözés kezdődik, az azt jelenti, hogy a felderítők németekbe botlottak, és a vállalkozás kútba esik. Úgy látszik, egyelőre nincs baj: a rakéta kihunyt, de lövöldözés nem hallatszott. Amikor a széljárta éjszakai táj fölött újra összezárult a sötétség, a parancsnok észrevette, hogy az előtte álló sor megmozdul, és néhány ember előrelép. Egyenként léptek elő, nem egyszerre, szemmel láthatóan bizonytalanul megálltak a sorfal előtt, és gyanakodva pillogtak a zászlóaljparancsnokra.

– Aki nincs kiképezve, három lépést előre – lépj!

Némi tétovázás után újabb hat ember lépett előre. De amint megálltak, csaknem egy vonalba kerültek azokkal, akik öt lépést léptek ki. A parancsnok észrevette ezt a pontatlanságot, de nem szólt, most nem lett volna értelme.

– Aki nagyon fél, az is!

A tolmács ezúttal nem is vezényelt, inkább elmagyarázta a vezényszót, és a zászlóaljparancsnok gyomra összerándult, attól tartva, hogy ha ezt az utasítását végrehajtják, alig marad valaki a helyén. De a sor ezúttal mozdulatlanul állt, a félősek bizonyára valamennyien kihasználták már a lehetőséget.

– Helyes. Most azok, akik előreléptek: jobbra át! – vezényelte a parancsnok. – Gutman elvtárs, vezesse vissza a csoportot a törzshöz!

– Vissza? – csodálkozott el Gutman, aki máskor mindig megértette parancsnokát, de aztán elharapta a szót, és sietve elkiáltotta magát: – Utánam, lépés indulj!

Amikor azok egyenként átugráltak az árkon, és eltűntek az éjszakában, Volosin közelebb lépett a sorhoz. A két megritkult vonal feszült figyelemmel meredt rá.

– Önökkel pedig harcolni fogunk. Fordítsa. Holnap harcba indulunk. Együtt, mindnyájan. Lesz, aki elesik. Ha összehangoltan és határozottan fognak tevékenykedni, kevesebben fognak elesni. Ha tétovázni kezdenek a tűzben, többen esnek el. Jegyezzék meg! A lövész katona legfőbb törvénye: minél gyorsabban odafutni a némethez, és megölni. Ha nem sikerül, ő öli meg magukat. Ez nagyon egyszerű. A háborúban minden egyszerű.

Amíg a tolmács bele-belezavarodva továbbította szavait, a zászlóaljparancsnok várakozón ellépkedett a sor előtt, közben egy-egy pillantást vetett a magaslatra. Több rakéta nem repült fel, lövés se hallatszott. Csak valahol a kis erdőcskétől oldalvást lobbant föl egyszer-egyszer az ég alján valami távoli fény, miközben tompán remegett a föld, bizonyára a lemaradozott szomszédos hadsereg vonta előre harcrendjeit. Jó lett volna bizonyosan tudni, hogy minden sikerül, és a kiküldött felderítők baj nélkül visszatérnek. A parancsnok most semmi szín alatt se akarta elveszíteni két régi harcosát – az ilyenek értéke ettől az éjszakától fogva megkétszereződik.

Néhány ember közeledett a harcállásponthoz,

megkerülték az árkot, odamentek a sorhoz, és megálltak a parancsnok közelében. Volosin az elöl jövőben felismerte a hetedik század szolgálatvezetőjét, Grak törzsőrmestert – az utánpótlásért jöttek.

– Nos, végeztem. Van kérdés?

Kérdés nem volt. A parancsnok felzárkóztatta a sort, mely most jóval rövidebb lett, mint az imént, aztán nekiállt négyes csoportokra szabni.

– Nyolc, kilenc, tíz... Jobbra át! Grak törzsőrmester, vegye át őket!

A szolgálatvezető elvezette a csoportot, ő meg számolni kezdte a megmaradtakat. Kevesen voltak. A nyolcadik századnak, amely a leginkább meggyengült, többet kellett volna juttatni, de valami visszatartotta a zászlóaljparancsnokot, és a sor maradékát felébe osztotta.

– Nyolcadik és kilencedik század: egyenként tizennyolc fő.

– Csak? – csodálkozott el a nyolcadik század szolgálatvezetője.

– Csak. Viszont selejt nélkül.

Az embereket elvezették a századokhoz, a zászlóaljparancsnok pedig beugrott az árokba, és kis híján beleütközött Markinba, aki vállára vetett bekecsben álldogált. A hadnagy nyomban visszafordult. A zászlóaljparancsnok kissé meglepődött: mit keresett ez itt?

Visszatértek a csaknem üres fedezékbe. A kályha már nem égett, Csernorucsenko, a telefonos, az állandó kályhaügyeletes, fejére csatolt hallgatóval dideregve kucorgott a sarokban a

szalmán. Markin a ládára hajította csővé tekert füzetét.

– Azt hiszi, azok csakugyan betegek? – kérdezte alig leplezett, elítélő éllel a törzsparancsnok.

– Dehogy.

– Hát akkor? Csak úgy hátra arc, és mars vissza az arcvonal mögé? Mire föl?

Markin dühöngött, nem is igyekezett leplezni elégedetlenségét, csak úgy dúlt-fúlt. A zászlóaljparancsnok azonban nemigen törődött morgásával, elővette zsebéből óráját, és odalépett a lámpához. Mindkét zöldesen foszforeszkáló mutató a tizenkettes felé közeledett.

– Remélem, hadnagy, nem néz hülyének.

– Ugyan... Csak úgy mondtam.

– Ha valaki, hát maga meg kell hogy értse: élő céltáblákra nincs szükségünk a harcban. – Letette az óráját a láda szélére, és leült mellé.

– És azok, akik maradtak, nem céltáblák? – vágta oda váratlan dühvel Markin.

– Az már tőlük függ.

– Tőlük! Hát majd meglátjuk, hogy fognak holnap talpra állni. Csak ne úgy kelljen talpra rugdosnunk őket!

– Ez is nagyon könnyen megeshet. Könnyen lehet, hogy holnap nem állnak föl. Hogy úgy kell felrugdosni őket. De egy hét múlva már fölállnak. Egy hónap múlva pedig már kitüntetéseket fogunk nekik osztani.

Markin belebújt a bekecse ujjába.

– Ha lesz kinek – mondta nyugodtabban, és

előhúzott zsebéből egy másik füzetet. – Tessék. Az ezred harcintézkedése. Támadásra.

A zászlóaljparancsnok elvette a füzetet, melyet félig megtöltött az ezredírnok ismerős kézírása, és előhúzta táskájából a gyűrött térképet. Markin ült még egy keveset, aztán ásított egyet, és végigdőlt a sarokban a szalmán.

Odafenn nagy-nagy csend lett...

7.

A harcintézkedésből nem sok újat tudott meg a parancsnok. Gyorsan átfutotta a kétlapnyi kézírásos szöveget, valamivel több időt szentelt a térképnek. Lassan nyilvánvalóvá lett számára, hogy az az átkaroló manőver, amit az ezredparancsnok előír, aligha sikerülhet. Egy ekkora magaslat átkarolásához, mint ez, nem elég egyetlen zászlóalj és egyetlen támogató ütege. Ráadásul itt ez a mocsárral szomszédos halmocska is. Fiatal erdővel borított, látszólag jelentéktelen domborulat, amelyet csak két szintvonal jelöl a térképen, ráadásul messze a szárnyon túl helyezkedik el, a szomszédos sávban, és nem lehet tudni, ki birtokolja. Ilyen átkaroló manőver esetén viszont a halmocska jóformán a zászlóalj hátába kerülhet, ezért jó lesz vigyázni. Hátha ott is németek vannak?

A zászlóaljparancsnok rosszkedvű töprengéseit a telefon makacs berregése szakította félbe: Csernorucsenko sietős, rekedt hangon bemondta a hívójelét, aztán odanyújtotta a kagylót.

– Parancsnok elvtárs, önt keresik.

– Micsoda új meglepetések ezek? – hangzott fel a recsegő, kattogó kagylóban az ezredparancsnok ideges hangja. – Mikor lesz már vége ennek, Volosin?

– Mire gondol?

– Miért küldte vissza a ceruzákat? Talán nem kapta meg a parancsot a lagzira?

– Megkaptam, tízes elvtárs – felelte hangján uralkodva a zászlóaljparancsnok.

– Hát akkor?

– Én a betegeket küldtem vissza.

– Micsoda?! Betegeket? – Gunyko rosszindulatú, gúnyos hangon kurtán fölnevetett. – Ki mondta neked, hogy betegek? Csak nem ők maguk?

– De igen, ki más? Hisz orvosom nincs.

– Ide hallgass, te... Normális maga, vagy sem? Ha ilyen hiszékeny lesz, holnap egyetlen ember se marad a gazdaságában.

– Fog maradni, tízes elvtárs. Arra pedig, aki a gyengélkedő felé kacsingat, semmi szükségem.

– Hogyhogy nincs szüksége rá?! Tisztában van vele, mit beszél? Kikkel akarja végrehajtani a harci feladatot? Maga utánpótlást kért. Én megadtam a maximumot. Jóformán a mások rovására. Erre maga visszautasítja. Egyszerűen nem tudom, hogy értsem ezt.

Volosin szomorúan felsóhajtott, unta az értelmetlen beszélgetést, és émelygett tőle.

– Tízes elvtárs! Adja őket oda azoknak, akiket megrövidített. Nekem elég, amennyi van.

– Elég?

– Igen, elég.

A kagylóban csönd támadt, aztán megint megszólalt a recsegő hang, de ezúttal türelmetlenebbül.

– Figyelmeztetem, Volosin, ezt holnap az eszébe juttatom. Ha segítséget kér, egy fityiszt fog kapni.

– Nem kétlem.

– Micsoda?

– Mondom, nem kétlem. Csakhogy nem fogok kérni.

– Nem fog?

– Nem, nem fogok.

A kagyló elnémult, és Volosin már át akarta adni Csernorucsenkónak, amikor a túloldalon újra megszólalt valaki. Friss, csaknem vidám hang volt, a zászlóaljparancsnok nem is ismerte föl mindjárt tulajdonosát.

– Halló, Volosin! Hogy fogadták a kis ceruzákat?

– Mint szoktuk. Kenyérrel, sóval – Volosin átvette a másik beszélő féltréfás hangját. Most nem nagyon válogatta a szavakat: a túloldalon Minyenko őrnagy, az ezredparancsnok politikai helyettese beszélt, akivel a zászlóaljparancsnoknak meglehetősen demokratikus kapcsolata volt.

– A kenyér jó dolog, de ne feledkezzenek meg a szellemi táplálékról sem.

– Hát persze, természetesen.

– Ide figyeljen! El kell beszélgetni az emberekkel. Ismertetni kell a fronton kialakult helyzetet. Beszélni kell a sztálingrádi győzelemről, a had-

osztály harci sikereiről. Meg úgy általában. Tudja, mire gondolok.

– Mi vagyok én, poltiszt?

– Ez nem érdekes, a komisszárok intézményét megszüntették, úgyhogy...

– De ön maradt. Beszélne inkább ön a fronton kialakult helyzetről.

– Ezt hagyd, Volosin! – hallatszott a vonal túlsó végéről elégedetlen hangon. – Nélküled is tudom, mi a feladatom.

Volosin nagyot sóhajtott.

– Húszas elvtárs! Azt hiszi, hogy a holnapi lagzi előtt nincs egyéb dolgom, mint hogy a fronton kialakult helyzetről diskuráljak? Egyelőre azzal se vagyok tisztában, ami az orrom előtt van.

Volosin elhallgatott, a vonal túlsó végén is csend lett. Úgy látszik, Minyenko meggondolta a dolgot, mert békítőleg így szólt:

– Hát jól van, odaküldöm Kruglov hadnagyot. Majd ő levezeti a beszélgetéseket, maga pedig gondoskodjék az emberekről.

– Holnap?

– Miért holnap? Ma.

– Hogy mondhat ilyet, húszas elvtárs? Az emberek menetből érkeztek. Fáradtak és éhesek. Holnap... Ön tudja, mi vár rájuk holnap. Szükségük van pihenésre, vagy nem? Végül is...

A politikai helyettest ez a kitörés kevéssé győzte meg.

– No, no, no... Ez így nem fog menni. Egyetlen percre sem feledkezhetünk meg a politikai

tömegmunkáról. Azt minden körülmények között végezni kell. Így követeli a legfelsőbb főparancsnok. Érti?

Volosin ledobta a kagylót a bőrtokra, és hátát nekivetette a falnak. Hangja felébresztette a fedezékben a felderítőt. Markin a ládái mellé kuporodott... „Szóval ideküldi Kruglovot" – gondolta Volosin. Kruglovot nem nehéz ideküldeni, kitűnő Komszomol-titkár, nemrég még ő is itt volt, a zászlóaljnál, aztán átment a szomszédba.

Különben így talán még jobb is. Jöjjön csak Kruglov, vele szót lehet érteni, és majd kiügyeskedik, hogy a katonák legalább egymást váltva pihenhessenek egyet a támadás előtt. Különben holnap, amilyen nyúzottak, kialvatlanok, nem sok hasznukat veszi. Ezt bizonyosan tudta.

A felderítő félálomban megvakargatta a hóna alját, lehúzta csizmáját, és nekilátott, hogy áttekerje lábán a kapcát. Csernorucsenko a vonalat ellenőrizte, elégedetlen képpel fújkált a kagylóba. Markin kérdőn a parancsnokra pillantott.

– Mit mondott?

A zászlóaljparancsnok fölvette a földről a térképet: még sok mindent nem tudott végiggondolni és eldönteni a holnapi feladatból.

– Markin elvtárs! Menjen át a kilenceshez, és szervezze meg a mocsáron túli domb felderítését – mondta felelet helyett.

Markin egy pillanatig tétovázott, aztán felcsatolta bekecsére zsákmányolt derékszíját, ol-

dalt vászon pisztolytáskájával, és szó nélkül kibújt a lövészárokba.

A zászlóaljparancsnok egy pillanatig arra gondolt, hogy talán túl hivatalosan adta ki ezt a parancsot, és az érzékeny hadnagy esetleg megsértődött. De most nem volt semmi kedve udvariaskodni, dühítették az elöljárói, dühítették a németek, dühítette a bizonytalanság, hogy nincs tisztában a frontvonalon kialakult helyzettel. Ráadásul még mindig semmi hír a magaslatra kiküldött felderítőkről. Ideje lenne már, hogy visszatérjenek, és jelentést tegyenek, de egyelőre se hírük, se hamvuk.

Éjjel egy óra is elmúlt már.

A zászlóaljparancsnok határozott mozdulattal felállt a szalmáról, és feszesebbre húzta derékszíját. Ideges türelmetlensége egyre fokozódott. Ilyen percekben elviselhetetlen volt számára az egyedüllét, emberek közé kívánkozott, a századokhoz. Volosin felhajtotta a sátorlapot.

– Ha megjön Gutman, maradjon itt.

– Értettem, zászlóaljparancsnok elvtárs – bólintott Csernorucsenko.

Oldalt, a lövészgödörben berendezett figyelőponton, halkan megmozdult az őrszem sátorlapba burkolódzó, sötét alakja – a katona tiszteletlettudón a parancsnok felé fordult, várva a szokásos kérdéseket. Volosin megállt, fülelt egy kicsit: az éjszaka titokzatos és csöndes volt, amilyen ritkán adódik az első vonalban – legalábbis a közelben sehol sem lövöldöztek. Valahol, nem túl messze, hangok hallatszottak, de ez

aligha lehetett az ő arcvonalszakasza, inkább a szomszéd közeli hátából jött.

– Na, mi újság, Prigunov?

– Semmi különös. Lövöldöztek egy kicsit, aztán elhallgattak.

– Régen?

– Úgy egy félórája. Egy géppuska kerepelt egy kicsit, aztán elhallgatott.

– Rakéta nem volt?

– Csak kettő. Biztosan az őrszemek eresztették fel.

Lehet, hogy csakugyan az őrszemek voltak, de az is lehet, hogy a harcbiztosító alegység – ha észrevették a felderítőket. Persze meglehet, hogy amazok már vissza is tértek, csak Szamohin késlekedik a jelentéssel, bár az ilyesmi nemigen képzelhető el róla...

– Hát a mocsáron túlról, a „kis" magaslat felől nem hallani semmit? – kérdezte Prigunovtól.

A katona a fejét rázta.

– Nem, semmi, zászlóaljparancsnok elvtárs.

Volosin hallgatott, fülelt egy kicsit. A felderítő kaszálva csapkodta kesztyűs kezével az oldalát, hogy fölmelegedjék.

– Hány óra, parancsnok elvtárs? Tizenkettő van már?

– Fél kettő.

– Na, egy félóra múlva leváltanak. Jó lenne hunyni reggelig egy órácskát. Reggelre nem várható egy kis támadás? – kérdezte halkan, különösebb érdeklődés nélkül a felderítő.

Volosinnak most nem volt ínyére ez a kérdés. Elkomorodott.

– De várható, Prigunov. Reggel támadás.

– Igen? – mondta csodálkozás nélkül, szinte közönyösen Prigunov. – Az már kellemetlen.

Igen, ez a holnapi nap kellemetlen lesz, az biztos, de beszélni nem akaródzott róla. Egy sereg kérdés nyugtalanította, egyik fontosabb, mint a másik, s a legfontosabb köztük a semleges zóna és a mocsáron túli domb felderítésének eredménye. De hát most nem tehetett mást, mint hogy rábízza magát Markinra. Ha kiadta a parancsot, türelemmel be kell várnia teljesítését. De a várakozást, mint hasonló helyzetben mindig, elviselhetetlennek érezte, így aztán álldogált még egy kicsit, majd feltérdelt a mellvéd szélére, és kimászott az árokból.

8.

A parancsnok csendben lépkedett a lejtőn a mocsár felé. Változatlanul sötét volt, a makacs keleti szél izgatottan borzolgatta a száraz kórószárakat, halkan fütyörészett a bozót fagyos ágai között. Volosin előbbre húzta pisztolytáskáját, és feszülten figyelt jobbra-balra – mégiscsak egyedül volt, és ki tudja, mi történhet az emberrel ebben a vaksötétben, fél kilométernyire a németektől. Hiszen bizonyára ők sem alszanak, megszervezik a védelmet, a biztosítást, felderítők után szimatolnak, az is lehet, hogy az övéik még

itt ólálkodnak valahol a közelben, a zászlóalj hátában.

A háborúban aligha van rosszabb dolog, mint ha a halál váratlanul, a társaktól távol, szemtanúk nélkül éri az embert.

Nem maga a halál a legpocsékabb, hanem az, hogyan fogadják hírét az emberek. Bizonyára akadnának, akik azt híresztelnék: átszökött a németekhez. Amint ősszel is történt, Bulanov ezredparancsnok és törzsfőnöke, Alekszjuk eltűnésekor. Alkonyatkor megérkeztek lóháton a második zászlóalj harcálláspontjára, beszélgettek egy kicsit, elszívtak egy cigarettát, aztán továbbindultak a harmadik zászlóaljhoz, mely vagy két kilométerre lehetett, egy alacsony bozóttal benőtt horhos túlsó végén. De a harmadik zászlóaljhoz nem érkeztek meg. Nyomtalanul eltűntek. Mintha bújócskát játszanának. Elnyelte őket a föld. Utóbb sokféle mendemonda járta, melyek mind teljesen valószínűnek látszottak (talán csak a legostobábbat kivéve, hogy tudniillik szándékosan fogságba estek). Mégis: a legvalószínűbb feltételezés az volt, hogy a két parancsnok a német felderítők kezébe került.

Bizony, a háborúban egyáltalán nem nehéz pácba kerülni, sőt nagyon is könnyű. Akár most is, amikor itt baktat egyedül az éjszakai sötétségben, egyedül, küldönc vagy összekötő nélkül, sőt még elmaradhatatlan társa, Dzsim sincs vele. Hát persze, Dzsim mellett biztonságban lehetett – Dzsim szimata és rendkívüli hűsége pótolhatatlan.

A kutya fél esztendeje, a nyár végén került hozzá, Szelizsarov mellett, amikor szétvert hadseregük maradványai megpróbáltak kitörni a bekerítésből. Az áttörés, melyet egy rohamcsoport kezdett meg, érthetetlen okokból elhúzódott, a németeknek sikerült betömniük a rést, aknavetőtüzük reggel óta őrölte a százados fenyőket az erdő szélén, ahol a második hullám összevont zászlóaljai kibontakoztak. Az erdő kigyulladt, és a füst egyre vastagabb takaróban terült szét az aljnövényzeten. Napkeltekor egy az ágak között robbanó akna szilánkja megsebesítette Volosin fejét, s ő hevenyészett kötéssel a fején, egészen délig feküdt egy fenyő alatt az „előre" jelre várva, melyet végül is nem adtak ki. Füsttől, szomjúságtól elcsigázottan, fájdalomtól elgyötörten elindult az erdő mélyébe vizet keresni: hamarosan rábukkant egy mogyoróbokrokkal benőtt kis szakadékra, melynek mélyén patakocska csörgedezett alig hallhatóan, itt ezen a helyen akadt rá erre a ki tudja, honnét odavetődött kutyára. Dzsim ott ült a patak szélén, félrefordítva lesoványodott farát, mellső lábait szétterpesztve, és szemében szenvedő várakozással nézte a közeledő embert. Volosin ivott egyet a langyos vízből, megtöltötte zsákmányolt kulacsát, aztán nyugodtan odament a kutyához, és óvatosan megsimogatta. A kutya még csak el sem hajolt a kezéből, és Volosin hamarosan rájött, hogy az állat hátsó lábát repesz érte. Talált zsebében egy kevés gézt, azzal óvatosan bekötözte az állat törött lábát, aztán lenyesett két vékony, de erős mogyoróvesszőt,

sínbe tette a kutya mancsát, és szorosan újra átkötözte. Az állat óvatosan lépett egyet-kettőt, aztán hirtelen feltámadó reménységgel elindult az ember nyomában.

Egész estig el nem maradt a százados mellől. Az éjszaka indított kapkodó áttörés idején, a világítólövedékek ropogása és kavargása közepette rövid időre eltűnt, de amikor reggel a csoportok maradványai áttörtek a német állások között, Volosin legnagyobb csodálkozására ott találta maga mellett a sántikáló kutyát, aki makacsul követte, és sehogy se akart megválni megmentőjétől. Volosin az első útba eső tábori konyhánál megetette a kutyát, ő maga is napok óta most evett először, bekötözte az állat mancsát a segélyhelyen, ahol az ő fejét is átkötözték, és magával vitte a mögöttes területre, a gyülekező- és alakulóhelyre. A kutya lába bámulatos gyorsan összeforrott, és attól fogva egyetlen lépést se tágított pártfogója mellől. Emiatt mindkettejüknek adódtak kellemetlenségeik a főnökséggel, de valahogy mindig elsimultak a dolgok, egész a mai éjszakáig.

Volosin először nem is igen fogta fel Dzsim hiányát, annyira nyomasztotta a zászlóalj sorsa, a holnapi támadás meg mindaz, ami a fedezékben történt. De ahogy múlt az idő, egyre jobban fájt, hogy meg kellett válnia a kutyától, már-már kétségbeesés fogta el. Bármilyen különös: valami mélységesen személyes, intim érzés fűzte Dzsimhez, valami olyasmi, amit a háború tökéletesen kiirt az emberből, s amit csak érezni lehet, szavakba foglalni, megmagyarázni aligha.

Volosin mégsem mondhatott ellent a tábornoknak, holott számára ez a gyönyörű, erős kutya pillanatnyi szeszély, múló érdeklődés tárgya volt csupán, semmi több.

A nyolcadik század a lejtő tövében helyezkedett el, a mezsgye mentén sorakozó néhány különálló lövészgödörben. Itt volt a századparancsnok ponyvával takart, szűk fedezéke is, ahol Muratov meghúzódott, s ahol egymást váltva melegedtek a katonák. A zászlóaljparancsnok óvatosan lépkedve, hátulról került a föld színén alig észrevehető kis dudorhoz, amely alól hangok szűrődtek elő. Arra számított, hogy itt találja Muratovnál Markint is, de csak néhány katona volt a fedezékben, akikre derengő fényt vetett a zsákmányolt mécses parányi lángocskája. Ketten ültek a mécs mellett, csupasz vállukra vetett köpenyben, és figyelmesen bogarásztak térdükre terített, kifordított ingükben. Amikor a zászlóaljparancsnok bedugta fejét a sátorlap melletti keskeny résen, a katonák felpillantottak, és könyökükkel zavartan eltakarták a ruhadarabot.

– Mi az, rágcsálók?

– Csípnek, hogy a kolera jönne rájuk.

– Hol a századparancsnok?

– Elment. A törzsfőnökkel – felelte a bejárathoz közelebb ülő katona, és jobban felhúzta a köpenyt sovány, fehér vállára.

Volosin leeresztette a sátorlapot, fölegyenesedett, és elégedetten nyugtázta, hogy Markin ezek szerint már nekilátott. A törzsparancsnok voltaképpen kötelességtudó, sőt igyekvő ember

volt, ha rábíztak valamit, bizonyos, hogy nem teketóriázott. Igaz, rendszerint szigorúan ragaszkodott a parancs betűjéhez. Ha önálló, felelős döntésre vagy kockázatvállalással járó kezdeményezésre volt szükség, akkor Markinra nemigen lehetett számítani, mert a törzsfőnök mindig csak annyit csinált, amennyit az elöljáró parancsnok utasítása megszabott.

Egyébként ez érthető is volt: kevesen akadtak, akik, ha egyszer a háború kegyetlen malomkövei közé kerültek, onnan kiszabadulván, meg tudták őrizni lelki erejüket, és nem roppantak össze. A zászlóaljparancsnok már megtanulta az élettől, saját parancsnoki tapasztalatából, hogy az emberek – emberek, és olyasmit követelni bárkitől is, ami meghaladja az erejét, legalábbis ostobaság. Bizonyára mindenkit olyannak kellene elfogadni, amilyenné az élet formálta, és azokra az emberi tulajdonságaira kellene építeni az ügy érdekében, amelyek az adott helyzetben éppen felhasználhatók.

Volosin az árokban állt és fülelt. A közelben mintha ott magasodott volna valaki az ég alig derengő háttere előtt. Az illető, úgy látszik, megismerte a zászlóaljparancsnokot, és rekedt, náthás hangon megszólalt:

– Amott vannak, a szakaszvezetőnél. A századparancsnok meg a törzsfőnök.

A zászlóaljparancsnok lassan elindult az egyszemélyes lövészgödrök lánca mentén, egyiktől a másikig. Csaknem valamennyiben mozgolódott valaki, némelyikben ketten is meghúzódtak – összejöttek cigarettázni, melegedni egy kicsit.

Valószínűleg senki se aludt – nemigen megy az ilyen hidegben. De csak az éjszaka derekáig. A parancsnok tudta, hogy hajnal felé mégiscsak elnyomja őket az álom, szundítanak egyet, amíg el tudják viselni a hideget. Teljesen alvás nélkül akkor se bírja az ember, ha háborúban van, és fél kilométerre tőle ott lapulnak a németek.

Az ötödik vagy a hatodik lövészgödör mellett végre visszafojtott beszélgetést hallott, de jöttére nyomban félbe is szakadt. A mellvéd mellett néhány alak sötétlett. A parancsnok közelebb ment és megállt.

– Mi újság, Markin hadnagy?

Markin sietve felállt, s vele Muratov is meg még néhány katona a nyolcadik századból.

– Kiküldtük a járőrt, parancsnok elvtárs. Három fő. Egy-másfél óra múlva kell visszaérniük.

– Helyes. Hát a hetestől semmi hír?

– Semmi.

– Küldjön át egy katonát Szamohin hadnagyhoz. Mondja meg: várom a felderítés eredményét.

– Értettem!

Muratov fürgén sarkon fordult és elfutott. Ez nem nagyon tetszett Volosinnak: hova fut? Nincs küldönce vagy legalább összekötője, akivel odahívathatná azt, akire szüksége van? Igaz, ő maga is egyedül jött ide, és ez visszatartotta attól, hogy rápirítson a századparancsnokra. Markin várakozó tartásban állt előtte.

– Maga menjen a harcálláspontra – mondta Volosin. – Ha van valami, itt leszek.

A törzsfőnök megfordult, de mielőtt elindult volna, még magyarázóan visszaszólt a parancsnoknak, mintha tartana tőle, hogy az nem bízik az ő intézkedéseiben.

– Alaposan eligazítottam őket. A században fülelőket és figyelőket jelöltek ki. Úgyhogy mindennek rendben kell lennie.

– Helyes.

Markin türelmetlen, gondterhelt léptekkel elindult visszafelé, s nemsokára eltűnt a sötétben. A zászlóaljparancsnok még egy ideig hallotta a törzsfőnök lépteinek koppanását a fagyott földön, egyszer még egy dobbanást is hallott – úgy látszik, Markin megbotlott –, aztán minden elcsöndesedett. Tulajdonképpen Markin sohase hagyta pácban, mindig engedelmeskedett neki, nem szokta vitatni az intézkedéseit, és igyekezettel hajtott végre mindent, amit az ezredtől követeltek. Egyáltalán: egész jó törzsfőnök volt, de valahányszor Volosin négyszemközt maradt vele, mindig feszültséget érzett, valami olyat, ami a terhére volt. Öntudatlan idegenkedés ébredt benne, mert mintha Markin várt volna valamit tőle, de hogy mit, képtelen volt kitalálni. Igaz, Volosin nem is nagyon töprengett rajta, sőt igyekezett észre se venni a köztük támadt suta feszültséget, addig-addig, míg ez az öntudatlan feszélyezettség szinte megszokottá vált. Bár Volosin semmi módon nem adta ennek tanújelét Markin előtt.

A parancsnok hátat fordított a szélnek, és csöndben álldogált egy kicsit a mellvéd szélén. Körös-körül a fagyos, szeles, néma éjszaka.

Vagy húszlépésnyire a mocsárban, a bokrok között jégdarabok derengtek szürkén, olvadozni látszó, piszkos tömbök voltak, belefagyott fűszálakkal, beszorulva a zsombékok közé. De a mocsár keskeny volt, azon túl pedig a magaslat lankás lejtőin már ott lapultak a németek, és tették a maguk dolgát. És bár ezen a szakaszon közelebb voltak, mint a vezetési ponthoz, a zászlóaljparancsnok mégis csaknem teljesen nyugodt volt: itt eltűnt a magányosság érzete, és visszatért az a megszokott magabiztosság, amit az ember csak otthon érezhet. Ez különben érthető is: a zászlóalj régóta otthona, vára, biztos réve volt – más révet nem is ismert a háború kezdete óta.

Amikor Muratov visszaérkezett, Volosin még mindig ott állt csöndben a lövészgödör mellett, és a hadnagy, mivel nyilván azt hitte, hogy a zászlóaljparancsnok fülel valamire, tiszteletttudó mozdulatlanságba merevedett. Volosin csakugyan fülelt, igyekezett elkapni valami neszt a mocsáron túlról. De se a „nagy", se a „kis" magaslatról nem szállt erre semmiféle hang, csak a szél fütyörészett a mocsár csupasz bozótjai között. A felderítők makacsul hallgattak – vagy még mindig a német árkok felé kúsztak, vagy éppen ott lapulhattak az ellenséges állások közelében.

A zászlóaljparancsnok kényelmes léptekkel elindult a gödrök lánca mentén Kizevics százados felé, Muratov megszokott-hallgatagon követte.

– Hogyan osztotta el az utánpótlást? – kérdezte félhangosan a zászlóaljparancsnok.

– Mindet ed szákászba...

– Mindet? És ki a szakaszparancsnok?

– En magam leszek szákászparancsnok. En fogom kezben tartani.

„En magam." Ez Muratov stílusa. Nem szeret várni, teketóriázni, bármit másokra bízni. Különben most nem is igen lett volna kire: szakaszparancsnok nem maradt egy sem, tiszthelyettes is mindössze kettő volt a században – talán csakugyan jobb, hogy ő maga fogja az újoncokat vezetni.

A nyolcadik század körlete véget ért, itt valahol a közelben kellett kezdődnie a kilencedik század gödörsorának, kettejük között jóformán semmi távolság nem volt. A katonák kint üldögéltek vagy álltak a gödrök környékén, néhányan ástak, nyilván csak azért, hogy ne dideregjenek. A hangokból nyomban felismerték a zászlóaljparancsnokot meg a századparancsnokot, és tiszteletteljesen feléjük fordultak. Ezek nyilván régiek voltak.

– Na és milyen az újak hangulata?

– Milyen hángulát? Fárádtak, áludni ákárnak. Beásni nem akárjak magukat.

– Be kell ásniuk magukat.

– Megmondtam: ed gödör ket embernek.

– Igen?

Ez persze helytelen volt. Ha két katonára jut egy egész gödör, az legföljebb arra jó, hogy elbújjanak a tüzérségi tűz elől, de arra már alkalmatlan, hogy tüzeljenek. Rendesen be kéne

ásniuk magukat – mindegyiknek külön gödör, teljes testmagasságig. Persze ha lenne rá idő. De ha most egész éjszaka a földet túrnák, úgy elfáradnak, hogy holnap csak lézengenek, mint az őszi legyek – akkor aztán mit lehet tőlük várni a harcban?

Muratov komoran hallgatott, mintha megsértette volna valaki, bár semmi látható oka nem volt a sértődésre. A zászlóaljparancsnok várt egy kicsit, aztán megkérdezte:

– Hát a maga hangulata?

– A hángulát? Rossz a hángulát – felelte egyszerűen a hadnagy.

– Aztán mitől?

– Óra megállta.

– Miféle óra?

– Az én óra. Fogta és megállta. Hallgattam: áll. Felhúztam: áll.

– No és? – kérdezte kis tűnődés után a parancsnok.

– Semmi – felelte kurtán a századparancsnok.

– Nyilván valami ócskaság az az óra. Kirovgyártmány?

– Német.

– Ja, német. Tucatáru. Szemét az, nem óra. Látja, az enyém nem áll meg.

Elővette a zsebéből svájci óráját, és tenyerével érezte a szerkezet eleven, fémes ketyegését. A számlapon zöldes fényben világítottak a számok és a mutatók, melyek már kis híján éjszaka két órát jeleztek.

– Enyém szemet – bólintott Muratov. – Rubcovtól káptám. Tüzérségi előkeszites volt. Rub-

cov nézte: áll. Mondja: nesze, Muratov, nekem nem fog kelleni. A rohamkor golyó tálálta sisákja alá.

– Igen?

Az egyszerűen előadott eset hallatán rossz előérzet hasított a parancsnokba. Volosin meggörnyedt, de erőt vett magán.

– Ostobaság! – jegyezte meg csaknem derűsen. – Egyszerű, véletlen egybeesés, semmi több.

Magában pedig arra gondolt, hányan estek el már a zászlóaljban olyanok, akiknek az órája nem állt meg, vagy egyáltalán nem is volt órájuk, hányan, akiknek rossz előérzetük volt, vagy ellenkezőleg, a legkitűnőbb hangulatban indultak harcba. De mielőtt sikerült volna meggyőznie, megnyugtatnia aggályoskodó századparancsnokát, egy frissen kihányt, közeli földkupac fehéres foltja mellett ismerős, rövid bundás, görnyedt alakot vett észre. Kizevics volt, a kilencedik század parancsnoka. Az is felismerte a zászlóaljparancsnokot, és felé fordult, várta, amíg közelebb ér.

– Nem ötkor kezdődik a roham? – kérdezte rekedtes, ironikus basszus hangon.

– Annak is eljön az ideje – mondta a zászlóaljparancsnok szárazon, amint odaért. – Hogyan biztosította a szárnyat?

– A szárnyat? – kérdezte Kizevics, és lelépett a mellvéd szélére. Azt lehetett volna hinni, hogy csak most jutott eszébe ez a szárny, mely teljesen nyitottan lógott bele a vakvilágba, és Kizevics hirtelenjében nem tudná, mit válaszoljon.

– Azt, igen, a szárnyat – mondta a zászlóalj-

parancsnok, és türelmesen várt egy fél percet, mert már hozzászokott a kilencedik század parancsnokának esetlen lassúságához.

– Odanyomtam két szakaszt, most ásnak.

– És az utánpótlás?

– Az utánpótlás is ás. Miért, talán aludjanak?

– Az utánpótlást hagyja pihenni. Dolgozzanak csak az öregek.

Kizevics hallgatott, és Volosin arra gondolt, hogy ha jobban megfontoljuk a holnapi feladatot, talán nem is kell reteszállást ásni a szárnyon. Különben csak hadd csinálják. Azért adódhat úgy, hogy szükség lesz a reteszállásra, nem véletlen, hogy Kizevicsnek is eszébe jutott.

– Megkapja erősítésül a nehézgéppuskás szakaszt.

– Az bizony jó lesz – helyeselt barátságosan Kizevics.

– És vigyázzon a szárnyra. A roham tiszta ügy. De a szárnyat külön is a figyelmébe ajánlom.

– Meglesz – biztosította a parancsnokot ironikus könnyedséggel Kizevics.

A zászlóaljparancsnok valami gyanúsat érzett a századparancsnok viselkedésében, hirtelen odalépett hozzá, hogy arcuk szinte összeért. Kizevics derűsen nevetgélt a sötétben, és még csak félre se lépett.

– Mi az, már megint? – kérdezte fenyegetően Volosin.

– Csak a kincstári fejadag, zászlóaljparancsnok elvtárs. Biz' isten, nem több.

– Azt hiszem, egyszer kihúzza a gyufát –

mondta némi szünet után, halkan a zászlóaljparancsnok.

Kizevics úgy tett, mintha megsértődne.

– Ugyan már, hogy mondhat ilyet! Mi vagyok én, kisgyerek? Hiszen csak melegítésül, a hideg ellen.

Volosin nem először hallotta ezt a mentegetődzést, mint ahogy nem első alkalommal figyelmeztette Kizevicset sem, aki voltaképpen nem is lett volna rossz századparancsnok, ha nem vonzódik túlságosan a „fejadaghoz".

A sötétben valaki földet lapátolt kifelé a mellvéden, kétszer is ráhullottak a rögök a zászlóaljparancsnok csizmájára. Mögötte ott várakozott a ma nagyon hallgatag Muratov hadnagy, mellette lomhán hintázott egyik lábáról a másikra a jókedvű és elégedett Kizevics főhadnagy. Volosint csendes düh fogta el ettől a kapatos derűtől: mennyi nehéz gond vár holnap a zászlóaljra, ez meg, lám csak, csupa békés nyugalom.

– Ide hallgasson! – szólalt meg némi gondolkodás után. – Megkapja az egyik nehézgéppuskát. A másikat Szamohin százada kapja.

Kizevics sértődötten felkapta a fejét.

– De hát miért? Százados elvtárs, hiszen enyém a szárny. Épp maga mondta...

– Hát majd azzal az egy géppuskával fogja biztosítani a szárnyat – vágta el kérlelhetetlenül a vitát a parancsnok, és a háta mögötti halom felé fordult. – Hol van Jaroscsuk? Mintha itt lett volna.

9.

Jaroscsuk géppuskás szakasza valahol a kilencedik század és az erdő között helyezkedett el néhány régi gránáttölcsérben, de Volosin most az éjszaka vaksötétjében keresztül-kasul bejárta jóformán az egész lejtőt, hiába: Jaroscsukot mintha elnyelte volna a föld. Volosin már aggódni kezdett, nem történt-e valami a megerősítő szakasszal, amikor eszébe jutott, hogy Jaroscsuk állásának közelében volt a mezsgyén egy kis bozótos taraj, mely most szintén beleveszett az éjszakába. Ezek szerint eltévedt. Volosin gondolt egyet, körülnézett, aztán feljebb kapaszkodott, valami tüskés bozótba került, kezét-arcát összekarmolta, mire kikeveredett belőle, keresztülvágott egy mélyedésen, melynek alján fagytól ropogós hó derengett szürkén a sötétben, aztán vállalva a bokaficam kockázatát, vaktában nekivágott a szántóföld fagyott parcellájának. És ekkor végre halk hangokat hallott a közelben, hamarosan megszólította az őr, már azt gondolta, hogy megtalálta az elveszetteket, amikor az őr újra rászólt:

– Állj, ki vagy?

– Saját.

– Jelszó?

– Ütőszeg.

– Állj!

– Mi az?

– Jelszó?

„Mi az ördög? Más a jelszó? Csak nem téved-tem át a szomszéd zászlóalj sávjába?" – töpren-

gett a parancsnok. Kellemetlen érzéssel megállt a rászegeződő géppisztoly előtt, melynek sátorlapköpenyes gazdája már hátra is kiáltott a sötétbe:

– Matyejcsuk szakaszvezető elvtárs!

– Mi az?

A zászlóaljparancsnok bosszúságában kis híján elkáromkodta magát – ez Ivanov ütege volt. Megismerte az ütegparancsnok küldöncének hangját, aki közben már előbukkant a sötétségből, bizonyára a fedezékből.

– Ki az?

– Én vagyok, Matyejcsuk.

– Ja, százados elvtárs? – ismerte föl nyomban Matyejcsuk, aki egy szál gimnasztyorkában lépett a zászlóaljparancsnok elé, füstszagot meg valami finom ételszagot hozva magával. Az őrszem szó nélkül, szenvtelenül kanyarította vállára a géppisztolyt.

– A százados itt van?

– Itt. Jöjjön csak.

Bebújt a szűk bejáraton a fedezékbe, ahol fülledt meleg volt, a bejárat mellett pedig egy kék kávéfőző alatt forrasztólámpa heves lángja sziszegett. Szemközt, a fenyőgallyal leterített priccsen, ott feküdt könyvvel kezében Ivanov, az ütegparancsnok. A fedezék tele volt benzinbűzzel, melybe kellemes kávéillat vegyült. A menynyezetről lelógó kis, akkumulátoros lámpa egész jól bevilágította ezt a barátságos zugot.

– Légy üdvözölve, háború istene!

– Üdv, üdv, harcmezők királynője! – köszöntötte egymást tréfásan a két parancsnok.

– Épp jókor. Kávézni fogunk.

– Te még mindig kávézol? Irigyellek, irigyellek. – Volosin lehajtotta a fejét, és letelepedett az ütegparancsnok lábánál. – Képzeld, nem találom a nehézgéppuskás szakaszomat. Csak mentem, mentem...

– Itt vannak előttünk. Száz méterrel lejjebb – szólt közbe a földön kuporgó Matyejcsuk. – Megmutathatom.

– Jól van, de előbb megmelegszem egy kicsit nálatok – mondta Volosin, gémberedett ujjait dörzsölgetve. – Milyen a hangulat, háború istene?

– Amilyenek a körülmények. Amilyenek a körülmények, egykomám.

Ivanov századossal még a háború előtti időkből ismerték egymást, amikor szakaszparancsnokként ugyanabban a helyőrségben szolgáltak, és együtt atletizáltak. Később a bekerítésben találkoztak, viszonylag szerencsésen túlélték, bár Ivanov mindössze négy harcossal, ágyúk nélkül keveredett ki a gyűrűből. Ivanov tarackütege, melyet a tüzérezredből emeltek ki, a támadás első napjától fogva Volosin zászlóalját támogatta, és Volosin, ha csak tehette, fölkereste barátját, hogy megvitassák a helyzetet, rögzítsék az együttműködés bizonyos mozzanatait, olykor meg egyszerűen csak azért ment be hozzá, hogy valakivel végre egyenrangú partnerként eldiskuráljon, hiszen a zászlóaljnál, ahol mindenkinek ő volt az elöljárója, ezt nem tehette meg, amint az ezrednél sem, ahol viszont épp fordítva, neki volt szinte mindenki az elöljárója.

– Mit olvasol? – kukkantott Volosin a könyv borítójára. – Á, Jeszenyin!

– Az, Jeszenyin. Képzeld, a fiúk egy némettől szedték el. Egy halottól. Minek kellett neki ez a Jeszenyin, el nem tudom képzelni.

– Talán olvasott oroszul.

– Lehet... Hanem hallod, ez aztán a költő! Csupa költészet, zene, érzés! Kár, hogy a háború előtt nemigen olvastam őt.

– A háború előtt senki se olvasta. Csak róla olvastak. Hogy kulák költő, meg ilyesmiket.

– Ki lehetett az a bandzsa őrült, aki kuláknak látta? Szerintem mélységesen emberi költő. Ezt hallgasd meg: *Élsz-e, kedves, jó öreg szülém még? Én is élek és köszöntelek! A bukó nap esthajnali fényét...*

– *...árassza el kis kunyhód felett** – fejezte be Volosin. – Ezt én is ismerem.

– Vagy ezt itt. Szinte rólunk szól: *Szálló mézillat a légben. Eszem elbénul ködösen. Egy szép, déli tiszt-feleséggel regényt szőnék szívesen...*** Na, hogy tetszik?

– Soha jobbkor – mondta Volosin. – Épp csak a regény hiányzik. Hallottad, hogy hat harminckor támadás?

Ivanov elfojtott sóhajjal félretette a könyvet, és a kedves, szinte gyermekes élénkség nyomtalanul eltűnt az arcáról.

– Persze, persze! Épp az imént telefonált a főnököm.

* Urbán Eszter fordítása

** Jánosy István fordítása

Lelógatta a lábát a priccsről, és nekilátott, hogy felhúzza zsákmányolt gyapjúharisnyájára krómbőr csizmáját. A küldönc elzárta a benzinlámpát, és letette a kávéfőzőt a földre.

– Hogy állsz lövedékekkel? – kérdezte Volosin.

– Sehogy. Azt az utasítást kaptam, hogy vegyek át a szomszédoktól. Elküldtem a fiúkat, kell hozniuk vagy negyven darabot. Ezek szerint lesz tarackonként vagy húsz darab.

– Aha. Erkölcsi támogatásnak – jegyezte meg kedvetlenül Volosin.

– Erkölcsi támogatásnak, hát. Persze azt se lődözhetem el egyszerre mind. Tartogatnom is kell néhányat minden eshetőségre. Önvédelemre.

– Nyilván...

Eközben a vendégszerető Matyejcsuk teletöltött kávéval két zománcozott bögrét, a háromlábú állványt pedig beállította a sarokba. Ivanov asztal gyanánt közelebb húzta a priccsen a vászontokba bújtatott térképtartót, amelyre a küldönc kitette a kávét. Aztán elővett a zsákjából néhány málladozó rozskétszersültet.

– Na, hajtsuk fel – kínálta a kávét vendégszeretően Ivanov. – Tudod, jólesik megengedni magamnak egyet-mást az élet aprócska örömei közül.

– Hát igen, legalább valami kárpótlás. Nálunk még ez sincs. Gyalogság! Nem úgy, mint nálatok, a háború arisztokratáinál: pehelypaplan, kávé, tábori tyúkok. Teljes komfort.

– Tábori tyúkokat nem tartunk, ezt magad is

tudod. A többi meg miért ne legyen! Csak vonóerő legyen hozzá.

– Van vonóerőtök is. Traktorok, gépkocsik. Nekem meg, látod, négy gebe jut az egész zászlóaljra. Mielőtt megnyergelné az ember, meg kell gondolni, hová teszi a málhát.

– Neked viszont ott van Dzsim – vágta ki Ivanov.

– Volt. Dzsim nincs már.

– Micsoda? Lelőtték?

– A tábornok magával vitte. Szemet szúrt neki.

– Te magad vagy a hibás! Ezt a bolondot! Hát hogy lehet egy ilyen kutyát mutogatni a tábornokoknak? Látod, én is kértem, nem adtad. Most aztán tessék...

A kávé tűzforró volt, és benzinbűzt árasztott. Volosin elrágcsált néhány szem kétszersültet, megmelegedett, és egész otthonosan, kellemesen érezte magát régi barátja társaságában. Ha nincs a holnap gondja, mely súlyos kőként nehezedett a lelkére, reggelig elüldögélt volna itt.

– Kérsz még? – kérdezte Ivanov. – Matyejcsuk!

– Nem, köszönöm. Tudod, jobban szeretem a teát. Ide hallgass: belőttétek a futóárkot?

– A rögzítőpont megvan – mondta Ivanov. – Nyugodt lehetsz. A pontosságért kezeskedem.

– Tudod, mit? Az elején ne nagyon pufogtassatok. Az elején megleszek valahogy magam. Majd később kell. Ott a „kis" magaslaton. Amikor megkapaszkodunk.

– Kész örömmel. De tudod, hogy a főnökség mit követel. Tudod jól magad is, nekik mi a fontos: hogy az elején minél nagyobb csinnadratta legyen. Hogy össztűz legyen.

– Persze, az össztűz. De nekem nem össztűz kell. Hanem egy-két lövedék a géppuskákra. Hisz tudod, hogy azok még a másvilágról is képesek visszatérni. Az ember azt hinné, már ripityára verte őket, kétszer is telibe találta, aztán öt perc múlva megint elkezdenek köpködni.

– Ez az, amit úgy hívnak: a kezelők kölcsönös helyettesíthetősége – bólintott Ivanov, és nekilátott a második bögrének. – Meglátszik az alapos tűzkiképzés!

– Meg bizony, magam is tudom. Zvonov környékén foglyul ejtettünk egy német mesterlövészt. Két kereszt a zubbonyán, képzelheted, hányat lepuffanthatott a magunkfajtából. És mindössze egyhónapos tanfolyamot végzett. Kérdem tőle, hogy folyt a kiképzés. Nagyon egyszerűen, azt mondja. Mindennap hat óra lőkiképzés. Innét a gyakorlata.

– Nálunk meg a jóisten tudja, mi minden van a kiképzési tervekben. Vegyük például a tüzérképzést. Van abban vegyvédelem, okvetlenül van alakizás. Mintha a fronton mindennap díszszemle lenne.

– Bűnös dolog az ellenséget dicsérni, de ami igaz, az igaz – helyeselt Volosin. Jól ismerte Ivanovot, hozzászokott már, hogy barátja szívesen bírálja a mieinket: a gyalogságot, a tüzérséget, a viszonyokat, sőt önmagát is.

Ez a kritikus szellem, mivel okos volt, nem sértette katonai önérzetüket, viszont barátja éles megfigyelőképességéről, bátorságáról tanúskodott, mellyel képes nyíltan kiteregetni az igazságot. Volosin ilyesmire csak végső esetben szánta el magát, ha már csakugyan torkig volt.

– Miért lenne bűnös dolog? Ami a háborút illeti, ahhoz értenek, ez kétségtelen. Lehet tőlük tanulni egyet-mást.

– Egyet-mást csakugyan – helyeselt tartózkodóan Volosin. – Különösen ami a gyalogságot illeti, ott aztán igazán. Hányféle harcászati szabályzat volt például nálunk a háború előtt? És mind félredobtuk! Most aztán tűzoltótempóban összeütötték az újakat: az egyes számú gyalogsági szabályzatot meg a kettes számút is. Persze egészen új alapokon. Ahogyan a háború megkövetelte.

– Úgy, úgy. Legalább nálatok, a harcmezők királynőjénél megcsinálták. Nálunk, a tüzérségnél, viszont minden maradt a régiben. Ahogy a háború előtt volt.

– Ugyan, hát mi a fontos nálatok? A matematika. A szögfüggvények nálunk is, a németeknél is ugyanazok.

– Hát látod, ha ehhez a matematikához több lövedék is lenne – sóhajtotta Ivanov. – Micsoda munka az, hogy minden lövéshez a tüzérosztály parancsnokától kell engedélyt kérni? Amúgy is spórolunk, mint a fukar lovag. Reszketünk minden lövedékért.

– Ez már igaz. Na, pajtás, jó itt nálad, de nekem ideje elballagnom. Felderítőket küldtem

ki, várom az eredményt. Csak legalább a lejtőt ne aknásítanák el! Mert különben csúnyán megjárhatjuk.

Volosin rápillantott svájci órájára: két óra harminc volt.

– Attól az Isten mentsen meg – mondta Ivanov. – Tudom. – Akkor aztán tűz alatt kell aknátlanítani. Aki azt kipróbálta...

– Azok a springerek, hogy a fene enné meg őket! A törzsszakaszom parancsnoka is felrobbant egy aknán. Most Matyejcsuk vezeti a szakaszt.

Volosin felállt, begombolta köpenye gallérját. A Jeszenyin-kötet – egyik lapja behajtva – ott hevert az összenyomódott fenyőgallyakon. Volosin nagy kezével felkapta a könyvet.

– Tudod, te úgyis aludni fogsz, én meg nem tudok. Hátha megkönnyebbül tőle a lelkem – mondta.

Ivanov elhúzta a száját, de azért csak beleegyezett.

– Csak aztán add vissza. Mert itt már sorban állnak érte.

Mindketten kiléptek a fedezékből a szeles éjszaka hidegébe, és szótlanul elnéztek az innen nem látható magaslat irányába.

Kissé odább az őrszem fülelő alakja sötétlett.

Körös-körül álomba merülve terült el az éjszakai táj, tele távoli, titokzatos neszekkel, zörejekkel, a szél zúgásával a bokrok között.

– Hát köszönöm a kávét meg a beszélgetést – mondta Volosin, és lelke mélyén csendes szo-

morúsággal megszorította barátja meleg kezét. – Holnap másfajta beszélgetés lesz.

– Holnap más – bólintott Ivanov. – De majd csak túlesünk rajta. Sok sikert. Különben, minek mondom: hisz együtt leszünk.

10.

Volosin elindult Ivanov figyelőpontjától a zászlóalj lánca felé, remélve, hogy menet közben végre rábukkan Jaroscsuk géppuskásaira. De ez a Jaroscsuk, úgy látszik, felszívódott. A zászlóaljparancsnok végigment a lejtőn egészen a mocsárig, de a géppuskásokra nem bukkant rá. Megint elkerülte őket, de erre csak akkor jött rá, amikor a sötétben észrevette valamelyik százada lövészgödreit. Arrább bokrok sötétje között a mocsár jegének foltjai szürkéllettek. Senki nem szólította meg, ő viszont már meghallotta az éjszaka sötétjében Muratov fojtott hangját meg még valaki másét, és nyomban megértette, hogy visszatértek a felderítők, akiket a törzsparancsnok küldött ki.

– Jelenteni kell a páráncsnoknak – mondta Muratov. – Hol a törzsőrmester? Menjen a harcálláspontra.

– Nem kell odamenni – szólalt meg Volosin, amint közelebb ért a sötét alakokhoz. – Épségben visszatértek?

– Épségben, páráncsnok elvtárs – felelte halkabban Muratov. – Á „kis" mágáslaton a mieink vannak.

Volosin közelebb lépett. Három katona várakozott elálló fülvédőjű sapkában és lábhoz tett puskával.

– Voltak a magaslaton? – kérdezte.

– Nem, parancsnok elvtárs. Nem jutottunk el egész a magaslatig, ott ingovány van. Beleszakadtunk, térdig, ni – magyarázta az egyik felderítő; felhajtotta köpenye szárnyát, és megmutatta sötét, nyilván vizes lábát. – De hallottuk.

– Mit hallottak?

– A mieink vannak ott. Ásnak valamit. Hallottuk, ahogy káromkodtak, meg ilyesmi. Oroszul.

Volosin hallgatott. Az, hogy a dombon a mieink vannak, nem a németek, némi megkönnyebbülést jelenthetett volna, de a két katona felderítési módja – hogy csak a hallásukra bízták magukat – nem elégítette ki. Az egyik katona nyilván észrevette a parancsnok bizalmatlanságát munkájuk eredménye iránt, és hevesen magyarázni kezdte a részleteket:

– Bemásztunk a bokrok közé, ott ültünk, vártunk, hallottuk, ahogy csákányoznak. Már be akartunk mászni a vízbe, akkor aztán halljuk, hogy oroszul beszélnek. „Vologya – azt mondja az egyik –, hová tetted a tölténytáskámat?" „A köpenyekre – az mondja a másik –, ott a tiéd is meg az enyém is." Világos, hogy a mieink – fejezte be magabiztosan a katona.

– Ha a mieink, fel kell vennünk velük a kapcsolatot – mondta a zászlóaljparancsnok. – Meg

kell beszélni az együttműködést a holnapi napra. Hívják ide Kizevics főhadnagyot.

– Igenis!

Az egyik katona elfutott a kilencedik századhoz, Volosin pedig elgondolkodva nézegetett a mocsár irányába. A sötétben persze nem látott semmit, de azt tudta, hogy ezen a parányi dombon egy szakasznál több nem helyezkedhet el. Különben még egy jól beásott szakasz is sokat segíthet a zászlóaljnak, ha tűz alá veszi a „nagy" magaslatot. Csakhogy ki foglalhatta el ezt a halmot? Lehet, hogy ideért volna a szomszéd előőrse? Az pompás lenne.

Volosin, ahogy Kizevicsre várt, leült a mellvéd kemény rögeire. Néhány körülötte álló harcos buzgón toporgott, a lábukat melengették.

– Csakugyan nem lehet ott keresztüljutni? – kérdezte a parancsnok.

– Víz van ott, százados elvtárs. Nincs befagyva. Megpróbáltuk, de belezuhantunk, alig tudtunk kimászni.

– Hát amazok hogy jutottak oda?

– Ki tudja? Talán van valahol átjáró. De ki képes azt éjszaka megtalálni?

„Igen, igen – gondolta a parancsnok. – De aligha lehetnek ott valami sokan. Talán a szomszéd előretolt őrszeme? Mindegy, akkor is föl kell venni velük a kapcsolatot. Oda kell küldeni valakit."

Végre kényelmes léptekkel előjött a sötétből Kizevics.

– Van magánál egy értelmes tiszthelyettes? – kérdezte Volosin.

– Minek kell?

– Meg kell teremteni a kapcsolatot a „kis" magaslattal. A mocsáron túl.

– Miféle kapcsolatot? – rántott vállat Kizevics. – Nincs ott senki.

– Hogyhogy nincs? Itt vannak ezek az emberek, most jöttek onnét, hallották a hangokat. A mieink, oroszok.

– Ugyan mit hallhattak? Én egészen sötétedésig figyeltem – sehol egy lélek. Ezek talán nem is arra a dombra jutottak ki a sötétben. Talán jobbra kerültek, ott csakugyan volt valami mocorgás az este.

A zászlóaljparancsnok hallgatott, nem tudta, mitévő legyen. A századparancsnok magabiztos hangja egyszerűen elbátortalanította, viszont a katonák is biztosak voltak benne, hogy nem tévedtek.

– Toronyiránt mentünk. A bokrokon keresztül. A domb tövébe. Ott vízhez értünk, a mocsár nem fagyott be.

– Az, az, ott a mocsár. Aki bemászik, nem keveredik ki belőle – mondta Kizevics, és elfordult.

– Ennek ellenére küldjön oda egy törzsőrmestert egy harcossal. Állapítsák meg pontosan, kik vannak ott és hányan.

– Tisztest? Hisz alig van az is.

– Szamohvalov ott van magánál? Küldje őt.

Kizevics szótlanul állt egy percig, aztán elindult az éjszakába, csöppet se leplezve elégedetlenségét az újabb parancs miatt. Volosinnak nem nagyon tetszett a dolog, de a kilencedik

század parancsnokának fura természete volt, és nem először csinált ilyesmit. Ráadásul vagy öt esztendővel idősebb volt Volosinnál, és ez a körülmény némiképp megkötötte a zászlóaljparancsnok kezét a hivatalos hangnem alkalmazásában.

Volosin röviden elbúcsúzott a ma szokatlanul hallgatag, nyomott kedélyű Muratovtól, és elindult Szamohin századához – tisztázni kellett végre, mi a helyzet a fontosabbik „nagy" magaslat körül. Azt ugyan tudta, hogy kétkatonányi járőr éjszaka nem sokat képes felderíteni a meglehetősen széles, fagyott lejtőn, mégis fontosnak tartotta ezt a manővert. Ha legalább egyetlen aknát találnak, abból már következtetni lehet rá, hogy a magaslatot elaknásították, és hogy aknamentesítés nélkül nem lehet megkezdeni a rohamot. Persze ha nem találnak semmit, ő meg mégis rávezeti holnap a zászlóaljat az aknamezőre, az még rosszabb lesz.

Volosin ezúttal könnyen megtalálta a sötétben a mocsár fölött Szamohin apró fedezékét. Itt Grak törzsőrmester fogadta, jelentette, hogy a százados lefeküdt pihenni, neki pedig meghagyta, hogy várja meg a felderítőket, akik még mindig nem tértek vissza a magaslatról. A zászlóaljparancsnok egy percig szótlanul elálldogált a kis lövészárok mellett, és hallgatódzott: a magaslaton változatlanul süket csend honolt, egyetlen hang se jött onnét, már csak azért sem, mert a szél emerről fújt. Volosin végül úgy döntött, hogy visszatér a harcálláspontra.

– Ha megjönnek a felderítők, azonnal hozzám!

– Igenis, parancsnok elvtárs!

A felderítés mindkét irányban váratlan módon elhúzódott, és ez természetesen nyugtalanította a zászlóaljparancsnokot. Különösen aggasztotta a „nagy" magaslat. Túl soká odavan a szakaszvezető. „Ne adj' isten, belebotlott a németek harcbiztosításába" – gondolta Volosin. Ahogy a sötétben visszafelé botorkált a figyelőpontja dombocskájához, lépten-nyomon megállt és hallgatódzott. Egyszer úgy rémlett, mintha hangfoszlányokat hallana a magaslat felől. De nyilván németek lehettek, mert ha a felderítőket felfedték volna, bizonyára lövöldözés támad, anélkül nem megy. Amíg odaát csend van, addig lehet bizakodni a felderítés sikerében.

A figyelőpont árkában már nem Prigunov volt az ügyeletes, hanem Tyitok, ő is megismerte a zászlóaljparancsnokot, és nem szólította meg, csak halkan topogni kezdett, hogy jelezze, nem alszik, figyel, meg aztán fázott is.

– Na, mi van, minden csendes? – kérdezte Volosin.

– Csendes, parancsnok elvtárs. Csak valami autók berregtek.

– Hol?

– Ott, azon a púpon.

– A púpon tovább is fognak berregni. Megerősítik magukat.

Végigment a lövészárkon, fölemelte a fedezék bejáratát eltakaró sátorlap csücskét. Most alig valamivel volt melegebb, mint odakint, a kanná-

ból eszkábált kályhában már nem égett a tűz, de a karbidlámpa még halványan pislákolt a ládák fölött. Amikor Volosin megjelent, a sarokban a telefonkészülék mellett mocorogni kezdett Csernorucsenko, felhajtott gallérja mögül félálomban belefújt egyszer-kétszer a kagylóba, mellette ott aludt bundájába takaródzva, kinyújtott lábbal Gutman, őmellette a hosszú ügyelet alatt csontig fagyott Prigunov kucorgott összegömbölyödve.

– Na, visszajöttek a felderítők? – emelte fel a ládák mellől álmos arcát Markin.

Volosin fáradtan lezökkent a helyére a ládák túlsó oldalán, kigombolta köpenye gallérját, meglazította a derékszíját. Ruháktól és szíjaktól agyondörzsölt, fáradt teste kegyetlenül áhította az elernyedést, a nyugalmat, jó lett volna kinyújtani a lábát, csakhogy itt egyszerűen nem volt hozzá hely.

– Az ezredtől telefonáltak? – kérdezte válasz helyett Volosin.

– Gunyko telefonált, kétszer is. Megparancsolta, hogy mihelyt ön megérkezik, jelentsem.

– Hogy ez se tud aludni! – dünnyögte a parancsnok, és kivette Csernorucsenko kezéből a kagylót.

A telefonos a vonal túlsó végén bizonyára elszundított, és bár válaszolt a hívójelre, nyomban elhallgatott; a zászlóaljparancsnok várt egy darabig, aztán megismételte a hívást. Bizonyára Gunyko is aludt, mert ő se vette át mindjárt a kagylót. Végre a távolságtól tompítva megszólalt az ezredparancsnok elégedetlen hangja:

– Igen, tessék.

– Nyírfa húszas jelentkezik – mondta Volosin.

– Á, Volosin! Na, mi a helyzet? Hogy áll a felkészülés? Minden kész?

– Mi lenne kész? – Volosin cseppet se igyekezett leplezni bosszúságát emiatt a hasonló esetben is szokásos kérdés miatt. – Voltam Ivanovnál. Ami uborkája van, az a fél fogamra is kevés. Miféle támogatás lesz ebből?

– Lesz támogatás, lesz. Ezzel ne törődjék. Erről gondoskodik majd az, akit illet.

– Engem illet – vágott vissza fojtott ingerültséggel a zászlóaljparancsnok. – Én fogok rohamozni, nem más. Ezért érdekel.

– Persze hogy maga fog rohamozni, készüljön is fel. A saját gazdaságát készítse fel. Minden kész van már?

– A felderítők még nem jöttek vissza. Nem tudni, kik vannak a „kis" magaslaton: a mieink-e vagy a németek.

– Melyiken? A mocsáron túl? Ott nincs senki. Az a magaslat nincs elfoglalva.

– És ha mégis el van foglalva?

– Ugyan már, ostobaság, Volosin! Rémeket lát. Tegnap tértek vissza a felderítőim – üres.

Volosin kétségbeesetten felsóhajtott: tegnap! Azt a dombot egyetlen éjszaka háromszor el lehet foglalni, és háromszor fel lehet adni, az őrnagy pedig a tegnapi felderítési adataira akar hivatkozni.

– Tízes elvtárs, kérek engedélyt a lagzi időpontját egy órával előrehozni – tért ki Volosin a további terméketlen vita elől.

Az ezredparancsnok sokáig nem felelt, úgy látszik, vagy nem értette meg a szokatlan kérést, vagy elképedt tőle.

– Minek?

– Jobb lenne korábban, érti? Még virradat előtt. Szürkületben.

Az őrnagy megint hallgatott egyet, bizonyára gondolkodott, aztán elutasította a kérést.

– Nem, nem lehet. Működjenek a terv szerint. Tudod jól, hogy a tervet már jóváhagyták. Odafent. Úgyhogy... A terv szerint.

Volosin a fogát csikorgatta, de hallgatott, és mivel Gunyko maga is bizonytalanul hallgatott, eleresztette a kapcsolót, és letette a kagylót a készülék tetejére. Markin szeméből, úgy látszik, elszállt az álom, és kérdőn Volosin elégedetlen arcába tekintett.

– A terv! Úgy látom, lesz mit nyelnünk holnap emiatt a terv miatt – dühöngött a parancsnok. Nem tudta megállni, elkáromkodta magát.

– Ha megvan a terv, akkor nincs vita – sóhajtott fel mindent értőn Markin. – Gunyko attól egy lépést se tágít. Ismerem...

– De ha legalább csakugyan a terv lenne a fontos... de nem! A roham hat harminckor kezdődik. Miért éppen hat harminckor? Akkor még épp csak virrad. Amit nem csináltunk meg az éjszaka, már nem lehet behozni, nincs idő. Az emberek se pihenik ki magukat rendesen. Hatkor már reggelizniük kell. Kiegészítő felderítésre nincs idő, de még annyira se, hogy körülnézzünk... Csakhogy nekik délig jelenteniük kell a feladat teljesítését. Hogy belevehessék az

előrenyomulást a napi jelentésbe. Ezért van ez a kapkodás.

Volosin nem tudta magába fojtani ingerültségét, bár egy perccel később már bánta, hogy kirobbant. Fegyelmezett ember volt, és elvből nem vitatta az ezredparancsnok döntését, különösen alárendeltjei jelenlétében. De annyi minden gyülemlett föl benne ezen a nyugtalan éjszakán, hogy ezúttal nem tudta tűrtőztetni magát.

– Na mindegy! – mondta inkább magának, mint Markinnak. – Pihenjen egyet, Markin. Négy nulla-nulláig. Négykor felébresztem, magam is szundítok egy órácskát.

– Csakugyan alszom egyet – bólintott Markin, de ülve maradt, tekintetét a láda lámpafénytől megvilágított tetejének egy pontjára szegezte.

– Ja, és még valami: adja ide a borotváját – kérte a zászlóaljparancsnok. – Meg kell borotválkoznom.

Markin elővette vászontáskájából a gondosan újságpapírba csomagolt borotvát, szappantartót és a közepén repedt kis tükröt. A zászlóaljparancsnok nekikészült a borotválkozásnak. A törzsfőnök ernyedten ücsörgött, és tétován nézte Volosin szöszmötölését.

– Hát akkor én lefekszem – szólalt meg végül félig kérdőn.

– Igen, igen, feküdjön csak le – helyeselt Volosin. – Négyig.

Markin hátradőlt a szalmán, és nagyon hamar elcsöndesedett, mintha bújócskát játszana a ládák mögött. Gutman hanyatt fekve, zajosan

szuszogva aludt, messze kinyújtva kopott sarkú vászoncsizmáját. A sarokban, a készülék bőrtokja felett, ott szendergett Csernorucsenko, percenként felszegte a fejét, bele-belefújt a kagylóba, és időnként a Volgát hívogatta. A kis kályhában sötétvörös fénnyel izzott a maradék parázs, halvány visszfénye itt-ott rávetődött a mennyezet sötét rúdjaira.

A zászlóaljparancsnok lehúzta válláról a köpenyt, begyűrte zubbonya gallérját. Nem azért borotválkozott, mert másnap nehéz harc várt rá, ahol könnyen megeshet az emberrel a legrosszabb, ami háborúban érheti. Egyszerűen érezte, hogy az álla borostás, és tudta, hogy másnap nem lesz ideje ilyesmivel törődni. Most viszont eljött az éjszaka legcsöndesebb időszaka, amikor – a németeken kívül – aligha zavarhatja meg bárki, végre nyugodtan elengedheti magát a szalmán, elüldögélhet a csendben, egyedül, magába mélyedve.

Szappanos vízzel bedörzsölte szélcserzett állát, s közben nagyot sóhajtva, ki tudja, hányadszor, újra arra gondolt, milyen iszonyatosan nehéz ez a háború. Volt-e ehhez fogható valaha is a történelemben? Sztálingrád után végre megkönnyebbülten és reménykedve föl lehetett lélegezni, a délvidéken a hadiszerencse a mi oldalunkra pártolt, arrafelé most bizonyára vidámabb világ járja. De itt, ezekben az erdőkben és mocsarakban, ezeken a dombokon és dűlőkön, a háborútól kifosztott falvak és temetőkertek között most is pokolian nehéz harcok folynak. Az ellenség változatlanul a végsőkig küzd, szívósan véd

minden kis magaslatot az erdőkben, minden fészert a falvakban. Mennyi erő, mennyi szervezettség és hozzáértés kell ahhoz, hogy legyűrjük, és ha ebből valami hiányzik, akkor a harc teljes súlya a sokat szenvedett gyalogságra nehezedik, mely mindenért vérével fizet! És gyakran az, aki ezt a véres számlát fizeti, el se tudja képzelni, hogy valahol, valakiből egyszerűen hiányzott a hozzáértés, hogy a szállítás elakadt, vagy hogy valahol valakik nem vettek figyelembe minden lehetőséget. Hány, de hány tényezőtől függ, hogy kevesebb vérük omoljék, és hogy ne fogyjon olyan katasztrofális gyorsasággal az életük! Volosin tudta, hogy Gunyko nem tartozik a legrosszabbak közé. Volt, akire kedvező benyomást tudott tenni kötelességtudásával, értett hozzá, hogyan tűnhet fel jó színben a főnökség előtt, tudott ügyesen jelenteni és szigorúan számon kérni az alárendeltektől. Emellett az ezredben senki nem tudta olyan elegánsan viselni az egyenruhát, mint Gunyko: mindig előírásszerű köpenyben járt, egy sereg különféle szíjjal, térképtáskával, fényesre tisztított krómbőr csizmában, sőt még sarkantyút is viselt. A külleme kifogástalan volt. Hogy aztán hogyan bánt beosztottjaival, hogyan viselkedett a harcban, azt a főnökei nem láthatták – a harctéren nemigen találkoztak. Annál jobban ismerték ezt az oldalát zászlóaljparancsnokai. Amikor Volosin avval a kéréssel fordult az ezredparancsnokhoz, hogy engedélyezze egy órával előbbre hozni a roham kezdetét, bizonyosan tudta, hogy nem egyezik bele, elutasítja. De érthető is, hisz a terv egész

intézkedésrendszere ehhez a korábban megszabott időponthoz volt igazítva, és az ezredparancsnoknak már egyszerűen nem állt hatalmában módosítani rajta. Kár pedig. Hat óra körül, de még inkább fél hatkor, a virradat előtti szürkületben a zászlóalj bizonyára képes lett volna nesztelenül, egyetlen lövés nélkül átkelni a mocsáron, és megkapaszkodni a lejtő tövében, onnan a magaslaton levő lövészárok is közelebb van, és talán sikerül akár tűz alatt is egyetlen szökelléssel betörni oda. Akkor viszont szükségtelenné válik a tüzérségi előkészítés, le kell fújni, csakhogy ki fogja megtenni? Hisz ez esetben a támadás kudarca miatt nyilván arra hárul a teljes felelősség, aki a tüzérségi előkészítést lefújta, habár ami itt lesz, az az igazi előkészítésnek csupán a látszata, hathatós segítség helyett csak felfedi a zászlóalj szándékait. Milyen veszteséget tud okozni az ellenségnek az a tíz perc alatt kilőtt negyven lövedék ilyenkor hajnalban, amikor a németek mind ott ücsörögnek az éjszaka épített bunkerokban, és a lövészárkokban nem lesznek mások, csak a figyelők?

11.

A zászlóaljparancsnok tempósan megborotválkozott, közben rosszkedvűen eltöprengett az előtte álló napról, hallgatta a szél fütyülését, a tükörben szemügyre vette elpiszkolódott gallérbetétjét, arra gondolt, hogy nem ártana újat felvarrni, de nem látott neki. Végiggombolta gim-

nasztyorkáját, fölvette ütött-kopott, golyó lyuggatta, földtől, sártól piszkos, csatakos, de még mindig hordható, sőt a maga módján elegáns köpenyét, melyet még az alakulat felállításának időszakában csináltatott Szverdlovszkban. A derékszíját néhai belszolgálati helyettesétől, Szorokin főhadnagytól örökölte, aki a télen esett el egy harccal végzett felderítés közben – a saját, háború előtti szíját akkor veszítette el, amikor Rzsev alatt súlyosan megsebesült. Nem rossz szíj ez sem, kopott ugyan már, de még elég erős, parancsnoki tábori övcsattal, két lovassági kardszíjjal, sőt még síp is volt rajta egy kis tokban a bal vállszíjon. A parancsnok elővette 1939-es gyártmányú TT mintájú pisztolyát, melynek markolata csontszerű műanyagból készült; a markolatot a háború kezdete óta keményfából csinálják, ez érdesebb, és kevésbé illik az ember tenyerébe. Mindkét tárban hét-hét töltény volt – a nyolcadikat becsúsztatta a töltényűrbe, hogy a rugó ne fáradjon ki, és az adagolás kifogástalan legyen. Ez az engedelmes és hűséges fegyver nemegyszer mentette már meg az életét, és Volosin szemében felért egy testi-lelki jó baráttal. A legutóbbi esetbe még mindig beleborzongott, valahányszor eszébe jutott, hogyan történt, és mivel végződhetett volna.

Vagy egy héttel azelőtt, a német lövészárokban dúló zűrzavaros kézitusa közben egy fiatal, erős SS-katona tőrrel a kezében a földre döntötte Volosint. A parancsnoknak estében sikerült elsütnie pisztolyát, a másodperc egy töredékével megelőzve a lesújtó kést, mely így a

földbe fúródott, egészen markolatig, alig két centiméternyire a vállától.

A pisztoly kifogástalanul hordott, Volosin húsz lépésről lelőtte vele a fatönkre kitett üveg nyakát, a fákról tetszés szerint leszedte akármelyik ágat. Valahányszor szétszedte a fegyvert, sajnálkozva gondolt rá, hogy egyszer meg kell válnia tőle, és azt szerette volna, ha rendes emberhez kerül. Nem fogja megbánni.

Volosin óvatosan letolta a markolatról a zárat, kétes tisztaságú zsebkendőjével gondosan megtörölgette a hornyokat, és kiszabadította a rugót. Meg kellett volna tisztítani a csövet is, a lövöldözés óta eltelt néhány nap alatt bizonyára vastag koszréteg képződött benne, de nem volt lúgja. Tétován odapillantott az édesdeden alvó Gutmanra, és azon spekulált, vajon hová dughatta a zsákjukat, benne az effajta katonai holmikkal, amikor hirtelen lépéseket hallott. A lépések az átfagyott talajon tompán döngve közeledtek a fedezék felé. „A felderítők?" – gondolta hirtelen fellobbanó izgalommal a parancsnok, de a lövészárokban a léptek elcsöndesedtek, járatlan kéz matatása zörrentette meg a sátorlapot, és a fedezékbe egy széltől kivörösödött, fiatal arc kukkantott be.

– Megengedi, százados elvtárs?

– Hogyne, tessék – felelte Volosin némi csalódással.

A rég várt felderítők helyett Kruglov hadnagy, az ezred Komszomol-titkára, érkezett meg. A Komszomol-titkár egyébként derék, barátságos természetű fiatalember volt, és a zászlóalj-

parancsnokból csakhamar el is párolgott a csalódás.

– Na, mi az, Minyenko őrnagy küldött? – kérdezte pisztolyával foglalatoskodva Volosin.

– Igen. Hisz holnap lagzi lesz – mondta egyszerűen Kruglov, és lehúzta kesztyűjét. – Mi az, kialudt a tűz? Elfogyott a fa? Na, szép kis gazdák, benn ülnek az erdőben, még sincs fájuk.

Mielőtt a zászlóaljparancsnok vagy Csernorucsenko egy szót is válaszolhatott volna, fölemelte a sátorlapot, és eltűnt a lövészárokban. Aztán behallatszott, amint fojtott hangon pár szót vált a figyelőponton álló őrszemmel, léptei eltávolodtak, és újra csend lett.

– Buzgó legényke ez a titkár – jegyezte meg álmos hangon Csernorucsenko. Nem tudni, megjegyzését dicséretnek vagy helytelenítésnek szánta-e a fiatal hadnagyról, akinek az apja lehetett volna.

„Eleven fickó, csakugyan" – gondolta Volosin. Régóta ismerte Kruglovot, még abból az időből, amikor ő maga a hetedik századot vezette, a hadnagy pedig szakaszparancsnok volt az ezred géppisztolyos századánál. Talpraesett géppisztolyos volt, szó se róla. Egyébként, úgy látszik, Komszomol-titkárként se változott meg.

Nem telt bele negyedóra sem, amikor újra léptek hangzottak, aztán hangos zörmölés támadt az árokban, Csernorucsenko felcsapta a sátorlapot, és Kruglov behajított a fedezékbe egy jókora nyaláb átfagyott gallyat.

– Na, majd én megmelengetem magukat. Különben összefagynak.

Ropogva tördelni kezdte a láthatólag nyirkos ágakat, és megtömte a kályha szűk száját. Csernorucsenko is segített neki, a fedezékbe füst csapódott, de a kályha lassan kezdett fölmelegedni. A Komszomol-titkár a tarkójára tolta sapkáját, feltérdelt, és kicsit hátradőlt.

– Szeretem a tüzet!

– Ki nem szereti? – jegyezte meg szűkszavúan a gondjaiba merült Volosin. – Mi hír az ezrednél?

– Mi lenne? A második zászlóaljnál voltam, Parsinnál. Egyszer csak telefon. Minyenko. Nyomás Volosinhoz, azt mondja, holnap lagzi lesz.

– Az, lagzi. A parancs szerint el kell foglalni a magaslatot.

– Elfoglaljuk, ha egyszer ez a parancs – vágta ki könnyedén a Komszomol-titkár.

– Látom, te optimista vagy.

– Hát persze! Mi más lehet egy Komszomol-titkár? Lelkes, magabiztos és optimista.

– Nem rossz. Hát Parsin? Ücsörög a babérjain?

– Á, dehogy! Ő a szovhoz irányában támad. Utánpótlást is kapott.

– Én is kaptam utánpótlást. Hatvanhét főt.

– Hohó! Olyan sokat?

– Mind újonc. Nem estek át a tűzkeresztségen. Ezeknek egy hetet védelemben kéne ücsörögni. Szokni.

– Az most nem megy.

– Ráadásul jóformán egy szót sem értenek oroszul.

– Az már hiba. Még szerencse, hogy én értem őket. Majd én leszek a tolmács.

– Hát te honnét való vagy?

– Közép-Ázsiában éltem. Szamarkand, Bokhara, Csardzsou.

– Világos. Akkor köszönet Minyenko őrnagynak. Csakugyan segíthetsz szót érteni velük.

Volosin összerakta a pisztolyát, bedugta a kemény tokba, és zsebkendőjével megtörülte a kezét. Kruglov ott ült a kályha nyílása előtt, recsegve tördelte a rőzsét, és szorgosan rakta a füstölgő kályhába. A zászlóaljparancsnok arra várt, hogy a Komszomol-titkár, akit az ezred politikai helyettese bizonyára ellátott megfelelő instrukciókkal, szóba hozza a tervezett politikai tömegmunkát, de az, mintha kerülné a témát, idáig másról beszélt.

– Na és mi lesz a politikai felkészítéssel? – kérdezte óvatosan Volosin. – Gyűlést hívunk össze?

– Minek? Elbeszélgetek én az emberekkel enélkül is. Felolvasok nekik egy levélkét. Egy osztálytól levelet kaptam. A szverdlovszki lányoktól.

– Ismerősöktől?

– Nem. Az egység Komszomol-titkárának címére írták. Nem is levél: valóságos költemény. El akarja olvasni?

Odakapott a papírokkal teli vászontáskájához, de Volosin elhárította.

– Minek? Nem nekem címezték.

– Hát az én beleegyezésemmel. Valahányszor elolvasom a katonáknak, úgy hallgatják, abba se

lehet hagyni. Szívélyes is, hazafias is. Akár az újságban is megjelenhetne.

– Hát olvasd fel a századoknál.

– Okvetlenül. Ide hallgasson, miket írnak! – mondta, azzal sietve széthajtogatta a gyűrött háromszöget. – „Minden itteni lány nevében és megbízásából köszöntünk benneteket, drága, szeretett, hős harcosaink, derék fiatalok vagy akár korosabbak, szeretünk benneteket és büszkék vagyunk rátok, és várunk benneteket, éjjel-nappal, nektek tartogatjuk szeretetünket és szerelmes ölelésünket..." És így tovább? Na?

– Jól írnak – állapította meg Volosin.

Kruglov eltette a levelet, és bekapcsolta a táskáját.

– Mennyi van? – pillantott Volosin órájára, mely ott feküdt a ládán. – Hohó, már három? Megyek a századokhoz.

– Melyikhez mész először?

– Melyik van a magaslat tövében? Szamohiné?

– Szamohiné – felelte pillanatnyi gondolkodás után a zászlóaljparancsnok. – De én azt tanácsolnám, eredj inkább a nyolcashoz. Muratovon mintha kitört volna a búskomorság.

– Mitől?

– Csak úgy. Ostobaság. Egy kis lelket kéne önteni belé.

– Jól van, megyek Muratovhoz. Mégiscsak régi ismerős. Együtt érkeztünk az ezredhez. Aztán átugrom Szamohinhoz is.

– Jól van, láss neki.

– A legfőbb a levelet felolvasni. Tudja, hogy fellelkesíti az embert?

– Majd meglátjuk, hogy tudod fellelkesíteni őket holnap.

– Gyönyörűen. Csak nagyon szorít az idő. Hát akkor reggel találkozunk?

– Okvetlenül.

Kruglov elment, és a fedezékben újra csend lett. Volosinnak, míg a távolodó lépteket hallgatta, eszébe jutott a magaslat, és arra gondolt, hogy alighanem újra ki kell bújni a fedezékből, és át kell menni Szamohinhoz – egyszerűen letett róla, hogy itt, a harcállásponton, be tudja várni az egyre késlekedő felderítőket. De fáradt teste visszatartotta, oly jó volt itt ülni a melegben és a nyugalomban, miközben egyre jobban elfogta a nyugtalanság, mert tudta: fogytán az éjszaka, és holnapra minden másképp lesz. Bár az is lehet, hogy majd simán megy minden. Elfoglalják a magaslatot, megkapaszkodnak, beássák magukat, valamicske lélegzethez jutnak, védelembe mennek át, és pihennek egyet.

„Lám csak, micsoda ábrándok!" – rezzent össze a zászlóaljparancsnok, ahogy ezeken az ernyesztő, a fronton valósággal szentségtörésnek számító gondolatokon kapta magát. Fél Oroszország a német igájában nyög, vérben és könnyben úszik minden, az emberek várva várják, hogy a Vörös Hadsereg legyűrje a hódítót, ő meg mikről ábrándozik: védelembe vonulni, megpihenni, aludni. De hát mit lehet tenni, ha egyszer így van? Az ember szíve és esze érzi, tudja, mit kell tenni, de a teste, minden porcikája

mást kíván, a testnek is megvannak a maga igényei, ha mégoly szerények is, de ha azokat nem elégíti ki az ember, nem jut előre egy tapodtat se. Nagyon gyarló, gyenge teremtmény az ember, de hát így van ez. Ahhoz, hogy a nagy célokat el lehessen érni, számolni kell ezeknek a gyarló és gyenge teremtményeknek az aprócseprő szükségleteivel, mert az ő sorsukkal, az ő testükkel van kikövezve ez a hatalmas győzelemhez vezető hosszú-hosszú út.

És Kruglovnak igaza van, amikor nem azzal megy közéjük, hogy előadást tartson nekik a fronthelyzetről, vagy hogy megmagyarázza nekik a legfelső főparancsnok legújabb parancsát, hanem azzal a megható, kislányosan naiv levéllel, melyet a férfiak nélküli hátországban búslakodó lányok írtak. Az ilyen levél csakugyan inkább megragadja a címzettek megkérgesedett lelkét, és bizonyára áldásosabban hat tudatukra, mint a katonai parancs érces szavai, melyek mindig ugyanazokat a feladatokat szabják a katonáknak. Ha ezeket a feladatokat olyan könnyű lenne teljesíteni is, mint bevésni minden egyes ember tudatába! Hanem ez a levél, ez a halk, gyöngéd leányhang, mely ezer és ezer verszta távolságból szállt ide, a front környéki fagyos éjszakába – mi lehetne becsesebb és drágább a hosszú távollét fájdalmától gyötört, csontig fagyott, kiéhezett frontharcos számára?

De a parancsnok most mégsem ezeket a sorokat akarta olvasni, még akkor sem, ha sose írtak mások nevében és megbízásából ennél szebb sorokat, másfajta szeretet szavaira vágyott,

olyanokra, amelyeket az ember nem mutat meg másnak, nem olvas fel gyűléseken.

A magányos nyugalom ritka perceiben vette elő ezeket a sorokat.

Drága fiam, talán utoljára írok neked, és aligha fogjuk viszontlátni egymást. Az utcán gyalogoscsapataink utolsó katonái vonulnak, az orsai országút felől erős lövöldözés hallatszik, estére valószínűleg itt lesznek már a németek. Lehet, hogy elítélsz, amiért itt maradtam ebben a városban az idegen megszállók uralma alatt – de hová mehetnék? Tudod jól, milyen az egészségem, ráadásul itt születtem, itt nőttem fel, életem harminc évét áldoztam itt a gyerekekre az iskolában, itt van az öregeim sírja meg az apádé – én velük maradok. Jöjjön, aminek jönnie kell!

De mi vár terád? – ez a gondolat kétségbeeséssel tölt el, nem találom helyem, nincs nyugalmam, hisz még oly fiatal vagy, és most oly nehéz parancsnoki felelősség nehezedik a válladra. Hogy tudsz megbirkózni vele ebben a kegyetlen háborúban, ilyen kemény ellenséggel szemben, mint ezek a német fasiszták?

De nem emésztem magam hiába, tudom, ez a te sorsod, férfi vagy, katona, és ezt meg kell érteni. Igaz, most a háborúban egyre azok az idők járnak az eszemben, amikor fiatalon azt a döntő lépést megtetted, és katona lettél. Talán másképp kellett volna választanod? Talán igaza volt apádnak, aki könyvelő létére más jövőt szánt neked! Emlékszel, mennyit áldozott rá, hogy segítsen korán ébredő művészi hajlamaid kifejlesztésében, és mi-

lyen büszkeséggel töltötték el azok az elismerések, melyeket Pen, sőt maga Dobuzsinszkij mondott munkáidról. De hát mit lehet tenni? A döntés megtörtént, és most már késő bánkódni.

Csak egyre kérlek – térden állva könyörgök neked –: ha lehet, legalább egy kicsit vigyázz magadra! Mi már leéltük a magunkét, de előtted ott állt volna már a jövő, ha nem jön közbe ez az átkozott háború, mely oly váratlanul zúdult ránk! Nem kérek sokat tőled, csupán annyit: ha csak végső szükség nem kényszerít rá, ne menj fejjel a falnak, gondolkodj, mielőtt kockára tennéd az életed, ne feledd, milyen rettenetes dolog a szülő számára túlélni gyermekét!

Édesanyád

Vityebszk, 1941. július 9.

Valahányszor Volosin újraolvasta ezt a zsebében kopottá törődött levelet, keserű, szomorú mosollyal arra gondolt: „Drága, jóságos, naiv anyám, bár megtehetném, amit kérsz!"

12.

Alighanem elaludt, ahogy átmelegedett ebben a csöndes zugban. Hirtelen riadt fel, azzal a biztos érzéssel, hogy baj történt. A ládán felejtett órája negyed ötöt mutatott. Zsebre dugta az órát, és kiugrott a fedezékből. Amit kint látott, megdöbbentette.

Még sötét volt, de az éjszakai csendet fegyverropogás, dübörgés törte meg, az ég alján egy-

mást űzve, egymást keresztezve tucatnyi nyíl száguldott villódzva, a magaslat fölött egyre újabb és újabb rakéták röppentek fel, remegő, kék fénnyel árasztva el a mocsár felé lejtő domboldalt. Ugyanott néhány gránátrobbanás hallatszott, és a mocsár, a zászlóalj vonala és a magaslat lába fölött egymásba fonódó, majd széthulló, sűrű, tüzes szálak röpködtek a tintafekete égen.

A zászlóaljparancsnok gyorsan leküzdötte kábult ijedtségét, és nyomban megértette, hogy bár a dübörgés és villódzás mindent eláraszt, a harc a németek térfelén folyik, az ő századai hallgatnak. A legvalószínűbb, hogy megtörtént, amitől tartott: a mocsáron túlra küldött felderítők beleütköztek az ellenségbe.

„Jelentsd az ezrednek" – vetette oda a fedezékből ijedten előugró Markinnak, ő maga bekiáltott Gutmanért, és futásnak eredt a lövészárokban a mező felé.

A rögök közt botladozva, bukdácsolva rohant a villódzó fényekkel megvilágított sötétségben a dübörgés irányába, lefelé, a hetedik századhoz, közben azon tépelődött, hogyan siessen segítségére a felderítőknek, ha egyáltalán lehetséges még. Ha még nem hagyták ott a fogukat mind a ketten a lejtőn. Persze, ő majd megint magyarázkodhat Gunykónak, de mit számít? Már hozzászokhatott.

Gutman futtában begombolkozott, felcsatolta derékszíját, és szótlanul loholt Volosin után, közben gondterhelten figyelte a magaslatot. Egyszer orra bukott, elkáromkodta magát, aztán görnyedt futással utolérte a parancsnokot.

– Megőrültek ezek ott, vagy mi az isten?

Volosin nem válaszolt. Ő se vette le tekintetét a villogó fénnyel elárasztott magaslatról, mégsem tudott kivenni semmit – és arra gondolt, hogy a felderítők nyakig vannak a pácban, és valószínűleg semmiképp sem lehet már rajtuk segíteni. Egy kissé lassított, és futás közben kezdte számba venni a géppuskasorozatok torkolattüzeit, melyeket tapasztalt szeme könnyedén megkülönböztetett az automata fegyverek tüzének sokaságában is, és elkomorodva állapította meg, hogy sok van belőlük. Erre nem számított. Legalább hatot számlált össze, holott nyilván volt több is, hiszen a németek biztosan nem fogják most felfedni az egész tűzrendszerüket.

A hetedik században már mindenki talpon volt, senki se aludt, a katonák a sötét lövészgödrökben ágaskodva, aggodalmasan figyelték a magaslaton tomboló gépfegyvertüzet, és várták, mi jön ezután. Volosin kissé elkanyarodott, és meggörnyedve odafutott a fedezék előtti ismerős kis árokhoz, melyben már többen szorongtak.

– Ne mássz ki, ne mássz ki, ne dugd ki a fejed! – harsogott Szamohin hangja. – Meguntad az életedet?

Volosin futtában beugrott az árokba, valaki félrehúzódott, utat engedett a zászlóaljparancsnoknak, nyomában bemászott Gutman is.

– Látja, mi folyik ott? – szólította meg gondterhelten Szamohin. – Bizonyára Nagornij...

– Még nem jött vissza?

– Nem.

– Tíz ember haladéktalanul induljon a mocsáron át a segítségükre. Haladéktalanul!

– Értettem! – vágta ki a századparancsnok. – Gamzjuk! Gamzjuk, fogd az első szakaszt, és indulás lefelé!

Gamzjuk a rakétavillanásoktól megvilágítva kiugrott a sekély árokból, görnyedten végigfutott az árokláncmentén. Egy közeli sorozat vastag, tüzes korbácsa villogva végigvágott fölötte, és kis híján lekaszálta a fejét. Amikor a sorozat kihunyt, a sötétben is látni lehetett, hogy néhányan határozatlanul előmásznak a gödrökből, hasra vágódnak, és bizonyára azon tanakodnak magukban, hová fussanak, vezényszó híján.

Miközben ők tétováztak, két géppuska vakon verette a mocsár bozótosát, a lepattanó lövedékek villogó fénybogarai dongóként zúgva röpködtek szanaszét körülöttük. Gamzjuk végre összeszedte valamennyiüket, és épp futásnak eredt a mocsár felé, mikor valaki megszólalt az árokban:

– Nézzék csak, ott! Nem Nagornij az?

Mindenki odafordította a fejét, amerre a katona mutatott – és csakugyan: a bozótban valami mozgást észleltek. Alighanem Gamzjuk harcosai is észrevették már, egyikük görnyedt futással élesen a bokrok felé kanyarodott. Egy perc múlva néhány harcos már visszafordult a mezsgye felé, egy zárt kis csoport pedig a századparancsnok árka felé kanyarodott.

– Mi van, Gamzjuk? – kiáltotta türelmetlenül Szamohin.

– Itt van, ni, megsebesült!

– Ki sebesült meg?

A katonák odaértek a mellvédhez, óvatosan letettek mellé a földre egy mozdulatlan testet, valaki nekiállt, hogy kigombolja rajta a köpenyt, közben Nagornij észrevette a parancsnokokat, és odabukott melléjük a mellvédre.

– Nagornij! Mi történt magukkal? – kérdezte izgatottan Szamohin.

– Mindjá, mindjá, hadnagy elvtárs...

Csak most vették észre valamennyien, hogy Nagornij teljesen kimerült, alig kap levegőt. Kinyitotta a köpenyét, ledobta sapkáját, és még jó darabig nem volt képes kimondani egyetlen szót sem.

– Mindjá... Na, szóval... Megsebesült... a... Drozd...

– Hol sebesült meg? – kérdezte a zászlóaljparancsnok.

– Ott, azároknál. Odakúsztunk... Mikor aztán futni kezdtünk... Először kúsztunk, aztán az a... henger...

– Miféle henger? – csodálkozott a századparancsnok.

– Hát az a... drótakadály...

– Nem volt ott semmiféle drótakadály. Tegnap egész nap néztem...

– Tegnap nem volt. Most feszítették ki... Mi meg beleakadtunk. Se té, se tova. Én meg fogtam, meghúztam...

– Minek? Minek húztad meg, te tökkelütött?! – dühödött fel a hadnagy.

– De hát mi lett vón Drozddal? Hisz ott sebesült meg – biccentett a földön fekvő katona felé, és a zászlóaljparancsnok, homlokát ráncolva, észrevette a sötétben, hogy a sebesült mellett már megjelent Vera apró alakja. – Amikor odafelé másztunk, még nem volt. Aztán feszítették ki...

– Aha, szóval körülkerítettek benneteket? A rohadtak! – szitkozódott a századparancsnok.

– Az hát.

A zászlóaljparancsnok nem vágott közbe, nem is kérdezett semmit, várt, hagyta, hátha Nagornij magától elmondja azt, ami a legjobban érdekelné. A drótakadály is megnehezíti a dolgukat, de a legfontosabb mégis az, hogy megtudja, mi a helyzet az aknákkal.

– Szóval: odakúsztunk egész az árokhoz, hallottuk, hogyan vartyognak. Egyszer csak a hátunk mögött is zörmölni kezdtek, de hangosan ám...

– Mit csináltak? Zörmöltek? – kérdezte a parancsnok.

– Azt hát. Akkor cövekelték ki a drótakadályt. És bent rekkentettek bennünket, mint kárászt a tóban. Ez meg akkor sebesült meg...

– Hát az aknák? – kérdezte türelmetlenül Szamohin.

– Micsoda? Ja! Akna az nincs. Nem találtunk. Meg aztán azok is, akik a drótot vitték, azok is bátran járkáltak.

Volosin titokban megkönnyebbülten felsóhaj-

tott, a nyugtalan feszültség, amely a csetepaté kezdetének pillanatában elfogta, lassan alábbhagyott. A legrosszabb feltételezése, úgy látszik, nem vált be – akna nincs, és a felderítők, bár az egyikük megsebesült, visszatértek a századhoz. Rosszabb lett volna a helyzet, ha akár elevenen, akár holtan, ott maradnak a drótsövény mögött. A fene ezt a drótot! Még csak az hiányzik, hogy reggel megakadjanak benne.

– Mi van, súlyos a seb? – kérdezte a sebesülttel foglalatoskodó katonáktól.

– Nem látni, mindenütt csupa vér – felelte egyikük.

Vera hallgatott.

– Gránát volt – mondta Nagornij, aki már egy kicsit kifújta magát. – Az a rohadt fritz megneszelt valamit, és odavágott egy gránátot. Ott robbant fel mellette. Repeszgránát volt.

– Derék dolog, hogy nem hagyta ott – mondta a százados, és most először gondolt haraggal Kabakovra, aki helyett most Drozd fekszik itt a mellvéden. Soha rosszabbat: amaz leplezetlen gyávaságával megmentette az életét. Ez meg, ki tudja, életben marad-e?

– Olyan hacacárét rendeztek, hogy még! – intett Szamohin a németek felé.

– Egyszerűen elment az eszük. Azt hittem, én is otthagyom a fogam... Alig bírtam kicipelni.

– Gyorsan kötözzék be, és hátra vele. Grak törzsőrmester!

– Jelen, zászlóaljparancsnok elvtárs!

– Személyesen gondoskodjék róla. Vigyék a sebesültet sürgősen az egészségügyi századhoz.

– Értettem!

A lövöldözés lassanként elcsöndesedett, már csak a szárnyakon kerepelt két géppuska, a többi, úgy látszik, elhallgatott. Csak a rakéták villogtak még mindig sűrű egymásutánban a lejtő felett, a németek nyilván újabb felderítő akciótól tartottak, és ezért gondosan megvilágították a lejtőt. Most már érthető lett, miért kerülték a világítást az éjszaka első felében: akadályt telepítettek, körültekerték magukat azzal az átkozott drótsövénnyel. Hát bizony ha még egy-két napig húzzák az időt, a magaslat lejtőjén több drótakadály is megjelenik, lesz aknamező is, háromsoros drótakadály, de még egyéb is.

A tábornoknak csakugyan igaza van: sietni kell.

Nem is lenne semmi baj, ha volna a zászlóaljnak aknavető százada, Ivanovnak pedig több lövedéke, és képesek lennének tisztességgel támogatni a gyalogságot. A roham alatt is, meg utána is, a magaslaton. Most világossá vált, hogy a németek szilárdan és tartósan berendezkedtek, s hogy szépszerével nem adják fel a magaslatot, hanem keményen fognak verekedni érte. Úgy látszik, valami okból nagyon megtetszett nekik ez a kis domb.

Az árokhoz egyszer csak odarohant Jaroscsuk alhadnagy, és amint észrevette a zászlóaljparancsnokot, tépett, kopott bekecsében odafurakodott hozzá.

– Hová tűnt maga, Jaroscsuk? – kérdezte

szemrehányón a parancsnok. – Az egész mezőt bejártam, de sehogy se találtam magukat.

– Én meg itt vagyok, alig négyszáz méterre. Már oda akartam pörkölni egyet az imént. Hogy a fenébe ne? Azok ott csak úgy köpködnek, mi meg hallgassunk?

– Nem érdemes – mondta a parancsnok. – Tartalékolja a buzgalmát. Szükség lesz még rá.

– Abból ugyan van elég!

– Meg a lőszert is. Ide hallgasson, Jaroscsuk: reggelre vigyék közelebb a géppuskákat. Ha megkezdődik a roham, maguk tűzzel fogják támogatni. A mocsáron keresztül. Akkor aztán megmutathatja a buzgalmát.

– Értettem! Tüstént intézkedem. Én már ki is néztem a tüzelőállást.

– Hát csak csinálja – fejezte be a beszélgetést a zászlóaljparancsnok, és Jaroscsuk a sötétségben futott a nehézgéppuskás szakaszhoz.

– Ó, a rohadtak, hát nem elrontották a pihenőmet! – dohogott a szélben Szamohin.

A fedezék mellett szinte lopakodva beugrott az árokba Vera, és nyomban eltűnt a parancsnok elől. A sebesültet már bekötözték, és Grak törzsőrmester két harcossal elcipelte, hátra a vonalak mögé.

– Jó harcos volt – mondta sajnálkozva Szamohin. – Annak a ganénak pedig majd megmutatom! – tette hozzá öklét rázva. – Megmutatom, hogy nem fog többé mások háta mögé bújni! Sunyító gazember!

A zászlóaljparancsnok tudta, kire gondol Szamohin, de nem szólt. Nehéz az ilyen dolgok-

ban igazságot tenni, még nehezebb előre látni minden bonyodalmat. Lelke mélyén ő is dühös volt Kabakovra, mégse állt volna neki „megmutatni" bármit is. Még nem tudni, mi vár magára Kabakovra a legközelebbi időkben. Nehogy még kegyetlenebb sors jusson neki osztályrészül.

– No, hamarosan reggeli – szólalt meg a parancsnok. – Adják ki a katonáknak, aztán... A maga sávja, Szamohin, innen egyenest fel a lejtőn lesz. A nyolcadiké egy kicsit jobbra. Iránytartónak küldje ki Nagornij szakaszát, ő már ismeri az utat. Különben a parancsot majd később adom ki.

– Világos, százados elvtárs. Hát a tüzérséggel mi van? Nem nyomtak ide nekünk még egy keveset?

– Nem, Szamohin, nem adtak. Csak egy kevés lőszert. Húsz darabot lövegenként.

– Csak húszat? Az bizony kevés.

– Mit csináljunk. Minden reményem a nehézgéppuskás szakasz. Jaroscsuk nem hagyhat cserben.

– Nem teszi az. Belevaló legény.

– Belevaló hát...

Volosin nem próbálta pontosítani sok tekintetben még a maga számára is bizonytalan és kétséges elképzeléseit: a harc előtt úgyse lehet mindent számításba venni, váratlan dolog mindig adódik, mégpedig rendszerint valami kellemetlenség, úgyhogy az embernek muszáj résen lennie, és készen kell állnia az égvilágon mindenre.

A magaslat felé tekingetve, elindult Kizevics századához. Éjszakai gondjainak fő terhe végre lehullt a válláról; ha nincsenek aknák, minden tekintetben könnyebb dolguk lesz. Viszont még mindig nem világos, mi a helyzet a „kis" magaslaton: nem tudni, ki van ott. Csakugyan a mieink lennének, és ő feleslegesen kételkedik; feleslegesen hajtotta oda az embereket, és potyára izgul?

Gutman fegyelmezett küldönchöz illőn egyre mögötte lépkedett, de hirtelen néhány futólépéssel beérte a parancsnokot.

– Most Szamohin megtanítja kesztyűbe dudálni ezt a Kabakovot. Őmiatta sebesült meg Drozd, ugye?

– Őmiatta – bólintott a parancsnok.

– Én ezt a tetűt...! Pfuj, gyűlölöm a gyáva alakokat!

– Igen? És te magad sose féltél?

– Én? De, féltem, hogyne. De hogy mások mögé bújjak...! Ilyesmi nem fordult velem elő.

– Tudod, Gutman, az a helyzet, hogy az emberek különbözők, amikor kikerülnek a frontra. Itt aztán hirtelen mindenki iránt egyformák a követelmények, és persze nem mindenki állja a próbát. Idő kéne, hogy az emberek alkalmazkodni tudjanak, idő pedig nincs. Így keletkeznek aztán a... konfliktusok.

– Aha! Van, ugye, akinek nem smakkol a dolog. És ezek helyett pusztuljanak el mások? Azt már nem, ebbe nem megyek bele!

– Persze mások helyett elpusztulni: nincs

rendjén. De adódhat úgy is. A háborúban minden előfordulhat.

– Nem, így nem akarom. Nincs ínyemre. Sőt, így félek tőle.

– Hát akkor hogy szeretnéd?

– Hogyan? Hogy zengjen belé az ég! Hogy megemlegessék a gazemberek! Túlságosan sok elszámolnivalóm van velük. Csak Kijevben volt vagy harminc rokonom. Sokat kéne ezekből a bitangokból a föld alá tennem. Nem engedne el inkább valamelyik századba, százados elvtárs?

A zászlóaljparancsnok hallgatott. A kérés kissé váratlanul érte, és bár érezte, hogy a kívánság jogos, nem akart menten dönteni. Gutman jól bevált küldöncként, serény is, értelmes is, és noha bármelyik századnál alkalmas lenne szakaszvezetői posztra, Volosin most, pár órával a támadás előtt, mégse akarta elengedni. Egy megbízható küldönc harc közben felér a törzsfőnökkel.

– Erről majd később – felelte hát némi gondolkodás után. – Elfoglaljuk ezt a magaslatot, és majd aztán.

Gutman felsóhajtott.

– Csak hogy fogjuk elfoglalni?

– Kételkedsz?

– Á, hogy jövök én ahhoz? Dehogyis.

Már a kilencedik század bal szárnya közelében jártak, amikor hátulról futó léptek dobogása hangzott fel, és a parancsnok megállt.

– Parancsnok elvtárs!

– Tessék. Mi van?

A sötétben Prigunov futott oda hozzájuk.

– Zászlóaljparancsnok elvtárs! Az ezredparancsnok hívatja sürgősen a telefonhoz.

Volosin úgy tett, mintha a csaknem teljesen elcsöndesedett magaslat felé fülelne, így várt egy fél percig, s közben igyekezett elfojtani hirtelen támadt dühét – az ezredparancsnoknak ez a soron kívüli telefonja semmi jóval nem kecsegtetett. De nem volt mit tenni, a főnökség elől nem lehet elbújni.

– Gutman, menjen Kizevicshez, és tudja meg, mi a helyzet a domb felderítésével – rendelkezett gyorsan. – Várom a pontos adatokat.

13.

A harcállásponton már senki sem aludt, a felderítők közül egy se volt bent, Csernorucsenko sértett képpel fújogatott a kagylóba a vonal ellenőrzéseképpen, és amint Volosin belépett a fedezékbe, háborogva közölte vele:

– Az ezredparancsnok dühöng.

– Helyes. Csak hadd dühöngjön – mondta nyugodtan Volosin, és a telefonos helyett Markinhoz fordult, aki épp kapcát tekert a lábára. – Mi a helyzet a reggelivel? Utánanézett?

– A reggeli kész. Prigunov már elindult...

– Prigunov ráér. A századokat már értesítették?

– A századok már tudják.

– Gyorsan meg kell reggeliztetni a századokat. Menjen, és ügyeljen rá, hogy minden szaporán menjen. Semmi huzavona.

Markin szokás szerint szó nélkül felállt, a zászlóaljparancsnok pedig leült a telefon mellé.

– Hívja a tízest.

Amíg Csernorucsenko a kart tekerte, Volosin csaknem gyűlölettel nézte a sárga bőrtokos készüléket. Néha már azt kívánta, szakadna meg legalább egy-két órára az összeköttetés az ezredparancsnokkal, hogy kicsit fellélegezhessen. De mindig úgy adódott, hogy a vonal a lehető legalkalmatlanabb pillanatban szakadt meg, amikor pedig csakugyan nagy szükség lett volna rá, egyébként megbízhatóan működött, és az ezredparancsnok akkor hívta jelentéstételre, parancsosztásra vagy – többnyire – fejmosásra, amikor kedve tartotta.

– Mi van már megint maguknál? – kezdte Gunyko elégedetlen hangon, amikor Volosin jelentkezett. – Megint a fényálcázás?

– Nem, nem a fényálcázás. A semleges zónában felfedték a felderítőket.

– Miféle felderítőket?

– Természetesen az enyémeket.

– Na és?

– Az egyik megsebesült.

– Remélem, nem hagyták ott. Halló, ugye nem hagyták ott a németeknek? – Az ezredparancsnok hangjában aggodalom csendült.

– Nem, nem hagytuk ott. Kihoztuk, és már hátra is küldtük.

– Helyes. – Az őrnagy egy pillanatra elhallgatott. – Mikor jelenti a készenlétet?

– Amint felkészülök. Az alegységek még csak most kezdenek reggelizni.

– Gyerünk, gyerünk, mozogj, Volosin! A te feladatod elsőrendűen fontos. A legfontosabb. Bármi áron végre kell hajtani.

– Világos, teljesíteni kell.

– Nem. Nem világos, hanem kötelező! Érted? Ha vért izzadtok is, el kell foglalni a magaslatot.

– És mi lesz a támogatással?

– Lesz, lesz támogatás, Zlobin százada teljes egészében rátok fog dolgozni.

– Az jó lesz. Mint alárendelt?

– Nem. De támogatni fog. A saját tüzelőállásaiból.

A második zászlóalj aknavetőszázadáról volt szó, amely persze szintén nem volt valami bővében a lőszernek, és mindössze három nyolcvankét milliméteres aknavetőből állt, de annak is örülni kellett. Az ezredparancsnok, úgy látszik, megérezte a zászlóaljparancsnok örömét, és további buzdításul még egy hírrel szolgált:

– Ezenkívül ellenőrzésül és segítségképpen mozgósítottam az egész törzset. Hamarosan megérkeznek hozzád a parancsnokok...

Volosin gúnyosan elmosolyodott, és belenevetett a telefonba.

– Más se hiányzott! Nekem tűz kell. Tüzérség, lőszerrel.

– Lesz, lesz. Majd én összehangolom. Minden szükséges intézkedés ki van már adva.

– Hát persze – sóhajtotta elszomorodva Volosin. – Intézkedés az van bőven...

– Küldök egy kis töltényt is. Lukasin már elindult, viszi, amit össze tudott kaparni.

– Tízes elvtárs! – vágott közbe felélénkülve a

zászlóaljparancsnok. – Hogy leszünk akkor a rohammal? Engedje már meg, hogy előrehozzuk egy fél órával. Vagy egy fél órával később.

– Nem, úgy kell teljesíteni, ahogy megszabtam. A tüzérüteg pontosan hat harminckor nyit tüzet.

Volosin elkomorodott. Tudta úgyis, hogy ez a próbálkozás dugába dől, mégse tudta megállni. Kár. Alighanem ez volt az utolsó nyugodt beszélgetésük, a következők, a harc hevében már egész másmilyenek lesznek: harsány ordítozás, idegeskedés, káromkodás. A harc kezdetének pillanatával Gunykót mintha kicserélték volna, akkor aztán képtelenség bármire kérni vagy rábeszélni. Csak a főnöksége, mely iránt változatlanul megőrizte simulékonyságát, az volt képes rábírni bármire is.

Miközben a zászlóaljparancsnok telefonált, meghozták a reggelit – Volosin mozgolódást hallott a háta mögött: az örökké közömbös Csernorucsenko felélénkült, nekiállt kirakosgatni a csajkákat és a fagyott vekniket. A parancsnok letette a kagylót.

– Tessék, parancsnok elvtárs, reggelizzék.

A telefonos letett a láda szélére egy levessel telelötykölt lapos alumínium csajkát, levett fedelére pedig tisztelettel kitette a kenyéradagot.

Prigunov a szalmán ülve kibontotta zsákját.

– Van itt egy kis pótadag, százados elvtárs. A törzsőrmester csomagolta. Mi van itt, hadd látom! Nicsak, szalonna!

Óvatosan előhúzott a zsákból egy gyűrött

újságpapírba burkolt csomagot, és kitette a ládára.

– Magának meg a hadnagynak.

Volosinnak mindjárt eszébe jutott: ez a márciusi pótfejadag, a katonai frontnormához járó havi parancsnoki élelmiszer-kiegészítés, mely mindig váratlanul érkezett, és rendszerint ámulatos ínyencségeket tartalmazott: halkonzervet, vajat, kekszet. Most ugyan vaj és konzerv helyett szalonna érkezett, de az se rossz. Volosin, amint észrevette, milyen gonddal keresgéli Prigunov a zsákjában a keksz szétmorzsolódott maradványait, egy szemet a szájába dugott, aztán hanyag, bőkezű mozdulattal odatolta a láda szélére az egész gyűrött, átnedvesedett csomagot.

– Vegyen belőle, Csernorucsenko!

– Ugyan már...

– Egyék, egyék! Amíg nincs itt Gutman.

– Az a magáé – szabódott Csernorucsenko. – Nekünk itt a mienk.

– Ha megjön Gutman, majd ő gondjába veszi – mondta Prigunov, és Csernorucsenkóval nekilátott a leveses csajkának. – Itt a hadnagyé is. Együtt az egész.

„Ha nem kérik, hadd vigye csak Gutman" – gondolta a parancsnok. Ő maga, miután a katonák elutasították a kekszet, restellt enni belőle. Persze, akárcsak a többiek, ő is éhes volt, amellett érezte, milyen katasztrofálisan fogynak a nyugalmas percek, és tudta: hamarosan nem törődhetnek már az evéssel. Gyorsan behabzsolta a fél csajkányi kihűlt daralevest, és be-

dugta a táskájába összehajtható alumínium kanalát.

Ebben a percben fölberregett a telefon.

– Kezdődik!

Csakugyan elkezdődött. A hadműveleti tiszt telefonált, felderítési adatokat követelt a két magaslatról. Volosin gorombán azt válaszolta, hogy ő maga se kapott még semmiféle adatot. Jól kitöltötte a mérgét a hadműveleti tiszten, kertelés nélkül kiteregette neki, hogy mi a véleménye a szolgálati ág szervezettségéről az egységnél. A százados megsértődött, csúnyán összevesztek, de Volosin épp csak letette a kagylót, már újból csengett a készülék, ezúttal a tüzérfőnök telefonált, azzal, hogy össze kell hangolni a Zlobin-féle aknavető század tűz-előkészítésének bizonyos mozzanatait a zászlóalj akcióival. Volosin alapjában véve tisztelte a tüzérfőnököt – értelmes, hivatásos tiszt volt, akivel kitűnően szót tudott érteni a Szverdlovszk környékén végrehajtott harcászati gyakorlatokon, de most mindjárt nekiszegezte a kérdést:

– Mennyi?

– Mi mennyi?

– Mennyi dinnye jut nekem? Egy adag? Kettő?

– Hohó, mit nem akarsz! – derült fel a százados. – Egy adagot! Húsz dinnye csövenként. Világos?

– Világos. Akkor mit kell itt egyeztetni? Miféle együttműködésről lehet itt szó?

– Épp ellenkezőleg, ilyenkor a legfontosabb az együttműködés – felelte a tüzérfőnök. – Ami-

kor van dinnye dögivel, akkor csakugyan... Akkor ehetsz, amennyi beléd fér, még marad is. De most minden dinnyével spórolni kell.

– Ide hallgass, százados! – mondta Volosin. – Én csak egyet kérek. Hogy ne mindet egyszerre. Hogy maradjon későbbre. Eleinte megleszek valahogy magam is. Értesz engem?

– Érteni értelek – sóhajtotta a tüzérfőnök a kagylóba. – Csakhogy az én főnökeim megértik-e?

„A főnökeid aligha értik meg" – gondolta Volosin, közben arra lett figyelmes, hogy az árokban léptek dobbannak, aztán valaki halk beszélgetés közben motozni kezd a sátorlappal. A gondtalan nevetésből és a beszédfoszlányokból Volosin megértette, hogy a törzs munkatársai érkeztek meg, akiket az ezredparancsnok küldött ki hozzá ellenőrzés és segítségnyújtás címén. És csakugyan: három parancsnoki külsejű, zömök, bekecses alak nyomult be a szűk fedezékbe. Fagyos széltől vörösre csípett arcukon gondterheltség és egyszersmind küldetésük fontosságának tudata honolt.

– Adj' isten, parancsnok – nyújtotta familiárisan a kezét az elsőnek belépő Hilko százados, az ezred vegyvédelmi szolgálatának főnöke, aki tüntetően közvetlen hangnemet ütött meg mind a parancsnokkal, mind az alárendeltekkel.

– Azt hittük, a zászlóaljparancsnok még alszik – mondta a másik, egy sovány, ideges, barna arcú tiszt, az ezredmérnök, akinek nevére Volosin nem emlékezett, minthogy csak nemrég érke-

zett az ezredhez. – Bennünket bezzeg felébresztettek, amikor még alig pitymallott.

– Magukat ugyan kár volt felébreszteni – mondta a zászlóaljparancsnok, ösztönösen ellenállva a familiáris hangnak, amit amazok próbáltak rátukmálni. Amúgy nem volt ellensége a közvetlenségnek, de most úgy érezte, az érkezettek e stílus örvén bele akarják ütni az orrukat amúgy se éppen derűs dolgaiba, ez pedig óhatatlanul ellenállást váltott ki belőle.

– Már hogyhogy kár volt? – csodálkozott a harmadik, egy zömök, kissé pocakos, javakorabeli tiszt, vállán új őrnagyi váll-lapokkal; Volosin először látta, és most bizonyos aggodalommal méregette. – Már hogyhogy kár volt? Csak nem fújták le a támadást?

– A támadást nem fújták le – felelte Volosin. – A roham hát harminckor kezdődik.

– Hát persze! Az ezredes éppen így tájékoztatott. A hadosztályparancsnok – tette hozzá az őrnagy magyarázatként, és a zászlóaljparancsnok megértette, hogy az őrnagy minden jel szerint a hadosztálytörzstől van. – Tehát, tehát... – mondta, és gémberedett ujjaival előhalászta óráját nadrágja órazsebéből, de Volosin megelőzte, elővette az óráját.

– Tehát még hátravan másfél óra – mondta.

– Úgy van. Éppen ezért ne vesztegessük az időt. Engem a lóállomány érdekel.

– Nyolc lovunk van – felelte némi csodálkozó szünet után a zászlóaljparancsnok.

– Aha, aha – bólogatott szaporán az őrnagy. –

Milyen az állategészségügyi ellátottság? – tette fel a következő kérdést.

– Ön, úgy látszik, valami tévedésben van – jegyezte meg epés nyugalommal a zászlóaljparancsnok, aki már sejtette, hogy a hadosztálytörzs állatorvosával van dolga. – Én támadásra készülök, nem lovasbemutatóra.

– Ezt hogy értsem? – kerekedett ki az őrnagy szeme.

– Ahogy mondom. Jókor kíváncsiskodik! Még félig se vagyok kész a támadáshoz.

– Félig se? – csodálkozott az állatorvos. – De hisz másfél óra múlva...!

– Már csak egy óra húsz.

– Nahát! – dünnyögte az őrnagy, és a lámpához hajolva megpróbált följegyezni valamit.

– Bizony, az idő halad – mondta a műszaki tiszt is. – Én csak a zászlóalj műszaki akadályainak a vázlatát szeretném megnézni. Támadás ide, támadás oda, nem árt azért a védelemre is gondolni.

– A vázlat a törzsfőnöknél van – mondta szárazon a zászlóaljparancsnok.

– És hol a törzsfőnök?

– A századoknál.

– Helyes, megvárom.

– Úgy van, várják csak meg – kapott rajta a parancsnok. Rájött, hogy csak úgy rázhatja le az ellenőröket, ha sürgősen távozik, ki a századok harcrendjéhez, oda ezek aligha dugják az orrukat. – Csernorucsenko!

– Jelen! – kapta fel a fejét a telefonos.

– Fogja a tekercset meg a készüléket, és utánam, in-dulj!

– Ezt hogy értsem? – csodálkozott el a műszaki tiszt.

– Megyek a századokhoz.

– De hisz magának itt a harcálláspontja!

– A harcálláspont itt van. Itt lesz a zászlóalj törzsfőnöke. Beszéljenek csak övele. Ő tisztában van mindennel.

Csernorucsenko figyelmeztette a vonal túlsó végén levő telefonost, sietve kirántotta a földből a kábelt tartó csöveket, Prigunov felkapta a zsákokat, vállára dobta a tartalék tekercset, a zászlóaljparancsnok pedig be se várva őket, felrántotta a bejáraton a sátorlapot.

Már nyugodt volt. Pillanatnyi felháborodása gyorsan elcsitult, tulajdonképpen lehetett volna rosszabb is – ennek az „ellenőrző és segítő" brigádnak is megvannak a maga gyengéi, úgyhogy el lehet bánni velük. A századokhoz aligha dugják oda az orrukat, maradnak a fedezékben, annál is inkább, mert otthagyta nekik martalékul Markint. Markinnak persze épp elege lesz belőlük. De a parancsnok nem érzett lelkifurdalást – csakugyan nem volt már egyetlen perce se holmi terméketlen diskurálásra, ettől a pillanattól fogva egész lényét, minden idegszálát, minden gondolatát a harc töltötte ki.

Kirohant a lövészárokból, és elindult a gyomok közt lefelé. Balra, a szovhoz irányában, úgy látszik, szintén támadt valami csetepaté – rakéták lángoltak, világító sorozatok cikáztak izzó rajokban a sötét föld felett, a csillagos ég pere-

mén. Úgy látszik, ott is felfedezték a felderítőket – a második zászlóalj, valamivel a harmadik után, szintén felújítja a tegnap sikertelenül elakadt támadást. Persze ha Volosinnak sikerül elfoglalnia azt az átkozott magaslatot, azzal nagyot segítenek a második zászlóaljon, ha viszont azok elfoglalnák a szovhozt... „De hát amilyen legyengültek, nem olyan egyszerű bármit is elfoglalni – gondolta a parancsnok –, úgy látszik, ma sok vér fog folyni. Vajon marad-e valami a zászlóaljból?"

És mi lenne, ha megpróbálkozna egy olyan manőverrel – gondolta –, ami nem szerepel az ezredparancsnok elképzelésében, sőt a szabályzatokban sem, ha fogná, és még a tüzérségi előkészítés előtt, virradat előtt átküldene a mocsáron egy századot – ez a század a roham pillanatába magára vonná a tüzet, fedezné a többiek előretörését, és tűzzel támogatná őket? Csakugyan! Az éjszaka sötétjében bizonyára sikerülne előrehúzódni, a mocsár bozótja álcázná őket a rakéták elől, és bár a tűz ellen nem nyújt fedezéket, a lövészek mégis biztonságosabban éreznék magukat benne. Habár ahhoz, hogy elindítson egy egész századot, mégis érintkezésbe kellene lépni az ezredparancsnokkal, az ő tudomása nélkül a zászlóaljparancsnoknak nincs joga ilyen manőverre. Talán egy szakaszt? Mondjuk, Nagornijét...

Volosin sietve lépdelt lefelé, az éjszaka mélyén lappangó magaslat tövében húzódó mocsár felé. A szél nem csitult, pokolian hideg volt, a fagy harapott, lehetett vagy tizenhét fok. Közeledett

a hajnal, vaksötét lett, csak a csillagok hunyorogtak, nyugtalankodtak a felhők hasadékaiban. De Volosin tudta, hogy fényük hamarosan halványodni fog, az égboltot kékes derengés önti el, az éjszakai homályból előrajzolódik a szürke, kietlen mező, és eljön a zászlóalj ideje – a hat harminc.

Volosin menet közben hátranézett – Csernorucsenko és Prigunov lemaradt, a kábeldobbal bajlódtak, mely időnként megreccsent, úgy látszik, a fogaskerék bekapta a zsinórt. Volosin szeretett volna minél előbb ott lenni a helyszínen a századnál, de összeköttetés nélkül most egy percig se tudott volna meglenni, ezért megállt, és bevárta a két katonát. Egy percnyi megkönnyebbülést érzett, hogy sikerült átejtenie az ellenőröket, akik lényegében úgyse tudtak volna segíteni neki, de annál inkább zavarhatták volna. Mindegyik tökéletesen meg volt győződve róla, hogy tisztában van az ő feladataival, ráadásul jogában áll megjegyzést tenni, ellenvéleményt nyilvánítani, sőt akár követelődzhet is. Hiszen fentről küldték őket a zászlóaljhoz, az ezredtől meg a hadosztálytól, ezért aztán azt képzelték, hogy feltétlenül okosabbak, és messzebbre látnak, mint ő. Még a hadosztályállatorvos is így képzeli, akit az imént annyira megdöbbentett, hogy a zászlóalj még nincs kész a támadásra.

„Csak ücsörögjenek ott a harcállásponton, várják Markint – gondolta Volosin. – Majd elszórakozgatnak hármasban."

De ezúttal tévedett.

Alig érkezett meg Szamohin századához, épp csak annyi ideje volt, hogy Csernorucsenkóval beállíttatta a telefont a lövészárokba, Prigunovot pedig elszalasztotta, hogy keresse meg a lövészláncban Szamohint, amikor háta mögött, a századtól kissé odább fojtott hangokat hallott. Először azt hitte, az egyik harcos, de aztán felismerte Gutman jellegzetes hanghordozását, és megörült, hogy a küldönc végre hírt hoz a mocsáron túli halom felderítéséről.

Csakugyan Gutman volt az, gyorsan közeledett lefelé a fedezékhez, de mögötte, kissé lemaradozva, még egy bekecses figura kocogott, akiben a zászlóaljparancsnok – miután jobban megnézte – felismerte iménti ismerősét a hadosztálytörzstől.

– Zászlóaljparancsnok elvtárs, idevezettem a hadosztály képviselőjét – jelentette fürgén Gutman, mintha dicséretet várna tettéért.

A zászlóaljparancsnok magában cifrát káromkodott, látván, amint a lerázhatatlan őrnagy fújtatva, szuszogva bemászik a nem őrá méretezett, szűk árokba.

– De fürge a lába, parancsnok! Még szerencse, hogy előkerült a küldönce... – mondta az őrnagy, mintha mi sem történt volna.

14.

Ahogy közeledett a támadás perce, egyre gyorsabban futott az idő, és Volosin attól tartott, hogy elkésik, nem tud végezni az amúgy is rövidre fogott előkészületekkel, nem győzik a századparancsnokok, nem készülnek el időben a katonák. De a századok idejében megkapták a reggelit, a katonák szétosztották egymás közt az odaszállított lőszert, és most feszült izgalomban morzsolták a roham előtti utolsó nehéz óra maradványait. Úgy látszik, Nagornij manővere is sikerült. Húsz perce lehetett, hogy a szakasz vagy inkább raj (csak raj: tizennégy fő) nesztelenül megindult kúszva a mezsgyéről, eltűnt a virradat előtti sötétségben, a bozótban, de ott a mocsáron túl egyelőre teljes csend honolt. Mégis bármit csinált is a parancsnok, bármivel volt is elfoglalva itt a fedezék melletti kis árokban, minden idegszálával arrafelé, a mocsáron túlra figyelt. Nagyon félt, hogy a németek idő előtt felfedik Nagornij harcosait, meghiúsítják elgondolását, amelyet egyelőre eltitkolt az ezredparancsnok elől, és igyekezett eltitkolni a hadosztály lerázhatatlan képviselője elől is, aki lépten-nyomon azt firtatta, minek és hová küldi a katonákat. De múlt az idő, a mocsár fölött elterülő mozdulatlan hajnali csendet nem törte meg semmi, és ez némi halvány reményt plántált a zászlóaljparancsnokba.

Kizevics felderítői viszont még mindig nem tértek vissza, és ez súlyos kőként nehezedett a lelkére. Mégse adta még fel a reményt az utolsó

pillanatig, inkább itt húzta az időt a keskeny árokban, várt, és nem adta ki a parancsot. Mellette már ott várakoztak a parancshirdetésre megjelent alegységparancsnokok, a hátsó mellvéden ott feküdt, töltött rakétapisztollyal kezében, Gutman, de ő még mindig halogatta a percet, egyre türelmetlenebbül fülelve és lesve a kilencedik század irányába, nem jön-e már Kizevics. De úgy látszik, Kizevics is az utolsó pillanatig várt, és Volosin nyugtalansága átragadt Kruglovra, a Komszomol-titkárra is, aki félig fekve ült a mellvéd hátoldalán.

– Hát, úgy látszik, pácba kerültek a felderítői – szólalt meg Kruglov félhangosan.

„Pácba bizony – gondolta a parancsnok –, de hol? Ha amott a halmon a mieink vannak, akkor hogy kerülhettek bajba? Ezek szerint valószínűbb, hogy nem a mieink..."

Végül nem lehetett tovább húzni az időt, a tüzérségi előkészítésig harminc perc maradt hátra, az égbolt egyre világosabb lett, már láthatóvá vált a mocsarat borító bozótos. A parancsnok végre felkapta a fejét.

– Gutman, fusson a kilences parancsnokért!

A küldönc felpattant a mellvédről, fürgén eliramodott a kis mocsár mentén. Az árokban csend lett, az emberek megérezték, hogy most már hamarosan kezdetét veszi, ami miatt összegyülekeztek: megkapják a harcparancsot, és attól fogva a hajnal már nem az övék. Megkezdődik a harc, a nehéz és hosszú harc, eltart talán egész estig is, és akad köztük, akinek ez a nap lesz élete utolsó napja. De az árokban állók

valamennyien magukba fojtották, sietős cigarettaszippantások, kurta tréfák, üres, semmitmondó szavak mögé rejtették ezt a borzongató sejtést. Nem újoncok voltak a háborúban, tudtak uralkodni magukon, még az ilyen gyötrő várakozással terhes pillanatokban is, mint ezek most, néhány perccel a roham előtt.

A zászlóaljparancsnok végigtekintett a jelenlevőkön.

– Ivanov százados hol van? – kérdezte, nem látván az ütegparancsnokot.

– Ott fut, ni, azt hiszem – mondta Kruglov, miután körülnézett.

Csakugyan, a halom felől kissé meggörnyedve befutott a megkésett ütegparancsnok is, és zörgő ponyvaköpenyében oldalvást levetette magát a mellvédre. Két telefonos húzta utána a telefonvezetéket, vállukon a nehéz dob.

– Ide, ide, jöjjenek! – kiáltotta fojtott hangon a százados. – Elnézést a késésért – fordult aztán bűntudatosan az egybegyűltekhez. – Ez a huzavona a lőszerrel! Épp most hozták meg.

Volosin féloldalt állva tartózkodón biccentett. Tekintete végigsiklott a hallgatag Muratov hadnagy alakján, és megállapodott a távolabb álló Szamohinon, aki az utolsókat szippantotta a körmére égő csikkből. Kérdezni akart valamit a hadnagytól, de az árok túlsó végén megmozdult a gyűrött jegyzettömbjével piszmogó állatorvos.

– Zászlóaljparancsnok elvtárs, kérem, feleljen még egy kérdésemre. Hogyan biztosította a lőszer-utánszállítást?

– Amit kaptunk, mindent ideszállítottak – felelte Volosin. – Több nem várható.

– Ezt hogy értsem?

– Egyszerűen. Többet ma nem adnak. Kiadtak mindent, ami volt.

– Ja, mindent kiadtak – fogta fel végre az állatorvos.

– Őrnagy elvtárs – mondta a zászlóaljparancsnok. – Én azt ajánlanám, menjen vissza a harcálláspontomra, mielőtt megvirrad. Mert ha megkezdődik a tánc, innen nem tud kijutni.

Az őrnagy sértődötten felkapta az álmatlan éjszakától kissé püffedt, borostásodó, idős arcát.

– Nincs is szándékomban kijutni innen, zászlóaljparancsnok elvtárs. Engem a hadosztályparancsnok a magaslat bevételének pillanatáig rendelt ide. Az a kötelességem, hogy itt a zászlóaljnál ellenőrizzem a parancsa végrehajtását.

– Ahogy óhajtja – mondta nyugodtan a parancsnok. Az őrnagy többé nem érdekelte, volt éppen elég fontosabb gondja is.

Kizevicsre és Gutmanra várt. Előbb Gutman érkezett meg. – A felderítők nem jöttek vissza! – kiáltotta oda futtában a parancsnoknak, aztán előbukkant a homályból a kilencedik század parancsnoka is. Elkeseredett arca ékesszólóan igazolta a küldönc nyomasztó közlését, és a zászlóaljparancsnok csalódottan elfordult. Most már nem volt értelme tovább várni.

– Parancsnok elvtársak!

A jelenlevők eddig is csaknem mind hallgattak, de most egyszerre teljes csönd támadt az

árokban és a mellvéden, abbamaradt a földön súrlódó sátorlapok zizegése, bekövetkezett a rég várt pillanat, mely valamennyiüktől figyelmük teljes összpontosítását követeli.

– Közlöm harcparancsomat – kezdte a zászlóaljparancsnok szilárd, kissé feszült hangon. – Tájékozódási pontok. Egyes számú tájékozódási pont...

Volosin igyekezett a parancsadás során híven követni a nemrég bevezetett harcászati szabályzat pontjait, bár hosszú gyakorlata során kialakította már a saját parancsadási rendszerét. De most szeme sarkából észrevette, hogy az állatorvos őrnagy gémberedett ujjakkal körmöl valamit a noteszába, nyilván az ő szavait jegyezgeti. Különben a parancsnokot ez alig izgatta, figyelmét teljesen lekötötte a harc terve, az a nehéz, talán megvalósíthatatlan feladat, hogy megrohanják a magaslatot, és kiverjék az ott fészkelő németeket. Szerette volna minél részletesebben ismertetni az ellenség helyzetét, de maga se tudott eleget róla: nem sikerült teljesen feltárni tűzrendszerét, tűzlehetőségeit. Ami a századok feladatát illeti, azt nem volt nehéz kitűzni, rutinmunka volt, bár a parancsnokot erősen aggasztotta a zászlóalj nyitott jobbszárnya. Hogy az ebből adódó kellemetlenségeket elkerüljék, a kilencedik századnak azt a parancsot adta, hogy jobbra lépcsőzve rohamozzák meg a magaslatot, és a szárnyat kanyarítsák be a mocsáron túli halmocska felé. Ez mindenesetre nem fog ártani. Egyúttal átadta a századnak Jaroscsuk két géppuskája közül az egyiket. Ez az intézkedés

heves tiltakozást váltott ki az alhadnagyból.

– Mire jó szétdobálni a szakaszt? Együtt ér csak valamit, így meg...

A parancsnok nem válaszolt, csak egy pillanatnyi szünetet tartott, és már folytatta is a feladat magyarázatát:

– Ismétlem, az elgondolás a gyorsaságra épít. A századok egyetlen szökelléssel áthaladnak a mocsáron, és amilyen gyorsan csak lehet, kijutnak Nagornij szakaszának terepszakaszára. Kilencedik század parancsnoka! Az ön feladata különösen fontos: amilyen mélyen csak lehet, fogja körül jobbról a „nagy" magaslatot, és közben egyetlen pillanatra se veszítse szem elől a „kis" magaslatot a mocsáron túl!

– És ha ott németek vannak? – kérdezte a mellvéd távolabbi részén ülő Kizevics.

– Ha ott németek vannak, akkor nem tudja megvalósítani az átkaroló manővert. Ebben az esetben először onnan kell kiverni a németeket.

– Milyen erővel? Egy szakasszal?

– Ezt majd meglátjuk. A harc folyamán.

Még nem fejezte be a parancskiadást, amikor a lábánál a sebtében ásott lövészgödörben megmoccant a telefonnál Csernorucsenko.

– A tízes hívja.

A zászlóaljparancsnok bosszúsan félbehagyta a magyarázatot, leguggolt, és kivette a telefonos kezéből a kagylót.

– Volosin, már csak tizenöt perce maradt. Várom a jelentést a készenlétről – figyelmeztette ingerülten az ezredparancsnok. – Mit huza-

kodnak ott olyan sokáig? Operatívabban kell dolgozni.

– Épp a parancsot adom – mondta Volosin.

– Adja ki, aztán jelentsen. A tüzérség pontosan hat harminckor megnyitja a tüzet.

– Idejében készen leszek.

– Azért mondom. Várom.

A zászlóaljparancsnok fölegyenesedett az árokban, és tekintete váratlanul összetalálkozott Muratovnak, a nyolcadik század parancsnokának tekintetével.

– A fő csapást a nyolcadik század hajtja végre, Muratov hadnagy.

– Mint mindig – jegyezte meg határozatlan, fakó hangon Muratov.

„Csakugyan, mint mindig – gondolta Volosin. – De hát mit lehet tenni, ez a sorsa minden egységnek és alegységnek, mely a harcrend közepén helyezkedik el. Frontálisan támadnak, és a legtöbb veszteséget szenvedik. Védelem idején viszont a szárnyon levőknek jut ki leginkább, ilyenkor a legtöbb kellemetlenség épp a szárnyakon szokott bekövetkezni."

– Van-e kérdés? Minden világos? – kérdezte a parancsnok, és az órájára pillantott.

Csakugyan sietni kellett, az idő csaknem lejárt. Az árokban nagy csend támadt, mindenki gondterhelten hallgatott, csak Kruglov dobált szórakozottan apró rögöcskéket a mellvédről a jégre.

– Ha nincs kérdés, mindenki a helyére! – vezényelte a parancsnok, és pontosan tudta, hogy most már nincs több tennivalója. Nem maradt

más hátra, mint hogy várja a kijelölt percet, és az égre küldje a zöld rakétafürtöt. Aztán megkezdődik a harc.

A parancsnokok kiugráltak az árokból, és oldaltáskájukat leszorítva, futottak az alegységükhöz. A lövészárok megüresedett, a parancsnokon kívül csak Szamohin maradt ott meg a lerázhatatlan állatorvos és Ivanov százados meg a két híradós. A fedezék nyitott bejáratán át az összekötők nézelődtek kifelé – századonként egy-egy fő. Csernorucsenko a gödörben kucorgott. Kruglov tüzet kért Gutmantól, sietve rágyújtott, aztán a parancsnokhoz fordult.

– Azt hiszem, átmegyek Kizevicshez. Úgy látom, itt van elég parancsnok.

– Helyes! – bólintott Volosin. „Annál a távoli századnál nagyon is jól fog jönni még egy parancsnok." – Menjen csak a kilencedikhez. Ott, ha adódik valami...

– Világos – mondta a Komszomol-titkár, és búcsút intett. – Hát sok sikert!

– Úgy legyen – felelte a parancsnok, és odalépett Ivanovhoz. – Pása, hogy áll az üteg?

– Az üteg kész – mondta Ivanov, és leeresztette a magaslatra szegezett látcsövét. – Csakhogy még alig látni.

Ivanov letelepedett a mellvéd rézsűjére, lábához odaültette a telefonost, egy zöld köpenyes, fiatal, fürge legénykét. A százados bekecsének hajtókájából egy notesz csücske állt ki meg a lőtáblázatok, közébük tűzve egy ceruza. Ivanovnál nem volt semmiféle tüzérműszer, a cél belövését

szokás szerint becsléssel vezette, és csak agyonkaristolt, öreg látcsövét használta.

– Igen, még sötét van – erősítette meg a távcsőbe nézve Volosin.

– Még vagy húsz perc kéne. Amíg kivilágosodik. Közelre látni, de távolabbra még sötét van. Hová lőjek? Nem látni a becsapódást.

– Ezek szerint várni kell – mondta Szamohin hadnagy, aki éppen kézigránátokat dugdosott a zsebébe. Aztán vállára vetette a géppisztolyát, és odaszólt a parancsnoknak: – Hát akkor én megyek a lánchoz.

– Ne felejtse: szökelléssel előre – emlékeztette búcsúzás helyett Volosin. – Két szökellés, és fent legyenek a magaslaton! Csak így lehet.

– Igyekszünk, százados elvtárs – mondta a hadnagy, és könnyedén kiugrott az árokból.

Odalent felberregett a telefon, Csernorucsenko merev arca megfeszült, gondterhelt tekintete a parancsnokot kereste.

– Önt hívják.

A zászlóaljparancsnok átvette a kagylót, és minthogy tudta, milyen kérdést fog hallani, csaknem dühösen beleszólt:

– Még nem vagyok kész! Amint kész leszek, jelentem.

– Mit húzza az időt? Elmulasztja a roham időpontját! – szólalt meg ingerülten az ezredparancsnok. – Micsoda lazaság ez, százados?

– Mit sürget? Itt az ördögöt se látni még! A tüzérek még nem látják a magaslatot.

– Majd én megdörgölöm a szemüket a tüzéreidnek! – harsogott a hang a kagylóból. – Már

teljesen kivilágosodott, világosabb nem is lesz.

– Tízes elvtárs! Csakugyan nem vagyok kész. Mihelyt kész leszek, jelenteni fogom. Minek lövöldözzünk bele a vakvilágba? Szükség lesz még azokra a lövedékekre.

– Maga egyszerűen nem készült fel, a tüzérség csak ürügy! Nem szervezte meg a támadást! – ordította dühösen az ezredparancsnok, és Volosin legszívesebben maga is ordítozni kezdett volna. De minden erejével igyekezett, hogy megőrizze nyugalmát, ne veszítse el önuralmát, melyre ma még nagy szüksége lesz.

– Tízes elvtárs! Csakugyan nem vagyok kész. Mihelyt kész leszek, jelenteni fogom.

Elengedte a kapcsolót, és átadta Csernorucsenkónak a kagylót, s akkor pillantása összetalálkozott az őrnagy izgatott tekintetével.

– Ki volt az? A hadosztálytörzstől?

– Az ezredtörzstől – felelte Volosin.

Az őrnagy szó nélkül elővette fehérezüst láncon lógó vaskos, régi óráját.

– Négy perc van hátra – mondta az izgalomtól meggörnyedve, és hangja is megrezzent.

– Várni kell – mondta Ivanov, egy pillanatra leeresztve távcsövét. – Még mindig nem látni semmit.

A zászlóaljparancsnok nekidőlt az árok hátsó falának. Lázasan gondolkodott. Nyilvánvaló, hogy amíg a magaslat csúcsát nem lehet kivenni, ostobaság belekezdeni bármiféle tüzérségi előkészítésbe, de azt is tudta, hogy ő fog felelni minden percnyi késlekedésért. Gunyko előveszi,

annyi szent, és rajta tölti ki bosszúját az ezred minden legutóbbi kudarcáért, különösen ha ehhez most hozzáadódik a zászlóalj kudarca is. Ez bizonyos.

– Várunk! – jelentette ki mégis határozottan.

– Micsoda? – dermedt meg mellette az ámulattól az őrnagy. – Ön elhalasztja a rohamot?

– Igen. Tizenöt perccel.

– Tiltakozom! Ön megszegi a parancsot. Ezt jelenteni fogom!

– Tessék, jelentse – mondta nyugodtan a parancsnok. – Láthatja, hogy sötét van. Hova lőjenek? Az ütegparancsnok nem látja a célt.

Az őrnagy zavartan bámult rá.

– De a parancs hat harmincat ír elő.

– A parancsot éjszaka adták ki, amikor teljesen sötét volt. És látja: parancs ide, parancs oda, nem lett világos.

Az állatorvost lefegyverezték a parancsnok kézenfekvő érvei, elhallgatott, de a parancs határidejét sem hagyhatta figyelmen kívül, így aztán zavartan nézte a tenyerében szorongatott óráját.

Volosin is elővette az övét, a percmutató hajthatatlanul közeledett a hatoshoz, aztán szemmel követhetetlenül túlkúszott rajta, és odalent megint felberregett a telefon.

– Mondd, hogy a zászlóaljparancsnok kiment a láncba – mondta Volosin, és Csernorucsenko zavartan dadogva magyarázni kezdte a kagylóba, hogy a parancsnok nincs a helyszínen.

– Így jobb lesz. Na, milyenek a látási viszonyok, Pása? – kérdezte Ivanovtól.

– Még vagy tíz perc kell. Már valamicskét látni a lövészárkot.

Volosin fölemelte a látcsövét.

– Látod az árok végét, a legalsót, azt a kis nyúlványt? Ott fedezék van vagy talán géppuskás erőd.

– Igen, látom. Tegnap már bemetszettük.

– Tovább, az árok töréspontján van még egy géppuska, azt én magam metszettem be az éjszaka. Ez a legveszedelmesebb, két lejtő felé dolgozik.

– Na majd mindjárt odasózunk neki – mondta magabiztosan Ivanov. – Legelsőnek.

– Aztán tovább a lövészárok mentén. Ott is van öt-hat géppuska. Szét kell verni őket.

– Megpróbáljuk.

– Aztán ott van még a drótakadály. Századonként legalább egy találat kell rá.

Ivanov, a távcsövet szeme előtt tartva, lekiáltott a telefonosnak:

– Üteg, harchoz!

– Üteg, harchoz! – visszhangzott odalent a telefonos tenorban, és félrecsapott sapkája alól tiszta tekintettel felpillantott az ütegparancsnokra, várva az újabb vezényszót.

– Cél: a géppuska... Repeszgránát... Négyes töltet... Egyes rögzítőpont, balra, nullanegyven. Irányzék: negyvennyolc. Egyesnek, egy lövedéket tölts!

A telefonos szó szerint továbbadta a parancsot, néhány másodpercet várt, aztán végre újra várakozón ráemelte az ütegparancsnokra kék szemét.

– Egyes kész! – jelentette szinte énekelve.

– Nos? – pillantott kérdőn a zászlóaljparancsnokra Ivanov. – Én kész vagyok.

Volosin leengedte a távcsövet, és határozott mozdulattal a kagylóért nyúlt. Csernorucsenko szó nélkül megértette, és már kérte is a tízest.

– Kész vagyok! – jelentette a zászlóaljparancsnok, amint meghallotta a kagylóban a kapcsoló kattanását.

Az ezredparancsnok fuldokolva ordított valamit, de a zászlóaljparancsnok már felkapta bal kezét, és Gutman felé intett.

– Gutman, a rakétát!

Gutman már készenlétben állt, feje fölé kapta a német rakétapisztolyt, és megrántotta a ravaszt.

Volosinnak úgy rémlett, mintha a rakéta zöld fürtje egy pillanattal a pisztoly durranása előtt röppent volna a magasba, hogy aztán szépen szétterüljön a mocsár hitvány bozótja fölött.

– Tűz! – vezényelte nyomban fojtott hangon Ivanov.

Egy másodperccel később éles dörej hangzott fel, a hátuk mögött az erdőn túl visszhang mordult, és az első taracklövedék a levegőt hasítva elzúgott a fejük felett.

Aztán néhány másodpercre eltűnt, mintha beleveszett volna az égbe, de hirtelen, csaknem a magaslat legtetején, a lövészárok mellett robbanás rázta meg a földet. A szél felkapta a porfelhőt, és gyorsan magával sodorta, ferdén lefelé a lejtőn.

15.

A harcosok sietősen kiugráltak a lövészgödrökből, arcukon a mostanáig visszafojtott aggodalommal, és kissé meggörnyedve futásnak eredtek a mezsgyéről a mocsár felé. A zászlóaljparancsnok néhány másodpercig csaknem az egész zászlóaljat látta, Kizevics századát kivéve, melyet eltakart a kis halom, aztán a mocsár bozótosa gyorsan elnyelt mindenkit. Az első lendületes ugrás némi bizakodással töltötte el, most még egypár ilyen szökellés, és a zászlóalj fent lesz a domboldalon. De a parancsnok tudta, hogy a németek is mindjárt odavágnak, és még minden a visszájára fordulhat.

Ivanov a szeméhez szorított látcsővel egyre újabb parancsokat adott, és fent a magasban a fejük felett sivítva, zúgva röpködtek egymás után a nehéz taracklövedékek, aztán földet rengető dörejjel becsapódtak a magaslaton. Ivanov most a lövészárkot verette, a közelebbi fedezékkel és a géppuskával valószínűleg már végzett. A németek hallgattak, és Volosin már szólni akart az ütegparancsnoknak, hogy tartson szünetet, mi értelme a néma lövészárkot veretni, de alighogy erre gondolt, a magaslatról hosszan fölkerepelt egy géppuska. Volosin egy picit elfordította a látcső lencséjét, és a mocsáron túl, közvetlenül a lejtő aljában, meglátott néhány szürke alakot, amint erőlködve fut fölfelé a lejtőn. Az egyik felbukott, aztán felállt, az élen egy vattakabátos alak rohant, rövid csövű géppisztollyal a kezében. Volosin felismerte benne

Nagornijt. Amíg a századok a tüzérségi tűz fedezete alatt átkeltek a mocsáron, Nagornij már a lövészárkot rohamozta.

– Oda nézz, Pása! – kiáltotta a zászlóaljparancsnok. – Kiugrottak a fiúk! Gyorsan kapd el a géppuskát! És nyiss átjárókat, átjárókat a drótakadályban...

– Az meg hol a francban van? Nem látni...

A géppuska hosszan megsorozta Nagornij szakaszát, a lövedékek elnyújtott sivítással röpködtek a magaslatról a mocsár felé, de még mindig nem sikerült bemetszeni a tüzelőállását. A zászlóaljparancsnok úgy szorította szeméhez a látcsövet, hogy szinte fájt; végre meghallotta, hogy a háta mögött felugat mind a két nehézgéppuskája, és az árok meg a bozót felett sorozatok füstcsíkjai rajzolódtak ki az égen. Volosin arra gondolt, hogy Jaroscsuk nyilván látja a célt, és tekintetével megpróbálta követni a füstcsíkokat, de a becsapódás helyét képtelenség volt megállapítani. A füstjelzős sorozatok sivítva röpködtek a magaslat felé, és ott valahol nyomtalanul eltűntek.

A zászlóaljparancsnok szemét meresztgetve várta, mikor bukkannak elő végre a bozótból az odavezényelt századok, de egyelőre egy se jött elő. Nagornij alighanem elsiette kissé a dolgot, bár még mindig jobb volt, mint ha késik a rohammal, mert akkor teljesen értelmét veszti a szakasz figyelemelterelő kitörése. De Nagornij végül is idejében nyitott tüzet, és tizennégy harcosával sikerült fedeznie a századokat. Még ha

nem sikerül is betörnie a lövészárokba, ez a manőver akkor is megteszi a magáét.

Csakhogy az ellenség tüze ilyen közelről pusztító erejű volt, és Volosin borzongva várta az elkerülhetetlen pillanatot, amikor Nagornij szakasza lefekszik, kiváltképp ha belebotlik az innen láthatatlan, de mégiscsak ott feszülő drótakadályba.

És a szakasz csakugyan lefeküdt, néhány ember végigvágódott a szürke lejtőn. Talán csak fedezéket kerestek a géppuskatűz elől, ám az is lehet, hogy találat érte őket. De még ugyanabban a pillanatban, mintha csak Volosin kívánságára történne, három robbanás kavarta porfelhő jelent meg a magaslaton; a lövedékek valószínűleg nem találták el a lövészárkokat, viszont a felkavart föld és por eltakarta a lejtőn hasaló harcosokat. A szakasz ekkor talpra ugrott. Néhányan, akiket a parancsnok az imént halottnak hitt, hirtelen felpattantak a földről, és rettenthetetlenül futni kezdtek fölfelé a robbanás nyomán felkavarodott porfelhő irányába, melyet a szél ferdén lefelé terelt a magaslatról.

– Remek! – kiáltott fel Volosin. – Adj neki, gyerünk!

Ezek az utóbbi szavak a szomszédos aknavető századnak szóltak: az nyitott most végre tüzet, és segítette ki Nagornijt. A zászlóaljparancsnok megkésett hálával gondolt Nagornijra, a háború e szürke munkására, aki felesleges szavak és hivalkodás nélkül többet tett a zászlóalj érdekében csupán az elmúlt huszonnégy óra alatt is, mint bárki más. Ő meg nem volt képes az imént

egy jó szót szólni hozzá, nem tellett tőle egy kis tréfa, rideg, hivatalos parancsstílusban beszélt vele. A megkésett sajnálkozás egy percre felkavarta a parancsnokot, de nyomban el is feledkezett róla, kiszorították a másfajta gondok.

– Aha, ott a csirkefogó! Látom! – kiáltott fel örömmel Ivanov, és odakiáltott a telefonosnak: – Balra nulla-nulla-kettő, szint följebb, nulla-nulla-egy!...

Most valóságos ékszerészmunka következett: ezt a tűzvezetést akármelyik mesterlövész megirigyelte volna. Ivanov, ha kellett, képes volt rá, hogy minden tüzérelméletet megcáfolva, egymás után három lövedéket pottyantson ugyanabba a tölcsérbe. Mestere volt ő is a maga fegyverének.

Eközben az aknavetők leadtak még néhány jól sikerült össztüzet, a füstbe borult csúcs körül aknarobbanások bokros felhői lobbantak, köztük egyenletes, hatalmas erővel morzsolták a lövészárok mellvédjét Ivanov taracklövedékei. A magaslat lankás lejtőjét füstfelhő lepte el, melyet a friss szél már nem győzött elhordani, és a tépett porgomolyagok ferdén szálltak föl a komor égbolt felé. A látási viszonyok erősen megromlottak, teljes erővel tombolt a harc, odafönt összevissza dörgött, remegett a föld, a hideg, hajnali levegő megtelt sivítással és ropogással. De a századok is bizonyára kiértek már a mocsárból, és most nem volt szabad hagyni, hogy elakadjanak a döntő szökellés előtt, melylyel feljuthatnak a domboldalra.

Volosin bal kezével kikapta Csernorucsenko kezéből a kagylót.

– Halló, tízes! Nincs a tízes? Adja át neki: Sas ötös figyelőpontot változtat! A ceruzák a magaslaton, figyelőpontot váltok. Érti? Figyelőpontot váltok!

Odadobta Csernorucsenko kezébe a kagylót, és frissen fölegyenesedett a lövészárokban.

– Gutman! Csernorucsenko! Fogják a telefont, és utánam! Gyorsan!

Csernorucsenko önmagát meghazudtoló fürgeséggel, egy kézzel kirántotta a földelést, másikkal felkapta a készüléket, Gutman vállára vette a fél tekercsnyi kábelt, melynek láttán a parancsnok aggódva arra gondolt, hogy kevés lesz. Ez a kábel nem ér el a magaslatig. Mi lesz akkor? Közben a századösszekötők már felkapaszkodtak a mellvédre, Volosin pedig odakiáltott a tüzet vezető Ivanovnak:

– Add még vagy tíz percig!

– Tíz percig még futja! – kiáltotta Ivanov. – De tovább nem!

– Igyekezz még pontosabban! – vetette oda még a mellvédről Volosin.

– Szint lejjebb, nulla-nulla-egy – vezényelte Ivanov.

„Na, most eltrafálja" – gondolta a parancsnok, amint lerohant a fagyott füvön a bokrok közé rekedt, piszkos jégtáblákra. De a sikeres kezdet kiváltotta első reménység gyorsan oszladozott. Volosin tudta, hogy nem ússzák meg néhány ellenséges géppuskával, és hogy a németek hamarosan bevetnek valami erőteljesebb fegyvert is. Odapörkölnek az aknavetőikkel, és akkor már bajosabb lesz a dolog. De egyelőre

csak a mi lövedékeink robbantak a magaslaton, kattogva harsogott a géppuska, és jólesett arra gondolni, hogy talán megússzák. Még vagy húsz perc kéne, ezalatt a nyolcadik század a tüzérségi tűz fedezete alatt bizonyosan eléri a lövészárok közelebbi nyúlványát. Különösen ha Nagornijnak sikerült megkapaszkodnia.

Volosin lendületesen futott a piszkos jégen, melyet sárosra tiportak az imént erre rohanó századok. Szorosan mögötte ott futott a három összekötő. Csernorucsenko és Gutman hamarosan lemaradt, a vezeték belegabalyodott a bokrokba, és Volosin parancsot adott az egyik összekötőnek, egy rövid köpenyes, sovány fiúnak, aki térdig érő, világoskék lábszártekercset viselt, hogy gyorsan segítsen nekik. A katona feszült, értetlen pillantást vetett rá, aztán hátralökte hasát verdeső gázálarc-tarisznyáját, és megállt. A zászlóaljparancsnok lehajtott fejjel átvergődött a fűzbokrok bozótja közt, kiugrott a likacsos hóval borított, jeges tisztásra, és hátranézett: a bokor mögül szélesen szétterpesztett lábbal ott futott nyomában az állatorvos őrnagy. Kigombolt pisztolytáskája üresen fityegett a hasán, keskeny szíj vezetett a kezéhez, melyben vasfeketére futtatott pisztolyát szorongatta. Az őrnagy esetlenül hadonászott pisztolyt tartó kezével, hogy megőrizze egyensúlyát csúszós cipőjében.

– Hová megy?! – tört ki dühösen Volosin.

Az őrnagy épp válaszra nyitotta a száját, amikor egyszerre fülsiketítő dörej rázta meg egész

testüket, és egy pillanatra elveszítették beszélőképességüket.

„Na végre! – gondolta furcsa kárörömmel a zászlóaljparancsnok, és ösztönösen a válla közé húzta a fejét. – Végre. Megkezdődött!"

A mocsár fölött a felhős magasságban egymás után két robbanás dörrent, Volosin bal füle élesen csengeni kezdett. Fölnézett: odafent fekete füstpamacs lebegett a szélben, mint valami ágra hajított gyapjúcsomó. „Belövés!" – gondolta a parancsnok, és megint hátrapillantott. Az állatorvos egy égerbokor lelógó ágai alatt feküdt, a jégre ejtve fejét, az álla alatt megkötött usankával. Volosin azt hitte, az orvos megsebesült, és visszafutott hozzá.

– Mi történt? Megsebesült?

Az állatorvos megrezzent, és szemében kérdő várakozással feltekintett a zászlóaljparancsnokra.

– N-nem, nem sebesültem meg – nyögte ki dadogva.

– Fel és futás! *Futás!* – vezényelte Volosin, mert tisztában volt vele, hogy a sűrű szilánkzáport köpködő repeszgránátok elől itt nincs, ami védelmet nyújt, hát minél gyorsabban ki kell jutni a becsapódás körzetéből.

– Futás!

A következő pillanatban átható csattanással újabb négy robbanás dörrent, igaz, kissé arrább, mint az imént, közelebb a mocsár széléhez, épp a századok fölött. Száz és száz acélszilánk viharzott át a bozót ágai közt. Az állatorvos újból

elesett, de nyomban felugrott; hátul Gutman tört át a bozóton.

A parancsnok nem nézett többé hátra, egy pillanat alatt megfeledkezett saját biztonságáról, elszorult a torka az aggodalomtól a századokért, melyek fölött most dobhártyaszaggatón dörögtek a gránátok. Futott egyenesen a mocsár már közeli széléhez, azzal az elhatározással, hogy bármi áron talpra állítja a zászlóaljat az utolsó szökelléshez, az az egyedüli menekvés, és az egyedüli lehetőség, hogy elérjék a lövészárkokat. A magaslat tövében, a mocsár közepén nem bírják sokáig, a csupasz, fagyott talajba egyhamar nem ássák be magukat, különben is ez elől a tűz elől nem nyújt menedéket a lövészgödör. „Az ördög vinné el ezeket a repeszgránátokat, inkább az aknavető!" – gondolta lázasan a parancsnok, amint keresztülvágtatott a bozóton.

Amint kiugrott a bokrok közül, újabb dobhártyarepesztő robbanás dörrent, úgy érezte, alig néhány méterre a feje fölött, a léglökés leverte a lábáról, és Volosin esetlenül elterült a rét keményre fagyott, dérlepte füvén. De nyomban felugrott, pillantása végigfutott a magaslat lábán, ahol egyenetlen vonalban hasaltak a nyolcadik század harcosai. Az egyik már lázasan dolgozott a lapátjával, egy másik, a jobb szélen, eszeveszettül káromkodott, Volosin a szitkozódás irányába fordult, arra számítva, hogy ott találja a századparancsnokot, de helyette egy kis csoport katonát pillantott meg, akik egy földön heverő társuk körül tülekedtek térdepelve. Volosin, még mielőtt odaért volna hozzájuk, meg-

látta Muratov krómbőr csizmáját – a századparancsnokot két harcos vonszolta görnyedten a hónaljánál fogva, lábával a füvet szántva, a bozót felé.

– Állj! – kiáltotta Volosin, de a saját hangját se hallotta, elnyomta az újabb robbanássorozat; az egyik harcos térdre zuhant, elejtette a századparancsnok kezét, és végigvágódott a füvön. A másik melléhasalt, zavarodott tekintetét körülfuttatta a környéken, de nem ismerte meg a zászlóaljparancsnokot.

– Mi van a hadnaggyal? – kérdezte Volosin, melléjük guggolva, de elegendő volt egy pillantás Muratov viaszsárga arcára, hogy megértse: vége. A halott széthasadt tarkójából szürke agyvelőcsomócskák fröccsentek szét a gallérjára, vállára, a gondosan felvarrt új váll-lapokra. Egy repesz hosszan felhasította oldalán a köpenyt, hogy látni lehetett bundabéléses mellénye sárgás juhprémjét.

– Halott, tegyék le! – kiáltotta a zászlóaljparancsnok.

– Parancsnok elvtárs! – emelte rá könyörgő, könnyező szemét a hadnagyot cipelő idős katona. – Parancsnok elvtárs, hogy lehet ez? Megsebesült, húzni kezdtük, és akkor... Hogy lehet ez, parancsnok elvtárs?

– A láncba! – parancsolta keményen Volosin, és tekintetével egy tiszthelyettest keresett. De a közelben nem látott egyet se – a füvön csak néhány újonc hasalt mozdulatlanul, még gyűretlen köpenyben, sapkájukra erőltetett újdonatúj sisakban. A tegnap érkezett utánpótlás. Ezeket

kellett most talpra állítani, rohamra indítani, rákényszeríteni, hogy ilyen tűzben több száz métert fussanak fölfelé a hegyoldalban, és a parancsnok, aki már látott egyet-mást a háborúban, érezte, hogy ez több mint nehéz lesz.

De más választása nem volt.

Felkönyökölt, és a sorozatok ropogását, vijjogását túlharsogva, nagyon tagoltan odakiáltott:

– Szá-zad!... Fel-ké-szülni... Harchoz!

A század látszólag nem reagált a vezényszóra, különben most nem is kellett mozdulni rá, csak meg kellett érteni – főképp pedig: a katonáknak össze kellett szedniük magukat a legelkeseredettebb, döntő szökellés előtt. A parancsnok tisztában volt ezzel. Kivárt egy percig, aztán újra elkiáltotta magát:

– Rajonként... rövid szökellésekkel... Előre!

Lehasalt a földre, és remegő feszültséggel várta, vajon fölkelnek-e vagy sem. A láncban tétova mozgolódás támadt, és Volosin arra gondolt, milyen jót tenne most a régi parancsnoki fogás: ha ő maga talpra ugrana, és egyszerűen elkiáltaná magát: „Utánam!" De ezért a fogásért nemegyszer megfeddte saját századparancsnokait, és nem engedhette meg magának ő sem. Mégiscsak egy zászlóalj volt rábízva, amelynek sorsa nem kis mértékben tőle, az ő életétől függ. Holtan semmi haszna nem lett volna belőle a zászlóaljnak.

Néhány vezényszófoszlány szállt hozzá a lánc felől, itt-ott pár ember mégiscsak felugrott, és görnyedten futni kezdett a mezsgyék felé. Köz-

vetlenül a parancsnok előtt elsuhant egy katona köpenye, melyen rőt perzselésfoltok éktelenkedtek, a katona fürgén felszökkent az előtte levő kis halomra, de hirtelen lábához ejtette puskáját, megfordult, mintha csak vissza akart volna pillantani, és végigzuhant a földön. Ugyanígy elvágódtak nyomban a többiek is, akik elsőként ugrottak fel a parancsra. A géppuskák zöldesen villódzó lövedékzápora most mind ide összpontosult, a golyók sűrűn kopogtak a mezsgyén, a fagyott gyepet csapkodva, és zümmögő, elhaló sivítással vágódtak szerteszét. Azok, akik most következtek volna, még szorosabban lapultak a földhöz, és Volosin nem adott ki újabb vezényszót. Már tudta, hogy ilyen tűzben lehetetlen rohamozni, s hogy ha erőlteti, egyszerűen lemészároltatja az egész zászlóaljat. Fülelni kezdett tehát a harc dübörgő hangzavarára, hátha felfedez valamit, ami lehetővé tenné a feladat végrehajtását, de nem talált semmit. Azt a parányi lehetőséget, mellyel néhány perccel azelőtt Nagornij váratlan rohama kecsegtetett, visszahozhatatlanul elmulasztották, és most mindent az erők aránya döntött el, a mérleg pedig nyilvánvalóan nem a rohamozók javára billent. Most csak a németek tüzeltek, a mi oldalunk elhallgatott. Még néhány aknavető-találat pukkant a magaslaton, aztán a robbanások végképp megszűntek odafent. Elhallgatott Ivanov ütege is, miután nyilván kilőtte minden lövedékét. Volosin nem mérte az időt, de bizonyos, hogy több mint tíz perc telt el. A magaslat viszont csak úgy zengett most, vagy fél tucatnyi gép-

puska dörgött, kattogott odafent, a lövedékek szünet nélkül, sivítva záporoztak a mocsár felett: itt, a kaszálót a szántótól elválasztó alacsony, alig térdig érő mezsgye mögött mégis viszonylag fedezve lettek volna, ha nincs ez a repeszgránáttűz. Ez elől itt nem volt hová rejtőzni.

Eközben a német tűzhelyesbítő nyilván már pontosan belőtte a célt, és a robbanások csekély oldal- és magasságirányú eltéréssel csaknem egy vonalban robbantak a zászlóalj lánca fölött, a repeszek felhasogatták a gyepszőnyeget, kásává őrölték a mocsár jegét, és a gyorsan szálló szél porfelhőket kavart a szántó felett. A zászlóaljparancsnok sietve előremászott néhány lépést a mezsgye felé, hátranézett, lázasan töprengve, hogy most mitévő legyen. Gutman és Csernorucsenko görnyedten futva már húzta utána a telefonkábel végét, mögöttük ott kúszott négykézláb a három összekötő, leghátul, rövid szökellésekkel, az állatorvos közeledett, piszkos, a hasán átnedvesedett bekecsében.

– Telefont! Mozogj!

Csernorucsenko oldalára feküdt, engedetlen ujjakkal nekilátott, hogy rácsatolja a vezeték végét a kapcsokra, a parancsnok közben, hátra se fordulva, odakiáltott:

– Hetedik század összekötője!

Válasz nem jött, erre még hangosabban elismételte:

– Hetedik század összekötője!

A szakadatlan géppuskaropogás és ágyúdörgés miatt, mely egyébként lassan kezdett kissé jobbra, Kizevics kilencedik százada felé húzód-

ni, az égvilágon semmit se lehetett hallani, végül aztán Gutman felkönyökölt, hátrafordult, és odakiáltott a három összekötőnek, akik dermedten lapítottak a földön tíz lépéssel mögöttük:

– Hé! Megsüketültetek?

Az egyik katona megmoccant, arcán feszült ijedséggel a parancsnokra meredt. Az elkáromkodta magát.

– Mi az istennyilát hallgatsz? Futás a századparancsnokért!

A katona, jobb kezében puskájával, földig görnyedve, köpenye szegélyében bukdácsolva futott balra a mocsár mentén.

– Adják tovább a láncon: Jersov szakaszvezető hozzám!

Gutman továbbkiáltotta a parancsot, és az utasítás megindult a láncon. Ha Jersov életben van, valahogy majd csak megbirkózik a hetedik századdal, de hogy a kilencedik század dolgai hogyan alakultak, arról semmi hír.

– Kilences összekötő!

– Jelen! – emelkedett föl kissé a fűben egy lenszőke harcos.

– Futás a századparancsnokért!

Alig futott a katona félszáz lépést, amikor újabb robbanás dördült a nyolcadik század fölött, és a levegőben egy képzeletbeli, szabályos trapéz négy sarkában egy-egy fekete pacni jelent meg. „Ez is érti a dolgát – villant át akaratlanul Volosin agyán –, belőtték a célt, ahogy kell!” A közelben valaki, puskáját elhajítva, esetlenül kúszni kezdett a bozót felé, maga után vonszolva

sebesült lábát, melyről letekeredett a lábszártekercs.

– Kinyírnak bennünket egy szálig! – üvöltötte valaki páni félelemmel teli, vérfagyasztó hangon. – Mit fekszünk itt, az istenit?!

– Az ám! Lődöz a rohadék, csihi-puhi! – morogta Gutman.

Csernorucsenko még mindig a vonallal bajlódott, a kagylót fújkodta.

– Na, sokáig vacakolsz még? – fortyant fel Volosin.

A híradós a parancsnok felé fordította sápadt arcát, jóindulatú szemét, és zavartan pillogott.

– Nincs vonal. Úgy látszik, eltalálták...

– Vonalellenőrzés! Gyorsan!

Csernorucsenko könyörgő hangon odaszólt valamit Gutmannak, azzal vállára vette karabélyát, felkapta a zsinórt, és futva elindult a mocsár felé.

Volosin várt egy keveset, hallgatta a szűnni nem akaró, sűrű dübörgést, és megszállott makacssággal igyekezett felfedezni a hangzavarban valamit, ami legalább némi reményt jelenthet a zászlóalj számára – de hiába. Most már az egész tűz a németek oldaláról dörgött, a mi láncaink nem lőttek, elhallgatott a tüzérség, elnémultak a nehézgéppuskák is a mocsáron túl, beléjük fojtotta a szót a zászlóaljra zúduló dübörgő lövedék- és repeszzápor. A gránátok vadul csattogtak a kilencedik század körlete fölött. Egy negyedóra múltán abból az irányból a bozót szélén Kizevics hadnagy helyett futva megjelent egy vattakabátos, fürge harcos. A zászlóaljparancs-

nok régről ismerte látásból, de a nevére most képtelen volt visszaemlékezni. A katona – a mocsár fölött lebegő, fojtó trotilbűztől köhögve – odazuhant Volosin mellé.

– Itt a századparancsnok levele!

Átnyújtotta az izzadt tenyerében szorongatott, gyűrött papírdarabot, melyen aláírás nélkül Kizevics keze írásával ez állt:

Nem tudok támadni, a mocsárban lapítok. Repeszgránáttal lőnek. Arról a magaslatról az oldalazó géppuskák nem engednek előrébb jutni. Kérek engedélyt a visszavonulásra.

„Percről percre nehezebb – gondolta Volosin. – Nem elég a repeszgránát, most még itt az oldalazó tűz »arról a magaslatról«."

A parancsnok hátra se fordulva odakiáltott a harcosnak:

– A veszteségek nagyok?

– Há?

– Mondom, a veszteségek nagyok?

– Vagy húsz ember. Ni, hogy szórják a magasból! A szárny felől meg a géppuskák. A főhadnagy káromkodik...

Egy perccel később befutott a nyolcadik század szárnyáról a nyugodt külsejű Jersov szakaszparancsnok, vattakabátban és sáros vattanadrágban, és ledobbant Volosin mellé.

– Mekkorák a veszteségek? – kérdezte a zászlóaljparancsnok.

– Nem számoltam – felelte izzadt arcát töröl-

getve Jersov. – Vagy nyolc ember lehet a században. A dombocska sokat segít.

A dombocska csakugyan segített a nyolcadik századnak, különben aligha hasalnának itt. A kilencediknek viszont nem jutott ilyen dombocska, ezért aztán benne vannak a pácban.

Hátulról, hátsó felét esetlenül mozgatva, odakúszott a parancsnokhoz az állatorvos, és homlokába csúszó sapkáját igazgatva, fojtott hangon odasziszegte:

– Mi történt, zászlóaljparancsnok? Miért nem indulnak rohamra?

A zászlóaljparancsnok egyszerűen keresztülnézett rajta. A harc dübörgő, csattogó zajában világosan ki tudta venni a mocsáron túl kattogó géppuskasorozatokat, mellyel Kizevics századát kapták oldalba, és vad haraggal gondolt a felderítőire. Meg az ezredéire is, akikre az éjszaka oly magabiztosan hivatkozott Gunyko őrnagy. Ezt nevezik felderítésnek! Most ő issza meg a levét.

– Miért nem indítja rohamra a századokat?! – sziszegte a fülébe makacsul az állatorvos. Ott feküdt mellette, nehezen zihált, és még mindig markában szorongatta, ki tudja, mi célból előhúzott pisztolyát, melynek csövét teljesen eltömte a föld.

– Tisztítsa meg a fegyverét – szólt oda ridegen Volosin. – Szétrobban a csöve.

Az állatorvos kapkodva nekiállt, hogy kirázza a csőből a földet, Volosin pedig fuldokló dühvel arra gondolt, hogy az ilyen becsületes ellenőröcskék több bajt okoznak, mint azok, akik,

minthogy nemigen értenek a dologhoz, nem nagyon buzgólkodnak, jobbnak látják, ha meghúzódnak a nyugalmas fedezékben, semhogy idedugnák az orrukat, ebbe a pokolba.

Volosin Szamohin hadnagyot várta, aki még mindig nem érkezett meg, s már kételkedni kezdett abban, átadták-e az üzenetét, nem maradt-e ott valahol félúton a küldönce. Vonal még mindig nem volt. Gutman sűrűn fújkodta a füléhez szorított telefonkagylót, de a készülék, úgy látszik, makacsul hallgatott.

A bozótból hátulról egyszerre előbukkant Kruglov hadnagy, derekán félrecsúszott az övcsat, arcáról lefagyott a szokásos rendíthetetlen, szívélyes kifejezés, és a zászlóaljparancsnok megértette, hogy a kilencedik század helyzete valóban kritikus. A Komszomol-titkár lendületből levetette magát Volosin mellé, és megtörölte izzadt, poros, kormos arcát.

– Parancsnok, mentse meg a kilencest! Egy félórán belül kinyírják az egészet.

– Kizevics él?

– Még él. De a veszteségek nagyok. Főképp a repeszgránátok miatt. Meg jobbról a géppuskák. Először a mocsáron túli magaslatot kell bevenni! Különben baj lesz! Értelmetlenül elveszejti az embereket! – kiáltotta izgatottan Kruglov.

A zászlóaljparancsnok egy pillanatra elgondolkodott, aztán Gutmanra nézett.

– Mi van az összeköttetéssel?

Gutman válasz helyett széttárta a karját.

– A rakétapisztolyt! – kiáltotta a parancsnok.

Kikapta a küldönc kezéből a pisztolyt, be-

nyúlt a zsebébe, és előkotort egy piros fejű, fehér patront.

– Hát jó... Tekintsük úgy, hogy a mutatvány csődöt mondott!

Azzal magasba lendítette karját, és a robbanásoktól füstfelhőbe burkolódzó égre felröppent egy gyorsan ellobbanó, vörös rakéta.

A századok kúszva, szökellve megindultak vissza a mocsár mögé.

16.

Tisztában volt vele, mire vállalkozik, tudta, hogyan fogadja majd ezt a visszavonulást az ezredparancsnok. De mást nem tehetett. Nem indíthatta harcba a zászlóaljat ilyen tűzben, ezzel tudatosan halálra ítélte volna. A golyózápor az utolsó szálig lekaszálta volna a századokat a fagyott domboldalon, s akkor kivel tér vissza az állásokba? Arra nem lett volna képes, hogy a parancsnokok maroknyi csoportjával érkezzék vissza, neki is ott kellett volna tehát maradnia ezen az átkozott magaslaton. Ő viszont még nem akart meghalni, még harcolni akart, bőven volt még számolnivalója a némettel.

A mezsgye mögött hasalva figyelte, amint a nyolcadik század utolsó katonája is eltűnt a bozótban, aztán maga is talpra állt. A bozót szélét valószínűleg mégse lehetett belátni a magaslatról, a lövedékek csaknem mind elsiklottak felette. Volosin odafutott Muratov holttestéhez,

és körülnézett: mögötte nem maradt senki. Gutman vállára vette géppisztolyát, és hozzáfogott, hogy föltekerje a telefonzsinórt. Ekkor a küldönccel szemközt előugrott a bokrok közül a megizzadt Csernorucsenko, és a zászlóaljparancsnok odakiáltott Gutmannak:

– Szedjék fel Muratovot!

Újra végigfutott a számtalan láb taposta, érdes jégen, vissza, keresztül a mocsáron. A golyók csak úgy röpködtek a nyomában, pattogtak a jégen, fagyott ágakat tördeltek, az egyik röptében keresztülfúródott köpenye szárnyán, és újabb két lyukat vágott a régiek mellé. De a parancsnok most nem törődött a köpenyével, a közelben már látszott a hetedik század menekvést jelentő árka, a mellvéd mögül már előbukkant Ivanov ismerős feje.

Néhány harcos, ott elöl, fürgén beugrott nemrég elhagyott s most szerencsésen újra viszontlátott lövészgödrébe. Hátul, kissé oldalvást, megkésve, de változatlanul fülsiketítő csattogással dörögtek a repeszgránátok robbanásai. A zászlóaljparancsnok sietség nélkül, fáradt léptekkel vágott keresztül a lövészárok előtti nyílt térségen. Itt könnyűszerrel lekaszálhatta volna egy géppuskasorozat, eltalálhatta volna egy repeszgránát, de most, miután annyi emberi élet hunyt ki ott a mocsár túlsó oldalán, nemigen aggódott a saját életéért. Oda se pillantott a mellvéd mögött bűntudatosan gubbasztó Ivanovra, csak beugrott a lövészárokba, és ott találta az állatorvost, aki valamivel előtte futott be. A parancsnokok szótlanul fogadták, ő is

némán nézte, amint Csernorucsenko a zsinórral bajlódva, sietve előkecmereg a bozótból. Volosinnak sürgősen összeköttetésre volt szüksége az ezredparancsnokkal.

– Hát igen. Micsoda ostoba helyzet! – szólalt meg végre Ivanov, átérezve Volosin lelkiállapotát.

– Miért dolgozott ilyen rosszul a tüzérség? – állt fel a lövészárokban lázas izgalommal az állatorvos. – Miért hallgattak el egyszerre az ágyúk?

– Ahhoz, hogy a tüzérség jól dolgozzék, lőszer kell – mondta Ivanov. – De ami lőszerünk volt, az a fél fogunkra is kevés.

– Hogy lehet az? Ki tehet róla?

– Kérdezze ezt a hadosztálytörzsnél – mondta az őrnagynak féloldalt állva a zászlóaljparancsnok. – A szállítást és az ellátást a hadseregnél felülről lefelé valósítják meg.

Az őrnagy keserűen és hangosan felsóhajtott, úgy látszik, kezdett végre kapiskálni valamit.

– Nyolc lövedékem maradt. Hogy lőhettem volna ki ezt az utolsó tartalékot? – mondta Ivanov, mintha mentegetőzni akart volna az állatorvos vagy a zászlóaljparancsnok előtt, de emez egy zokszót se szólt, még csak nem is haragudott rá, mert tudta, hogy lövedék nélkül az ütegparancsnok nem képes segíteni.

Volosin, hátát a lövészárok hátsó falának vetve, komoran hallgatott. Eközben Gutman és két másik harcos egy sátorlapon kihozta a bozótból Muratov holttestét. Amikor túljutottak a síkos jégen, a fáradtságtól, vagy mert hirtelen

nem tudták, merre tovább, határozatlanul lefektették a testet a fűre, de Gutman sürgetni kezdte őket, és a katonák újra megragadták a sátorlap csücskeit. Nagy nehezen felkapaszkodtak a mezsgyére, letették a halottat a lövészárok bejáratánál, és a zászlóaljparancsnoknak egy pillanatra elszorult a torka, amint eszébe jutott éjszakai beszélgetésük az óráról. Lám csak, a babona! De hát ő esett el egyedül? Annak a sok-sok társának, aki ott esett el a magaslat tövében, nemigen volt órájuk. Talán különleges előérzetük sem.

– Takarják le a hadnagyot! – kiáltott Gutman. – Terítsenek rá egy sátorlapot.

Ivanov, aki különben sohase káromkodott, most halkan elkanyarította.

Eközben a harc lassan elcsöndesedett, a német üteg csökkentette a tüzelés ütemét, lassan teljesen beszüntette a tüzet, egyenként elhallgattak a géppuskák is. Volosin továbbra is komoran hallgatott, elképzelte, hogyan ürítik most a magaslaton a német géppuskások az áttüzesedett Maschinengewehreket, kicserélik az áthevült csövet, és cigarettára gyújtva, azon hencegnek, milyen keményen visszaverték az oroszok rohamát. Mi tagadás, amazok győztek, és bár a zászlóaljparancsnok nem érezte legyőzöttnek magát, gyalázatos hangulatban volt. Miközben arra várt, hogy Csernorucsenko összeköttetést teremtsen az ezreddel, egyre a magaslatot és a bozótot nézte, ahonnét egyenként szivárogtak elő a lemaradozottak és a sebesültek. Két katona jött elő utoljára, egyik erőtlenül a másik vállára

támaszkodott. Vakon botorkáltak, mintha észre se vennék a mögöttük csattogó lövéseket, és fáradtan egy-egy szót váltottak egymással. A sebesült egyszerre eleresztette társa vállát, lerogyott a földre, a másik rángatni kezdte, nógatta, hogy álljon fel, aztán fejét felszegve, vékony hangon odakiáltott a dombocskára:

– Századparancsnok elvtárs! Szanitécet!

Volosin odafordult, amerre a katona nézett, és meglátta Szamohin hadnagyot, aki határozott léptekkel sietett végig a százada lövészlánca előtt.

– Eredj, segíts nekik! – kiáltotta mentében valakinek, aztán amint odaért a lövészárokhoz, nehézkesen lezökkent a gödörbe, és kis híján feldöntötte Csernorucsenkót.

– Hát hogy van ez, százados elvtárs?

Volosin komoran beletekintett a századparancsnok baljósan fénylő szemébe. Szamohin fején a félrevágott usanka alatt friss kötés látszott, a gézen egyre terjedő vérfolt ütött át. A hadnagy piszkos kezével, szenvedő mozdulattal megtapogatta a kötést, és az arca fájdalmasan eltorzult.

– Komoly? – kérdezte a zászlóaljparancsnok.

– Á, semmiség! – legyintett a hadnagy. – Hanem a fél századnak fuccs. Az utolsó tiszthelyettesemet is eltrafálták. Graknak mind a két lába megsebesült. Hogy lehet ez, parancsnok elvtárs? Szégyen és gyalázat! És a tüzérség is, hogy a franc essék belé! Oda kéne őket vinni a láncba, hadd kúsznának egy kicsit a tűzben!

– A tüzérség nem tehet semmiről – jegyezte

meg komoran Volosin. – A tüzérségnek lövedék kell.

– Akkor nem is lett volna szabad nekimenni ennek a vágóhídnak! – heveskedett Szamohin. – Ülni kellett volna békén, amíg meghozzák a lőszert. Hát hogy képzelik? Puszta kézzel harcoljunk? Amazok fél napja, hogy repeszgránáttal lövöldöznek.

A két százados lehangoltan hallgatott, az állatorvos magába roskadva leült a sisakjára az árok mélyén. Csernorucsenko közben helyreállította az összeköttetést, és már a törzs telefonosával tárgyalt.

– Hány ember maradt? – kérdezte Volosin, és igyekezett összeszedni magát, mielőtt jelentést tenne az ezredparancsnoknak, akivel egyebek között a veszteségeket is közölnie kellett.

– A században? Negyvennyolc.

– Csernorucsenko, hívja a tízest!

– Igenis!

Tisztázni kellett mindent, feketén-fehéren, s bár Volosin tudta, hogy nehéz beszélgetés lesz, el volt készülve mindenre. Egy cseppet se érezte vétkesnek magát abban, hogy a zászlóalj visszatért a megindulási állásokba, mert meg volt győződve róla, hogy ilyen erőviszonyok mellett elképzelhetetlen lett volna bevenni a magaslatot.

– Zászlóaljparancsnok elvtárs! – emelte fel arcát zavartan Csernorucsenko. – A tízes nincs ott.

– Hogyhogy nincs? Kérje a törzsfőnököt.

A beszélgetésig hátramaradt percben le akart

higgadni, hogy világosan és meggyőzően meg tudja fogalmazni érveit, így történt, hogy a csillapodó harc rendezetlen zajában nem hallotta meg mindjárt, amit Gutman alighanem már észrevett. A zászlóaljparancsnok elkapta a küldöncnek Szamohin felé vetett jelentőségteljes pillantását, a szemében felvillanó éber figyelmet, és ekkor maga is meghallotta. A magaslatról, mint valami távoli domb mögül, rövid fegyverropogás hallatszott, egy sorozat, még egy, aztán elhallgatott. Majd újra felkattogott. Géppisztolyból lőttek. De ezek a rövid sorozatok élesen elütöttek a németek géppisztolylövéseitől: ez PPS volt.

A zászlóaljparancsnok hirtelen odafordult Szamohinhoz.

– Nagornij visszatért?

– Ugyan! Még hogy Nagornij! Egész odáig felfutott...

Volosin lázasan végigpásztázta látcsövével a magaslat oldalát, de a lejtő kihalt volt, gránát szaggatta felső részén porfoltok feketéllettek, a lövészárok mellvédje helyenként egész a barna agyagig szét volt túrva, németeket nem lehetett látni. És mintha a géppisztoly is elhallgatott volna. Újabb öt perc telt el, és a magaslatról többé egyetlen lövés se hallatszott.

Tévedett volna? Lehet, hogy németek lőttek? – töprengett bizonytalanul a zászlóaljparancsnok. A Nagornij sorsáért érzett aggodalom mégis fájdalmasan hasított belé, és nem hagyta nyugodni. Ennek a maroknyi csoportnak a sorsa teljes egészében az ő lelkén száradt, itt a leg-

csekélyebb mértékben se hivatkozott senki másra.

De hát lehetséges volna, hogy Nagornij mégiscsak betört a lövészárokba?

Amit nemrég még kívánatos sikernek hitt, most szinte rémülettel töltötte el, és dermedten érezte, hogy mégiscsak bekövetkezett. De hisz akkor...! Akkor a szakaszvezető halálra van ítélve, el fog pusztulni, amíg a zászlóalj itt rostokol a megindulási állásokban, s arra vár, hogyan dönt a főnökség. Ő maga természetesen már semmiféle döntést nem hozhat.

Vagy talán mégiscsak tévedtek? Nagornij talán megbújt valahol, meghúzódott a gránáttölcsérekben, kivárja az éjszakát, és akkor visszamerészkedik? Vagy már rég elesett? Ha halottnak tudja, az nem váltott volna ki benne aggodalmat, legfeljebb halvány, csaknem megszokott emberi sajnálatot, melyhez mint parancsnok már nagyon is hozzáedződött. Volosin körüljáratta tekintetét az árokban álldogáló parancsnokok arcán: komorak voltak, de nyugodtak, úgy látszik, senki se figyelt fel azokra a ritka, szinte véletlenszerűnek tűnő lövésekre a magaslaton. Talán csak Gutman...

De Gutmant már más kötötte le. Megfordult az árokban, tekintetét pár pillanatig a messzeségre szögezte, aztán figyelmeztetően odakiáltott a zászlóaljparancsnoknak:

– Százados elvtárs!

Volosin megfordult. A mocsár felé kanyarodó bozótsorban egy kis csoport tartott lefelé, akik között az elsőben – egy köpenye fölött sátor-

lapot viselő alakban – Volosin nyomban felismerte az ezredparancsnokot.

Hát ezért nem találták a törzsnél!

Ez egyébként így is volt rendjén. A támadás kudarcot vallott, és most kivonul a főnökség, hogy a helyszínen tisztázza a történteket. Ki tudja, talán így még jobb is. Hátha az őrnagy végigfigyelte az ütközetet, és akkor nem kell sokat magyarázgatni.

– Gutman! – kiáltott Volosin a küldöncnek. – Futás a kilenceshez, tudja meg a veszteségeket!

Egy perc múlva a lövészárokban mozdulni se lehetett a hirtelen odacsődült emberektől. Az ezredparancsnok teljes sleppjével érkezett: jött a segédtisztje, a küldönce, itt volt Minyenko őrnagy, a politikai helyettes; befutott Markin is az ezredparancsnokságról kiküldött két ellenőrrel. Szerencse, hogy a repeszgránáttűz leállt, a ritkás dörejek most a szovhoz irányából hallatszottak, különben most egyetlen, jól célzott lövés elég lett volna, hogy lefejezze az ezredet.

Volosin az árok falához szorította a vegyvédelmi főnököt, és sietve az ezredparancsnok elé furakodott.

– Őrnagy elvtárs, a roham nem sikerült, a zászlóalj visszavonult...

– Ki engedélyezte? – vágott közbe élesen az ezredparancsnok.

– Nem volt összeköttetés. A német tüzérség...

– Ki engedélyezte?! – vágott közbe még keményebben az ezredparancsnok, tekintetét mereven valahová Volosin mellére szegezve.

A lövészárokban csend támadt. Az emberek a botrány előérzetében feszülten meredtek a mellvéd rögeire.

– Hisz most magyarázom – emelte föl hangját Volosin, és minden önuralmát össze kellett szednie, hogy nyugodtnak lássék.

– Ki engedélyezte a visszavonulást? – hajtogatta a magáét, egyenként pattogtatva a szavakat, az ezredparancsnok. – Ön támadásra kapott parancsot, nem?

– Támadásra kaptam parancsot, de nem volt időm felderíteni a magaslatot, őrnagy elvtárs. Ott pedig, mint kiderült, több mint nyolc géppuska van! Ráadásul a zászlóalj pusztító repeszgránáttűzbe került, és elvesztette állományának egyharmadát...

– Én azt kérdeztem – kezdte újra halkabban, és így még vészjóslóbban az ezredparancsnok –, azt kérdeztem, ki engedélyezte önnek, hogy visszavonja a zászlóaljat a megindulási terepszakaszra?

Volosin elhallgatott. Jól ismerte, sokaknál tapasztalta már ezt a főnöki modort, amikor az alárendeltet kérdéssel rohamozzák, de válaszolni nem hagyják. Valószínűleg most se volt értelme felelni, a válasz egyáltalán nem érdekelte az ezredparancsnokot.

– Ki engedélyezte a visszavonulást?

Minyenko őrnagy, aki eddig szótlanul állt új, fehér bekecsében az ezredparancsnok mögött, arcán a szokásos szívélyes mosollyal, most hirtelen gúnyosan közbeszólt:

– Úgy viselkedik, mintha első nap vezetné a

zászlóaljat, és nem tudná, hogy mielőtt ilyen döntést hoz, meg kell tanácskozni a dolgot.

A zászlóaljparancsnok, aki mind ez ideig gondosan uralkodott magán, most egyszerre kirobbant:

– Nem első nap vezetem a zászlóaljat, és tudom, hogy mit kell csinálni! De a tudás egymagában nem elég. Ahhoz, hogy jelentsek, összeköttetés kell, az pedig...

– És kinek kell gondoskodnia az összeköttetésről? – kérdezte marón az ezredparancsnok, csakhogy ezzel a nemrég bevezetett harcászati szabályzat értelmében nyilvánvalóan bakot lőtt, és a zászlóaljparancsnok ezt nyomban ki is használta.

– Az adott esetben: az ön törzsének, őrnagy elvtárs. Az új harcászat értelmében az egységben az összeköttetést fentről lefelé és jobbról balra kell szervezni.

– Ezt tudja! – mondta rezzenéstelenül az ezredparancsnok a helyettesének, a zászlóaljparancsnok felé biccentve. – Ezt tudja. És miért nem foglalta el a magaslatot?

– Már magyaráztam, hogy miért. Mivel az ellenséges tűzeszközök lefogása nem történt meg, nem kockáztathattam az emberek életét a kilátástalan rohammal – jelentette ki határozottan, sőt némi kihívással, de nyomban megértette, hogy ezúttal ő maga lőtt bakot: az embereket nem lett volna szabad említenie. És csakugyan, az ezredparancsnok nyomban gúnyosan felcsattant:

– Aha, sajnálod az embereket! Az irgalmas

szívű! Hallod, Minyenko? – biccentett a polhelyettes felé. – Sajnálja az embereket. A parancsra fütyül, elfogta a szánalom. Hallották? – fordult az őrnagy a többiekhez, akik az árokban álltak. De mindenki letörten hallgatott. – Talán még magadat is sajnálni találod?

– Én magamat nem sajnálom. De a harcosokat igen. És nem fogom hiábavalóan elpusztítani a zászlóaljat – mondta szilárdan a zászlóaljparancsnok, arra gondolva, hogy most már úgysincs vesztenivalója. De tévedett. Még nem tudta, milyen meglepetést tartogat a számára az ezredparancsnok.

– Vagy úgy! – vonta föl a szemöldökét az ezredparancsnok. – Akkor pedig leváltalak. Leváltalak a parancsnoki posztról! – Az ezredparancsnok szélcserzett, feszes arcára ellentmondást nem tűrő határozottság ült ki. – Megértetted?

– Értettem – felelte nyugodtan, bár mit sem értve Volosin, és hogy meg ne tántorodjék a hirtelen rátörő gyengeségtől, nekitámaszkodott a lövészárok falának.

Az ezredparancsnok eközben alig fékezett bosszúálló diadallal körültekintett az árokban álló parancsnokokon.

– Markin hadnagy!

– Jelen – felelt távolabbról a törzsfőnök.

– Vegye át a zászlóaljparancsnokságot.

– Értettem! – válaszolta nem túl határozottan Markin.

– Rendet csinál a zászlóaljban, és megroha-

mozza a magaslatot. Tizenhárom-nulla-nullára jelenti a magaslat elfoglalását! Világos?

– Világos – nyögte ki észrevehetően elhűlve Markin, és Volosin ellökte magát az árok falától.

– Milyen módon veszi be a magaslatot tizenhárom órára? – avatkozott közbe most már fesztelenül az ügybe, ami már voltaképp nem az ő dolga volt. – Amott a szomszéd dombon is németek vannak. A szárnyról és hátulról lövik a zászlóaljat. Először el kell foglalni a „kis" magaslatot.

Az ezredparancsnok megvető pillantással végigmérte.

– Hogyan tudja bevenni? Adhatok egy tanácsot. Felsorakoztatja a zászlóaljat, és közli: „Látják azt a magaslatot? Ott lesz a konyha. És el fogják foglalni."

– Ezredparancsnok elvtárs! – szólalt meg egy ismeretlen hang a lövészárok távoli végében.

Mindenki csodálkozva az ismeretlen őrnagy felé fordította fejét, aki vállát furcsán rángatva állt ott csatakos bekecsében.

– Ezredparancsnok elvtárs. Egy pillanat... – mondta. – Én nem értek egyet önnel.

„Hm, vajon mivel nem ért egyet az az állatorvos? – villant át akaratlanul Volosin lázas gondolatai között. – Vajon mit mondhat még?" Az állatorvos pedig asztmatikus lihegéssel keresztülfurakodott az árkon az ezredparancsnokhoz.

– Nem értek egyet a zászlóaljparancsnok leváltásával.

– Maga? – csodálkozott el Gunyko. – Maga kicsoda?

– Én a hadosztálytörzs megbízottja vagyok. Kazkov állategészségügyi őrnagy.

„No lám!" – gondolta most már teljesen értetlenül Volosin, aki senki közbenjárására nem számított, és ennek az állatorvosnak a lépése kellemes, vigasztaló meglepetést jelentett számára.

– Na és? – vetette oda hidegen az ezredparancsnok. – És ha megbízott? A zászlóaljparancsnok nem biztosította a harci feladat végrehajtását, ezért leváltom. Egyébként a hadosztályparancsnok tudtával.

– Önnek nincs igaza! – mondta élesen az állatorvos. – Én a zászlóaljnál tartózkodtam, és mindent a tulajdon szememmel láttam. A zászlóaljparancsnok helyesen járt el.

– Sokat ért maga hozzá! – vetette oda az ezredparancsnok. – Itt én vagyok a gazda, én döntök. A helyettesemmel. Markin!

– Jelen, őrnagy elvtárs!

– Hívja össze az alegységparancsnokokat, adja ki a feladatot.

– Igenis, összehívni az alegységparancsnokokat! – visszhangozta Markin, és ettől az engedelmes felelettől egyszerre visszatért Volosinba a megfellebbezhetetlen valóság érzete. Egy szempillantás alatt tökéletes biztonsággal megérezte, hogy ennek a parancstisztelő Markinnak a buzgalmából rövid percek múlva végképp meg fog semmisülni a zászlóalj, az ő zászlóalja, elpusz-

tulnak az ő katonái. S hogy ezt megakadályozza, végső szalmaszálként kijátszotta utolsó érvét.

– És kap-e lőszert az üteg? Az ágyúkhoz nincs lövedék; ki fogja lefogni a német géppuskákat? – kérdezte, és leplezetlen undorral nézett az ezredparancsnok szeme közé.

– Honnan szedjek lövedéket? Szüljek? – vágott vissza amaz. – Keresgéljen csak az ütegparancsnok a saját gazdaságában.

– Az üteg nem lőszergyár – szólalt meg hátul határozottan Ivanov. – Ami volt, mindet elhasználtam.

– Ne mondja! Mindet?

– Az utolsó lövedékig. Ellenőrizheti.

Nyomasztó szünet támadt, az ezredparancsnok zavartan körülnézett, de hamar feltalálta magát.

– Ha nincs lövedék, akkor laposkúszásban! Laposkúszásban megközelítik az ellenséget, és kézigránáttűzzel árasztják el a lövészárkot. Világos?

– Értettem! – vágta rá készséggel, bár lelkesedés nélkül Markin.

– Gránátjuk van a katonáknak?

– Van.

– Ezredparancsnok elvtárs – mozdult meg újra a lövészárokban az állatorvos. – Ilyen tűzben kúszva se lehet. Én láttam...

– Köpök rá, hogy maga mit látott! – fortyant fel Gunyko. – Önt nem azért küldték az ezredhez, hogy akadályozza a harci feladat végrehajtását.

– Engem azért küldtek ide, hogy ellenőrizzem a végrehajtást! – dühödött meg az állatorvos is. – És jelentést fogok tenni a hadosztályparancsnoknak! Ön helytelen feladatot állít...

– Maga ne tanítson engem, állatorvos elvtárs! Markin! Mindenkit a lövészláncba. Ütegparancsnok! Megparancsolom, hogy lépést se tágítson a zászlóaljparancsnok mellől! A géppuskákat... A géppuskákat... Hol vannak a nehézgéppuskák?

– Itt. Az állásaikban – pillantott hátra Markin.

– A géppuskákat előre! Az egész zászlóalj laposkúszásban előre! Értették? Csak előre!

– Értettem, őrnagy elvtárs – felelte messziről Markin, és Volosin egyre világosabban látta a történtek végzetes voltát. Amint fölfogta, micsoda teher nehezedik most egykori törzsfőnökének vállára, megborzongott: Markin aligha fog megbirkózni vele. De ez most már nem tartozott rá, többé nem ő a zászlóaljparancsnok, és többé semmiért nem felel. Kívülálló lett.

– Engedje meg, én most jelenteni fogom a hadosztályparancsnoknak! – makacskodott az állatorvos. – Kérem, hogy ne kezdjék meg a rohamot, amíg jelentést nem tettem a hadosztályparancsnoknak!

– Ez nem a maga dolga – válaszolta az ezredparancsnok, aztán, félig Volosin felé fordulva, megkérdezte: – A századparancsnokok a helyükön vannak?

– A nyolcadik kivételével, aki elesett – felelte

komoran Volosin. – És a században nem maradt egyetlen tiszthelyettes sem.

– Itt volt valahol Kruglov – szólt közbe a polhelyettes.

– Jelen, őrnagy elvtárs! – hangzott fel távolból, a fedezék bejárata mellől.

– Na, majd ő ideiglenesen helyettesíti a századparancsnokot – döntött Minyenko.

– Kruglov, vegye át a századot! És zászlóalj: előre! – emelte fel a hangját az ezredparancsnok, szigorú vasvillaszemet meresztve Markinra, aki gondterhelten állt az árokban.

– Igenis!

Az ezredparancsnok szemmel láthatóan elégedett volt önmagával és határozott intézkedéseivel, ügyesen kiugrott az árokból, a többiek követték. Egyenként keresztülfutottak a mező nyílt szakaszán, és eltűntek a borzas bokrok között. A törzs kiküldöttjei is eltávoztak, utoljára az állatorvos mászott ki, egy kissé határozatlanul az árokból. Senkitől se búcsúzott el, csak gondterhelten elindult a többiek után.

A lövészárok tágasabb lett. Markin konokul hallgatva várta Kizevicset és Jaroscsukot. Nyomasztóan nehezedett rá a hirtelen nyakába szakadt kötelesség. Ivanov halkan a tüzelőállást hívta, hogy tisztázza, végül is hány uborka maradt. Számítása szerint hat darabbal többnek kellett volna lennie, mint amennyit az üteg szolgálatvezetője jelentett.

– Markin! – szólt oda utódához Volosin, mellőzve minden hivatalos formaságot. – Csak ne nagyon buzgólkodjék!

Markin értetlenül vállat vont.

– Mit tehetek? Parancsot kaptam! Hallotta?

– Parancs ide, parancs oda. Ne nagyon buzgólkodjék. Érti?

Markin nem felelt. Valószínűleg semmit se értett Volosin célzásaiból, ő pedig nem állt neki magyarázgatni, különben is hátulról már futva közeledett a lövészárokhoz Jaroscsuk, és hamarosan meg kellett érkeznie Kizevicsnek is. Volosin maradék önuralmával még egyszer nyugalmat erőltetett magára, átbújt a hátuk mögött, és bemászott az üres fedezékbe.

A lövészárokban már felesleges volt.

17.

A fedezékben leült a szalmára, és hátát nekivetette a falnak.

Átkozott katonasors – gondolta –, ki képes hozzászokni váratlan fordulataihoz? Egy napja sincs, hogy a kitüntetéséhez gratuláltak, ma pedig leváltották a zászlóalj éléről. Nem zászlóaljparancsnok többé, minden terve füstbe ment, más parancsnokol most helyette. Sose tartotta becsvágyónak magát, és most minden erejével igyekezett uralkodni érzésein, de nem ment. Fájt a sérelem. Más körülmények között talán megkönnyebbülten felsóhajt, ha megszabadítják a felelősség nyomasztó terhétől, de most nem volt képes rá. Még ha soha többé nem térhet vissza a zászlóaljához, és sorsa végképp elválik az alegységétől, akkor se tudja egykönnyen, egyik

percről a másikra kivetni szívéből ezt a százvalahány embert. Csak őmellettük lehetett önmaga, parancsnokként, emberként egyaránt, nélkülük nem ért semmit.

Volosin mozdulatlanul ült a fedezékben, tisztán hallotta a tőle alig tízlépésnyire folyó beszélgetést, és sajgó szívvel várta a percet, amikor távollétét végre észreveszik. Valaki bizonyára meg fogja kérdezni, hol van, elcsodálkozik, és Volosin vegyes érzésekkel arra gondolt, nehogy leváltása felháborodást keltsen alárendeltjei között. Nehogy azt mondják, hogy ő igyekezett jó parancsnokuk lenni, és bizonyára ez lett a veszte. De befutott Jaroscsuk, odavánszorgott az elcsigázott, dühös Kizevics meg még valaki, előhívatták a lövészláncból Kruglovot, és csak amikor Markin nekilátott, hogy ismertesse az újabb roham tervét, akkor hangzott fel a mellvéd mögül Kizevics kérdése:

– Hát a zászlóaljparancsnok hol van? Megsebesült, vagy...?

Markin elhallgatott.

– Az ezredparancsnok leváltotta... – magyarázta halkan Kruglov a kilencedik század parancsnokának.

– A keservét!

Kizevics még dünnyögött pár részvétlen szót, mintha Volosin elmozdítása valami magától értetődő dolog lett volna a számára. Volosin különben megértette, hogy az alegységparancsnokok most nemigen törődhetnek vele: a századok súlyos veszteségeket szenvedtek, hármójuk közül az egyik, aki ilyenkor mindig itt

szokott lenni közöttük, most sátorlappal letakarva fekszik az árok szélén, a feladatot nem teljesítették, és az újabb roham semmi jóval nem kecsegtetett. Bár Volosin senkit se látott az összegyűltek közül, mégis tökéletesen tisztában volt a hangulatukkal.

A parancsnokok komoran, szótlanul hallgatták Markin akadozó utasításait. Csak Szamohin káromkodta el magát vagy kétszer, ezzel adván jelét felháborodásának, hogy megint az iménti irányban kell rohamozni, és Kizevics jegyezte meg, hogy amíg a „kis" magaslatról a géppuska tűz alatt tartja a századát, ő nem mozdul egy tapodtat se, előbb el kell foglalni a „kis" magaslatot. Markin ezt bizonytalanul jóváhagyta, megparancsolta Kizevicsnek, hogy önállóan rohamozza meg a „kis" magaslatot, miközben a többiek a „nagy" magaslatot ostromolják.

– Az ütegparancsnok maradjon mellettem, a nehézgéppuskás szakasz parancsnoka haladjon a lövészszázadok harcrendjében – fejezte be Markin az ezredparancsnok szavaival. – A roham jele: zöld rakéta. Kinél van a rakétapisztoly?

– A zászlóaljparancsnoknál volt – felelte valahol fentről Gutman.

– Hozza ide! – parancsolta Markin.

Volosin előhúzta a vállszíja mögül a rakétapisztolyt, elővett a zsebéből néhány jelzőtöltényt, és szótlanul odanyomta a küldönc kezébe.

Az idő sürgetett. Markin sietett, kapkodva befejezte az újabb roham parancsát, a századparancsnokok, akik maguk is siettek, kiugráltak

az árokból, elfutottak a századukhoz, és Volosin eltakarta a szemét: úgy látszik, elkövetkezett a legnyomasztóbb pillanat. Hamarosan újra dörögni kezdenek a fegyverek, a mocsár felett újra tombolni fog a tűz, és a fagyott földet vér fogja öntözni, az ő katonáinak forró vére, ő pedig itt fog feküdni, gyötrődve tulajdon tehetetlenségétől. De hát mit tegyen, ha egyszer itt nincs szükség rá! Egyszeriben nincs szüksége rá az ezredparancsnoknak, nincs szüksége rá a zászlóaljnak, melynek mostantól fogva más a parancsnoka. Hát jó! – próbálta vigasztalni önmagát. Sebaj! Majd valahogy kihúzzuk a harc végéig, aztán majd meglátjuk. Majd meglátjuk, mire mennek nélküle. Tudta, ez a parancsnokcsere aligha lendít a támadáson, sőt csaknem bizonyos volt az ellenkezőjében. Megemlegeti még az ezredparancsnok is, Markin is ezt a magaslatot! De úgy kell! Hanem a zászlóalj...! Bárhogy győzködte is önmagát Volosin, sehogy se volt képes megbékélni avval, ami a következő percekben a zászlóaljára várt. Hogy is nézhette volna közönyösen, hogy a zászlóalj most olyanok kezében van, akik számára az alegység nem több, mint néhány tucatnyi ember, akikből annyi megfordult már a zászlóaljnál, és ki tudja, mennyi fog még megfordulni?

Ahogy ott ült a töredezett szalmán, a fedezék föld alatti csendjében, képtelen volt, de nem is igyekezett legyűrni az ezredparancsnok iránt egyre fokozódó haragját. De meg volt fosztva minden lehetőségtől, tökéletesen félreállították. Az ezredparancsnok még csak századparancs-

noknak se tette meg, egyszerűen kitette a szűrét a zászlóaljtól. Volosin, akinek szolgálati évei alatt idegeibe rögződött a parancsnoki felelősség nyugtalanító érzése, s akit most egyszeriben megfosztottak minden felelősségtől, sőt megszokott tevékenységi körétől is, kis híján elveszítette a fejét. De hát mit tehetett? Még csak panaszt se emelhetett, mert a hadsereg szabályzata megtilt minden panaszt, amely az elöljáró szigorát vitatja. Csak várhatott, amíg a zászlóalj beveszi a magaslatot, vagy utolsó szálig elesik a domb oldalában.

Valahol tudata legmélyén halk, de makacs vágy támadt benne: bár ne sikerülne Markinnak se, bár neki se sikerülne a támadás! Csakugyan, ha őneki nem sikerült, hogy is sikerülne alárendeltjének, aki minden parancsnoki tulajdonság tekintetében elmarad mögötte? A törzsfőnök legfeljebb több igyekezetet tanúsíthat a parancs végrehajtásában, hisz a zászlóaljnál jóformán új ember, egy hónapja érkezett a front tartalékából. Volosin érezte, hogy Markin a maga végül is érthető buzgalmában – és a feladat érdekében – nemigen fog aggályoskodni az emberek miatt, és pár óra leforgása alatt az utolsó szál emberig elveszejtheti a zászlóaljat. Mit fog akkor mondani Gunyko?

Volosin katonaévei alatt sohase került közvetlen elöljáróival olyan viszonyba, amilyenbe ezzel az őrnaggyal keveredett, amikor azt kinevezték ezredparancsnoknak. Most már nehéz lett volna felidézni, mivel is kezdődött a dolog. Bizonyára holmi bosszantó apróságokkal, vagy

talán még annyi se volt, egyszerűen csak túlságosan különbözők ahhoz, hogy hosszabb ideig megférjenek egymással. Volosin, aki az előző ezredparancsnok alatt hozzászokott bizonyos önállósághoz, képtelen volt megbékélni az őrnagy akadékoskodó gyámkodásával, sok mindenben továbbra is a maga szája íze szerint járt el, és ekkor kiderült, hogy az új ezredparancsnok egyszerűen nem tűr el semmi ilyesmit. Más az ő helyében talán szemet hunyt volna legjobb zászlóaljparancsnokának bizonyos önállósága felett, de Gunyko nem. Ellenkezőleg: elöljárói hatalma minden erélyét rázúdította a harmadik zászlóalj parancsnokára. Az, ami ma történt, tulajdonképpen épp eléggé megérlelődött kapcsolatuk egy hónapja alatt.

Igen, Volosinnak nem volt könnyű megbékélnie a történtekkel, annál kevésbé, mert nem érezte vétkesnek magát, ellenkezőleg: mindenért az ezredparancsnokot hibáztatta. Ugyanakkor tisztában volt helyzete egész fonákságával, azzal, hogy a hadseregben mindig a főnöknek van igaza... Különben vigye az ördög a főnököt – gondolta hirtelen Volosin. Hát Gunyko kedvéért harcolt eddig? Vagy a zsoldjában állt? Ő is a hazát szolgálta, akárcsak az ezredparancsnok, és erejéhez mérten a győzelem közös ügyéért fáradozott. Ebben az értelemben pedig egyenrangúak. Az ezredparancsnok igazságtalansága nem több, mint ennek a senki Gunyko őrnagynak az igazságtalansága. De mit számít az őrnagy, hisz rajta kívül ott van a hatalmas hadsereg, a haza, Volosin saját kötelessége a haza

iránt, a zászlóalj iránt, melyet ő nevelt fel, ő kovácsolt össze, s amelynek ő maga a felemelkedését és tegnapi kitüntetését köszönheti.

A szovhoz irányában erős dübörgés támadt, a tüzérség össztüzet lőtt. Volosin háta mögött súlyosan megremegett a föld, a fedezék sarkában peregni kezdett fentről a homok. Az órájára pillantott; pontosan tíz volt, úgy látszik, az első és a második zászlóalj megkezdte a tüzérségi előkészítést, hamarosan meg kell indulnia az ő századainak is. Vajon most mi vár rájuk a domb lejtőin?

A tüzérségi tűz közben már összefüggő, távoli dübörgéssé folyt össze, melyben élesen ropogtak a repeszgránátok. A német üteg, mely reggel oly kegyetlenül csúfot űzött a zászlóaljából, alighanem röppályamanővert hajtott végre, és áthelyezte tüzét az ezred túlsó szárnyára. Ott most forró lehet a helyzet, de talán éppen ez fogja megmenteni a zászlóaljat – gondolta Volosin. Ha haladéktalanul felhasználnák ezt a tűzáthelyezést, rohamra indítanák az embereket, és egyetlen szökelléssel megrohannák a magaslatot... De miért húzza az időt Markin?

Markin azonban nem húzta az időt, Volosin egyszerűen nem hallotta a rakétapisztoly dörrenését, csak néhány vezényszó jutott el hozzá tompán a nyolcadik század láncából, igaz, ez elég volt ahhoz, hogy megértse: a zászlóalj megindult. De ezúttal tüzérségi előkészítés, sőt akár csak rövid tűzcsapás nélkül. A zászlóaljparancsnokhoz tartozó csoport a századokkal együtt hagyta el a lövészárkot, Ivanov a telefonossal

együtt sietve összeszedte a holmiját, és maga is futásnak eredt a többiek után. A fedezékben és a környéken csend támadt, és Volosin még a lélegzetét is visszafojtotta. Nem volt szüksége rá, hogy lássa, miként közelítik meg a századok a minden apró részleteiben ismerős magaslatot, csukott szemmel is el tudta képzelni, mi történik a lejtőn. Feszülten hallgatta a messzi harsogó dübörgést, várta a zászlóaljra zúduló első lövéseket. Főképp a repeszgránátoktól félt, ám azok a második zászlóalj fölött dörögtek, s ezzel bizonyos esélyt adtak az ő századainak.

A németek vagy öt percig hallgattak, talán nem vették észre, hogy a zászlóalj megindult, vagy talán szándékosan engedték közelebb, hogy aztán közvetlen közelből tőrtűz-csapást mérhessenek rá, és ezek a percek most is, mint mindig, a leggyötrelmesebb feszültséggel telítődtek. A kínzó várakozás közben Volosin figyelme kissé elterelődött nyomasztó személyes gondjairól, minden idegszálával, egész lényével a századokat követte. Tudta: már nem sokáig kell várni, a nyolcadik század már bizonyára átkelt a mocsáron, kiért a mezsgyére, tehát pillanatokon belül feldörögnek a fegyverek. Megkezdődik a harc legfontosabb, legnehezebb része.

Akármennyire várta is a túloldalról érkező első lövéseket, mégis váratlanul dördültek el, és Volosin egyenesen összerezzent, amikor a távoli, összefüggő dübörgésben felcsattant az első éles, kettős dörej. Az aknák valahol a közelben robbantak, a fedezék földpadlója megingott, a

mellvédről jókora fagyott rög hullott le, és zúzódott szét az árok fenekén.

Abban a pillanatban öblösen felugattak a géppuskák.

Volosin a töredezett szalmán mozdulatlanná dermedve megpróbálta a hangok alapján nyomon követni a harc menetét. De a géppuskák a magaslat egész szélességében kattogtak, néhány újabb robbanás remegtette meg a földet, valószínűleg a mocsárban. A tűz fokozódott, a lövészek egyre nehezebb helyzetbe kerültek, most közbe kellett szólnia a tüzérségnek: minél gyorsabban be kellett volna metszeni és lefogni az ellenséges üteget, mely az imént fölfedte magát. De mivel fogják le? Azzal az alig tucatnyi lövedékkel, amit Ivanovnak sikerült összekaparnia?

A német aknavetők eközben gyorstűzre tértek át, nehéz aknáik idegtépő, elnyújtott sivítással zúdultak alá a magaslat mögül. A lövedékek a zászlóalj megindulási állásaitól távolabb robbantak, bizonyára a mocsáron túl, ezek szerint a századok már keresztülfutottak a bozóton. De a domboldalon még nehezebb lesz. Minden ott dől el.

Volosin mozdulatlanná dermedve hallgatta a fedezékben a harc tombolását, és arra gondolt, hogy hamarosan fordulatnak kell bekövetkeznie vagy egyik, vagy másik fél javára. Így nem mehet sokáig. A DSK-k alighogy tüzet nyitottak, nyomban elhallgattak, és ez volt az első baljós jel; Ivanov ütege, úgy rémlik, még egyetlenegyet se lőtt. És ekkor a robbanások közötti rövid szünetben Volosin ordítást hallott. Nyomban

tudta, mi ez: így csak parancsnok kiálthat, amikor a hangján kívül nincs más eszköze, amivel hatni tudna alárendeltjeire. És világosan megértette, hogy baj történt. Volosin képtelen volt tovább kívülállóként viselkedni, felpattant, és kiugrott a fedezékből.

A zászlóalj balszárnyán, ahol a hetedik század támadott, szemmel láthatóan felbomlott a harcrend, a katonák egy része csoportba verődve futott lefelé a lejtőn, vissza, a mocsár felé. Néhányan már elérték a bozótot, és sietve eltűntek benne, rohantak vissza menedéket nyújtó gödreik felé, menekülésük útján hol itt, hol ott robbant a mocsár talaja, fekete szökőkutat lövellve a magasba. A nyolcadik század, melynek sikerült átkelnie a mocsáron, úgy látszik, már befeküdt az ismerős mezsgye tövébe, a kilencedik, jobbra a ritkás bozótban haladva, még mintha támadni próbált volna. Volosin nem tudta, hol tartózkodik Markin, de amint megértette, hogy a zászlóalj bajban van, a bozót mentén futni kezdett a visszahúzódó hetedik század felé.

Abban a percben eszébe se jutott, hogy már nincs joga beleavatkozni a harc menetébe, hogy mindahhoz, ami történik, nincs köze, csak annyit érzett, az nyilallt belé, hogy a harcrend felbomlása megsemmisítéssel fenyegeti a zászlóaljat. Így aztán csak futott, enyhén meggörnyedve, a bozótban, az öblös robbanások között, lába lépten-nyomon megcsusszant az aknák szaggatta jégen. Egyszer egy közeli robbanás leverte lábáról, és estében fájdalmasan megütötte térdét a jégen. Ahogy felugrott, kis híján

összeütközött egy katonával, aki fején félrecsúszott, új sisakban egyenest szemközt rohant vele, és Volosinnak összerándult a gyomra már pusztán a másik zilált külsejétől: álla elejtve, szája kerekre tátva, napbarnított arca halottszürke a természetellenes sápadtságtól. Először azt hitte, hogy a katona megsebesült, de amikor meglátta, milyen fürgén ugrik félre a bokrok közé a felsivító aknák elől, megértette, hogy a félelem forgatta ki magából a fiút. Ekkor megállt, és halkan, de erélyesen rákiáltott:

– Hé, állj meg! Állj!

A közelben robbanás dörrent, és latyakos mocsárlével fröcskölte össze őket, Volosin elesett, a bokor mögött elvágódott a katona is. De a levegőbe repült apró jégkása még vissza se zuhanhatott a földre, amikor a fiú már felpattant, és irigylésreméltó fürgeséggel újra futásnak eredt. A százados előkapta a pisztolyát.

– Állj! Vissza!

Egymás után kétszer ellőtt a katona feje fölött, amaz lezökkent a földre, és tekintetében kimondhatatlan panaszos fájdalommal hátranézett.

– Vissza! – kiáltotta Volosin, pisztolyával a magaslat felé hadonászva. – Vissza! – Azzal újra ellőtt a katona feje fölött.

Időbe tellett, mire az végre legyűrte a testét rázó remegést, lábszártekercses, vékony lábán ingadozva odafutott a századoshoz, és elzuhant előtte a jégen.

– Mi a neved?! – ordított rá Volosin. – A neved?

– Gajnatulin.

– Gajnatulin, előre! – intett a fejével Volosin.

– Előre, futás!

A katona egész testében remegve felállt, és lassan futni kezdtek a megtépázott bozótban, a sárral telefröcskölt, robbanásoktól feltúrt jégen. A géppuskák szakadatlanul köpködték a lövedéket a mocsár felé, egy-egy közeli sorozat a jégnek csapódva jégkartácsot vágott az arcukba, aztán átható sivítással pattant az ég felé. A magasban ezernyi hangon sivítottak, üvöltöttek a lövedékek, érthetetlen ordítások harsantak, melyeket minduntalan elnyomtak a földreszkettető aknarobbanások. Volosin el-elvágódva, újra talpra ugorva már a bozót széléig futott, amikor újabb három katonával találta szembe magát, akik a robbanások közepette visszafelé rohantak. Volosin ezeket is visszafordította. A jégben és mocsári latyakban tátongó egyik robbanás vájta lyuk mellett, a bokrok szélén sebesült harcos vergődött, próbált talpra állni, a repesz felszakította hasát, sötétbarna vér ömlött belőle végig a köpenyén. A katona tenyerét hasára szorítva hol térdre ugrott, hol visszatántorodott, erőlködve mondani próbált valamit az odarohanóknak.

– Ketten vegyék fel! Gyorsan! Adják le a kötözőhelyre, aztán vissza!

A katonák, arcukon leplezetlen félelemmel odaléptek a sebesülthöz, a százados a másik kettővel kifutott a bozótból.

Itt egy nyílt mező kezdődött, melyet a mocsár fagyott füve tarkított, arrább lankásan emelke-

dett a domboldal, a tüzesen villódzó sorozatok sűrűn cikáztak a magaslatról, keresztül-kasul döfködve a levegőt. Itt már nem lehetett félreugrálni előlük, Volosin futott vagy tíz lépést, aztán hasra vágódott, kúszni kezdett a keményre fagyott fűben, megállt és körülnézett, hátha meglátja a hetedik század valamelyik parancsnokát. De itt alig volt pár ember, úgy látszik, a század nagyobbrészt már eltűnt a bozótban, néhányan, alighanem halottak, természetellenes pózban feküdtek a rögökkel teleszórt, letiport tarlón. Kivárt egy aknasorozatot, amitől úgy érezte, mindjárt a pokol legmélyéig szakad be a föld, aztán újra felkapta a fejét, és ekkor észrevett egy katonát, aki a közeli sorozatok előtt hol mozdulatlanná dermedve, földhöz lapulva, hol szaporán szedve kezét-lábát, kúszott egyenesen feléje.

– Zászlóaljparancsnok elvtárs!

Volosin jobban szemügyre vette a felé kúszó katonát: arca hamuszürke, sapkájára apró földcsomók ragadtak. De a szeme keményen és gondterhelten nézett a századosra, aki nyomban felismerte benne Gyenyiscsiket, a hetedik század géppuskását.

– Parancsnok elvtárs, baj van...

– Mi történt, Gyenyiscsik? Hol a géppuska?

– Azt bizony szétlőtték.

– Nem sebesültél meg?

– Én nem. Hanem a váltóm... Meg a századparancsnok, az is elesett – mondta nehezen zihálva Gyenyiscsik, és elhallgatott.

Volosin torka elszorult, időbe tellett, míg leküzdötte a görcsöt.

– Sok... sok a halott? – kérdezte aztán.

– Épp elég. Ott fekszenek... Nem csoda: a géppuskák csak úgy kaszálnak.

A százados most már gyorsan erőt vett magán.

– Gyenyiscsik! Kússzék oda a bozóthoz, és mindenki vissza! Mindenkit vissza a láncba!

– Jó, jó, parancsnok elvtárs. Értem – bólintott készséggel a katona.

– Gajnatulin! – nézett hátra Volosin.

A mögötte hasaló harcos értetlenül pislogott rá.

– Gajnatulin, utánam, előre!

De még húszlépésnyit se kúsztak, amikor a bozótból újabb kiáltás harsant, a hang ismerősnek tetszett, és a százados hátrafordult.

Gyenyiscsik még nem kúszhatott el ilyen messzire, oda, ahonnét az alacsony növésű, sűrű bozótból kúszva vagy görnyedt futásban egymás után bukkantak elő a hetedik század szökevényei. Valaki kifelé kergette őket fedezékükből, a katonák hátratekingetve léptek elő, aztán amint a nyílt terepre értek, nyomban hasra vágódtak, és kelletlenül kúszni kezdtek előre. Aztán a százados hamarosan meglátta azt is, akinek hangjára összerezzent az imént: Veretyenynyikova volt.

Volosin nagyot káromkodott magában: még csak ez hiányzott! Ő meg azt hitte, a lány még hajnalban hátrament a vonalak mögé. Ezek szerint Szamohin valami érthetetlen reménység-

gel ott rejtegette a századnál. Amíg élt. Most aztán itt van, tessék! Különben a hadnaggyal már nincs mit tenni, hanem mi lesz ezzel a lánnyal?

Veretyennyikova eközben maga is észrevette a századost, dühösen rákiáltott a katonákra, aztán szinte meg se görnyedve, fáradtan futni kezdett a bozót szélén Volosin felé.

A század most mintha megkapaszkodott volna. A szökevények egyenként visszaszállingóztak, és egyenetlen, görbe láncban lefeküdtek a domboldalban. Most már arra kellett gondolni, hogyan lehet előbbre jutni: a hetedik századnak nem szabad lemaradnia a jobb oldali szomszédtól. Volosin körülhordozta tekintetét a széles, domború lejtőn, mely fölött pásztázva cikáztak a nappali fényben sápadtan villódzó lövedékek, és egy közeli gránáttölcsérben észrevette egy felborult géppuska pajzsát. Alighanem ez lehetett Gyenyiscsik géppuskája – gondolta. – Különben talán mégse az övé volt. A lövedék telibe találta, aligha menekült meg mellette bárki is. A gránáttölcsér volt egyébként az egyetlen fedezék a közelben, és meg kellett kísérelni, hogyan lehetne kihasználni. De először bevárta Verát. A lány odafutott hozzá, és nehézkesen végigzuhant a földön.

– Százados elvtárs? Százados elvtárs!

Arcát köpenye felhajtott ujjába fúrva zokogott egy percet, válla meg-megrándult, sapkája tarkójára csúszott. Volosin komoran hallgatott, teljesen átérezte a lány fájdalmát, de mit segíthetett? A vigasz ebben a helyzetben képmutatás

lett volna. Ráadásul nem tudott megszabadulni dühétől amiatt, hogy ez az önfejű fruska végül is nem hajtotta végre a parancsát, önkényesen itt maradt a zászlóaljnál, és ezzel csak tovább bonyolította amúgy is épp elég nehéz helyzetét.

– Na, elég! – szólalt meg szigorúan a százados. – Elég. Könnyekkel nem lehet segíteni senkin. Hol van?

– Megmondtam előre... Tudtam előre – emelte fel csúnya, könnyáztatta arcát Vera. – Folyton ugrált volna, előre, előre. Én meg nem győztem visszarángatni, visszatartani... Most aztán... sikerült neki!

– Hol fekszik?

– Ott, a drótakadály mellett. Kiugrott a többiek elé, és akkor...

– Értem. Világos! Maga most siessen a balszárnyra. Hajtsák ki a bozótból a beijedősöket, előre, mind! Odaküldtem Gyenyiscsiket, segítsen neki.

– Én már megállítottam őket – mondta Vera hirtelen megnyugodva, és piszkos ujjával megtörölte az arcát. – Kizavartam őket a mocsárból. Mert otthagyták őt, elfutottak...

– Mindenkit a lejtőre, a láncba! És várd az „előre" jelet!

Vera gyorsan hátrakúszott a század balszárnya felé, Volosin pedig újra odafordult Gajnatulinhoz.

– Gajnatulin, utánam, előre!

18.

Mintha egész örökkévalóságig tartott volna, amíg a lejtőn kúszva elérték a gránáttölcsért. Pillanatonként mozdulatlanná dermedtek a fejük felett elsüvítő lövedékzuhatagtól, mellüket az aknaszilánkoktól agyonhasogatott földhöz szorítva várták ki a dübörgő robbanássorozatokat, lélegzetük elakadt a szélben kavargó porfelhőktől. Egyszer oly hirtelen vágódott Volosin arcába egy darab föld, hogy jó egy percig dörzsölte a homokot könnyező szeméből, amíg végre újra látott valamit. Hátra se tekintett siettében, de érezte, hogy Gajnatulin ott kúszik mögötte, s ő időről időre hátrakiáltott neki: – Gajnatulin, előre! Ne félj, Gajnatulin! Előre!

Végre odaért a tölcsérhez, áthemperedett a robbanástól egymásra hányt rögökön, és bejutott a menedéket nyújtó mélyedésbe. Itt már fellélegezhetett. Keze könyékig belesüppedt a robbanástól finomra morzsolt, repeszekkel sűrűn megspékelt földbe, mely alatt vállig betemetve ott hevert a vérben úszó, szétzúzott tarkójú géppuskás-katona. A föld a tölcsér alján iszamosra ázott a vérétől, a robbanás szétszaggatta a harcos lábát, de fél keze még mindig görcsösen szorongatta az összegörbült pajzsú, oldalára dőlt géppuskát. Volosin erőlködve letépte a katona kezét a fegyverről, és megnyomta az elsütőbillentyűt. Meglepetésére a géppuska

megremegett, a rövid sorozat felcsapta elöl a földet, a porral beszórt hosszú heveder vége pedig fürgén megmozdult a gödörben.

– Gajnatulin, ide!

Volosin úgy megörült ennek a géppuskának, mint valami kincsnek, gondosan lefújta az irányzókeretről a homokot, kiszabadította a földdarabok alól az egész hevedert, benne vagy félszáz sárga, nagy kaliberű tölténnyel. Aztán megmarkolta a géppuska fogantyúját, és óvatosan kidugta fejét a gödörből: meg kellett állapítani a távolságot, és beállítani az irányzékot.

De bosszúságára nyomban megállapította, hogy innen nem látni a lövészárkot: a lejtő domborulata eltakarja a szeme elől, persze őt is a németek elől, máskülönben aligha sikerült volna idekúsznia. Ez nagyon elkeserítette, annál is inkább, mert kezdett reménykedni a szerencséjében. Ezek szerint ki kell mászni ebből a gödörből, márpedig ilyen tűzben ez csaknem eszeveszett vállalkozás volna. Gajnatulin, aki eközben, úgy látszik, legyűrte félelmét, legalábbis mintha már nyugodtabb lenne, kiásott a tölcsér aljából még két rakasz töltényt. Lőszerük volt tehát, most haladéktalanul tüzet kellett nyitni.

Volosin végigfuttatta tekintetét a lejtőn jobb kéz felé: ott észrevehetően sűrűbben robbantak a lövedékek, és a magaslatról lezúduló géppuskatűz fele is arra irányult, oda, ahol a távolban a „kis" magaslat tövében a kilencedik század harcosai mozgolódtak. Innen nehéz volt megállapítani: rohamra készülnek-e, vagy egy sikertelen támadás után épp vissza akarnak húzódni a

mocsáron túlra. Igaz, a dombocska még a DSK számára is messze volt kissé, Volosin egy határozott mozdulattal mégis abba az irányba fordította a fegyvert.

– Gajnatulin, készítsd a következő rakaszt!

Nyolcszáz méterre állította az irányzékot, gondosan megcélozta a lövészárok legtetejét, és finoman meghúzta az elsütőbillentyűt. A géppuska táncolni kezdett a kezében (jókora erő kellett hozzá, hogy rajta tudja tartani a célon!), és a tucatnyi, nagy kaliberű, tizenkét milliméteres lövedékből álló sorozat sivítva röppent a mocsáron túlra. Kissé alácélzott, ezért állított valamicskét az irányzékon, és újra gondosan célba vette a lövészárkot.

Ezúttal egymás után három sorozatot eresztett ki, a magaslat csúcsa füstölögni kezdett a robbanógolyóktól, és Volosin örömmel gondolt rá, hogy nemhiába foglalkozott annyit a háború előtt géppuskalövészettel. Igaz, akkor maximmal lőtt, az egyszerűbb volt. Viszont a maxim tűzerejét össze se lehet hasonlítani a DSK-éval. Csak legyen elég töltény!

Az irányzékot igazgatva, robbanógolyókkal veretni kezdte a ferde szögben húzódó lejtőt, a német lövészárok szárnyát, közben ő maga viszonylag védve maradt. A sorozatok közötti szünetekben örömmel állapította meg, hogy a domb tövében megmozdultak a szürke alakok, és arra gondolt: hátha csakugyan segített nekik. Ha nem szalasztják el az alkalmat, és haladéktalanul kihasználják ezt a tüzet, talán sikerül közelharcot kezdeményezniük. Egyedül a közel-

harc kecsegtetett avval, hogy fölénybe kerülhetnek.

De a kilencedik század egyre tétovázott. A mocsárban és a domboldalban robbanó aknák füstfelhői időnként teljesen eltakarták Volosin elől a magaslatot, úgyhogy nem látta, mi folyik ott. De amint újra odalátott, nyomban újra lenyomta az elsütőbillentyűt, és szinte fizikailag érezte, hogyan szórja szét a sorozat a német lövészárok homokmellvédjét. Legfőbb ideje volt, hogy Kizevics végre rohamozzon.

A hatodik vagy hetedik sorozat után, amikor már jól belőtte a célt, háta mögött egyszerre zajt hallott, és valaki beugrott a gödörbe. Volosin eleresztette a géppuskát: lábánál ott guggolt füstösen, porosan, felhasadt szélű bekecsben, homokot köpködve Markin hadnagy.

– Hová lő?! – ordított rá rekedten az új zászlóaljparancsnok. – Hová a francba pufogtat?

– Segítek Kizevicsnek. Nézze, elakadt a magaslat tövében.

– Mit érdekel Kizevics! – ordított, a dübörgést túlharsogva, ingerülten Markin. – Nekem ez a magaslat kell! Ezt kell elfoglalnom, ez a parancs!

– Ha nem foglaljuk el amazt, nem vesszük be ezt se! – kiáltotta Volosin, és maga is dühbe gurult.

A tölcsér mindkét oldalán néhány iszonyú erejű robbanás dörrent, repeszek sivítottak a levegőben. Az egyik, mint a véső, csengőn belehasított a géppuska pajzsának szélébe, ferde,

tépett sebet hagyva a fémen. A magasból súlyos rögök kopogtak alá, aztán sűrű homokeső potyogott a nyakukba; lerázták magukról a földet, aztán felkapták a fejüket: két alak ugrott be a gödörbe. Ivanov volt meg a telefonos. Az ütegparancsnok is nagyokat köpködött, aztán keze fejével megdörzsölte porral teleszórt szemét.

– Lőnek a rohadtak! Még szerencse, hogy tölcséreket is fúrnak. Különben kampec.

– Nem ücsöröghetünk a tölcsérekben! – támadt rá Markin. – Ideje megindulni. Van összeköttetés a tüzelőállással?

– Van. Egyelőre. Ellenőrizd csak, Szikunov!

– Ide hallgass! – fordult hozzá Volosin. – Lökjél már oda egypárat arra a magaslatra! Nézd csak, Kizevics ott fekszik az ároknál. Csak egy pici kéne neki. Legalább a lélektani hatás kedvéért.

– Hát legföljebb egypárat – mondta Ivanov, és kabátja szárnya mögül elővette gyűrött noteszét. – Hé, Szikunov, add le az adatokat!

– Még mit nem! – hördült fel Markin. – Mit képzel? Kizevics csak figyelemelterelésből támad. A lényeg ez a magaslat.

– De hisz azok odavesznek mind! – kiáltott Volosin. – Nézzen oda, hová felkapaszkodtak! Visszavonulni se tudnak.

– Majd visszavonulnak – mondta nyugodtan Markin. – Ha élni akarnak, visszatalálnak. Nem olyan nagy dolog.

– De most könnyebb előre menniük, mint hátra!

– Ide az egész tüzet, az árokra! – követelte

keményen Markin. – Az üteg is, a DSK is. Tíz perc múlva rohamra indítom a hetedik meg a nyolcadik századot.

– Hát a kilencedik? – kérdezte Volosin, és belenézett törzsfőnöke szemébe, de ebben a szempárban annyi könyörtelen szilárdság volt, hogy Volosin egyszerűen nem ismert rá. Persze Markinnak jogában állt úgy rendelkezni a támogató tüzérséggel, ahogy szerinte a fő feladat megkívánja, viszont Kizevics a diadal vagy a pusztulás küszöbén állt. A kilencedik század sorsa lényegében most, ezekben a rövid pillanatokban dőlt el, hát lehetett volna nem segíteni?

– Csak két lövedéket legalább! – könyörgött Volosin, és alig tudta lenyelni felforranó dühét. – Két lövedéket!

– Nem! – vágta el a szót Markin. – Nyisson tüzet a hetedik századnak!

Ivanov elváltozott hangon odakiáltotta a telefonosnak az irányt, és látcsővel a kezében elfordult, Volosin pedig térden állva megragadta a géppuskát. Remegő kézzel újra ráirányította a „kis" magaslat csúcsára. Talán ellenőrizni kellett volna az irányzékot, de Volosin a dühtől fuldokolva megnyomta az elsütőbillentyűt, csak aztán célzott, és lőtt, lőtt, amíg a heveder üres vége ki nem csusszant az adagolóból.

Aztán a teljesített kötelesség megnyugtató tudatával kinézett a géppuska kereke mögül: a mocsáron túl a szél az utolsó porfelhőket sodorta lefelé a domboldalról, és Volosin úgy látta, mégse tüzelt hiába. A távoli lejtőn mozgolódó szürke, esetlen alakok vagy száz méterre lehettek

a német lövészároktól. De nem siettek. Volosin magában szitkozódva figyelte tétovázásukat, és dühöngve gondolt a parancsnokukra, Kizevicsre, aki különben sose tűnt ki fürgeségével, mindig késlekedett, húzta az időt. De hirtelen a magaslat legtetején észrevett néhány felbukkanó alakot, akik nyomban el is tűntek, bizonyára beugrottak a lövészárokba. A messzeségből gyenge gránátpukkanások hallatszottak, aztán újabb alakok suhantak végig a füstlepte magaslat taraján, és Volosin örömében felkiáltott: betörtek! A kilencedik század sorsa most már a lövészárokban fog eldőlni.

– Kizevics betört az árokba! – kiáltotta Markinnak, és felkapott a földről egy újabb rakaszt.

Markin úgy ült a gránáttölcsér rézsűjén, mintha meg se hallotta volna, szemét dühösen a telefonosra szegezte, aki izgatott hangon szólongatta a Nyírfát, és Volosin megértette, hogy az összeköttetés a tüzelőállással megszakadt. Amikor a telefonos végleg meggyőződött arról, hogy hiába próbálkozik, odadobta a hallgatót a készülékre, és felkelt, hogy kiugorjék a tölcsérből, vonalellenőrzésre. De még egyetlen lépést se tehetett, amikor feljajdult, a melléhez kapott, és odarogyott Ivanov lábához.

– Szikunov, mi lelt? Hol talált el, Szikunov? – ugrott oda riadtan Ivanov, mindkét kezével megragadta a híradóst, és megpróbálta kinyitni köpenye nehezen engedő kapcsait. De a telefonos arca rohamosan egyre sápadtabb lett, szemhéja furcsán rángatózott, és elhaló hangon annyit hörgött csak:

– Végem... Megöltek...

Úgy látszik, csakugyan megölték, félig lehunyt szeme fennakadt valami távoli ponton, keze mellére hullott, és Ivanov lebocsátotta a testet a gödör mélyére.

– Ó, hogy az ördög...!

Markin térdre ugrott mellette.

– Nekem tűz kell! Tűz kell, százados! Küldje ki ezt – bökött Gajnatulinra. – Hé, hallod? Vonalellenőrzés, futás, szakadást megszüntetni!

Gajnatulin pislantott egyet, és Volosinra emelte tekintetét.

– Aligha tudja megcsinálni – mondta Volosin. – Új fiú.

– Új vagy régi, köpök rá! Nekem összeköttetés kell! Elakad a támadás.

Összeköttetés persze kell, gondolta Volosin, de minek ez a gorombáskodás? Nem szívesen vált volna meg Gajnatulintól, már hozzászokott a harc utóbbi óráiban. Sajnos, rajta kívül egyszerűen nem volt kit kiküldeni vonalellenőrzésre.

– Eredj! – mondta Volosin. – Fogd a zsinórt, és kússzál. Összekötöd a szakadást, aztán vissza. Érted?

A katona nagyjából megérthette, mert bólintott, és négykézláb kimászott a gránáttölcsérből. Volosin szeme előtt egy pillanatra megvillant Gajnatulin bakancsának szegekkel kivert, letaposatlan talpa, aztán a katona eltűnt a mezőn.

Vártak. A halott telefonos teste már elernyedt, vértelen arcára idegen, érthetetlen grimasz kövült. Ivanov és Markin arrébb húzta a testet a

tölcsér fenekéről a szélére, ahol kevésbé volt útjában az előknek, s ahol már ott feküdt a szétroncsolt géppuskás. Markin kényelmesebben kinyújtotta lábát, és követelőn Ivanovra szegezte a tekintetét, aki idegesen szorongatta kezében a süket kagylót. A századost ezúttal szemmel láthatóan elhagyta szokásos önfegyelme, és volt is rá oka. Igaz, azelőtt is sokszor előfordult, hogy az összeköttetés rosszkor szakadt meg a tüzelőállással, de ennél rosszabb pillanatot egyszerűen el se lehetett képzelni.

Volosin óvatosan kikukkantott a gödörből: az aknák most a „kis" magaslatra zúdultak, a németek nyilván ki akarták onnét verni Kizevics századát. Emitt, a lejtőn, ahol a hetedik és nyolcadik század maradványai lapítottak szanaszét a gránáttölcsérekben, csak pásztázó géppuskasorozatok csapkodtak. Volosin kiszedte az üres rakaszt, de az új, amit be akart tenni helyette, erősen megvetemedett a robbanástól. Hogy ne kelljen sokat bajlódni vele, kihúzta belőle az egész hevedert, és eligazgatta a töltényeket. Már hozzászokott ehhez a fegyverhez, és most némi öniróniával arra gondolt, hogyha zászlóaljparancsnoknak nem is vált be, egész jó géppuskás lehet belőle. Mindenesetre megtalálta a helyét ebben a harcban, és már kész volt megbékélni a kiszámíthatatlan sorssal. Mit várhatott még?

– Halló, Nyírfa, halló! – kiáltott fel hirtelen felragyogva Ivanov. – Én vagyok az! Szikunov meghalt, meghalt Szikunov. Adom a tűzparancsot, rögtön mondom a tűzparancsot...

Volosin megkönnyebbülten felsóhajtott, és elégedetten gondolt Gajnatulinra: derék fiú, nem okozott csalódást. Átvészeli az első félelmet, megszokik egy kicsit, és jó harcos lesz belőle, persze ha a német golyók elkerülik ebben a harcban. Volosinnak most nagy szüksége volt rá. Egyedül nem boldogul a géppuskával.

– Az ám, csakhogy innen francokat se látni – kukkantott ki a tölcsérből Ivanov. – Előre kell mászni.

– Másszék előre! – mondta komoran Markin, és előhúzta zsebéből zsákmányolt fémfehér rakétapisztolyát.

– Óvatosan! – figyelmeztette Volosin Ivanovot. – Ezek tarlószántást végeznek géppuskával.

Ivanov letekert a megkezdett kábeltekercsből egy hosszú darabot, megragadta a készülék hordszíját, és kimászott a tölcsérből.

A két zászlóaljparancsnok ott maradt a gödörben, várták a roham kezdetét. Feszült viszony alakult ki köztük, beszélni nem volt kedvük, és Volosin azt figyelte, hogyan kígyózik kifelé a tölcsér rézsűjén a vörös huzalszál. Tudta, hogy amíg a zsinór mozog, Ivanovval nincs baj.

– Maga itt marad a géppuskával? – kérdezte Markin, a közelgő rohamra célozva.

– Itt. Tudja, hogy Szamohin elesett?

– Tudom. A hetedik századot egyelőre Vera vezényli.

– Nem talált más parancsnokot?

– Miért? Belevaló lány az...

– Belevaló. Csakhogy állapotos. Gondolt erre?

– Hát aztán? Senki se tartóztatta. Magától maradt itt. Úgyhogy...

– Az istenit magának! – szakadt ki a szitok Volosinból, egy pillanatra megfeledkezve róla, hogy egy órával azelőtt maga küldte Verát, hogy csináljon rendet a hetedik században. Igaz, akkor már nem volt hatalma hozzá, hogy hátraküldje a lányt a vonalak mögé, ez a jog, sok más egyébbel együtt, Markin kezébe került, és az új zászlóaljparancsnok a maga belátása szerint élt vele. Mégis bosszantotta a dolog, főképp mert tudta, hogy Verának semmi keresnivalója a zászlóaljnál. Korábban se volt, de most még kevésbé ebben a balul kezdődött támadásban, melyben bármely pillanatban teljesen értelmetlenül az életét vesztheti ő is.

Volosin leszegett fejjel ült a tölcsér rézsűjén. A vezeték csöndben mozgott a lába előtt, lassan kúszott kifelé a mezőre. Ezek szerint Ivanov még mindig kúszik, úgy látszik, még nem látja a lövészárkot. A zsinór egy széles hurokja hirtelen elakadt a tölcsér szélén, Volosin gyorsan eligazgatta a hurkot, de a vezeték nem mozdult. „Mindjárt bemondja a tűzparancsot" – gondolta Volosin. De eltelt egy perc, aztán még egy, és a parancs csak nem hangzott fel. Hallgatott az üteg is.

– Na, mi van vele? – szólalt meg türelmetlenül Markin, és kinézett a gödörből.

Volosin is kitekintett, de nem látta sehol Ivanovot – úgy látszik, eltűnt a lejtő domborulata mögött. Jobban felágaskodni nem volt értelme, vártak még egy kicsit, de a zsinór nem mozdult

többé, és a tarackos üteg süketen hallgatott mögöttük.

– Mi a franc ez?! – szitkozódott türelmét vesztve Markin, és Volosint nyugtalanság fogta el. Ráadásul se a tölcsérben, se a közelben nem volt senki. Volosin még egy percet várt, aztán nem tudta visszafojtani aggodalmát barátjáért, kimászott a gödörből, és nyomába eredt.

– Hová megy? – kiáltott utána Markin.

– Mindjárt...

Sietve kúszni kezdett a zsinor mentén, mely vörös vonalként húzódott a tarlón, és már messziről észrevette a századost, aki mozdulatlanul, hason feküdt a sorozatoktól feltúrt lejtőn. Elakadó szívvel arra gondolt, hogy a legrosszabb, amitől tartott, bekövetkezett. Innen már látni lehetett a magaslatot és a lövészárok közelebbi végén domborodó mellvédet, fölötte a villán ágaskodó német géppuska csövét. A fegyver füstöt köpködve valahová arrább lövöldözött. Volosin az oldalán odakúszott Ivanovhoz, és könnyedén hátára fordította a szikár testet. A százados gyűrött sapkája félregurult a tavalyi tarlón, szája sarkából keskeny vérpatak csordogált végig az arcán. Ivanov felnyögött, és idegen tekintettel nézett Volosinra.

– Pajtás, hol talált el? – tapogatta végig lázasan Volosin barátja testét.

– Hát megkaptam – nyögte Ivanov, és hirtelen kaparászni kezdte a földet.

– Fáj? Várj csak, bekötözlek. Hol fáj?

– A vonal... Vonalat, gyorsan...

– Várj a vonallal. Előbb vissza a gödörbe

– Nem, le kell... le kell adni a tüzelőállásnak...

– Jól van, majd leadom – ígérte Volosin, azzal átvetette barátja karját a nyakán, hogy majd visszavonszolja a lejtőn a tölcsérhez.

– Az oldalszöget... be kell mondani – hajtogatta makacsul Ivanov. Feje tehetetlenül lehanyatlott. – Add a kagylót.

Volosin remegő kézzel, kapkodva, káromkodva kinyitotta a készülék tokját, elővette a kagylót, és a kapcsolót lenyomva, odadugta Ivanov elgyengült kezébe.

– Nyírfa! – szólalt meg alig hallhatóan az ütegparancsnok.

– Itt Nyírfa! – hangzott fel nyomban frissen a válasz a kagylóban. – Itt Nyírfa, százados elvtárs!

– Nyírfa, megsebesültem. Adom az oldalszöget: hármas rögzítőpont, jobbra nulla-negyven. Szint feljebb, nulla-nulla-három...

Volosin ott feküdt mellette, és jól hallotta a kagylóban a parancs ismétlését, melyet maga Ivanov valószínűleg már nem hallott. Az ütegparancsnok ereje rohamosan fogyott, tudata elhomályosodott. Hallgatott, elnémult a Nyírfa is, Ivanov csaknem kiejtette kezéből a néma kagylót, melyben azonban hirtelen aggódva megszólalt a hang:

– Halló, mehet a tűz? Lehet tüzelni, százados elvtárs?

– Tűz... Gyorstűz – suttogta elhaló sóhajjal Ivanov, és elhallgatott.

Volosin attól félt, hogy a tüzelőálláson nem

hallották meg a parancsot, felkapta a kagylót, és belekiabált:

– Minden löveggel tűz! Nyissanak tüzet! Hallották? Az ütegparancsnok tüzet vezényelt!

Azzal visszadugta a kagylót a tokba, vállára vetette Ivanov karját, és vonszolni kezdte barátját a menedéket nyújtó közeli tölcsér felé.

Már nem volt messze a céltól, amikor teste alatt ruganyosan megrendült a föld, és a magaslaton, a lövészárok mellett, négy tarackgránát robbant. A találat oly közel volt, hogy a repeszek sivítva zúgtak el a fejük felett, és Volosin ijedten arra gondolt, nehogy valamelyik a sebesültbe fúródjék. A gödör szélén lehengerítette a válláról, aztán hónaljánál fogva bevonszolta a gödörbe. Markin már nem volt ott, a rézsűn magányosan álldogált a géppuska, a túloldalon ott feküdt megbékélten a két halott. Volosin odatette melléjük a sebesültet.

Ivanov rosszul volt, pillanatonként elveszítette az eszméletét, és Volosin anélkül hogy kifújta volna magát, nekiállt, hogy bekötözze. Kikapcsolta a pisztolytáskát tartó szíjat, kigombolta a vérmocskos bekecset: a zubbony csupa tapadós vér volt alatta, és Volosin nyomban megértette, hogy a lövedék a mellén találta el a századost. Ez baj volt: a mellsebet nem könnyű bekötözni, különösen ilyen körülmények között, ráadásul csupán egyetlen kötszercsomag volt kéznél. Volosin attól tartott, hogy mindjárt elhangzik a rohamra szólító parancs, ezért sietve, feszesen rácsavarta a kötést a véráztatta gimnasztyorkára, és behajtotta Ivanov mellén a

bekecset. Semmiképp se volt szabad elszalasztania a roham kezdetét, amikor mindig bőven akad dolga a géppuskásnak.

De amíg a sebesülttel bajlódott, alighanem mégis megkezdődött a roham. Elöl, a lövészároknál, még néhány becsapódás robbant, rögök zúdultak a lejtőre, amott elöl már felbukkant valaki a porban és füstben, egy pillanatra eltűnt, aztán újra felbukkant. A lövészárkot már késő lett volna tűz alá venni, Volosin megijedt, hogy elkésett, kigurította a nehéz DSK-t a tölcsérből, és görnyedten vonszolni kezdte fölfelé. Távolabb és mögötte ott rohantak a nyolcadik század harcosai.

Úgy látszik, a németeket meglepte ez a roham, egy percre elvesztették a fejüket, még a „kis" magaslatra zúduló aknatűz is leállt, bár a tüzet mégse merték áthelyezni saját lövészárkuk közelébe, a rohamozókra. A hetedik és a nyolcadik század fürgén kihasználta a németek pillanatnyi tétovázását, a harcosok felrontottak a magaslatra, és csaknem elérték a lövészárkot, de hirtelen feldörögtek a géppuskák, és a rohamozók egymás után hullottak a földre.

Volosin, amint futtában megérezte a körülötte felsivító golyókat, sietve megfordította a géppuskát, hasra vágódott, és behúzódott a sérült pajzs mögé. Levette válláról a lövedékekkel teli nehéz hevedert, és ekkor észrevette Kruglov hadnagyot, aki négykézláb mászva, gyorsan közeledett felé.

– Százados elvtárs!... Százados elvtárs – ki-

változta –, nézze, ott! Ott az a rohadék, a mellvéd mögött!

Már Volosin is fölfedezte a mellvéd fölött ugató géppuskát, melynek kezelője, úgy látszik, szintén észrevette őket. A fegyver csöve, mely addig kissé oldalvást állt, most hirtelen megfordult, és egyenest Volosinra szegeződött. Mielőtt kibiztosíthatta volna a fegyvert, a géppuskasorozat fülsiketítő kattogással végigvágott a fegyver pajzsán, és Volosin összerándult, mintha parázshoz ért volna. De a DSK összegörbült, agyonkaristolt pajzsa megmentette: a sorozat továbbsiklott, végigcsördített a rohamozók között, Volosin megrántotta a závárt, megeresztett egy hosszú sorozatot, és gonosz örömmel érezte, hogy robbanó sorozata mindent lesöpör a mellvéd puha földjével együtt. Amikor erőfeszítéstől zsibbadt ujjával eleresztette az elsütőbillentyűt, már nem volt ott a géppuska, helyén csak valami poros, élettelen tárgy szürkéllett.

– Század! – kiáltotta el magát Kruglov rekedten, és felugrott. – Század, előre!

Volosin elerőtlenedve nagyot fújt a csőfar mögött. Ez a rövid feszültség végképp kimerítette. Aztán oldalra pillantott, és észrevette, hogy néhány harcos felugrott a közelben, és futásnak eredt a Komszomol-titkár után a lövészárok felé: az egyik, mielőtt odaért volna, felbukott, de a másik már fellendült a mellvédre, és nyomban eltűnt az árokban.

Az iszonyú feszültség, mely oly hosszú ideig gyötörte Volosint, most hirtelen elszállt pusztán

attól a megkönnyebbítő gondolattól, hogy a század végre megkapaszkodott. Ekkor felugrott, és ő is futni kezdett a lövészárok felé.

19.

Szerencséjük volt. A hetedik és nyolcadik század érintkezési pontján vagy másfél tucat harcosnak sikerült betörnie a lövészárokba.

Volosin forró verítékben fürödve vonszolta maga után a géppuskát, közben észrevette, hogy távolabb, a lövészárokban, felvillan néhány német sisak, tompa kézigránát-robbanások reszkettetik meg a földet, de mire felugrott a töltényhüvellyel teleszórt, széttaposott mellvédre, az árokban már befejeződött minden. Megkönnyebbülten beugrott a friss, még földszagot árasztó mélyedésbe, és gyorsan körülnézett, hogyan férhetne el a nehézkes géppuskával, melyet nyilván tovább kell cipelnie a keskeny lövészárokban, arrafelé, amerre a katonák futottak. De a szűk helyen ehhez segítségre lett volna szüksége. Ahogy visszapillantott, meglátott a tarlón egy új köpenyes, fiatal katonát, aki épp feléje futott. Volosin megállt, hogy bevárja, de ekkor valahonnét fentről, egy innen láthatatlan tüzelőállásból egyenletes sorozatok kattogtak harsányan, félelmetesen, és alacsonyan szálló, vöröses lövedéknyomok söpörtek végig keresztben a lejtőn, és a katona alig húsz méterre a mellvédtől a földre zuhant. A sorozat

épp térdben kaszálhatta le. A következő pillanatban közvetlenül Volosin feje fölött sivítottak el a lövedékek. Ösztönösen leguggolt, megragadta a géppuska fogantyúját, de innen nem lehetett odalátni a gerincen ásott mellvéd mögé, ahonnét a német nehézgéppuska lőtt. Szó, ami szó: a német alapos munkát végzett, végigpásztázta a lejtőt, bele a nyolcadik század szárnyába, és néhány ember, mielőtt elérte volna az árkot, tehetetlenül elterült a tarlón. A többiek sietve kúszni kezdtek visszafelé egy alig látható kis halom oltalma mögé. A magasban nyomban harsányan felsivítottak a német aknák, a találatok porfelhőket robbantottak keresztbe végig a lejtőn, aztán a magaslat lábánál, a mocsáron.

Volosin lejjebb gurította a géppuskát a rézsűn, hogy a csőfar nekiütődött az árok hátsó falának. Egyszerre megértett mindent. Hiába volt a remény: a pillanatot elszalasztották, a zászlóalj három részre szakadt, a harc bonyolultabbá vált, és most már maga az Úristen se tudta volna biztonsággal megjósolni a kimenetelét. Annyi bizonyos, hogy annak a maroknyi harcosnak, aki betört a lövészárokba, hamarosan melege lesz.

De nem vesztette el a fejét, leguggolt az árok mélyére, és a lövedékek sivítása és robbanása közepette sebtében cigarettát sodort magának. Cseppet se rózsás helyzetében, melybe reggel óta került, most fordulat állt be, ebben a reménytelen pillanatban egyszerre nyugalom szállta meg, szinte biztonságban érezte magát. Minden korábbi gondja kiszállt a fejéből, most valami

egészen más várt rá, és érezte, hogy mindaz, amit eddig átélt, semmiség ahhoz képest, ami előtte áll. És bár semmi illúziót nem táplált a közeli jövőt illetően, mégis nyugodt volt. Itt most a katona jól ismert szerepébe cseppent, és nem függött már se Gunykótól, se Markintól, hanem csupán a németektől és önmagától. Most a saját kezében tartotta katonasorsát.

Alig szippantott egyet, amikor az árokban, kissé följebb, egyszerre érthetetlen kiáltások harsantak, és a mellvéd tetején közeli géppuskasorozat vágott végig. Úgy látszik, a németek megpróbálják kiverni őket innen, és valaki nem tudott ellenállni a nyomásnak. De ilyen tűzben kiugrani az árokból egyenlő a biztos halállal. Volosin elővette tokjából pisztolyát, várt egy negyedpercet, aztán meggörnyedve nekiiramodott a zegzugos lövészárokban. A második vagy harmadik fordulóban belebotlott egy guggoló katonába, aki puskájára tűzött szuronnyal, feszülten lesett előre, ahonnét ordítozás és géppisztolysorozatok kattogása hallatszott. Néhány golyó a mellvédbe fúródott, és homokot, port fröccsentett rájuk.

– Mi van ott? – kérdezte Volosin.

A katona megrántotta a vállát; a puskát ugyan készenlétben tartotta, de nem nagyon igyekezett előre.

– Eredj vissza a géppuskához! – kiáltott rá Volosin.

Nagy nehezen átnyomakodtak egymás mellett a szűk árokban. Volosin undorodva átlépett egy széttárt köpenyes német halotton, és a kö-

vetkező kanyarban kis híján belefutott az árok hosszában csapkodó vad géppuskasorozatba, de még idejében sikerült hátraugrania a sarok mögé. Valahonnét Kruglov futott neki.

– Mi történt, hadnagy?

– Pocsék a helyzet, parancsnok! Visszaszorítottak bennünket...

Kruglov nyomában előugrott egy katona, arcáról vér csorgott a gallérjára.

– Nyugalom! – állta el az útját Volosin. – Nyugalom. Gránátot elő! Kézigránát, tűz!

A katona izgatottan kiáltozott, valami Ljosát emlegetett, és gépiesen törölgette a sérült homlokáról csorgó vért, de nem futott tovább, leakasztott vászon derékszíjáról egy gránátot, és kacskaringósat káromkodva elhajította. Amikor a kanyaron túl port és trotilbűzt lövellve eldörrent a robbanás, a szegletből még ketten ugrottak elő. Az egyiken nem volt köpeny, gyűrött gimnasztyorkája kicsúszott derékszíjából. Volosin mindjárt felismerte: Csernorucsenko volt.

– Csernorucsenko, mi van veled? Hol van Markin?

A telefonos csodálkozva felkapta tekintetét.

– Arra – indult visszafelé, azzal felkapta puskáját, és kétszer egymás után belőtt az árokba.

Kruglov is elsütötte pisztolyát.

– Figyelem! Innen egy tapodtat se! – mondta Volosin. Már kezdett tájékozódni. – Innen nem mozdulunk. Világos?

– Igenis, parancsnok elvtárs – felelte Csernorucsenko, és újratöltötte puskáját.

Már öten gyűltek össze a lövészárok kanya-

rulatában. A németek szemből támadtak, géppisztolysorozatokkal árasztották el a mellvédet és az árok zegzugait, ők tűzzel válaszoltak, és időnként odahajítottak egy-egy gránátot is. A németek is használtak gránátot, kettő szerencsére a mellvéd mögött robbant, egyet Csernorucsenkónak sikerült hosszú nyelénél fogva felkapni és visszahajítani. Az már látszott: ahhoz nincs elég erejük, hogy egyetlen lendülettel kiverjék a németeket ebből az árokból, és most azok fogják szép lassan kifüstölni őket. Ez a rosszabbik eset volt, annál is inkább, mert senki segítségére nem számíthattak.

– Szép kis helyzet! – szólalt meg féltérden állva Kruglov.

Valamennyien lövésre készen tartották fegyverüket. Legelöl, az árok töréspontjában, a vérző arcú katona állt, mögötte Csernorucsenko. Volosin hátrapillantott, hátha akad még valaki, meg is látott egy barna képű katonát, aki a tegnapi feltöltéssel érkezett, mégis oly bámulatos nyugalommal, csaknem szenvtelenül nézett vissza rá, mintha mindaz, ami körülötte történik, rég megszokott dolog lenne a számára.

– Értesz oroszul? – kérdezte Volosin.

– Értek – felelte halkan a katona.

– Eredj vissza az árokba a géppuskáért. Ketten megfogjátok és idehozzátok. Érted?

A katona elfutott az árokban.

– És lövedék? Van hozzá lövedék legalább? – kérdezte bizakodva Kruglov.

– Egy sorozatra való.

Kruglov mondani akart még valamit, de elöl

lövés csattant, a hadnagy fölemelkedett, és elsütötte pisztolyát. Csernorucsenko meg a sérült halántékú katona is lőni kezdett. Aztán vártak egy pillanatot, de senki nem ugrott elő a kanyarból, és Volosin leeresztette a pisztolyát.

– Hányan is vagyunk összesen? Négyen? – kérdezte. – Az előbb mintha többen futottak volna erre.

– A többiek amott vannak – fordult hátra Csernorucsenko. – A fedezékben.

– Miféle fedezékben?

– Van ott egy fedezék. Amikor a fritzek lövöldözni kezdtek, ők bent rekedtek. Mi kiugrottunk, ők nem.

„Minden ellenünk van – gondolta Volosin. – Amúgy is csekély erőknek sikerült betörni az árokba, a tetejébe el is vágták őket egymástól. A németek nyilván egykettőre végeznek a fedezékben rekedtekkel, aztán nekilátnak a maradéknak."

– Hadnagy elvtárs, át kéne jutni amazokhoz – mondta Volosin.

– Az bizony nem volna rossz. De...

– Át kell jutni. Adjanak egy gránátot.

Csernorucsenko odadobott egy kerek, német tojásgránátot Volosinnak. Az gyorsan megrántotta a zsinór gombját, és áthajította a mellvéden. Amint a robbanás eldörrent, Volosin elkiáltotta magát:

– Gyorsan előre!

Csernorucsenko és a sebesült kiugrott a kanyarba, Volosin pedig a fejük fölött átlőtt a következő árokszakasz hosszába. Tízlépésnyi

futás után mindhárman meglapultak a következő kanyarban. A sebesült katona, úgy látszik, megértette a dolog lényegét, kidugta géppisztolyát a sarok mögül, és kieresztett egy rövid sorozatot. Aztán meggörnyedve előreugrott, mögötte Volosin. A kanyar mögött lövés csattant, a katona elvágódott, Volosin pedig átzuhant rajta. Az eses azonban megóvta a századost a következő sorozattól, a golyók a feje fölött süvítettek el, és homokot vágtak a nyakába. Nyomban eldörrent Csernorucsenko puskája, és a német, öv nélküli, széles gallérú köpenyében, kiejtette kezéből géppisztolyát, és megbicsakló nyakkal keresztbe zuhant az árokban. Volosin a földről még kétszer belelőtt, aztán felkapta a géppisztolyt, és talpra ugrott.

A következő kanyar előtt megint meglapultak, hátukat nekiszorították a gránát kormozta kiugrónak, mely mögött, határozottan érezték, hasonlóképp várakozó németek lapulnak. Azok persze azt lesték, mikor dugják ők ki az orrukat. De ők még vártak, mert nem volt több gránátjuk. Volosin kérdő pillantást vetett Kruglovra, de a hadnagy elkeseredetten széttárta a karját, jelezvén, hogy nincs több. Egyiküknek géppisztollyal ki kellett volna ugrania és meglepnie a németeket. „Ugyan miféle meglepetésről lehet szó, amikor azok rajta tartják az ujjukat az elsütőbillentyűn?" – gondolta Volosin. Minthogy nem akadt más a keze ügyébe, lerántotta oldaltáskáját, meglendítette, és áthajította a mellvéden. Abban a pillanatban megszólalt egy géppisztoly, és Volosin előregörnyedve kiugrott a

kanyarulatba. Addig nem eresztette el a ravaszt, amíg a géppisztoly el nem hallgatott; a sorozatoktól felkavart porban megvillant néhány német háta, de egyikük se esett el; Volosin felkapta a táskáját, melynek oldalán egy darabon fityegett már a vászon, és levegő után kapkodva odalapult a következő szeglet falához.

Úgy látszik azonban, a németek ezúttal továbbfutottak. Volosin óvatosan kinézett a szeglet mögül, és lefelé futó lépcsősort vett észre, mely egy fedezék ajtajánál ért véget. Az ajtó mögül egy PPS rövid csöve meredt elő. Nyilván ez volt a fedezék, amelyről Csernorucsenko beszélt az imént.

– Hé! – kiáltotta el magát Volosin. – Mi vagyunk azok!

A fegyver csöve megremegett, és az ajtóban egy felcsillanó tekintetű, maszatos, fiatal arc jelent meg.

– Parancsnok elvtárs! Zászlóaljparancsnok elvtárs!...

„Nem vagyok zászlóaljparancsnok" – akarta mondani Volosin, de nem szólt semmit, odafutott a következő töréshez, és nekivetette hátát a golyó szaggatta földfalnak.

– Élnek? – kiáltott be a fedezékbe Kruglov.

– A hadnagy megsebesült.

– Gyerünk, kifelé! – vezényelte Kruglov. – Egy itt marad, a többi kifelé!

Volosin lövésre tartott német géppisztolyával, hátát a falnak vetve figyelte, mi lehet a kanyaron túl, minden pillanatban várva az újabb sorozatokat vagy gránátokat. De úgy látszik, a kanya-

ron túl nem volt senki, a németek alighanem elfutottak. Volosin persze tudta, hogy nem futhattak messzire, sőt hamarosan visszatérnek, és nekilátnak, hogy kifüstöljék őket ebből az árokból, utolsó menedékükből. A lejtőn biztos pusztulás vár rájuk.

– Hé, mindenki ide! – kiáltotta, amikor néhány katona előbújt a fedezékből. – Lapátot elő! Gyorsan. Eltömjük az árkot. Elzárjuk az utat.

Egy lépést hátralépett, és az egyik katona, egy nyűtt vattakabátot viselő termetes legény a régiek közül – Lucskinnak hívták – már bele is vágta lapátját a rézsűbe, és belefordított egy jókora, még friss, nyáriasan nedves földtömböt. A másik oldalon egy új, zöld sisakos katona kezdte szórni lefelé a földet.

– Így. A többiek fedezzék őket! Gránátot a kézbe! – rendelkezett Kruglov. – Egy tapodtat se! Majd adunk nekik!

Volosin, az árokban felkavart portól köpködve, hátrább húzódott néhány lépést, és fülelni kezdett. A láthatatlan géppuska jobb kéz felől szakadatlanul kattogva sorozta a lejtőt, a magaslat fölött aknák sivítoztak, öblös dörejüktől újra meg újra megrendült a föld. De az árokban abbamaradt a lövöldözés. A németek természetesen nem hagyhatták végképp ott őket, nyilván csak alapos csapásra készültek. Minthogy ők el voltak vágva a zászlóalj főerőitől, a németeknek természetesen nem kellett sietniük. Innen nem volt menekvés.

A fedezékből újra előbukkant az iménti maszatos képű katona, fején félrecsapott sapkával.

– Százados elvtárs, a hadnagy hívja.

Volosin egy pillantást vetett a harcosok mellett mozdulatlanul álló Kruglovra, aztán megfordult, és leereszkedett a lépcsőn, a kettős gerendasorral fedett, masszív fedezékbe. A homályban nemigen lehetett kivenni semmit, Volosin csak egy csizmás, lábszártekercses lábat látott a küszöbön, beljebb néhány feszült, sápadtszürke arcot, nyilván sebesültek voltak. A bejárat mellett, hátát a falnak vetve, félig fekve ott ült Markin.

– Mi történt? – kérdezte Volosin. – Súlyos?

– Itt, a lábam – mozdította meg a hadnagy csupasz, bekötözött lábszárát. – Úgy látszik, magának kell megint átvennie a parancsnokságot.

Micsoda öröm, gondolta Volosin, ilyen irigylésreméltó helyzetben átvenni a parancsnokságot! A zászlóalj több részre szakadt, az egyik elakadt a magaslat tövében, a másik belemászott ebbe az egérfogóba, semmilyen vezetés nincs, a zászlóaljparancsnok megsebesült, és most ő átengedi a parancsnokságot. De akárhogy van is, ő itt a rangidős, tehát csakugyan neki kell átvennie az irányítást.

– Minek rohant annyira? Mit akart bizonyítani, és kinek? Most már látja, hova jutott a zászlóalj?

– Én már befejeztem – mondta ridegen és komoran Markin. – Megsebesültem.

– És sebesülése előtt nem volt ideje gondolkodni?

– Mi gondolkodnivalóm volt? Ha parancs van rá, a csillagos eget is le kell hozni.

– Persze – sóhajtott fel Volosin, halkan elkáromkodta magát, és leült a bejárat mellett.

Folyt a háború, százezrek pusztultak, úgy látszott, az emberi élet elveszítette megszokott értékét, és csak az ellenségre mért veszteség súlyával szabad mérni. De Volosin, aki maga is katona volt, és minden órában kockára tette életét, mégis biztosan érezte, hogy a legdrágább a háborúban is: az emberi élet. És minél szilárdabb emberség él valakiben, annál fontosabb számára a saját élete és a többieké. Mégis bármilyen becses is az élet, vannak dolgok, sőt még csak nem is dolgok: fogalmak, melyekhez mérve az élet egyszeriben elveszti értékét, s aki ezekről megfeledkezik, annak élete megvetés tárgyává lesz környezete szemében, és talán még maga is tehernek érzi. Ez utóbbi persze nem vonatkozik Markinra.

Volosin térdére ejtett kézzel üldögélt egy percet. Egyszerre tüzes fájdalmat érzett a jobb keze fejében: az ujjain meleg patakocska csordogált végig le a csizmájára. Bal kezével megtapogatta: ujja véres lett. „Mi az ördög! – gondolta. – Észre se vettem, mikor sebesültem meg."

– Kinek van kötszere? – kérdezte, és felhúzta köpenye ujját.

– Nekije, ni – hangzott fel a háta mögött, és Volosin összerezzent.

A fedezék félhomályos sarkából Avgyuskin közlegény ismerős szempárja nézett rá, teli szenvedéssel, és Volosin egy pillanatra megrettent:

Avgyuskin benne volt Nagornij elveszett csoportjában.

– Avgyuskin, te vagy az?

– Én, parancsnok elvtárs.

– Mi lelt, megsebesültél?

– Meg, parancsnok elvtárs. Átlőtték a lábam is.

– Hát Nagornij?

– Nagornij elesett. Gránát ölte meg. Itt, az árokban.

– Reggel?

– Reggel hát – felelte fel-felnyögve Avgyuskin. – Ahogy begyüttünk, mingyán nekünk estek. Mindenkit leöldöstek. Csak én maradtam meg. Éngemet is csak ez a fritz mentett meg. Bekötözte a lábam.

– Miféle fritz?

– Ez itt, la – biccentett oldalra Avgyuskin, és Volosin csak most figyelt fel a fedezék félhomályában a németre, aki szintén sápadtan, csöndben ült a sarokban Avgyuskin mögött. – Ő is sebesült.

– Le kell puffantani – szólalt meg az ajtóban a maszatos képű. – Még csak ő hiányzott...

– Azt már nem, nem hagyom! – mondta határozottan Avgyuskin. – Jó fritz e', megmentette az életem. Különben mind elfolyt vón' a vérem ebben a fedezékben. Hallod-e, fritz, adj kötszert a zászlóaljparancsnoknak.

A fritz, úgy látszik, megértett valamit a beszélgetésükből, kotorászni kezdett a köpenye zsebében, előhúzott egy friss géztekercset, és Avgyuskin odanyújtotta Volosinnak.

Volosin bal kézzel gyorsan betekerte jobb kézfejét. A seb különben semmiség volt, a golyó éppen csak felsértette a húst. A köpenye ujja mégis csupa vér lett.

Miközben megkötötte a pólyát, fülelni kezdett a lejtőn dörgő sorozatok és robbanások felé, és meglepődve állapította meg, hogy a lövészárok, legalábbis egyelőre, elcsöndesedett. Mindazok után, ami ma délelőtt történt, Nagornij esete nem gyötörte annyira, mint először, bár változatlanul tisztában volt vétkével. De mostanra annyi minden érte, az események annyira egymásra torlódtak, hogy hamarosan megfeledkezett Nagornijról. Sajnálkozással és fájdalommal gondolt viszont Ivanovra, akit minden segítség nélkül otthagyott a gödörben, és aki talán meg is halt. Volosin mindig legsürgősebb feladatának tartotta, hogy a sebesülteken segítsen, hogy kiszállítsák őket a tűzből, és lám, most a legjobb barátját nem tudta kivinni. Nem tehette meg. És most mi lesz? Akárhogy van is, át kell vennie a parancsnokságot, nem a zászlóaljét, természetesen, amelytől el van vágva, hanem ezét a kis csoportét, hogy valahogy ki tudják húzni estig. Este talán áttörnek hozzájuk a mieink. De sehogy se tetszett neki ez a váratlan história Avgyuskinnal, főképp pedig az életmentő némettel – egyszerűen nem tudta, mit lehetne tenni vele. Talán jobb lett volna, ha Avgyuskin hallgat arról, ki kötözte be, akkor egyszerűbb lenne a dolog. De nem, kikürtölte mindenki előtt, most aztán ki tesz itt igazságot?

– Ide figyeljenek! – szólalt meg, amint befejez-

te a kötözést. – El kell foglalni az árkot. Különben kivernek bennünket innen.

– Kivel foglaljuk el? – kérdezte komoran Markin.

– Aki van. Össze kell szedni minden gránátot. Nem maradt itt esetleg német gránát?

– Az van, bőven – moccant meg a sarokban egy sebesült. – Itt egy egész láda.

– Ide vele!

Volosin kibújt az árokba – a magasból még mindig zuhogtak az aknák, géppuskák pásztázták a lejtőt, és nem engedték, hogy a századok talpra álljanak. Sürgősen segítségére kellett sietniük innen a századoknak, hogy amazok is segíthessenek rajtuk. Csak egyesített erőfeszítéssel menthetik meg magukat és érhetnek el bármit is. A szétszakítottság egyenlő a pusztulással.

A katonák már eltorlaszolták az árkot, derékig érő, alacsony gátat építettek benne.

– Stop! – kiáltott rájuk Volosin. – Tovább nem kell. Mindenki vegyen magához gránátokat! Van a fedezékben.

Tekintetével összeszámolta a harcosokat. A torlasznál most hatan maradtak, kettőt a géppuskához állított, plusz ők ketten, tisztek; a fedezékben maradt sebesülteket természetesen nem számította. De még a sebesültek nélkül is több mint tízen voltak. Ha felhasználják ezt az érthetetlen szünetet, és gránátokkal megindulnak a lövészárokban, talán sikerül elvergődniük a dombtetőig, hogy elnémítsák azt a nehézgéppuskát, amely kudarcba fullasztotta a vállalko-

zásukat. Akkor talán talpra áll a nyolcadik század és a hetedik maradéka.

A harcosok sietve kikapkodták a hosszú fanyelű, német gránátokat a sejtszerűen beosztott, sárga ládából, az üres ládát pedig bedugták a kereket oldott géppuskás szalmával bélelt és töltényhüvelyekkel teleszórt fészkébe; Volosin ráült a ládára.

– Hát akkor megrohamozzuk az árkot? – kérdezte feléje fordulva Kruglov.

Volosin egy pillanatra ráemelte tekintetét a Komszomol-titkár erélyes, mozgékony arcára.

– Mi mást tehetnénk, hadnagy elvtárs? Jobb támadni, mint menekülni. Magának mi a véleménye?

A Komszomol-titkár közelebb lépett, leguggolt, mohón szippantott még néhányat német cigarettájából.

– Félek, kevés az erőnk, százados elvtárs.

– Több pedig nem lesz. Csak ha lefogjuk a géppuskát, és megindulnak a századok.

Kruglov belenyomta a földbe a csikket, és sarkával rátaposott.

– Ha lefogjuk. És ha megindulnak.

Ez persze igaz, az egész háború csupa „ha". De ennyi áldozat és erőfeszítés után képtelen lett volna visszavonulni erről a magaslatról, mert ahhoz, hogy mindent elölről kezdjenek, se neki, se a zászlóaljnak nem volt már ereje. Ha viszont itt ülnek ölbe tett kézzel, az azt jelenti, hogy átengedik a kezdeményezést a németeknek, akik persze habozás nélkül ki fogják használni

az alkalmat. Tehát meg kell próbálni. El kell foglalni az ároknak legalább a felét.

– Minden világos – mondta Kruglov, felállt, és halkan kiadta a parancsot a katonáknak:

– Rohamhoz felkészülni!

20.

Felsorakoztak egymás mögé a kanyarban az árok bal oldalán. Elsőnek Kruglov hadnagy állt be, mögötte a falhoz simulva Volosin, aztán Csernorucsenko és a többiek. A szökellés előtt egy pillanatig mozdulatlanul füleltek. A katonák köpenyszárnya alól, vattakabátjuk zsebéből, a derékszíjuk mögül gránátok fanyele meredezett elő. Valamennyiük arcán feszült, elszánt kifejezés. Minthogy a mezőn robbanó lövedékek dörején kívül mást nem hallottak, Kruglov – Volosin trükkjének mintájára – lekapta sisakját, és behajította a kanyarulat mögé. De a várt sorozat nem csattant fel, és a Komszomol-titkár elsőnek ugrott ki a könyökbe, nyomában, meggörnyedve előszökkentek a többiek is. A kanyaron túl azonban nem volt senki: a lövedékektől szétvert, széttúrt mellvédű árok üres volt. Elfutottak a következő kanyarulatig, és újra megálltak. A kezdet ígéretesnek látszott. Kruglov némi örömmel pillantott Volosinra, de az még mindig gondterhelt tekintettel nézett vissza rá, neki kevésbé tetszett a dolog. A németek eltűntek ugyan, de nem hagyhatták el az árkot, nem hagyhatták fedezetlenül a géppuskájukat, követ-

kezésképpen valahol lesben állnak. Csakhogy melyik hajlatban?

Továbbmentek vagy két-három hajlattal, és határozatlanul megálltak: az árok itt kétfelé ágazott: az egyik ág az előbbi irányban futott tovább, a másik hegyesszögben felfelé kanyarodott. Volosin tekintetével odaintett Kruglovnak az elágazó árok felé, ő maga egyenest indult.

Mindössze három lépést tett, amikor hátul hirtelen kiáltás harsant, és nyomban utána két gránát robbant, homokot, bűzt és füstöt fröcscsentve arcába. Volosin megtorpant, sarkon fordult, a mögötte haladó Csernorucsenko előrántott egy gránátot, de eldobni már nem volt ideje: az elágazás mögül rémülten tántorgott elő két harcos, mögöttük géppisztoly tüze csattant. A lövedékek agyagrögöket fröcskölve vágódtak az árok sima falába. Aztán újabb gránát robbant, Volosin megértette, hogy ezt az ő két katonája dobta, erre ő is kibiztosított egyet, és Csernorucsenkóval egy időben elhajította. A gránátok gyújtószerkezete egyszerre csettent, úgy tűntek el a mellvéd mögött, de még mielőtt felrobbanhattak volna, a kanyarból előzuhant sapka nélkül, vállán felhasadt bekecsben a sápadt Kruglov.

– R-rohadtak!...

Kruglov felbukott, estében vakon kapkodott az árok fala után. „Kapd fel a hadnagyot!" – kiáltott Volosin Csernorucsenkónak, és áthajított egymás után két gránátot a mellvéd fölött az árok mellékágába. Az elágazáson túl álló katonák is behajítottak még néhányat.

Fejüket behúzták a fal oltalmába, ott várták ki a nyakukba földet zúdító, fülsiketítő robbanássorozatot, közben figyelték, amint Csernorucsenko derekánál átkarolja Kruglovot, és vonszolni kezdi az árokban. A katonák elhajítottak még egy-egy gránátot, aztán hátrálni kezdtek. Volosin pedig, hogy ne maradjon egyedül, egyetlen lendülettel átszökkent az őket elválasztó háromlépésnyi távolságon, szemközt az árok nyúlványával, melyből nyomban újabb géppisztolysorozat csapott ki. De Volosin a másodperc egy töredékével megelőzte a lövedékeket. Ugrás közben sikerült megpillantania a két meggörnyedt, sisakos németet és az árok fenekén heverő, nyírott tarkójú, vérző fejű katonát is.

Szemük-szájuk tele volt földdel, így futottak vissza vagy tíz lépést a következő hajlatig, ott megálltak, és fegyverüket a kanyar felé szegezve, várták az első felbukkanót. Volosin megértette, milyen ostoba módon túlbecsülte támadási lehetőségeiket. Ezzel a tucatnyi emberrel képtelen elfoglalni az árkot, a németek egyszerűen kiseprűzik őket, hacsak sürgősen ki nem eszelnek valami mentő megoldást. Egyszerre új ötlete támadt.

– Állj! – vezényelte halkan. – Húzódjunk csak szét ritkábbra! Minden kanyarba egy fő! Aki elöl áll, az dobja a gránátot. Mozgás!

A harcosok görnyedten futásnak eredtek az árokban, és eltűntek a kanyarok mögött, az egyiket, aki vattakabátja fölött német derékszíjat viselt, csatján kireszelt horogkereszttel, Volosin a kabátja ujjánál visszafogta.

– Te velem maradsz! Fogjál két gránátot!

A katona bal kezébe kapta a puskáját, abban a pillanatban a mellvéd fölött bukdácsolva megvillant egy gránát hosszú nyele. Alig tudtak bevágódni a fal tövébe, amikor fent a mellvéden fülsiketítő robbanás csattant, még egy, ezúttal hátrább, ferde repeszzápor csapott végig az árkon, arcukba homok fröccsent, és Volosin fülét mintha hangszigetelő dugó zárta volna el. Tudta, mi következik. Fektében háromszor kilőtt a szeglet mögül, alighanem épp jókor: amott árnyékként imbolyogva épp előbukkant valaki a portengerben, aztán újra eltűnt a sarok mögött. A százados hátraugrott az újabb gránát elől, közben alig tudott elhajolni az elől, amit társa hajított át a válla fölött. Háta mögött német kiáltás harsant, valaki fenyegetőn felordított a hajlaton túl, és Volosin megértette: sokan nyomulnak feléjük. Túlerőben levő gyalogság támadott vele szemben, az elől pedig itt aligha lehet menekvés.

De még mindig reménykedett. Maradt néhány gránátjuk, kettőt a lába alatt, az árokban szedett fel, és sietve lecsavarta a kupakjukat. De amikor ott elöl, ahol a katona maradt, egyszerre több gránát ütődött neki a mellvédnek és az árok falának, csaknem kétségbeesett rossz érzéssel be kellett látnia, hogy valószínűleg nem bírja sokáig. Kivárta a dörrenéseket, aztán elhajította a saját gránátjait, de az árok hosszán végigsöprő géppisztolysorozat újra arra kényszerítette, hogy négykézláb visszameneküljön a következő kanyarhoz, ahol még elrejtőzhetett. Ott – térden

állva, két gránáttal kezében – az a bizonyos flegma katona várta a feltöltéssel érkezettek közül, akinek csaknem bibliai nyugalma nemrég a szemébe tűnt. A százados lekuporodott mellé. Az előző hajlatban hátrahagyott harcos nem bukkant elő többé.

A németek most ugyanolyan következetesen és módszeresen szorították egyre hátrább őket gránátjaikkal, mint az imént ők tették. Az árok hajlatai egyelőre védelmet nyújtottak. Volosin levegő után kapkodva megpróbált visszaemlékezni rá, hogy hány forduló lehet még mögöttük: úgy számolta, legfeljebb négy. Ezek a kanyarok jelentették minden lehetőségüket, ezekkel mérhették maradék életüket, más reményük aligha lehetett.

– Dobd! – intett fejével Volosin. – Aztán én.

A katona bal kezével, sietség nélkül kibiztosította a gránátot, beindította a gyújtószerkezetét, aztán jobb kezével lendítés nélkül belökte a kanyar földfala mögé.

– Fuss, százados! – pillantott hátra a robbanás füstjén át. – Add te gránátot!

– Együtt! – rázta meg a fejét Volosin, amint megértette a katona szándékát. – Futás a fedezékhez!

– Fuss, gyorsan! – kiáltotta az, és megmarkolta a puskáját.

A németek már odaérhettek a hajlathoz. Volosin, attól tartva, hogy elkésik, felugrott, futott néhány lépést, aztán hátrapillantott.

– Fuss!

Nem látta, mi történt a katonával. De a kö-

vetkező pillanatban újabb aggodalom remegtette meg: hátul, valahol a fedezék környékén szapora puskalövöldözés támadt, gránátok robbantak a lövészárokban, és Volosin rohant tovább, visszafelé az árokban.

A katonák, úgy látszik, már hátrább futottak, csak egyetlenegyet talált a helyén, arra rákiáltott: „Egy lépést se!", ő maga végigfutott még két szakaszt, és meglátta a kis gátat, mögötte egy másik katonát, aki térdelőállásban szaporán tüzelt puskájából az árok hosszában.

– Mi van ott?

– Németek – felelte a katona, és megrántotta a zárt. – Kettőt kinyírtam.

A fedezék bejáratából néhány fegyvercső meredt elő, ezek is ugyanarra tüzeltek. Tehát nem tévedett, a németek valószínűleg visszafoglalták az árok elejét, és hátulról is rájuk támadtak. Most úgy szorítják össze őket, kétfelől, mint a harmonikát, középre kergetik valamenynyiüket, ahol azonban szerencsére ott van még a fedezék. De hát mit számít az a fedezék? Ilyen helyzetben nem nyújt menedéket, inkább csak valamennyiük közös sírja lehet.

De mit lehetett tenni?

Volosin az árkon végigsöprő géppisztolysorozat elől beugrott a fedezék földbe vájt mélyedésébe, levágódott a lépcsőkre, kivárta a lövedékek őrült kopogását a falon, melyről egy egész agyagtömb zuhant mindjárt alá, porral töltve meg a lövészárkot. Oldalánál hirtelen észrevett egy pár vászoncsizmát, hátsó részén ismerős tojásdad folttal, aztán felismerte Csernorucsen-

ko elálló fülét. A telefonos rövid sorozatokkal horzsolgatta az árok sarkát, hogy a lefaragott, lepergő rögök nyomán valamit nőjön a belátható árokszakasz. A géppisztoly forró töltényhüvelyei a százados fejére és nyakába potyogtak. Ő is fölemelte a pisztolyát, de nyomban megérezte, hogy a töltények egykettőre kifogynak a tárból. Tudta viszont, hogy amíg képesek innen tűz alatt tartani a lövészárkot, a németek nem törhetnek be a fedezékbe: tizenöt méteres szakasz mindkét irányban le van zárva. Csakhogy a gránátok! A németek elárasztatják őket gránátokkal, azok elől pedig nincs menekvés az árokban. Legfeljebb a fedezékben.

Eközben bizonytalan szünet támadt a lövészárok mélyén folyó tűzpárbajban. A mellvédről időnként egy-egy golyó találta rög hullott alá, és Volosin, aki jobb fülére megsüketült, nem fogta fel mindjárt, hogy odalentről lövöldöznek. Ugyancsak onnét, a távolságtól tompítottan, idehallatszott egy DSK egyenletes kattogása, mely a lövészárkot tartotta tűz alatt, nyilván azért, hogy ne engedjék a németeknek felülről lerohanni a fedezéket. Bizony, ez volt a legtöbb segítség, ami a zászlóaljától kitellett, és a százados szívét egy pillanatra melegség öntötte el azok iránt, akik odalent hasaltak. „A legfontosabb – gondolta –: nem szabad hagyni, hogy a németek gránátot dobjanak a fedezékbe, az árokban viszont csak robbantgassanak, amennyit akarnak."

Kényelmesebben elhelyezkedett, kiürítette pisztolyát, bedugta a köpenye alá, aztán elő-

kotort a zsebéből egy marék töltényt, és sietve nekiállt, hogy megtöltse a tárat. De Csernorucsenko megint végigvágott az árkon egy sorozattal, és a százados pisztolyához kapott.

– Parancsnok elvtárs, engedjen, majd én – szólalt meg valaki mellette, Volosin hátrapillantott, és meglátott egy vastagon bekötözött fejű katonát, aki géppisztolyát szorongatva odakúszott, hogy elfoglalja helyét a bejáratnál.

Volosin rövid tétovázás után felállt. A katona odakúszott a helyére, a százados pedig két lépcsőfokot hátrált, és megállt az ajtónál. A fedezékben a földre terített szalmán szorosan egymás mellett feküdtek a sebesültek, a homályban szürkén világlottak a kötések, tétován meg-megmozdultak a sápadt arcok, a sarokban egy szál alsóingben ült valaki, és szótlanul ingatta testét, a levegőt szúrós orvosságszag töltötte meg. A zsúfolt félhomályból néhány kérdő, várakozó szempár szegeződött Volosinra, s egyszerre olyan tehetetlenség lepte meg, amihez foghatót még a repeszzáporral elárasztott lövészárokban sem érzett.

– Semmi baj! – mondta bátorításképpen, nem is annyira azoknak, mint inkább saját magának. – Védekezni fogunk. Kinek van fegyvere? Közelebb a kijárathoz!

– Fegyverünk van. De mit számít a fegyver...

– Amíg van fegyverünk, katonák vagyunk. És tartani fogjuk magunkat.

Nehéz, feszült hallgatás volt a válasz, valaki elkeseredetten felnyögött, és Volosin Markinra

emelte tekintetét, aki még mindig az előző pózban feküdt a köpenyén.

– Az istenit! Nem sikerült! – morogta maga elé Markin. – A rohadt istenit!

„Ez bizony nem sikerült” – gondolta Volosin, aztán eszébe jutott a Komszomol-titkár, és fürkésző tekintettel keresni kezdte a fedezékben.

– Kruglov itt van? Mi van Kruglovval?

– Vége, Kruglov elesett – fordult hátra a lépcsőn Csernorucsenko. – Itt a géppisztolya. Ott meg a táskája – biccentett a fedezék felé.

Volosin megremegett: tehát Kruglov is! Még valaki elhullott a sok közül, akikkel együtt tette meg ezt a rövid, de halottak sokaságával kirakott utat, a zászlóalja útját... Vajon ki lesz a soron következő?

Egy bekötözött kezű katona vállára vetett köpenyben, bizonytalan léptekkel előrebotorkált a testek közt az ajtóhoz, és odanyújtott Csernorucsenkónak két megtöltött tárat. A katonát, akinek kabátujja vállig fel volt hasítva, és maradt még egy gránátja, Volosin odaültette az ajtó mellé. De mit ért ez az egyetlen darab!

– Gránát kéne még. Kinél van?

– Itt az utolsó – szólalt meg Avgyuskin. – Magamnak tartogattam. De vigye az ördög...

Előrenyújtotta a sarokból az F–1-est, és Volosin ráakasztotta a derékszíjára a csat mellé. Több gránát nem akadt. Most újra harcra készen állt az ajtókeret nyers, hántolatlan fenyőoszlopa mellett, és nézett kifelé az árokba. Mellette a lépcsőn ott ült különböző irányba tartott

géppisztollyal Csernorucsenko és a vastagon bekötözött fejű, komor harcos.

– Hé... Nesztek, van itt két német sisak – kiáltottak ki a fedezékből.

Csernorucsenko az egyiket ráhúzta sapkája tetejére, a sebesült harcos felpróbálta a másikat, de aztán dühösen behajította az árokba.

– Dögszaga van.

Volosin előhúzta nadrágzsebéből az óráját, és felszisszent a csodálkozástól: negyed négy volt. Ő meg azt hitte, hogy még délelőttre jár. Estig alig maradt hátra valamennyi, jó lenne kihúzni addig. Fél füllel figyelni kezdte a harc dübörgését. „Hátha egyszer csak megindul a zászlóalj?" – gondolta közben. Talán még sikerülhetne is valami, ha megindulnak, amíg nem késő. Akkor talán még nekik is hasznukat vehetnék.

De a zászlóaljnak nyilván nem volt már ereje talpra állni.

A lépcsőn ülő két harcos egyszerre kapta fel géppisztolyát, ugyanakkor az árok mindkét ágából megvillant a levegőben az ismerős, bukdácsoló tárgy. Az egyik gránát, mielőtt felrobbant volna, nyelével nekiütődött a szemközti falnak, és félrevágódott, a másik bukfencezve végigpattogott az árok fenekén. Alighogy a két gránát porfelhőt kavarva felrobbant, a két géppisztolyos egyszerre tüzet nyitott a PPS-ből, és a fedezéket dübörgő fegyverropogás töltötte be. Volosin hátát a falnak vetve, lövésre emelte pisztolyát. Avgyuskin átlőtt, csizmátlan lábát vonszolva előkúszott a fedezék sarkából, és le-

feküdt a bejárat elé. Kezében megcsillant egy kis utászásó.

– A dögök! Gyertek csak, rohadt dögök! – ordította eszeveszettül a géppisztolyropogásba a lépcsőn térdeplő sebesült harcos.

A következő gránátot Volosin nem vette észre, talán a mellvéden keresztül hajították be, csak azt látta, hogy közvetlen közelében iszonyú robbanás csattan az árokban, forró trotilbűzt lövell be a fedezék ajtaján, és a Csernorucsenko fejéről lerepülő német sisak fémes koppanással nekiütődik a szemöldökfának. Csernorucsenko görcsösen rángatózva hanyatt zuhant a lépcsőn, géppisztolya a térdére esett. Volosin felkapta a homoktól eltömődött, még forró PPS-t, és hátraugrott a pántjain meglendülő ajtó mögé.

– Az ajtót! Az ajtót! – kiáltotta a fedezékben egyszerre több hang. – Tartsátok az ajtót!

Néhány fürge kéz hatalmas dörrenéssel bevágta a szorosan záródó ajtót, elvágva a fedezéket mindattól, ami az árokban folyt. Volosin nem tudta, mi történt Csernorucsenkóval, meghalt-e, vagy csak megsebesült, nem tudta, mi van a fejsebes harcossal, akinek géppisztolya egyébként szintén elhallgatott. A százados egy pillanatra megrémült, hogy a németek mindjárt benyomulnak a fedezékbe, és az ajtó deszkáin keresztül kieresztett három rövid sorozatot, majd újra mozdulatlanná dermedt az ajtó mellett.

Egy percre csend támadt odakint.

– Édes jó anyám! – fohászkodott fel az egyik sebesült.

– Hallgass! – mordult rá a padlón fekvő Avgyuskin. – Amúgy is elegünk van.

Újabb nyomasztó csend támadt, mely alighanem az utolsó összecsapást előzte meg. Most már az égvilágon senki nem segíthetett rajtuk, sőt már maguk sem segíthettek önmagukon. Nem volt más hátra, mint hogy elbúcsúzzanak egymástól, és arra gondoljanak, hogyan adhatnák minél drágábban az életüket.

– Ó, a rohadtak! Micsoda rohadt gazemberek! – zokogott fel a sarokban az alsóinges sebesült. – Hát csakugyan végünk?

– Nyugalom! – szólalt meg Volosin, bár még maga se tudta, mivel biztathatná társait és önmagát. – Még nincs minden veszve. Még tartjuk magunkat. Van nekünk páncélunk.

– Páncélunk?

– Hát persze! – mondta biztatóan a százados. – Itt van, ni, a drága anyaföld. Nincs annál jobb páncél. Ezt próbálják meg keresztüllőni – ütött ököllel a falra. – Ott a lejtőn nem volt egy halmocska se. De itt... Ha ott ilyen fedezékünk lett volna!

– A'biz igaz! – szólalt meg hirtelen egy felderülő hang. – Én ott ásóm mögé bújtam...

De nem mondhatta végig, mert a fedezék falát újabb hatalmas robbanás reszkettette meg, aztán még egy, majd újabb kettő egyszerre. Az ajtót közvetlenül a földön tartották nekifeszített lábbal. Volosin teljes erőből nyomta csizmájával az ajtó sarkát, de amikor a gránát robbant, alig tudta megtartani a lábát. Az ajtó felső felén több tucatnyi, repesz szaggatta, for-

gácsos szélű lyuk és hasadék villant fel egyszerre. Volosin még jobban odaszorította sarkát, és várta a pillanatot, amikor az ajtó rájuk omlik, vagy szilánkokra hasad, és akkor... Akkor megkezdődik az utolsó összecsapás, melyben a minimálisnál is kevesebb esélyük maradt, hogy élve megússzák. De az ajtó kitartott. A gránátok valamivel arrább robbantak, talán háromméternyire, az árokban, és Volosin elcsodálkozott, miért nem robban egyetlenegy se az ajtó tövében. De nyomban megértette: a két halott nem engedte, hogy a gránátok leguruljanak az ajtóig. A két katona odazuhant a fedezék előtti lépcsőre, és holtában is védte az élőket, magukra vállalva a robbanások egész erejét, és felfogva a repeszeket. Kijutott nekik. Volosin egyszerre ragadós tócsát érzett a talpa alatt. A halottakból ömlött az eleven, még meleg vér.

Markin nyugtalanul megmozdult a falnál.

Pisztolyát szorongatva, előhúzta feje alól táskáját, és a beálló csendben kurtán megszólalt:

– Kinél van gyufa?

Valaki odanyújtott neki egy dobozzal, a hadnagy kotorászni kezdett a táskájában, előrángatott néhány papírdarabot, és csővé tekerte őket. A fedezékben apró, füstölgő tüzecske gyulladt, és Markin idegesen kapkodva ráhajigált még néhány gyűrött papírdarabot. „Elővigyázatos a fiú” – gondolta Volosin. Az ő oldaltáskájában is akadt volna egy-két olyan papír, amit ilyen helyzetben köteles megsemmisíteni, de egyre halogatta a dolgot, mintha még mindig reménykedne valamiben. Markin azonban, úgy látszik,

elővigyázatosabb nála, legalábbis nem reménykedik már semmiben. És tulajdonképpen igaza van.

– A térkép önnél van? – fordult Volosin felé komoran a törzsfőnök.

A térkép, mely a zászlóalj helyzetét ábrázolta, ott volt Volosinnál, és bár a helyzet az eltelt egy nap alatt alaposan megváltozott, a százados mégis előhúzta a táskájából, és szó nélkül odahajította Markinnak.

A fedezék hamarosan megtelt füsttel. A törzsfőnök iratai, névsorai és térképei után néhány katona is odadobta a papírjait, és a tűz mohón falta fel valamennyit. Volosin figyelte, hogyan nyeli el a láng egy lány apró fényképét: először a válla, a blúza oszlott semmivé, aztán hajfürtjei, egyenes orrocskája, a homlokába hulló tincs. Hamarosan nem maradt más, csak a fénykép keskeny, fehér széle, majd az is nyomtalanul elvegyült a fekete hamuban.

De a németek még mindig vártak. Volosin egyre nehezebben tudta elviselni ezt a gyötrelmes csendet, odafordította géppisztolyát az ajtó felé, és kieresztett néhány sorozatot. A lövedékektől és repeszektől agyonszaggatott ajtón már rengeteg lyuk világított, de ezeken az ároknak csak egy keskeny szemközti szakaszát lehetett szemmel tartani. Volosin kinézett az egyik nyíláson, és a közelben meglátta Csernorucsenko robbanástól szétzúzott arcát... Az árokban nem volt senki, a németek bizonyára a kanyarulatok mögött rejtőztek. A százados időnként újra meg újra kilesett ezen a keskeny, függőleges

nyíláson, és a harmadik vagy negyedik alkalommal valami meglepő dolgot vett észre.

Először azt hitte, a mennyezet alatt összegyűlt s az ajtó felé szivárgó füst pászmái kavarognak most kint az árokban. De ahogy jobban odanézett, rájött, hogy az valami más. A tömör, szürke füstfelhő gyorsan megtöltötte az árkot, már eltakarta a szemközti falat, ellepte Csernorucsenko felismerhetetlenségig eltorzított arcát. Hánytató, fojtogató vegyszerszag tört be a fedezékbe, egykettőre megtöltötte a helyiséget, a katonák megmozdultak, köhögni kezdtek, az ajtó mellett fekvő sebesült karú katona pedig egyszerre felkiáltott:

– Testvérek! De hisz ezek gázzal...! Érzitek?

– Csend! – kiáltott rá Volosin.

De már késő volt.

A fedezékben izgatott nyüzsgés, mozgolódás támadt, valaki felsírt a sötétben, sokan fuldokló köhögésben törtek ki, és Volosinnak is tűrhetetlenül csípni kezdte a füst az orrát, arcán patakokban folyt a könny. „Hát csakugyan merészelnek gázt használni?" – gondolta, és lekuporodott a fal tövébe. De hát miért is ne? Hisz felhasználnak ezek mindent, amit az emberiség évszázadokon át ezerszer elátkozott, miért ne vetnék be a gázt is?... Volosin rég nem hordta magánál a gázálarcát, otthagyta a trénszekéren. Egyébként itt csaknem mindenki gázálarc nélkül volt, és most ezért a mulasztásért életükkel kell fizetniük.

Egyre több áthatolhatatlan, fojtogató füst ömlött be a fedezékbe, sötét lett, az emberek

nem kaptak levegőt. Volosin köpenye posztóujjába fúrta arcát, és igyekezett minél apróbb, tüdejébe alig hatoló kortyokban lélegezni... Odafent eközben folyt a tűzharc, de ő alig fülelt rá, rég nem tudott már tájékozódni. Ez a harc már nem az ő harcuk volt. Percről percre jobban szenvedett a légszomjtól, tehetetlensége tudatától, a tehetetlen vad dühtől azok iránt, akik erre a gyötrelmes halálra kárhoztatták. Nem is vette mindjárt észre, hogy valaki a háta mögött megrántotta köpenye ujját. Volosin értetlenül odanézett.

– Zászlóaljparancsnok elvtárs, fogja!

Egy katonakéz ismerős vászontarisznyát nyújtott felé, benne a gázálarccal, mely most a menekvést jelentette. De Volosin nem tudta mindjárt rászánni magát, hogy kinyújtsa a kezét, ez a több mint nagylelkű gesztus egyszerűen felkészületlenül érte. Ahhoz, hogy egymagát mentse, amikor a többieknek el kell pusztulniuk, ehhez olyan különleges fajtájú eltökéltségre volt szükség, amilyennel ő nem rendelkezett. De keze ösztönösen, szinte akaratától függetlenül odakapott a keskeny, összetekeredett vállszíj után.

– Én vagyok a zászlóaljparancsnok! Itt én vagyok a zászlóaljparancsnok! – csattant fel csaknem kiáltva a fal tövében Markin, és Volosin keze visszarándult.

– Mi az, mentenéd az irhád? – sziszegte. – Adják oda neki! Adják oda a gázálarcot a hadnagynak!

– Nem. Nem akarok menekülni. De itt én

vagyok a zászlóaljparancsnok, engem neveztek ki. Világos?

– Te! – lihegte felháborodottan Volosin. – Ez a gondod?

Markin nem szólt többet, a gázálarcot ő se vette el, és a táska átkerült egy sietve előrenyúló kézbe. Volosint köhögés fogta el. Megdöbbentette egykori törzsfőnökének váratlanul és ostoba módon előtört hiúsága. Itt már semmi helye nem volt a becsvágynak, és semmi értelme nem volt, hogy valaki az elveszített lehetőségek morzsái után kapkodjon – mit számít most, ki kettejük közül a zászlóaljparancsnok? Egyetlen gázálarc úgyse mentheti meg őket.

Volosin egyre lejjebb kuporodott a küszöb mellett, szeméből ömlött a könny, de egyszerre valami olyasmit tapasztalt, ami ismét zavarba ejtette. Nem tudta, miféle gáz volt ez, és mennyi ideig húzódhat el agóniájuk, de egyszerre felfogta, hogy hisz még él, a halál még csak nem is közeleg, egyszerűen nem kapni levegőt a betóduló füsttől, s hogy talán nem is gáz ez. Alighogy ezt végiggondolta, odakintről hirtelen néhány távoli, izgatott kiáltás ütötte meg a fülét, és Volosin feszülten hallgatózni kezdett, olyannyira, hogy nem is vette mindjárt észre, amint valaki határozott léptekkel keresztülgázolt a testeken az ajtó felé, és felrántotta.

– A német! Fogjátok a németet! – süvített fel valaki a fedezékben.

Volosin, aki a legközelebb állt az ajtóban, felugrott, és utánavetette magát, de nyomban megbotlott a kijáratnál, és keresztülzuhant a halot-

tak testén. Mire felkelt, a német már eltűnt a szürke füstgomolyokban. Volosin levegő után kapkodva meghúzta az elsütőbillentyűt, és vaktában beleeresztett egy sorozatot az árok füstös homályába, előreszökkent, de melle nyomban nekiütközött az árok magas padkájának. Még fel se ugrott, egy csizmás, futó láb fájdalmas rúgásától újból a földre zuhant. Bár nem tudta, ki az, a füsttől fuldokolva utolsó erejével mégis elkapta a lábát, földre döntötte, és amint keze ráakadt a másik fegyverének hideg vasára, megragadta, és nagyot rántott rajta. Nem, nem tévedett, német volt a másik, legalábbis német géppisztoly volt nála, Volosin tapintásról nyomban felismerte, és a földön fekve kilőtte az egész tárat a félreugró németre meg az árokba, ahol a gomolygó szürke füstből lárma, torokhangú kiáltozás és futó lábak fejvesztett dobogása hallatszott. Valahol közvetlen közelben bíborvörös lobbanással gránát robbant, innen is, onnan is sorozatok csattantak, de Volosin könnyektől elvakultan már képtelen volt felfogni, ki lő és honnan. Másodpercnyi tétovázás nélkül talpra ugrott, és mélyen meggörnyedve rohanni kezdett az árokban a közeli hajlat felé.

Itt fél tüdővel fellélegzett, s ekkor hátulról két-három kiáltást, ismerős káromkodást hallott, és megértette, ezek a többiek, akik kiugrottak a fedezékből. Nem várta be őket, kilépett a kanyarba, és futni kezdett lefelé az árokban. Bizonyára meggondolatlanság volt ilyen vaktában rohanni a nem tudni, kinek a kezén levő árokban, minden pillanatban kitéve magát annak,

hogy kap egy sorozatot a mellébe. De már majd megfulladt, muszáj volt legalább egyetlen korty tiszta levegőt szippantania, mert itt az árokban csak fojtogató, savanykás füst hömpölygött. És az a közeli sorozat csak nem csattant el. A németek is eltűntek valahová, és Volosin egy kissé felbátorodva, vakon imbolyogva botorkált tovább, minduntalan nekiütközve a kanyarok sarkának. Nem volt se ereje, se hangja, hogy maga után hívja a katonákat, nem is tudta, kit hívhatna, de már nem is kellett, mert mögötte ismeretlen hangú kiáltás harsant: „Ide, ide!..."

Nem lőttek rájuk, németekkel nem találkoztak, szorosan háta mögött is futott valaki, és ez megnyugtatta. Futtában nyitott szájjal, mohón szedte a füstös, de már valamelyest frissebb levegőt, míg végül kezdte kivenni az árok mellvédjét, padkáját és odafenn a sötétedő égboltot. A szél szemközt fújt. Volosin ép fülével közeli géppisztolyropogást hallott (mintha a magaslat felől jönne), és végre lassúbbra fogta lépteit. Szeme előtt összefolyt, imbolygott minden, méreg forrázta tüdeje erőlködve zihált.

Lefelé tartott az árokban ahhoz az átkozott nyúlványhoz, ahová délelőtt betört a géppuskával. Mögötte ott botorkáltak az árokban a sebesültek. Nem látta őket, és nem tudta, hányan vannak, de hallotta eszeveszett köhögésüket és hangjukat. A németek eltűntek. Az árokban egy szál se akadt, ez meglepő, de ijesztő is volt. Néhányszor hullákba botlott. Nem nézett le, nem tudta, mieink-e vagy németek, alig fogott fel valamit, csak részegen tántorogva ment to-

vább az árokban arrafelé, ahol délelőtt otthagyta a századokat, ahol ott volt az ő zászlóalja.

Háta mögött egyszerre örömteli kiáltás harsant, Volosin mit sem értve megtorpant, ijedten hátrahőkölt, és megragadta a géppisztoly csövét.

– Az anyja köcsögét, parancsnok! – harsant fel odafönt egy zengő basszus.

Volosin sóbálvánnyá válva megállt, nekidőlt az árok padkájának, hogy el ne vágódjék, és fentről egy talpa alól kicsusszanó száraz röggel együtt bezuhant az árokba Kizevics főhadnagy.

– Zászlóaljparancsnok! – kiáltotta, és esetlenül átnyalábolta Volosint prémkesztyűs, hosszú mancsával. – Hát élsz?

– Én? – kérdezte még mindig kábán Volosin.

– Te hát! Mi meg már eltemettünk benneteket. Amint észrevettük, hogy a németek már pörkölnek titeket...

– Te vagy? Hát a század? – szólalt meg a fuldoklással küszködve, erőtlen hangon Volosin, és köhögésben tört ki.

– Emitt van, ni. Elzavartuk a németet, hallod-e! Hátulról nekirontottunk, érted? A golyó ostoba, hanem a szuronynak szeme van! – nevetett fel a századparancsnok, és Volosin arra gondolt, hogy mégiscsak micsoda nagyszerű legény az ő kilencedik századának a parancsnoka, és hogy miért nem vette ő ezt előbb észre. Fejét elfordítva, bal fülével hallgatózni kezdett a magaslat mögött ropogó, ritkuló géppisztoly- és puskatűz felé, és talán most kezdte először elhinni, hogy megmenekült.

– Hé, századparancsnok elvtárs! – kiáltott le

fojtott hangon egy katona a mellvédről. – Ott iszkolnak!

– Kicsodák? – kukkantott ki nyugtalanul az árokból Kizevics.

– A németek, iszkolnak!

– Hát te? Mire vársz? Lőj! Lőj, ne tátsd a szádat! Külön parancs kell?

A katona elsütötte karabélyát, Kizevics pedig leguggolt az árokban, és izgalomtól remegő kézzel nekiállt cigarettát sodorni. A szél belekapott a dohányba, és a főhadnagy hüvelykujjával alig tudta megtartani az újságfecnin.

– Hanem éppen idejében jöttél. Még egy pár perc, és... – szólalt meg Volosin, legyűrve a mellében hasogató fájdalmat.

– Hm, idejében! Ezt a tábornoknak köszönd. Lecsapott a harcálláspontra, és kizavart. Mindenkit. Csak úgy pucoltam. Honnan volt erőm hozzá? Magam se vártam. És mindössze három sebesültem van.

– A tábornok? Lám csak...

– Az hát.

Kizevics lejjebb ereszkedett az árokban, sietve rágyújtott töltényből eszkábált öngyújtójával, mohón szippantott egyet, aztán felállt. A magaslat mögött heves lövöldözés támadt, és a századparancsnok figyelmesen kinézett a mellvéd fölött. Volosin le nem vette szemét egykori századparancsnokáról. Lassan kezdett magához térni.

– Ja, vagy ez újság! – kapott hirtelen észbe Kizevics. – A hadosztályparancsnok leváltotta Gunykót. Most Minyenko vezeti az ezredet.

– Ez jó, ez jó – mormogta szórakozottan Vo-

losin, és hirtelen új gondolatok és érzések kerítették hatalmukba. Határozottan kezdtek jobbra fordulni a dolgok, de egyelőre nem sok öröme telt benne.

– Hát Markin él? – kérdezte Kizevics, és hirtelen sietős mozdulattal új ívtárat csatolt géppisztolyára.

– Markin? Él. Ott a fedezékben, följebb – biccentett arra Volosin.

– Na, megyek jelenteni. Mégiscsak ő a zászlóaljparancsnok – mondta bocsánatkérő-formán.

– Persze, persze – bólintott megértőn Volosin, és félrehúzódva utat engedett a kilencedik század parancsnokának.

21.

Csend volt.

Keményen fagyott, és a hideg sötétben, akárcsak az előző éjszaka, csontig hatolt a szél. A harc, mely őrülten tombolt egész nap, lassan elcsöndesedett, a németeket kiszorították a szovhozból, és valami csoda folytán kiverték a magaslatról is, melynek lankás teteje egészen a közelben feketéllett, háttérben az égbolt alig-alig derengő peremével. A domborulat mögött időről időre tüzes lövedékrajok röppentek a magasba, fel a csillagtalan égbe, aztán lassan kihunytak a messzeségben. Egy pillanattal később tömör géppuskaropogás csattant: a szovhozon túlra húzódott németek acsarogtak vissza. A magaslat túloldalán álló századaink hallgattak.

Volosin temette az elesetteket.

Három könnyű sebesült és a parancsnoki szakasz két katonája hordta lefelé őket a magaslat lejtőjéről az árok egyik nyúlványához, ahol a nap folyamán egy tarackgránát tágas üreget vágott. A gránáttölcsért sebtében kimélyítették, falait megfaragták, és tágas sír keletkezett. Igaz, nem valami takaros, de jó helyen, széles kilátással a front mögötti vidék felé: a mocsárra és a kis halomra, ahol tegnap a harcálláspont állt. A német sorozatok ide nem hatoltak el, és már semmi nem zavarhatta meg az elesettek zárkózott nyugalmát.

Volosin segített a katonáknak kivonszolni az elesetteket a gránát omlasztotta, vércsatakos árkokból, közben megerőltette a kezét, mely most már egészen a tövéig sajgott – úgy látszik, a seb mégis komolyabb lehetett, mint először feltételezte –, és most ott állt a frissen kihányt földhalmon a sír mellett. Lejjebb, szétterített német pokrócokon, ott feküdtek sorban a halottak. Az innenső szélre Kruglov hadnagyot fektette, akin, mire kihozták az árokból, már keményre fagyott a vérrel sűrűn átitatott posztózubbony. Volosin vállára vette a Komszomoltitkár golyó szaggatta bekecsét: a vérveszteségtől és az átéltektől rázta a hideg. Az egyik katona lefejtette a halottakról a köpenyt, kivette a zsebekből az iratokat, és halomba gyűjtötte a lábukhoz terített sátorlapon. Volosin keserűen hallgatott, az elmúlt nap járt az eszében: a sír körül Gutman dirigált serényen. Volosin leváltása után Gutman, hogy ne kelljen Markinhoz

kerülnie, meglépett a kilencedik századhoz, ahol is saját kezdeményezésére beállt a feltöltéssel érkezett újoncok szakaszának élére. A „nagy" magaslat rohamozása közben egy gránátszilánktól megsebesült a nyakán. Az átlőtt lábú Markint hátraszállították a vonalak mögé.

Egy hallgatag újonc elegyengette a sír alját, mielőtt lebocsátanák a halottakat.

– Egy, kettő, három, négy, öt... Összesen tizennyolc – számolta össze a mozdulatlan testeket Gutman, és lenézett a gödörbe. – Kicsi lesz, a rosseb egye meg, ki kell bővíteni. Ott hoznak még...

Volosin leereszkedett a földhányásról: a sötétben látni lehetett, amint két katona kezénél-lábánál fogva, a földet súrolva hozza az újabb tetemet, aztán fáradtan lebocsátja a tarlóra a halottak sorfala mellé – a takarókon nem jutott hely mindegyiknek. Volosin odahajolt a halottian nyugodt arc fölé, egy pillanatra felvillantotta zseblámpája fáradt fényét, és ahogy ott állt görnyedten, mozdulatlanná dermedt.

– Vera?

– Az hát – mondta az egyik katona nehezen fújtatva. – Ott feküdt a drótakadályon. Beleakadt, alig tudtuk kibontani.

„Hát így van ez – gondolta önvváddal, és erőtlenül fölegyenesedett. – Nem volt benned elég szigor, hogy idejében hátraküldd a zászlóaljtól, most aztán tessék, magad teheted a földbe..." Valahol a sor közepén ott feküdt átlőtt fejjel Szamohin, most itt fekszik majd Vera is, a százados frontszerelme, aki esküvő nélkül is a

felesége volt. És itt marad velük a meg nem született harmadik is.

Volosin torka elszorult, aztán erőt vett magán, félrevonult, és szórakozottan nézte, amint a katonák egy lélegzetvételnyi pihenő után újra elindulnak a sötétbe. Minden egyes alkalommal rettegve várta, hogy következőnek Ivanovot hozzák. De Ivanov egyelőre nem került elő. Nem találták abban a tölcsérben sem, ahol nappal Volosin elhagyta. Lehet, hogy az ütegparancsnokot mégiscsak idejében hátraszállították, a sebesülése után senki sem látta itt.

A katonák hamarosan újabb halottat hoztak, leszedték tölténytáskáját, köpenyét, zubbonyából kivették iratait, és odaadták Volosinnak. A százados kinyitotta az újságpapírba csomagolt új katonakönyvecskét, és ráirányította zseblámpája halvány foltját. „Gajnatulin" – olvasta. „Még egy ismerős – gondolta a százados –, hát őt se kerülte el a német golyó. Nem sokat kóstoltál ebből a háborúból, kedves katonám, mégis fenékig ittad a keserűjét. Egyetlen nap alatt átéltél mindent, a gyávaságtól a hősiességig, és elestél, ki tudja, hogyan."

– Gyerünk, leereszteni! – sürgette a többieket türelmetlenül Gutman, és beugrott a sírgödörbe. – Húzzátok ide őket, mi majd átvesszük.

A katonák a századossal hármasban kezdték odavonszolni az elesetteket a sír széléhez, és lábuknál fogva sorra átadták őket a gödörben álló Gutmannak. Amaz másodmagával egyenként átvette a vérükbe fagyott, repesz szaggatta, szétzúzott végtagú testeket, és átcipelte a gödör

távolabbi széléhez. Elsőnek Kruglov hadnagyot fektették oda, aztán azokat, akiket épp csak az imént hoztak ki az árokból. Volosin ezek közül a szélre fektette Csernorucsenkót, a telefonost, akinek közvetlen közelében három nehéz hónapot töltött, gyilkos tűzben, gödrökben, lövészárkokban, fedezékekben, és ezalatt úgy hozzászokott a tempós mozgású, kevés beszédű harcoshoz, a harcálláspont kis tűzhelyének állandó felügyelőjéhez. Most már őt se látja többé. Csernorucsenko teste már megdermedt, abban a kényelmetlen tartásban, ahogy a halál érte: cafatokra tépett ruhaujjából kiálló, begörbített könyöke kétfelé meredt, és amikor a százados megpróbálta kiegyenesíteni az egyiket, nyomban visszaugrott az előbbi helyzetbe. A gránátok a felismerhetetlenségig szétroncsolták a telefonos arcát, és Volosin halkan odaszólt a többiekhez:

– Fiúk, be kéne kötözni.

Egyiküknél akadt egy kötszercsomag, és Gutman a sírban állva gyorsan betekerte vele Csernorucsenko fejét és arcát. Aztán leeresztették a gödör fenekére.

Leraktak egy sort, aztán nekikezdtek a másodiknak. Ebben a sorban Szamohin hadnagy került szélről, a katonák már hozták a következőt, de Volosin hirtelen megszólalt.

– Várjatok. Hozzátok ide a nővért!

– Minek? Nem mindegy? – ellenkezett az egyik posztóköpenyes katona, akinek úgy látszik, nem volt kedve a fölösleges fordulóhoz.

– Gyerünk csak, gyerünk... Ott van, nem messze.

Fölemelték a földről Veretyennyikova sovány, csaknem kisfiús testét, és odavitték a gödörhöz, Gutman gondosan odafektette Szamohin mellé.

– Hadd feküdjenek így. Itt már nem kell félniük senkitől.

„Itt már senki nem fél semmitől, vége a félelemnek, befejezték" – gondolta Volosin, és keserűen bámult lefelé a gödör sötétjébe, ahol Gutman a zseblámpa fényénél gondosan eligazgatta Vera zubbonyát, keresztbe fektette mellén örökké jódfoltos kezét. Hány embert mentett meg ez a két kéz a haláltól, hány embert vonszolt ki a tűzből a véletlenül adódó fedezékekbe, hányat kötözött be, állított talpra, hányba öntött reményt! Míg aztán őrá is rákerült a sor, de őt nem tudták megmenteni, a földnek kell adni testét...

Lassacskán lefektették a második sort is. Utoljára Gajnatulin maradt, ő már nem fért el a sorban, ezért a fej felőli részen egy keskeny hasadékban szorítottak helyet neki.

– Jó lesz ez, nem igaz? – mondta Gutman. – Külön fekszik majd, de mintha ő lenne a parancsnok.

Kimászott a gödörből, és közös erővel sietve nekiláttak belekotorni a földet a széléről, mintha mielőbb meg akarnának szabadulni a halottaktól. Volosin nehezen boldogult bekötözött kezével, abbahagyta, és fölegyenesedett. A temetés lassan befejeződött, már csak kis hantot kellett magasítani a sírra, melybe a hadtáposok holnap beássák a furnércsillaggal díszített, deszkából ácsolt kis piramist. Ezzel voltaképp az élők le-

rótták kötelességüket a halottak iránt. A zászlóalj bizonyára továbbindul, ha támadásra kap parancsot, új feltöltés érkezik, a front tartalékából tiszteket küldenek, és mind kevesebben maradnak azok közül, akik átélték ezt a pokoli harcot, és emlékeznek azokra, akiket itt elföldeltek. Aztán végképp nem marad közülük senki. Csak az ezred száma, a zászlóalj száma marad állandó, a frontharcosok sorsa pedig belevész a háborús múlt távoli ködébe.

– No, ez is megvolt! – fújt egyet Gutman, a német ásólapát sima nyelére támaszkodva. – Rá lehet gyújtani. Amit nem csináltunk meg, majd holnap világossal bevégzik.

A katonák eltisztogatták a földet a sír körül, aztán izzadt homlokukat törölgetve, egyenként, szótlanul odaballagtak a lövészárok mellvédjéhez. Volosin rágyújtott, aztán átadta Gutmannak a cigarettatárcáját, az körbekínálta, s a többiek örömest vettek belőle. Egyikük gyufa helyett elővette „katyusáját", a tűzkő kékes szikrakévéjével tüzet csiholt, és a többiek sorra rágyújtottak a taplóként használt szíjfoszlányról.

– Azt hittem, ma engem is bekaparnak – törte meg a csendet Gutman. – Aztán most mégis én kapartam be a többieket. Kész csoda.

– Hogy van a nyakad? – kérdezte a százados.

– A nyakam? Fáj, a rosseb egye meg. Lehúzok vagy két hetet az egészségügyi zászlóaljnál. Rég nem voltam ott, már egyenest hiányzik.

Volosin szótlanul hallgatta a beszédes kedvű küldöncöt, fáradtan üldögélt a mellvéden, és homályosan olyasmit érzett, hogy ezen a bal-

szerencsés napon valami végzetesen véget ért a számára. Lezárult életének, nehéz parancsnoki pályájának egy hosszú szakasza, és most valami újnak kell kezdődnie. A mai napot a közkatona bőrében vészelte át, és bár eddig se került messze harcosaitól, bizonyos távolság mégiscsak volt köztük. Ma ez a távolság teljesen eltűnt, ma fenékig itta a katonasors keserű poharát, és lerótta véres adóját ezért a harccal kiküzdött, talpalatnyi földért.

A katonák az utolsókat szippantották cigarettájukból, és Volosin érezte, közel a perc, amikor föl kell állni, és indulni kell. De hová? Ő is sebesült volt, akárcsak amazok közül hárman, és formálisan jogában állt, hogy átmenjen az egészségügyi századhoz, ahonnét talán egy-két hétre továbbküldhetnék az egészségügyi zászlóaljhoz. Csábító dolog lett volna elheverészni egy kicsit a szalmán valami hátországi falusi iskolában, ahol kialhatná magát, kipihenhetné az örökös parancsnoki gondokat, a rohamokat és lövöldözéseket, egyre bonyolultabb kapcsolatát a főnökséggel. Ó, ha el lehetne ott feledkezni mindarról, amit átélt, ha kitörölhetné emlékezetéből mindazt, ami ott is rágná, nyomasztaná, gyötörné! De sajnos, tudta, hogy egy-két nap múltán a hátországi falucska nyűggé válna, és sóvárogni kezdene vissza a harc, a vér, a halál világába, a frontharcosélethez, melyen kívül más nem létezett számára. Jó sorsa ez vagy végzete, mindegy: neki ez adatott.

Gyászos, komor hangulat ülte meg a százados lelkét, mint temetés után mindig. Még mindig

nem döntött, csak ült fáradtan, a bekecs gallérjával védve arcát a széltől. Amíg a cigaretta füstöl, még lehet húzni az időt, még lehet fontolgatni a dolgot, de amint végigszívja, fel kell állni, és menni kell. Lefelé, az egészségügyi részleghez, vagy vissza, a magaslat túloldalára, a zászlóaljhoz.

– Állj, csönd! – kiáltotta hirtelen Gutman, és leugrott a mellvédről.

A mellette ülő harcos felkapta térdéről karabélyát, de nem volt szükség a fegyverre – Gutman odafordult Volosinhoz, és halk örömmel felkiáltott:

– Nézze, nézze! Százados elvtárs: Dzsim!

Volosin csaknem ijedten hátrafordult: most ő is meglátta az éjszaka homályában, amint az árok fekete hasadéka fölött átlendül a mellvédre egy izmos test: Dzsim, akit visszavezetett hozzájuk az övéi iránti sóvár vágy. A kutya nagyot szökkent, ügyet se vetve a többiekre, egyszerre ott termett Volosin mellén, a századost megcsapta az ismerős kutyaszőrszag, az állat hosszú futástól fáradt lihegése, és kis híján a földre döntötték a rég várt viszontlátás feletti öröm viharos megnyilvánulásai. Dzsim halkan, boldogan felszűkölt, ruganyos, érdes nyelvével végignyalintotta Volosin piszkos arcát, és a százados nem hőkölt hátra, hanem megszorongatta a vállára települő erős, hideg mancsokat.

– Dzsim!... Hát te vagy az, Dzsim!... – simogatta kesernyés örömmel végképp elveszettnek hitt s most mégis újra visszanyert barátját, de esze másfelé járt. Azok után, amik történtek,

Dzsim visszatértének öröme kurta csalóka pillanat volt csak, melyet nyomban elfedett a sok-sok veszteség fájdalma.

– Nézze, nézze, ez meglógott! – rántotta meg Gutman a kutya nyakörvét, melyen ott fityegett az elszakított póráz rövidke darabja. – Micsoda egy állat!

– Állat? De nem akármilyen, Gutman – ingatta fejét Volosin, és leültette maga mellé a kutyát.

– Hát persze, nem akármilyen állat. Kutya. Kutya a javából.

Volosin megtapogatta a zsebeit, de homokon és néhány pisztolytöltényen kívül nem talált semmit, pedig Dzsim lehajtott fejjel, érdeklődve figyelte ezt az ismerős mozdulatot.

– Hej, Dzsim, Dzsim...

Dzsim hamarosan lehiggadt a viszontlátás első öröme után, szokott módján felkapta a fülét, és óvatosan körülnézett. A katonák hátrább vonultak vagy két lépéssel, fáradtan bámulták hol a kutyát, hol a magaslat fölött derengő eget, melyen a szovhoz irányában időnként világító géppuskasorozatok lobbantak a magasba, és német rakéták közeli visszfényei imbolyogtak. Egy német géppuska hosszú sorozatot eresztett meg valahol a magaslaton túl, a lövedékek egy része a földnek ütődött, aztán átható sivítással szanaszét repültek.

– Gutman! – szólalt meg végül Volosin, visszatérve megszokott parancsnoki hangneméhez. – Vezesse el a sebesülteket.

– És maga?

– Én maradok.

Gutman mozdulatlanul megállt, kétlépésnyire Volosintól.

– Marad? – kérdezte némi szünet után tétován.

– Igen. Egyelőre maradok.

– Hát jó. Akkor viszontlátásra.

– Viszontlátásra, Gutman – állt fel a százados. – Köszönöm a szolgálatot. Meg a barátságot.

– Ugyan már... Nincs mit, százados elvtárs. Találkozunk még, ha isten is úgy akarja. – Gutman zavartan toporgott egy pillanatig, aztán odafordult a katonákhoz. – Hát akkor? Lé-pés, indulj!

Gyorsan elindultak lefelé az aknák szaggatta lejtőn, ő pedig odafordult az éjszaka sötétjébe vesző fekete sírdombhoz, és állt még ott egy percet. Nem ez volt az első maga temette sír, de a látvány, mint mindig, most is sajgó szánalmat keltett benne azok iránt, akik ott maradtak, de különös módon leginkább önmaga iránt. Pedig ha jól meggondoljuk, inkább irigyelni lehetne, mint sajnálni. Mégis baljós előérzet nehezedett szívére. Dzsim, mintha megértené gazdája lelkiállapotát, felnyüszített, és gyöngéden, de követelődzően odadörgölődzött a csizmájához.

– Jól van, Dzsim, gyerünk.

Már döntött: visszamegy a zászlóaljához. Nem törődött vele, mi vár rá, nem számított, mi lesz vele. A fő: hogy ott legyen azokkal, akiknek testvérévé vált ezen a gyötrelmes úton, amíg eljutott ide, ehhez a lövészárokhoz, akikkel

együtt várta a halált, együtt támadt fel, s együtt végezte, ahogy tőle telt, a katona feladatát. Bármit hoz is a sors, nem szégyell az alárendeltjei szemébe nézni, lelkiismerete nyugodt. És még ha nem zászlóaljparancsnokuk is többé, mit számít az? A bajtársuk. Bajtársa azoknak, akik kiverték a németeket ebből a lövészárokból, és azoknak, akik itt maradtak abban a frissen betemetett sírban, ahol nagyon könnyen ott fekhetne most ő is. Mást hozott a véletlen szeszélye. Minden kitelik vak hatalmától.

Csakhogy van, amin a véletlennek nincs hatalma: az az ő embersége. Az, ami elválasztja őt Markintól, és bármilyen furcsa, Dzsimmel rokonítja. Az, ami őbenne az Ember.

Mert az ember néha, dacolva mindennel, fölébe kerekedik a sorsnak, következésképp erősebb a véletlen rettentő hatalmánál.

Fáradtan lépkedett a kutya nyomában a lövészárok szétdúlt mellvédje mentén, a sötétben tátongó gránáttölcséreket kerülgetve, a magaslat közeli csúcsa felé, amely mögül lövedékek tüzes fénycsóvái villantak az égre, és idehallatszott a német Maschinengewehrek távoli ugatása.

A háború folytatódott.

Levéltári értesítő:

Nyikolaj Ivanovics Volosin őrnagy, a Szovjetunió Hőse, a 294. lövészezred parancsnoka, 1945. március 24-én elesett, közös sírba temették, 350 méterre északkeletre Steindorf településtől (Kelet-Poroszország).

HU ISSN 0134-1960

ISBN 963 211 317 9

Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest
Felelős kiadó: Szilvásy György igazgató
Alföldi Nyomda (6420.66-15-2), Debrecen, 1979
Felelős vezető: Benkő István igazgató
Felelős szerkesztő: Székely Éva
A szöveghűséget ellenőrizte: Herendi Miklós
Műszaki vezető: Gonda Pál
Műszaki szerkesztő: Barabás Ferenc
Képszerkesztő: Szecskó Tamás
20 000 példány, 14,2 (A/5) ív, IF 3420

12,- Ft

„Megint egy háborús regény. Hányadik már? Mi tagadás, sokan ingerülten kérdezik ezt. És így heveskednek tovább: hát sose lesz már vége? Nem lenne jobb elfelejteni a háborút? Nincs ennél fontosabb megírnivaló?
Mielőtt azt felelném, hogy nincs, és nem lehet felejteni, nem szabad felejteni, hadd vallom be: kicsit én magam is félek ezektől a háborús regényektől. Mert mindegyikük maga egy kis háború. Amíg olvasom, az agyamban lövedékek robbannak, golyók füttyentenek, dobogó csizmák rohamoznak sáros magaslatokat, és minden halálnál mintha belőlem is kifutna az élet egy pillanatra.
A háború az irodalom első és örök témája. Talán háborúpárti az irodalom? Nem! Dehogy. Az irodalom emberpárti. Hogy mennyire az, azt a leginkább emberellenes élethelyzetben, a háború ábrázolásában tudja bizonyítani. Ezért a világirodalom megrendítő remekműveinek sokasága háborús témájú. Éppen ez a téma az, amelyik a legtöbbször és a legtermészetesebben túlmutat önmagán. Vagyis a háborús regények nem csupán a háborúról szólnak" – írja Gáll István ajánló soraiban.